STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 00119

ONKL MOZES

Sholem Asch

Permanent preservation of this book was made possible by
Arthur Schwartz
in memory of
Sylvia Kaufman

FUNDING FOR THE CORE COLLECTION OF YIDDISH LITERATURE
WAS MADE POSSIBLE IN PART BY A GRANT FROM THE
DAVID AND BARBARA B. HIRSCHHORN FOUNDATION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

שלום אש

אָנקל מאָזעס

געקירצט און פאַרטײַטשט פון
יודל מאַרק

אַרויסגעגעבן פון דער
ניו־יאָרקער אַרבעטער־רינג
מיטלשול

אנקל מאָזעס פון שלום אש

מיט דערקלערונגען פון ווערטער אויף יעדער זייטל
און מיט אַ ווערטערביכל צום סוף פון
יודל מאַרק

די אַרבעטער־רינג־מיטלשול באַדאַנקט דעם קינסט־
לער שלום אַשן פאַר דער פריינדלעכער דערלויבעניש
איבערצודרוקן דאָס בוך.

UNCLE MOSES
by
SHOLEM ASCH

Pubished in U. S. A. by the
NEW YORK WORKMEN'S CIRCLE MITTELSHUL

1 9 4 0

200

ערשטער טייל

אינהאַלט

●

ערשטער טייל, זייטן 3—86

זייט

1. איבער וויליאַמסבורגער בריק 5
2. קינדער — — — — — — — 13
3. פּאָר טאָג — — — — — — 21
4. דער ברודער בערל מיט זיינע קינדער — — — — — — 26
5. אַנקל מאָזעס — — — — — 34
6. דער אַמעריקאַנער אין אַמע־ריקע — — — — — — — 40
7. אַנקל מאָזעסעס לעבן — — — 49
8. דער נייער פּרעה — — — — 51
9. אַנקל מאָזעס קומט צו גאַסט 64
10. קוזמינער לאַנדסלייט — — — 71
11. אסתר און אחשורש — — — 78

צווייטער טייל, זייטן 87—186

זייט

1. ער וועט האָבן קינדער — — 87
2. מאַשע — — — — — — 95
3. אַ חתן — — — — — — 101
4. אַגיטאַטאָר מאָנעס — — — 107
5. אַנקל מאָזעס זעט אַלץ פּאַרויס 114
6. מאַשע ווערט אַ כלה — — 120
7. טשאַרלי מעלניק — — — 126
8. קוני־איילאַנד — — — — 135
9. „טויזנט און איין נאַכט" — 145
10. די כלה וויל ניט — — — 151
11. דער טייוול נעמט אים — 158
12. מאַשע טרעפט זיך מיטן אַנקל — — — — — — — 168
13. דאָס בלויע צימער — — 177

דריטער טייל, זייטן 187—236

זייט

1. מאַן און ווייב — — — — — 187
2. דאָס לאַנגווייליקע לעבן — 196
3. מזל־טוב, אַ יינגל — — — 201
4. די יונגע מאַמע — — — 206
5. דער סטרייק פון די קוזמינער לאַנדסלייט — — — — 212
6. ווער איז דאָ דער באָס ? — 221
7. אויף דער צווייטער זייט — 227
8. איינזאַמקייט — — — — 234

ווערטערביכל, זייטן 237—240

1

איבער וויליאַמסבורגער בריק

איבער דאַון־טאַון ניו־יאָרק איז די זון פון דער וועלט אונטער־געגאַנגען. עס האָט זיך געדאַכט אַז פון דער גאַנצער וועלט האָט זי אויסגעקליבן די פאַרוואָלקנטע הויכע קאַסטנס וואָס שטייען ביים ברעג איסט־ריווער אונטערצוגיין איבער זיי.

און ווי הויך די קאַסטנס זיינען ניט געווען, ווי העכער איינער האָט ניט געפּרואווט איבערן אַנדערן איבערצושטייגן, האָט מען ערשט פון דאַנען, פון דער וויליאַמסבורגער בריק, אָנגעזען ווי קליין און נידעריק זיי זענען דאָך אויס קעגן דער הויכקייט פון הימל, ווי פּאַפּירענע קאַרטנהייזלעך וואָס קינדער האָבן אויפגעשטעלט צו שפּילן זיך מיט זיי. נאָר די קאַרטנהייזלעך האָבן איינזאַם און פאַר־לאָזט געבלאַנדזשעט אין דער ברייטער און הויכער אומענדלעכ־קייט און זיינען פאַרשעמט געוואָרן וואָס זיי האָבן זיך דערוועגט זייערע קעפּ אויפצוהייבן אַזוי הויך פון דער ערד.

אַ פייערדיקע זון איז אַרויס פון איר טוי־באַדעקטער רונדי־קער פאַרעם און אַ צעבלוטיקטע האָט זי זיך אויסגעגאָסן איבערן גאַנצן הימל — גאַנצע טייכן האָט זי פאַרפּלייצט. און אַ שטאַרקע, מעכטיקע האַנט האָט פון דער זייט פון ים מאַטע שלייערס געצויגן און איבערגעוועבט איבער די טייכן רויט בלוט און איבער די בלויע פעלדער וואָס האָבן זיך געצויגן איבער דער ווייטקייט און ברייט־קייט פון ניו־יאָרקער דאַון־טאַונער הימל.

די גרויסע איינזאַמע קאַסטנס האָבן זיך מיט אַ מאָל אָנגעצונדן. גאַנצע ווענט מיט שויבן האָבן געברענט אין בלישטשעדיקן שיין פון דער אונטערגייענדיקער זון. און דאַון־טאַון ניו־יאָרק, באַגאָסן פון דער אונטערגייענדיקער זון, האָט זיך אויסגעדוכט ווי אַ צעשטער־

טער בבל, ווי אַ צעפאַלענע אַלטע שטאָט: די הויכע איינזאַמע ווענט זיינען די חורבות פון פאַרגעסענע זונטעמפּלען, פון ווילדע צום הימל שטייגנדיקע טורעמס, וואָס מענטשן האָבן אַמאָל אויפגעשטעלט אין די הימלען צו שטייגן און מיט די געטער מלחמה צו האַלטן.

די וויליאַמסבורגער בריק איז געווען — ווי אַן אייזערנער לעבע־דיקער ריז וואָלט זיך אויסגעצויגן איבער דעם איסט־ריווער און מיט זיינע הענט און פיס אָנגעכאַפּט די ביידע ברעגן פון טייך. אי־בער דעם רוקן פון ריז זיינען געפלויגן, ווי ווילדע אייזערנע חיות מיט אָנגעצונדענע קעפּ, איין באַן נאָך דער אַנדערער. און די חיות האָבן געהאַט אין זייערע בייכער איינגעשלונגען טויזנטער און טויזנ־טער מענטשן. זיי זיינען געשטאַנען קאָפּ אויף קאָפּ און מיט דערשראָ־קענע געדייצטע אויגן אַרויסגעקוקט פון די פענצטערלעך, פון די אייזערנע חיהשע פענצטער־אויגן.

דאָס האָבן די אייזערנע קאַסטנס וואָס פינקלען זיך איצט אין דער רויטער זון צוריקגעשיקט זייערע איינוואוינער אויף איבער נאַכט צו זייערע ווייבער און קינדער איבער דעם טייך.

די לויפנדיקע באַנען זיינען געווען אַזוי פיל און אַזוי אָפט אַז דער אייזערנער ריז — די וויליאַמסבורגער בריק — האָט געקרעכצט אונטער זייער לאַסט. טייל מאָל האָט זיך געדאַכט אַז דער ריז וועט ניט אויסהאַלטן און אַפּלאָזן זיינע הענט און פיס און אַלץ וועט פאַלן אונטער אים אין טיפן טייך אַריין. נאָר יעדער מאָל ווען אַ באַן איז דורכגעלאָפן האָט דער ריז געגעבן אַ ציטער, זיין רוקן האָט זיך געגעבן אַ ווייכן עלאַסטישן בייג — און די באַן האָט זיך דורכגעגליטשט איבער אים ווי שטאָלענע גליטשערס איבערן אייז.

אומהיימלעך פיל זיינען געווען די באַנען. פון אַלע עקן ניו־יאָרק זיינען זיי פון די לעכער פון דער ערד געקראָכן און אַלע זיינען זיי דורך איבערן רוקן פון ריז: איינע נאָך דער אַנדערער, און צוויי מיט אַ מאָל, און דריי מיט אַ מאָל — און איינע האָט די אַנדערע אי־בערגעיאָגט.

איבער דער לענג פון דעם ריזס גוף זיינען געלאָפן וועגן און

פראַכטוועגן, אויטאָמאָבילן און טראַמוויען, ווי פליגן וואָלטן זיך אָנגעזעצט אויף אַ גרויסן קערפּער. און אַלץ האָט אויף זיך אויס־געהאַלטן דער ריז, געקרעכצט און אויסגעהאַלטן!

אַ ביסל אָן אַ זייט ציט זיך אַ שמאָלער וועג פאַר פוסגייערס איבער דעם רוקן פון בריק. נאָר דער פוסוועג איז דער איינצי־קער איינזאַמער וועג אויפן בריק. איבער אים זיינען איצט, אין פריען האַרבסטיקן פאַרנאַכט, געגאַנגען טאַטע און טאָכטער פון ניו־יאָרק קיין ברוקלין — האָפּקינס סטריט — צו פוס אַהיים. אונטער זייערע פיס זיינען דאָס געפלויגן די באַנען מיט די מענטשן און פאַר זייערע אויגן האָט דאָס דאַון־טאַון ניו־יאָרק געלויכטן זיך אין פאַרנאַכטלעכן זונענשיין. נאָר זיי האָבן דאָס ניט באַמערקט. זיי זיינען פאַרטיפט געווען אין זייער געשפּרעך. און דער רעש פון די באַנען האָט זייער אויפמערקזאַמקייט ניט אָפּגעווענדט.

זיי האָבן געוואוינט אונטערן דאַך פון עלעווייטעד און זייער אויער איז אַזוי צוגעוויינט געוואָרן צום געזאַנג פון אייזן אַז עס האָט זיך זיי אויסגעוויזן אַז דער קוויטש פון ראָד אויף דער רעלס איז דער קלאַנג פון דער לופט וואָס זיי אָטעמען אין זיך אַריין. זייער אויג האָט זיך אויך ניט אָפּגעשטעלט אויף דעם גראַנדיעזן בילד וואָס די זונענפאַרבן שפּילן אָפּ מיט די שויבן פון די דאַון־טאַונער פענצטער. זייער אויג איז געוואָרן צוגעוויינט צו זען נאָר ניצלעכע זאַכן און ניט זיך אָפּצושטעלן אויף צופעליקייטן. זייער געשפּרעך איז אויף קיין מינוט ניט געוואָרן אָפּגעהאַקט.

און די טאָכטער האָט ווייטער געפירט איר באַלעבאַטיש וואָרט:

— שעם זיך, טאַטע, צוויי טעג קומסטו ניט אַהיים! ניט גע־וואוסט וואו צו זוכן דיך. די מאַמע האָט געוויינט. די קינדער האָבן געוויינט. מיר האָבן געמיינט, דו ביסט פאַרלאָרן געגאַנגען. שעם זיך, טאַטע!

די טאָכטער וואָס האָט גערעדט צום פאָטער אַזעלכע רייד איז אַלט געווען פערצן און אַ האַלב יאָר און איז געווען אין 8־בי אין פּאַבליק־סקול. דאָך האָט זי אַזוי גוט געוואוסט אַלע סודות פון איר משפּחה אַז זי האָט זיך גאָרניט געשעמט אַזוי צו ריידן מיט איר

פּאַטער. מאַשע איז שוין ניט געווען אַ קינד. מיט איר פערצן און אַ האַלב יאָר לעבן, מיט אירע אַמעריקאַנער דערפאַרונגען און מיט איר 8-בי פּאַבליק-סקול איז זי קליגער און דערצויגענער געווען פון אירע עלטערן, וועלכע זיינען געבליבן אַזוי גרין אַזוי ווי זיי זיינען געקומען פון קליינעם שטעטל אין פּוילן.

מאַשע איז אַ מינוט שטיל געוואָרן. אירע קליינע בעקלעך זיי-נען רויט געוואָרן און אירע שוואַרצע, שוואַרצע אייגעלעך האָבן נאָך מער אָנגעהויבן צו פינקלען. זי האָט זיך גלייך געמאַכט איר לאַנגן שוואַרצן צאָפּ, די איינציקע צירונג וואָס זי האָט געהאַט אויף זיך, וואָס האָט גאָרניט געפּאַסט צו איר קליין אויסגעוואַקסן קליידל — פון די קורצע אָרבל האָבן זיך אַרויסגעוויזן מאַשעס לאַנגע רויטע הענטלעך. די מיידל האָט געהאַלטן אין איין ציען די אָרבל פון קאַפּטנדל איבער אירע הענט. נאָר ווען איין אָרבל האָט נאָכגע-געבן, האָט דער צווייטער זיך אַרויפגעגליטשט, און מאַשע האָט גע-האַלטן אין איין קעמפן מיט אירע אָרבל.

פון דער זייט פון ים האָט געבלאָזן איבער וויליאַמסבורגער בריק אַ קאַלטער ווינט און האָט געטראָגן דעם גרינעם פייכטן ריח פון ים איבער דער בריק און האָט געזאַלציק געמאַכט דאָס מויל. דעם פּאַטער מיט דער טאָכטער האָט זיך געגלוסט עסן. דער ווינט האָט צעיאָגט מאַשעס האָר און געטראָגן איר צו קורץ קליידל, פון וועלכן עס האָבן זיך אַרויסגעזען די הויכע שיין-מיידלשע פיס. מאַשע האָט געקעמפט מיטן ווינט, און דאָ געשלעפּט דאָס קליידל אַראָפּ צו פאַר-שטעלן אירע פיס און דאָ געשלעפּט דאָס קליידל אַרויף צו פאַר-שטעלן אירע נאַקעטע הענט. און די פרייד וואָס דער פּאַטער גייט מאָרגן צו דער אַרבעט האָט זי געטראָגן מיט אימפּעט אַהיים צו דער מאַמען.

אַז דער פּאַטער מיט דער טאָכטער זיינען אָנגעקומען אין האָפּ-קינס סטריט איז שוין טונקל געווען. ווארעמע גאַזליכט האָט זיך אַרויסגעוויזן פון די געוועלבער. פאַר די קינאָ-הייזער און פאַר די אייזקרעם-קרעמלעך זיינען געשטאַנען קינדער און מיט זשעדנע

אימפּעט — ברען, האַסטיקייט.
געוועלב — קראָם.

אויגן צוגעקוקט ווי בחורים און מיידלעך גייען אַהין אַריין און האָבן פאַרגעניגן.

א פּאָר פון די קינדער האָבן אין אהרן מעלניקן, וועלכער איז דורכגעגאַנגען, געפירט פון זיין טאָכטער מאַשען, דערקענט זייער פאָטער. מיט אַ געשריי און ליאַרעם „פּאַפּע!" זיינען זיי אים נאָכגעלאָפן. מאַשע האָט זיי באַרואיקט מיט אַ וואונק און מיט אַ וואָרט. מורא האָבנדיק אַז דער פאָטער זאָל ניט פאַרשווינדן פאַר דער טיר פון הויז, האָט זי זיך געהאַלטן אָן אים זייער נאָענט. נאָר וואָס נעענטער אהרן מעלניק איז צו דער טיר פון זיין הויז צוגעקומען, איז אהרן מעלניקס צוריקקומען אַלץ געוואָרן מער זיכער אי פאַר אים אי פאַר זיין טאָכטער מאַשען.

פאַר דער טיר פון הויז זיינען אין וואַרעמען פאַרנאַכט געזעסן די ווייבער. האַלב אָפּגעוואַשן און אָנגעטאָן, האָבן זיי אָפּגעוואַרט זייערע מענער וואָס קומען צוריק פון דער אַרבעט. די אַלע שכנים וואָס זיינען פאַראינטערעסירט אין די פאַמיליע־אָנגעלעגנהייטן איינער פון אַנדערן האָבן, פאַרשטייט זיך, געוואוסט פון אהרנס אַנטלויפן פון דער ווייב מיט די קינדער, און האָבן מיט גרוים אינטערעס און צו זייער אַלעמעס גרויסער צופרידנקייט צוגעזען, ווי מאַשע פירט איצט אַהיים דעם פאָטער. און ווי זיי וואָלטן זי אַריינגענומען אין זייער ווייבערשער קאָמפּאַניע, האָבן זיי איר צוגעוואונקען מיט די בליקן און מיט די מינעם פאַר דער גוטער אַרבעט וואָס זי האָט אויפגעטאָן — צוריקגעבראַכט דעם טאַטן!

אין דער שטוב האָט אהרן געפונען זיין ווייב ראָזען מיטן קליינעם קינד אויף דער האַנט. דער יינגל — ווי ער וואָלט געוואוסט אַז ער איז דער איינציקער זון צווישן די פיר טעכטער, וואָס אהרן האָט געהאַט מיט זיין ווייב — האָט קיין מאָל ניט געוואָלט אַראָפּ פון דער מוטערס הענט. ראָזע האָט מיט אירע דרייסיק יאָר לעבן אויסגעזען שוין ווי אַ יידענע פון עטלעכע און פערציק. איין רעשט האָט זי נאָך געהאַט איבעריק פון איר יוגנט. דאָס זיינען געווען אירע געדיכטע שוואַרצע האָר, וואָס האָבן מיט זייער יוגנטלעכן גלאַנץ זיך גאָרניט צוגעפּאַסט צו איר פאַרעל־

טערטן פּנים מיט די קאַליע־געוואָרענע גאָלדענע ציין וואָס האָבן דאָ און דאָרט אַרויסגעקוקט פון איר מויל. זי איז געווען פאַרבי־טערט און בייז פון צרות און קלאָג און זי האָט געליטן פיזישע ליידן אַ גאַנצן טאָג פון האַלטן דאָס קינד אויף די הענט. זי האָט אָנגעקוקט איר מאַן:

— גיב נאָר אַ קוק, ער איז שוין דאָ! די מציאה האָט זיך דאָך שוין אָפּגעפונען!

ראָזע האָט געוואָלט עפּעס ווייטער ריידן. נאָר די קליינע מאַשע איז אונטערגעשפּרונגען, אַרויסגענומען פון אירע הענט דאָס קינד און געזאָגט:

— מאַמע, שווייג! דו ווייסט ניט שווייגן?

— וואָס זאָל איך שווייגן? וואָס? ער וועט אַנטלויפן, דער תכשיט? — האָט די מוטער געזאָגט מיט מער דרייסטקייט און מוט נאָך דעם ווי זי האָט פרייער אָפּגעאָטעמט פון דעם קינדס לאַסט, וואָס זי האָט געפילט אַ גאַנצן טאָג אויף די הענט — זאָל ער אַנטלויפן! ווער האָט געשיקט נאָך אים?

— מאַמע, דער טאַטע גייט דאָך מאָרגן אַרבעטן! דער אַנקל בערל האָט געשאַפט אַ שטעל, שווייג!

דאָס וואָרט „אַרבעטן” האָט געבראָכן אַ ביסל דאָס אייז און איר מאַן איז געוואָרן אַ ביסל אַנדערש.

— אַזוי, ער גייט שוין אַרבעטן, ער וועט מיך שוין ניט לאָזן הונגערן מיט מיינע שוואַלבן, אַ־וואַ, אַן איינזעעניש!

נאָר אהרן האָט זיין ווייב ניט געוואָלט צוליב טאָן. די טאָג־טעגלעכע צרות, וואָס דאָס לעבן האָט זיי געשאַפט, האָבן אין מאַן־און־ווייבס הערצער אָנגעזאַמלט אַזוי פיל ביטערניש, אַז זייער איינציק ביסל נחת איז געווען, ווען איינער האָט דעם צווייטן גע־קאָנט קרענקען. דאָך האָט זיי די פיינטשאַפט ניט געשטערט צו לעבן אין איינעם פופצן־זעכצן יאָר, קינדער צו האָבן, און עס איז געווען ווי די פיינטשאַפט וואָלט געווען דער ליים, וואָס קנעט צוזאַמען זייער לעבן. אַז אהרן האָט געזען ווי דער ווייבס אויגן

תכשיט — צירונג, טייערע זאַך; זייער אָפט איראָניש: אַ ווילדער יונג, אַ מענטש וואָס האָט ניט קיין ווערט, אַ שלעכטער מענטש.
איינזעעניש — מיטגעפיל, רחמנות; דאָס באַנעמען דעם צווייטנס לאַגע.

זיינען רואיקער געוואָרן פון דער טאַכטערס רייד, האָט אים גע־קרענקט.

— די מאַמע וועט קענען גיין אַרבעטן. זי קען ניט אַרבעטן מיט די זייטן? פאַר וואָס מוז איך דאָס? — האָט ער זיך אָנ־געוואָרפן פון ווינקל אַרויס.

— צו וואָס האָסטו אים אַהיים געבראַכט? — האָט ראָזע אָנגעהויבן צו שרייען אויף דער טאָכטער — די טיר וועל איך אויסקלאַפּן מיט אים. גיי אַרויס פון מיין שטוב, די מינוט פון מיין שטוב!

מאַשע איז געבליבן שטיין פאַרצווייפלט. זי האָט געזוכט אַן עצה ווי צו ראַטעווען די לאַגע. זי איז געשפּרונגען פון איינעם צום אַנדערן און געבעטן זיך מיט אירע קינדערשע אויגן און הענט־לעך:

— מאַמע, שווייג, איך בעט דיך! טאַטע, שווייג, איך בעט דיך! עס איז דאָך ניט שיין פאַר די שכנים.

אין איר קליין קעפּל איז אויפגעגאַנגען אַ געדאַנק: דער טאַטע איז הונגעריק און מיד, און די מאַמע איז הונגעריק און מיד; אין שטוב איז פינצטער און טרויעריק — איבער דעם קריגן זיי זיך. ווען זי וואָלט געקענט גרייטן צום טיש און געבן וועטשערע, און אין שטוב וואָלט געווען ליכטיק, וואָלטן זיי זיך ניט געקריגט. זי האָט פלינק אָנגעצונדן די גאַז. דאָס שטיבל איז באַלויכטן גע־וואָרן. און באמת, ווי עס איז אין שטיבל ליכטיק געוואָרן, האָבן זיך מאַן און ווייב אויפגעהערט צו קריגן.

ראָזע האָט אָנגעהויבן צו וויינען אויף איר ביטער מזל, וואָס דער גזלן האָט זי געשלעפּט אין דער ווילדער אַמעריקע, און איר פאָטער און מוטער וועלן קיין רו אין קבר ניט האָבן. „ווען זי וואָלט זיי נאָר אויף זייערע קברים געקענט אָנזאָגן אין וועמעס הענט זיי האָבן זי איבערגעגעבן!״

אהרן איז געזעסן אַ פאַרשטיינערטער אין ווינקל און האָט געשוויגן.

אין שטיבל האָבן זיך אָנגעהויבן צו קלייבן די קינדער פון גאַס

און אָנגעהויבן צו פֿאָדערן וועטשערע. די מוטער האָט זיי אָפּגעשיקט צום פֿאָטער און צום טייזל. דערנסטמאָל האָט מאַשע איבערגעלאָזט דאָס קליינע קינד אויף אַ שוועסטערלס הענט און איז אַליין אַרויס אין גאַס שאַפֿן וואָס צו עסן. זי האָט זיך אָפּגעזאָגט פֿון געדאַנק, וואָס זי האָט פֿריער געהאַט, צו באָרגן ביי דער קצבטע, אויפֿן ערשטן שטאָק, פֿופֿציק סענט ביז דער טאַטע וועט אַרבעטן. דאָס וואָס דער פֿאָטער איז צוריקגעקומען און דער אָנקל בערל האָט אים געקראָגן אַ שטעל, האָט איר מער שטאַרקייט און גלויבן געגעבן אין זיך.

זי איז אַריין מיט דרייסטקייט אין קראָם, וואָס איז געווען אין ווינקל גאַס, און האָט זיך געהייסן געבן ברויט און פּוטער און קעז, און טאָמאַטן-זופּ אין אַ פּושקע, און זי האָט נאָך פֿאַרלאַנגט אַ מאַרינירטן הערינג און זויערע אוגערקעס. האָט זי דער קרעמער אָנגעקוקט פֿאַרוואונדערט. האָט זי שטאָלץ אָפּגעענטפֿערט: „פּאַפּע גייט מאָרגן אויף אַ שטעל וואָס אָנקל בערל האָט אים פֿאַרשאַפֿט". האָט דער קרעמער פֿאַרשטאַנען און שוין גאָרנישט געזאָגט. איר וואָרט: „פּאַפּע גייט מאָרגן אויף אַ שטעל" איז געווען אַ ווינטשפֿינגערל, וואָס האָט פֿאַר מאַשען אויפֿגעעפֿנט דעם קרעמערס קראָם, דעם קצבס יאַטקע — און זי האָט געקראָגן, וואָס זי האָט געוואָלט.

און מאַשע איז געווען גערעכט. קוים איז ליכטיק געוואָרן אין שטיבל און מאַשע האָט אויפֿן טיש דערלאַנגט די רייכע וועטשערע, מיטן מאַרינירטן הערינג און די זויערע אוגערקעס, און טאָמאַטן-זופּ — איז ניט נאָר מאַן און ווייב האָבן זיך אויפֿגעהערט צו קריגן, נאָר אהרן מעלניק האָט זיך דערמאָנט, אַז ער איז אַ פֿאָטער פֿון פֿיר טעכטער און אַ זון, האָט די קינדער אַרומגעזעצט ביים טיש, אָנגעזאָגט זיי, אַז זיי זאָלן זיצן אָרנטלעך — און אין שטיבל ביים טיש זיינען געזעסן די גליקלעכסטע פֿאַמיליע און האָבן געגעסן אָוונטברויט.

קצב — butcher.
שטאָק — floor.
טאָמאַטן — tomatoes.
פּושקע — can, tin.
יאַטקע — butcher-store

2

קינדער

אהרן מעלניק האָט אַ ליגן געזאָגט. קיין שטעל צו אַרבעטן האָט אים קיינער ניט צוגעזאָגט. ביי נאַכט, ווען ער איז געלעגן אין בעט מיט צוויי קינדער פון ביידע זייטן, האָט ער זיך דערמאָנט אין וואָס פאַר אַ לאַגע ער געפינט זיך און זיין גאַנצע משפחה.

ער האָט מורא געהאַט פאַר דעם מאָרגנדיקן טאָג ווען די ווייב מיט די קינדער וועלן אויפשטיין און אים געפינען אין דער היים. און דער דערוואַקסענער ייד, דער פאָטער פון פינף קינדער, האָט זיך געפילט ווי אַמאָל אין די קינדעריאָרן, ווען ער איז אַנטלאָפן פון חדר און וואַרט אויף אַ פּסק. און דאָס געפיל האָט אים גע־מאַכט היימלאָז און קינדיש, און אַ שעמעוודיקייט האָט אים אַרומ־גענומען פאַר זיינע קינדער וואָס טוליען איצט די קעפּלעך צו אים.

אַלע זיינע קינדער אין איינעם האָט אהרן ניט ליב געהאַט, ווייל ער האָט געזען אין זיי די סיבה פון זיין אומגליק, פון זיין פאַר־שקלאַפונג. אָבער צו יעדער קינד האָט ער געפילט אַ באַזונדער געפיל און יעדער קינד האָט געהאַט אַ באַזונדער אָרט אין זיין האַרצן.

ציליע, דאָס מיידעלע נאָך מאַשען, האָט ליב געהאַט „מואָווים״. און כאָטש זי איז נאָר איין מאָל געווען אין די „מואָווים״ ווען אַ קרוב האָט זי אַמאָל מיטגענומען, דאָך שפּילט זי נאָך פון דעמסט־מאָל אָן אַלצדינג וואָס מע האָט אין די „מואָווים״ געשפּילט. זי נעמט אַ קישנדל און מאַכט זיך אַ ליאַלקע און הילט זיך איין אין דער מאַמעס טוך און שפּילט דאָס שטיק „די מאַמע מיטן קינד״. און ערשט היינט אין אָונט, נאָך דער רייכער וועטשערע, האָט די פאַמיליע מעלניק געפייערט דאָס איבערבעטן זיך צווישן טאַטע־

מאַמע מיט ציליעס אַ פאַרשטעלונג. אהרן האָט פאַרגעסן זיין היימ־לאָזיקייט און זיין ביטערקייט און ער האָט געלאַכט און געפרייט זיך מיטן קינדס שפּילן. און אייגנטלעך האָט דאָס ציליע מיט איר פאַר־שטעלונג דעם טאַטן צוריקגעצויגן אין שטוב אַריין, אים אַריינגע־פירט אין דער משפּחה אַריין. איצט אָבער איז ציליע צוריק געוואָרן אַ קליין, קליין מיידעלע מיט אַ שקאַציש שמוציק פּנימל, וואָס האָט אַפילו אין שטילן שלאָף אַרויסגעפּאָדערט אַלעמען מיט דעם חוצפּהדיקן, זיכערן אויסדרוק. עס איז געווען ווי אַ זאָרג וואָלט אַראָפּ פון קינדס געמיט, און שוין מער זיכער וואָס דער טאַטע איז דאָ אין דער היים, האָט זיך עס ווי אַ קעלבל איינגע־טוליעט מיט די פּיס, מיט די הענט, מיטן קעפּל אין טאַטנס לייב אַריין.

דאָס צווייטע קינד, סטעלע, איז געווען אַ גאַנץ אַנדערע. זי איז שטענדיק געווען אַ שרעקעדיקע און אַ שעמעוודיקע. איז אַ מענטש אין שטוב אַריינגעקומען, האָט זי זיך באַהאַלטן אין אַ ווינקעלע און געוויינט. טאַטע־מאַמעס קריגן זיך, וואָס זי איז דער־צויגן געוואָרן אין דעם, האָט אויף דעם קינד אַרויפגעוואָרפן אַזאַ שרעק פאַר מענטשן, אַז זי האָט געוויינט ביי נאַכט פון שלאָף אַרויס, פון שרעקלעכע חלומות וואָס זיינען זי באַפאַלן. ציים דער פאָטער איז אַוועק פון דער היים האָט דאָס קינד גאָר מורא גע־האַט צו שלאָפן. זייענדיק געוויינט איינצונורען איר קערפּערל אין פאָטערס שטאַרקער ברוסט און דערמיט זיך פילן זיכער, האָט דאָס קינד ביי נאַכט געזוכט דעם פאָטער אויפן געלעגער. היינט איז דאָס קינד איינגעשלאָפן רואיק.

אהרן האָט געפילט די צוויי קינדערשע קערפּערלעך, איינ־געקנאָטן און איינגענורעט אין אים, אַזוי ווי זיי וואָלטן זיך אָנגע־האַלטן אָן פאָטער און ניט געוואָלט אים אַוועקלאָזן פון זיך און גע־בעטן זיך ביי אים, אַז ער זאָל זיך פאַר זיי ווידער איינשפּאַנען אין דעם יאָך, וועלכן ער האָט אַזוי פריי פון זיך אַראָפּגעוואָרפן...

און אין יאָך זיך איינשפּאַנען האָט ער ניט געוואָלט. ער האָט

איינצונורען — איינצוגראָבן, איינצוטוליען זיך.

זיך דערמאָנט אַן די יאָרן ווי ער איז געזעסן אויף דער באָוערי, און אַן די אַלע האַפּענונגען און חלומות זיך אַרויסצורייסן פון דער באָוערי און אַליין ווערן עפּעס אַ שטיקל מענטש פאַר זיך, קומען צו אַ תכלית. און די אַלע האָפענונגען האָט ער איינגעניים מיט דער נאָדל אין די הויזן אַריין, וועלכע ער האָט אויף דער מאַשין געקלאַפּט. ביז עס האָט זיך ביי אים אַ מאָל געפונען די קראַפט איבערצורייסן, אַפּצוהאַקן דאָס לעבן און זוכן עפּעס נייעס. איצט זאָל ער ווידער צוריקגיין, צוריקגיין אויף דער באָוערי, אַן האָפּע־נונגען אַז אַ מאָל וועט אַנדערש זיין, אַז עס איז נאָר אויף דער וויל — נאָר באַגראָבן זיך אַליין אויפן לעבן לאַנג, אַן האָפענונג אויף בעסערס?

די אומזיכערקייט און די הוימלאָזיקייט האָט אים ביי נאַכט געפּייניקט און געשטיקט ווי אַ נישט־גוטער. עס האָט זיך אים גע־חלומט אַ שרעקלעכער חלום אַז ער האָט אָנגעהויבן צו וויינען פון שלאָף אַרויס. ס'איז אָבער געווען נישט קיין באַדויערנדיק מענטשלעך וויינען, נאָר אַ געוויסן־בייסנדיק קלאַגן פון אַ חיה. ער האָט געוויינט פון שלאָף ווי נישט־גוטע וואָלטן אים געפּייניקט. מען האָט אים געריסן פון שלאָף, ער האָט זיך אויפגעכאַפּט:

— העי, וואָס, מאַשע?

— טאַטע, וואָס איז דיר? וואָס שרייסטו?

— ווער? איך? גאָרנישט. וואָס האָסטו זיך אויפגעכאַפּט?

— האָסט אַזוי שרעקלעך געוויינט, ווי עמעצער וואָלט דיר שלעכטס געטאָן.

— גאָרנישט. קום אַריין אין בעט. עס איז קאַלט.

די קינדער זיינען געשלאָפן מיט די עלטערן. די קלענערע מיט דער מאַמען און די גרעסערע מיטן פאָטער. די איינציקע וואָס איז שוין געשלאָפן באַזונדער, אויסגעבעט אויף דריי שטולן, איז געווען מאַשע. נאָר ווען עס פלעגט איר קאַלט זיין ביי נאַכט, פלעגט זי אַריינקומען צום פאָטער אין בעט אַריין. זי האָט זיך

נישט־גוטער — טייוול, בייזער גייסט.

דערפרייט מיטן פאַטערס איינלאַדונג. זיי האָבן פאַררוקט די שוועס־טערלעך אַן אַ זייט.

אַז מאַשע איז אַריינגעקומען אין בעט אַריין, האָט זיך דער פאַטער פּלוצלונג אָפּגערופן:

— מאַשע, דו ביסט דאָך שוין אַ קלוגע מיידל, הער מיך אויס. ווילסטו אַז דער טאַטע דיינער זאָל שטענדיק זיין פאַרשקלאַפט ביי דער ניימאַשין, ביים אַנקל מאָזעס, און מיר זאָלן שטענדיק לעבן אין אָרעמקייט? דו פאַרשטייסט דאָך, דו ביסט דאָך אַ קלוגע מיידל, אַז איך וועל צוריקגיין אויף דער שטעל אַרבעטן, וועל איך שוין שטענדיק אַרבעטן ביי דער מאַשין, אָן האָפענונג אויף עפּעס בעסערס. און איר אַלע, דו און די קליינע קינדערלעך, וועלן נאָך קיין צייט נישט האָבן אויפצואוואַקסן, וועט איר שוין מוזן גיין באַלד אַרבעטן. ווילסטו אַזוי, יאָ?

— איז דאָך שוין אונדזער מזל אַזעלכער, אַז מיר זאָלן געבאָרן ווערן ביי אַן אָרעמען פאַטער, וועלן מיר אויך אַרבעטן. וואָס דען קענסטו טאָן?

— ווען איך וואָלט נאָר צייט געהאַט, צייט געהאַט אַ פּאָר חדשים, אַז איך זאָל זיך קענען אַרומקוקן אויף עפּעס אַנדערס! און אַז איך זאָל האָבן אַ ביסל געלט, אַ קליין ביסל געלט אָנצוהייבן עפּעס אַנדערס! אָט איז ערשט נישט לאַנג געקומען אַ לאַנדס־מאַן, האָט ער בשום אופן נישט געוואָלט אַריינקומען צו אַנקל מאָזעס אין שאַפּ. „שטאַרבן אויף דער גאַס אײדער אַרבעטן", האָט ער געזאָגט; ער האָט געקראָגן פון ערגעץ אַ ביסל געלט, גיט „דזשוּ־לערי" אויף אויסצוצאָלן, און ער האָט שוין אַ ביזנעס פאַר זיך. ווען איר וואָלט מיך נאָר אַ ביסל אָפּגעלאָזט, נאָר דעם אָטעם כאַפּן!

דאָס מיידעלע האָט זיך פאַרקלערט אַ ביסל. זי האָט געקוקט אויפן פאַטער, און ביים קליינעם שיין פון גאַז וואָס האָט געברענט אַ גאַנצע נאַכט האָט זי געזען דעם פאַטערס רויטע אויגן און זי האָט אויף אים רחמנות געהאַט. זי האָט געטראַכט און געזאָגט:

— איז וואָס וואָלט געווען ווען דו וואָלטסט געהאַט אַ ביסל געלט?

— וואלט איך געווען עפעס איינגעקויפט און וואלט גע־פעדלט. איך וואלט „דזשולערי" געווען געגעבן אויף אויסצוצאלן, איך וואלט שפייז־ארטיקלען צוגעשטעלט אין די הייזער, אין גע־פענגעניש וואלט איך נים צוריקגעגאנגען, אויף דער באוערי.

— און וויפל באדארפסטו?

— הונדערט דאלאר, מיין קינד, הונדערט דאלאר. וואס קומט ארויס?

— און דער אנקל מאזעס קען דיר אויסבארגן אז ער וויל?

— אז ער וויל... געווים קען ער! וואס קומט אבער דערפון ארויס? ארויסגעווארפענע רייד! איך וועל צוריקגיין אויף א שטעל, איך וועל . . . לאז זיווארטן א מינוט — ווייזט ער אויף דער ווייב — ביז איך וועל קריגן. צום אנקל מאזעס קען איך דאך נים גיין. ער וועט דאך מיך נים נעמען צוריק.

— האסט דאך געזאגט, אז דו האסט שוין א שטעל, אז דער אנקל בערל האט דיר געשאפט!

— ליגן געזאגט. איך האב אייך נים געוואלט די שמחה פאר־שטערן. ווי אזוי האב איך א שטעל? צו אנקל מאזעס קען איך נים צוריקגיין. איך האב דאך אים באליידיקט. איך וועל נים גיין ארבעטן. גיט זיך אן עצה אן מיר. לאז זיך אייך דאכטן, אז איך בין געשטארבן, באגראבן, איך בין נימא...

די מיידל האט שוין געשוויגן. אין איר קליין קעפל האט גע־ארבעט א געדאנק. זי האט געקלערט וועגן א פלאן ווי אזוי צו שאפן דעם פאטער הונדערט דאלאר אז ער זאל פרואוון זיין מזל. עס איז געווען נאר איין איינציקער וועג, דער וועג צו אנקל מאזעס. זי האט נאך דעם אנקל מאזעס קיין מאל נים געזען, נאר זי איז געווען זיכער אין זיך אז ווען זי זאל אים זען — וועט זי ארויס־קריגן פון אים דאס געלט וואס זי דארף פארן פאטער. און אויף דעם פלאן האט זי זיך אפגעשטעלט.

דערווייל האט מאשעס קערפערל וואס איז צוגעקומען אין בעט אריין פארלאנגט אן ארט פאר זיך. די פיסלעך האבן זיך צונויפ־געמישט, און ווארפנדיק זיך איינס אן דאס אנדערע האבן זיי זיך

געקאַפּיעט ביז אַלע דריי שוועסטערלעך האָבן זיך אויפגעכאַפּט. דערזען די גדולה אַז מאַשע איז אַריינגעקומען צו זיי אין בעט אַריין, האָט זיך זיי ניט געגלויבט שלאָפן.

די שוועסטער האָבן זיך אָנגעהויבן צו שפּילן, צו קיצלען און צו שטאַרכען איינס דאָס צווייטע און אָנגעהויבן צו לאַכן. מאַשע האָט פאַרגעסן אָן די גרויסע פּלענער וואָס זי האָט פאַרן פאָטער אַרויס־צוקריגן די הונדערט דאָלאַר, וואָס איז נייטיק פאַר אים אָנצוהייבן דאָס נייע, „גרויסע”, גליקלעכע לעבן — און ווען זי האָט געקראָגן אַ שטאַרך און אַ קאַפּיע, האָט זי אָפּגעגעבן דאָס אירַיקע. די שוועס־טער האָבן אָנגעהויבן צו קריכן און געמאַכט דעם פאָטערס גרויסן מענלעכן קערפּער פאַר דעם לייטער, אויף וועלכן זיי זיינען אַרויף־און אַראָפּגעקראָכן. אהרן האָט אויך פאַרגעסן אָן אַלע זאָרגן. עס זיינען אים אָנגענעם געווען די קילע קינדערשע לייבלעך וואָס האָבן אַזוי געגלעט זיין לייב. ער האָט זיך אָנגעהויבן שפּילן מיט די קינ־דער, יעדער מאָל געכאַפּט איינס און אָפּגעציילט אויף דעם אָנגע־נעמסטן אָרט וואו עס איז זיס צו פּאַטשן — אַזוי פיל פּעטש פאַר יעדער קינד וויפל עס ציילט יאָרן.

דאָס פּאַטשן אין די געזעסלעך האָט זייער אַמוזירט און זייער לאַכן האָט אויפגעוועקט די איבעריקע קינדערלעך, וועלכע זיינען געשלאָפן מיט דער מאַמען. און עס האָט אָנגעהויבן צו ווערן אַ פּעל־קער־וואַנדערונג: פון טאַטנס בעט צו דער מאַמעס און פאַרקערט, אַזוי לאַנג און ברייט, ביז זיי האָבן אויפגעוועקט די מאַמע.

— וואָס פאַר אַ שוואַרץ יאָר אויף זייערע קעפּ? וואָס האָסטו טאָג געמאַכט? ווייניק איז דיר דער טאָג, באַדאַרפסטו נאָך די נאַכט?

די קינדער האָבן איבערגעצויגן די קאָלדרעס איבער די קעפּ־לעך און געמאַכט זיך שלאָפן, שנאַרכנדיק הויך. איינס, גאָר דאָס קליינע, האָט זיך ניט געקענט איינהאַלטן און אַרויסגעהילכט מיט

קאַפּיען זיך — בריקען זיך.
שטאַרכן — שטויסן, שטופּן.

אַ געלעכטער. האָבן אים די אַנדערע גלייך נאָכגעטאָן, וואָס דאָס האָט פאַרהילכט דאָס קליינע שטיבל.

אהרן האָט צוזאַמען מיט זיינע קינדער איבערגעצויגן די קאָל־דרע איבערן קאָפּ, אויך מורא האָבנדיק פאַר זיין ווייב. און די קינדערס לאַכן און פרייד האָבן ביי אים אַרויסגערופן גייע שטראָ־מען ענערגיע. ער האָט מיט אַ מאָל אָנגעהויבן צו פאַרשטיין דעם געדאַנק פון הויזן נייען. ער האָט פאַרשטאַנען זיין אַכטיאָריק לעבן, פאַר וואָס ער איז אָפּגעזעסן אויף דער באַערי ביים אָנקל מאָזעס, און באַשטימט ווידער זיך איינצופעדעמען אין דער נאָדל — פאַר דעם לאַכן און פרייד פון די קינדער...

3

פאַר טאָג

עס איז נאָך געווען טיף אין דער נאַכט ווען די זאָרג האָט אהרן מעלניקן אַרויסגעיאָגט פון שטוב. אין די בעטן זיינען נאָך אַלע, די ווייב און די קינדער, געשלאָפן. אהרן מעלניק האָט זיך אָנגעטאָן אין דער שטיל. ער איז אַריין אין קיך, אויפגעהויבן דעם טאָפּ אונטער וועלכן די ווייב האָט באַהאַלטן דאָס ברויט פאַר די קינדער, געוואָלט אַרויסנעמען דאָס שטיק. ער האָט זיך אָן עפּעס דערמאָנט, געגעבן אַ מאַך מיט דער האַנט און איז צוגעגאַנגען צו דער טיר.

— טאַטע, וואו גייסטו? — האָט אים מאַשע אָנגעכאַפּט ביי דער האַנט.

— דו ביסט עס, מאַשע? וואָס האָסטו זיך אַזוי פרי אויפ־געכאַפּט? צוריק אין בעט אַריין!

— איך האָב געזען ווי דו האָסט זיך אָנגעטאָן. איך וועל דיך ניט לאָזן גיין. איך האָב מורא, דו וועסט ניט צוריקקומען.

אַ פאַרעקשנטער ביטערער שמייכל האָט פאַרקרימט אהרנס ליפּן.

— נאַר, גיי צוריק אין בעט אַריין. וועסט מיר יעדער טריט נאָכגיין? איך גיי אַרויף צום פעטער בערל. איך באַדאַרף זיך מיט אים אַן עצה האַלטן. מיר וועלן צוזאַמען גיין צום אָנקל מאָזעס.

מאַשע האָט געקוקט דעם פאָטער אין די אויגן אַריין.

— וועסט אין אוונט קומען?

— געוויס וועל איך קומען. וואו דען וועל איך גיין?

מאַשע האָט פאַרגעסן אַז זי איז שוין אַ „דערוואַקסענע". עס

איז עפּעס איבער איר געקומען. זי האָט זיך פּלוצלונג געגעבן אַ נאַרע צו צום פּאָטער, אַריינגעשטעקט איר קעפּל אין זיין בויך אַריין און האָט געזאָגט:

— האָב נישט קיין זאָרג! וואָס האָסטו זאָרג? מירן זיך שוין אַן עצה געבן... איכ׳ל נעמען אין קראָם, ער וועט באָרגן... זאָרג ניט, פּאָפּע, עס וועט זיין אַלרייט.

אהרנען האָט עפּעס פאַרדראָסן די רייד. האָט ער געמורמלט:

— עס איז אַלרייט, גוד-ביי! און ער האָט פלינק פאַרלאָזט דאָס הויז.

איבער דאַון-טאַון ניו-יאָרק איז אויפגעגאַנגען די זון. ווי אַ פרעמדער וואָס קומט צום ערשטן מאָל אין אַ לאַנד אַריין, האָט זי געבלאָנדזשעט איבער דער ווייטקייט און ברייטקייט פון הימל און האָט פאַרוים פאַר זיך אויסגעגאָסן כוואַליעס מיט ליכט וואָס האָבן פאַרפלייצט הימל-פעלדער. עס האָט נאָך גערוט אין טיפן שלומער די שטילקייט פון דער נאַכט איבער די איינזאַמע הויכע שפּיצן און דעכער פון די דאַון-טאַונער הימל-קראַצערס. עס איז געווען ווי זיי וואָלטן זיך געוועקט פון אַ שלאָף, און די טויזנטער, טויזנטער שויבן-ווענט האָבן אָנגעהויבן צו פינקלען אַנטקעגן דעם מאָרגנליכט.

דאָס מאָרגנליכט האָט געוועקט. און אויך דער אייזערנער ריז, די וויליאַמסבורגער בריק וואָס ליגט איבערן טייך, האָט זיך געוועקט פון שלאָף, אויסגעצויגן הענט און פיס און דאָס ערשטע שטיקל אַרבעט אָפּגעטאָן — אַריבערגעפירט דעם פאַרשלאָפענעם טראַמוויי מיט אהרן מעלניקן און אַ שלאָפנדיקן קאָנדוקטאָר.

איבער די גאַסן פון דאַון-טאַון האָבן זיך אָנגעהויבן צו ווייזן די ערשטע — איינזאַמע זיינען זיי נאָך געווען — מענטשן וואָס לעבן אין דער נאַכט, מילך-וועגן און בעקער-וועגן און צייטונג-טרעגער. דאָס גרויסע ניו-יאָרק וועקט זיך ערשט... דאָס ערשטע

נאַרען זיך — אַריינגראָבן זיך, צוטוליען זיך.
שלומער — דרעמל, slumber.

רופן... פון ערגעץ וואו קלינגט אַ טראַמוויי, קלאַפּט אַן איינזאַ־מער עלעווייטעד איבער די קעפּ.

איבער די גאַסן זיינען נאָך פאַרשפּרייט די רעשטלעך פון נעכטיקן טאָג: קאַנען אַש, האַלב פאַרברענטע קאַסטנס וואָס יינגלעך האָבן נעכטן אָנגעצונדן, אַלטע שטיקער מעבל, אַרויסגע־וואָרפן פון אַ שטוב. אויף די ברעטלעך פאַר די פענצטער לופּ־טערט זיך דאָס נעכטיקע עסן. און פאַרדאַרטע, אויסגעטריקנטע שטיקער וועש טאַנצן ווי פּרימאַרגן־שדים אויף די פייערטרעפּ, אויף די שטריק.

די נאַכט איז געוואָרן געכאַפּט פון טאָג און אַנטפּלעקט פאַר דער ליכטיקייט אַלע פאַרבאָרגענישן און סודות פון דער נאַכט...

מיט אַ שולדיק, באַוואוסטזיניק שמייכעלע איז אהרן אַרויף אויף די פינצטערע טרעפּ. שטיקנדיקע ריחות פון נעכטיקן עסן, פון שלאָפנדיקע מענטשן, פון ניט געלופטערטן בעטגעוואַנט האָבן זיך געהערט פון אַלע טירן. אין איינעם מיט די ריחות האָט מען פאַר־נומען קינדערשע שטימען וואָס וויינען פון די וויגן אַרויס. פון אַ טייל טירן האָט מען פאַרנומען אַ שילטן צווישן מאַן און ווייב. און איבער די אַלע קולות, אויפן לעצטן שטאָק, האָט אהרן געהערט פון דער טיר אַרויס דעם ברודערס באַקאַנטן גמרא־ניגון ביים לער־נען משניות.

דעם ברודער האָט ער געטראָפן אין טלית און תפילין, זיצנ־דיק ביים טיש אין אַ ריין ווינקל אין קיך און לערנענדיק משניות. זיין גמרא־ניגון האָט ניט אויפגעוועקט טשאַרלין, דעם זון, פון שלאָף. טשאַרלי איז געלעגן אין אַן אויפגעלייגטן בעט אין אַ צווייטן ווינקל. בערל האָט דערזען זיין ברודער, האָט ער אי־בערגעהאַקט דעם גמרא־ניגון און אויסגערופן מיט פרייד, וואָס זי איז געקומען פון דעם יידנס אויגן אַרויס, קלאָרע ווי אַ טויב:

פייער־טרעפּ — fire-escape.
שדים — מערצאָל פון שד — טייוול.
אַנטפּלעקט — אָפּגעדעקט, אַרויסגעגעבן אַ סוד.
גמרא־ניגון — דער ספּעציעלער ניגון מיט וועלכן מע לערנט די גמרא.
משניות — משנה; דער עלטערער און קירצערער טייל פון תלמוד (וואָס באַשטייט פון משנה און גמרא); משנה האָבן געשאַפן די תנאים די ערשטע צוויי הונדערט יאָר פון אונדזער געוויינלעכער ציימרעכענונג.

— הער, זע נאַר, ווער עס איז דאָ! אהרן, וואָס טוסטו אַזוי פרי?

— איך בין אַרויפגעקומען דיך הערן לערנען. איך ווייס, אַז דו לערנסט אין דער פרי איידער דו גייסט אַרבעטן.

דער ברודער האָט זיך אַרומגעקוקט, צי קיינער הערט ניט, האָט ער זיך אָפּגערופן אין דער שטיל:

— וואָס האָסטו דיר געמאַכט אַ ברוגז? מיט וועמען? מיט דיין ווייב און קינדער? וועלכער ייד טוט דאָס? נעכטן איז דאָ געווען דיין מיידל, מאַשע, דיך זוכן. עס איז דאָך אַ רחמנות. וואָס טוסטו?!

— איך בעט דיך, רייד ניט מיט מיר וועגן דעם — האָט זיך אהרן אָפּגערופן שטרענג — אַז ניט האָסטו מיך שוין מער ניט. איך בין אַרויפגעקומען צו דיר, צי געפינט זיך דאָרט, ביי דיר אין שאָפּ, אַ שטעל פאַר מיר, אפשר?

— וואָס, ביי העמדער, צווישן שיקסעס? וויפל וועסטו פאַר־דינען? און פאַר וואָס טויג ניט אַנקל מאָזעס? מע האָט דאָך מיר געזאָגט אַז דו לערנסט זיך פאַר אַ צושניידער — און ער האָט צוגעזאָגט.

— זאָל ער ברענען! זיין שוועל וויל איך ניט איבערטרעטן מער! איך בין אים מוחל די גליקן. אוים משפחה! אַרבעטן ביי משפחה איז ערגער ווי גיהנום. שוין גענוג, איך וויל פּרואוון ביי אַ פרעמדן.

— אָבער ביי העמדער, צווישן אַלטע יידן און שיקסעס להבדיל, דו, אַ טאַטע פון פינף קינדער, וויפל וועסטו פאַרדינען?

— וואָס עס זאָל ניט זיין, אַבי עפּעס נייס, אַבי עפּעס אַנ־דערש! מיר וועלן גיין. מיר וועלן פאָרן אין איינעם.

גנענדל איז אַרוים פון דער צווייטער שטוב. און כאָטש גנענדל

צושניידער — cutter.

להבדיל — „צו מאַכן אַן אונטערשייד" צווישן צוויי זאַכן וואָס מע פאַרגלייכט זיי און זיי זיינען דאָך ניט גליך, ווייל איין זאַך איז העכער, ווערטפולער, חשו־ביקער ווי די צווייטע, למשל: ביים פאַרגלייכן עפּעס פון יידישן גלויבן מיט עפּעס פון ניט־יידישן גלויבן, אַ ייד מיט ניט קיין ייד און אין ענלעכע פאַלן.

איז שוין געווען אַ באָבע פון אַ גאַליציאַנער אייניקל, און כאָטש גנענדל איז שוין צוועלף יאָר אין אַמעריקע און פאַרזאָרגט פינף קינדער מיט קעסט און מיט אַנגסטן רייסט זי אַרויס פון זיי דאָס געלט, — דאָך טראָגט נאָך גנענדל דאָס זעלבע עלעגאַנטע שייטל מיט דריי געקרייזלטע לאָקן אויף דעם גלאַנצעדיקן שטערן, אַזוי ווי זי איז געוויינט געווען אין דער היים, אין פוילן, ביי אַ פּאַראַדנעם שולגאַנג אום שבת און אום יום-טוב. אַזוי ווי אַמעריקע האָט אין אַ קורצער צייט געמאַכט פון איר מאַן בערל אַן אַלטן יידן, אַזוי האָט אַמעריקע געווירקט אויף גנענדלען, זיין ווייב, גאָר פאַרקערט: גנענדל איז אין אַמעריקע יינגער געוואָרן. זי איז דאָ געוואָרן „ליבעראַל”. אַנשטאָט דעם צאינה-וראינה, וואָס איז געווען איר גייסטיקע שפּייז אין דער היים, האָט זי דאָ געלייענט יידישע צייטונגען, מיט אַלצדינג זיך אינטערעסירט. די קינדער האָבן זי אָפּט מיטגענומען אין יידישן טעאַטער, פון וועלכן זי האָט גרויס הנאה געהאַט. זי האָט ליב געהאַט זיך צו פּוצן אין די טעכטערס איבערגעמאַכטע קליידלעך, אַזוי אַז גנענדל האָט אין אַ געוויסער מאָס אָפּגעהיט די מאָדע, נאָר אַ ביסל פאַרשפּעטיקט. דעם מאַנס לערנען און פרומקייט, וואָס איז געווען איר שטאָלץ און איר גליק אין דער היים, האָט דאָ ביי איר וויניק ווערט געהאַט. און ווייל די מאַשין האָט דאָ פון בערלען אַזוי פרי געמאַכט אַן אַלטן, איינגעהויקערטן מאַן, האָט ער פאַרלאָרן יעדער חן און אַנזען אין אירע אויגן. ער האָט געהאַט ביי איר אַ שווער לעבן אויף דער עלטער.

— נו, פּאַק איין דיין פּעקל און מאַך פלאַץ, די קינדער דאַרפן „ברעקפעסט” עסן (גנענדל האָט זייער ליב געהאַט צו באַנוצן אין איר שפּראַך די נייע ווערטער פון די קינדער).

— שוין, שוין, עס איז שוין טאָג געוואָרן. די חברה הייבן

אַנגסטן — שרעק.

שייטל — די פרעמדע האָר וואָס יידענעס פלעגן טראָגן איבער די אייגענע.

צאינה-וראינה — דער נאָמען פון דעם באַרימטן ווייבערשן טייטש-חומש; דאָס איז דאָס יידישע בוך וואָס ווייבער פלעגן לייענען איטלעכן שבת; דאָס בוך איז געבויט אויף די פינף חומשים, אָבער חוץ דעם קומען אַהין אַריין אַ סך מדרשים (זען), פאַרשיידענע שפּרוכן, משלים, פאָלקס-לעגענדעס, שיינע מעשיות און אַנווייזונגען ווי זיך אויפצופירן.

זיך אויף, — האָט בערל געזאָגט צום ברודער מיט אַ שמייכעלע, וואָס איז געקומען פון זיינע ריינע, קוואַליקע אויגן. און ער האָט צוגענומען זיינע ספרים און אַוועקגעטראָגן זיי אין אַ ווינקל אַריין, — דו ווייסט, אהרן, אין דער היים האָב איך געלעבט ביי טאָג, מיט אַלע מענטשן צו גלייך, ווען אַלע זיינען וואַך. דאָ לעב איך ביי נאַכט, ווען אַלע שלאָפן. ביי טאָג וואָס בין איך? גאָרנישט, אַ ווישטער העמדער-נייער, זיץ זיך צווישן איטאַליענישע שיקסעס און ניי העמדער. איך בין גאָרנישט ביי מיין ווייב, ביי מיינע קינדער. ביי נאַכט, זעסטו אָבער, ווען אַלע שלאָפן, בין איך ווידער צוריק בערל, לערן איך מיר מיין בלאַט גמרא, מיין משניות. איך הער אויס וואָס דער תנא זאָגט, ווי אין דער היים. מיר דאַכט זיך, אַז איך בין אין בית-מדרש און לערן. אַמעריקע איז אַ פאַרדרייטע וועלט. דאָ לעבט מען ביי נאַכט און מען איז טויט ביי טאָג.

קוואַליק — וואָס איז אַזוי ווי אַ קוואַל; קוואַל — spring.
תנא — גרויסער געלערנטער; אַן אַנטיילנעמער אין שאַפן די משנה (זען); אַפט געניצט איראָניש.

4

דער ברודער בערל מיט זײַנע קינדער

טשאַרלי, טשאַרלי שטיי אויף! נו, עס זײַנען דאָך שוין אַלע אַנגעטאָן! — האָט די מוטער געוועקט דעם בחור, וואָס איז געשלאָפֿן אין קיך אויפֿן אויפֿגעשטעלטן בעט, וואו דער פֿאָטער האָט געדאַוונט.

— וואָס, ער שלאָפֿט נאָך, דער לערן־בחור? ער מיינט, אַז ער איז אין דער היים. ער וועט ווידער פֿאַרלירן דעם דזשאַב און מיר וועלן מוזן אַרבעטן פֿאַר אים! — האָט זיך אָנגערופֿן דבורה, בערלס עלטסטע טאָכטער, אַ מיידל פֿון אַ יאָר עטלעכע און צוואַנציק, וואָס איז אַרײַנגעקומען פֿון דער צווייטער שטוב, אָנגעטאָן אין היטעלע און זשאַקעט, גרייט אַרויסצוגיין. פֿון איר טונקלברוינעם פּנים האָבן אַרויסגעקוקט אַ פּאָר פֿרישע אויגן, נאָר די דיקלעכע ליפּן און די בלויע אָדערן ביים האַלדז, וועלכע זײַנען געווען זייער דין, האָבן געמאַכט איר אויסזען זאָל זײַן רחמנותדיק, אַן אויסזען, וואָס האָט די פֿאַרעלטערטע מיידל זייער אויפֿגערעגט. און צייט איר ייִנגערע שוועסטער האָט חתונה געהאַט פֿריער פֿאַר איר, איז די מיידל געוואָרן אומדערטרעגלעך אין שטוב.

— שוין, זיך אָנגעהויבן, וואָס ווילסטו פֿון אים? — האָט די מוטער זיך אַרײַנגעמישט.

נאָר טשאַרלי, מיט אַ גרויסער פֿאַרפֿעדערטער טשופּרינע און מיט אַ פּנים, פֿאַרוועבט פֿון שלאָף, האָט זיך אויפֿגעכאַפּט, ווי אַ פֿייער וואָלט אויסגעבראָכן, אַרומגעקוקט זיך פֿאַרוואונדערט, באַלד זיך געפֿונען אין דער לאַגע, אויסגעריבן זיך די אויגן און גענומען זיך אָנטאָן לאַנגזאַם.

טשופּרינע — האָר אין אַן אומאָרדענונג, forelock, tuft.

— מאַמע, דער „ברעקפעסט" נאָך ניט פאַרטיק? „אַי דאָנט קער", וועל איך עסן „ברעקפעסט" „אויט-סייד". איך האָב ניט קיין צייט צו וואַרטן אַז דער פאָרמאַן זאָל מיר אָראָפּרעכענען פון דער „פּעי".

— אָבער, דבורה, אַט שוין, די קאַווע שטייט שוין אויפן טיש.

דער טאַטע האָט זיך נאָר פאַרשפּעטיקט אַ ביסל מיטן דאַווענען. דער פעטער איז געקומען, זעסט, אַט שוין. וואָס ווילסטו? — איז די מוטער פלינק צוגעלאָפן צום קיכל.

— עס איז ניט מיין ביזנעס, יאָ פעטער אָדער ניט פעטער, אַז איך קום אַרויס דאַרף מיין „ברעקפעסט" שטיין אויפן טיש. איך קען זיך ניט פאַרשפּעטיקן צוליב מיין פעטער.

— דבורהלע, — האָט זיך דער פאָטער אָנגערופן, צונויפלייגנדיק די תפילין, — דבורהלע!

דבורהלע, וועלכע האָט נאָך גוט געדענקט דעם פאָטער פון דער היים, געדענקט נאָך די גוטע צייטן, ווען דער פאָטער איז געווען דער אָנגעזעענער חסיד אין שטעטל און געפירט דאָס שיינע הויז; וועלכע האָט דורכגעמאַכט די ביטערע צייט ווען דער פאָטער איז אָרעמער געוואָרן און איז געקומען מיט דער פאַמיליע קיין אַמעריקע שוין אַ דערוואַקסענע, — האָט געפילט צום פאָטער אַ געוויסן רעספּעקט, מער ווי אַלע אַנדערע קינדער. דעם פאָטערס רופן „דבורהלע" האָט זי דערמאָנט אָן דער אַלטער היים, אָן דער שטוב אין שטעטל, ווען פאָטער און מוטער האָבן זי גערופן מיטן זעלביקן נאָמען. זי האָט זיך אָפּגעשטעלט, געוואָלט צוגיין העלפן דער מאַמען גרייטן דעם פרישטיק צום טיש, ווי זי איז געוויינט געווען. נאָר ווען זי האָט אַ קוק געטאָן אויפן בחור, וועלכער האָט זיך לאַנגזאַם אָנגעטאָן, נישט געאיילט זיך, מיט אַ רואיקייט, האָט עס איר פאַרדראָסן.

— „וועל", ביי אונדז גייט אַלץ מיטן קאָפּ אַראָפּ.

דבורה איז געווען די ערשטע פון די קינדער וואָס האָבן פאַרדינט געלט און אַהיים געבראַכט דער מאַמען. זי האָט פאַרדינט געלט פון ערשטן טאָג אָן וואָס זי איז אַראָפּגעקומען אין אַמעריקע.

האָט זיך איר געדאַכט, אַז זי איז די אמתע באַלעבאָסטע פון שטוב. זי האָט ניט פאַרגונען וואָס אירע ייִנגערע ברידער און שוועסטער האָבן נאָך פאַרכאַפּט די פּאַבליק־סקול, איינער אַ יאָר, דער אַנדערער צוויי. זי האָט געמוזט גיין באַלד אַרבעטן — האָט זיך איר אַלץ אויסגעדאַכט אַז זי, די איינציקע, האָט געאַרבעט פאַר דער שטוב, כאָטש אירע ברידער און שוועסטער האָבן שוין לאַנג געאַרבעט און פאַרדינט געלט.

נאָר מער פון אַלץ האָט זי ניט פאַרגונען דעם ייִנגערן בחור, טשאַרלין, וועלכער איז געקומען קיין אַמעריקע נאָך אַ קינד און ער האָט פאַרכאַפּט מער פּאַבליק־סקול ווי די איבעריקע קינדער. און כאָטש היינט איז ער שוין דערוואַקסן, גייט ער ניט אַרבעטן שטענדיק, נאָר האַלט זיך אין איין לערנען אין די אָווענטן אין „פּרעפּערי־טאָרי סקולס". ביי טאָג אַרבעט ער ביי וואָס עס מאַכט זיך, אַ מאָל יאָ, אַ מאָל נישט. די שוועסטער האָט אים ניט פאַרגונען, וואָס דער בחור וועט באַלד אַריינקומען אין קאָלעדזש, און אפשר וועט ער זיך דערשלאָגן צו ווערן אַן אַדוואָקאַט, צו וואָס ער שטרעבט. עס האָט זיך איר אַלץ אויסגעדאַכט, אַז דאָס האָט זי אויף אים אַזוי שווער געאַרבעט אין דער יוגנט און אַז צוליב אים זיינען אירע ליפּן און הענט געוואָרן אַזוי גראָב און איר האַלדז דין און באַצויגן מיט בלויע אָדערן. צוליב אים איז זי איבערגעבליבן אַן אַלטע מיידל...

— „עני־האָו", מיין „ברעקפעסט" וועט ניט פאַרפאַלן ווערן. עס איז דאָ וועמ עס זאָל עס אויפעסן, — האָט זי געוואָרפן אַ בליק אויפן בחור.

דער בחור האָט פאַרשוויגן דער שוועסטער. ער איז געווען צוגעוווינט צו אַזעלכע סצענעס פון זיין יוגנט אָן. ער האָט די שוועסטער פאַרשטאַנען און רחמנות געהאַט אויף איר. און ווי אַ שולדיקער וואָס ער האָט זיך אויפגעצויגן אויף איר חשבון, האָט ער זיך אַנגעטאָן אין שווייגן.

— „וועל", וואָס איז, ווידער די באַלעבאָסטע ? — האָט זיך געהערט קלאָרעס שטים פון דער צווייטער שטוב. זי איז אַרויסגעקומען אויך שוין אָנגעטאָן אין היטעלע און מאַנטל. זי איז געווען

מיט יאָרן ייִנגער פון דער שוועסטער, האָט פאַרכאַפּט אַ יאָר פּאָב־ליק־סקול און אַרבעט שוין ביי אַ בעסערן פּאַך, ביי פּרוויען־היט, ווי אַ פּאַרקויפערין. און די עלעגאַנץ וואָס נייטיקט זיך ביי איר פּאַך האָט מען אָנגעזען אין אירע קליידער און איר באַוועגונג.

— „עני־האַו", מאַמע, זי איז דאָך נישט די גאַנצע באַלעבאָס־טע דאָ אין שטוב, מיר גיבן דאָך אויך צושטייער צו דער שטוב. „איז נאָט סאָ", מאַמע?

די שוועסטער האָט אָבער שוין נישט געהערט קלאַרעס ווער־טער. זי איז שוין געווען הינטער דער טיר.

— נעם שוין צונויף דיינע תפילין, מיטן תהילים, מיטן טלית, נעם שוין צונויף. אַלץ איז איבער דיר. אַז עס קומט אין דער פרי, צעלייגט ער זיך אַזוי, אַז די קינדער האָבן ניט וואו „ברעקפעסט" צו עסן — האָט גנענדל אויסגעלאָזט איר ביטער האַרץ אויפן מאַן.

בערל האָט זיך געשעמט פאַרן ברודער, האָט ער געשמייכלט מיט זיינע קלאָרע, קינדערשע אויגן.

— גנענדל, עס איז דאָך ווער דאָ אין שטוב, גנענדל.

גנענדל האָט זיך גאָרניט אָפּגערופן, שטיל געגרייט צום טיש. אין אַ מינוט איז דער געבעט־טיש געוואָרן אַן עסטיש. בערל האָט זיך געוואַשן און געשטופּט דעם ברודער צום טיש.

אהרן, וועלכער האָט זיך שרעקלעך געפילט ביים ברודער, האָט שוין לאַנג געוואָלט אַרויסלויפן פון שטוב, נאָר ער האָט גרויס רחמנות געקראָגן אויפן ברודער, און ער האָט אים זייער ליב געקראָגן, זעענדיק זיינע ליידן; האָט ער אָנגעטאָן אַ כוח איבער זיך, גע־וואַשן זיך (כאָטש ער האָט עס קיין מאָל ניט געטאָן) און אָוועקגע־זעצט זיך ביים טיש מיטן ברודער עסן.

אַז דער בחור איז צוגעקומען צום טיש אָן אַ הוט, אומגע־דאַוונט און אומגעוואַשן עסן, האָט בערל, וואָס האָט דענסטמאָל גע־

תהילם — psalms.

המוציא — די ברכה וואָס מע מאַכט איידער מען עסט ברויט; אַ שטיק חלה אָדער ברויט.

מפסיק זיין — איבעררייסן אין מיטן דאַוונען אָדער לערנען.

האַלטן פֿאַר דער המוציא און ניט געטאָרט מפסיק זיין, געברומט צום יונג: נו — נו — נו.

— וואָס נו, אַט שוין נו — האָט גנענדל גענומען דעם בחורס היטל און אָנגעטאָן אים אויפֿן קאָפּ — גיי, טשאַרלי, זאָג קריאַת-שמע.

דער זיבעצן-יאָריקער בחור האָט געטאָן וואָס די מאַמע האָט אים געהייסן, גענומען דעם טאַטנס טלית ביי די ציצית, געמורמלט אַ פּאָר ווערטער, אַ קוש געגעבן און אַוועקגעזעצט זיך עסן.

— גנענדל! — האָט בערל געברומט בייז.

— וואָס איז? שוין, דו דאַוונסט פֿאַר אים, דו דאַוונסט פֿאַר אַלע. אין אַמעריקע האָט מען ניט קיין צייט צו דאַוונען.

אהרן האָט אָנגעקוקט די שוועגערין און האָט זי ניט דערקענט. איז דאָס די פֿרומע יידענע, וועלכע פֿלעגט אין דער היים זיין די זאָגערין אין שול און לויפֿן יעדער מאָל אין בית-מדרש אריין מיט אַ לעפֿל, מיט אַ טעפּל אַ שאלה פֿרעגן? שטענדיק האָט זי געהאַט שאלות צו פֿרעגן. וואָס איז דאָס געוואָרן מיט איר דאָ אין אַמעריקע?

נאָר גנענדל, ווי געזאָגט, איז אין אַמעריקע געוואָרן „ליבעראַל". דאָס הויז ביים פֿעטער בערל איז געווען צעטיילט אין צוויי פּאַרטייען. איין פּאַרטיי איז געווען דער פֿאָטער מיט די עלטסטע צוויי טעכטער, דבורה, די פֿאַרזעסענע, און אַ ייִנגערע, וואָס האָט חתונה געהאַט פֿאַר אַ גאַליציאַנער; זיי האָבן געדענקט דעם טאַטן פֿון דער היים און רעספּעקט געהאַט פֿאַר אים. די אַנדערע פּאַרטיי — די מאַמע מיט די ייִנגערע צוויי קינדער, טשאַרלי און קלאַרע, וועלכע האָבן זיך האַלב דאָ דערצויגן. זיי האָבן די מוטער ליב געהאַט און די מוטער האָט זיי ליב געהאַט. און די רייבונגען פֿון די „פּאַרטייען" האָבן זיך געפֿילט ביי יעדער מאָלצייט.

בערל האָט אויך ניט פֿאַרשטאַנען וואָס איז געוואָרן אין אַמע-

קריאַת-שמע — די תּפֿילה וואָס מע זאָגט פֿאַרן שלאָף; געוויסע שטעלן אין פֿרימאָרגנדיקן דאַוונען; אָנשטאָט דעם גאַנצן דאַוונען — זאָגט טשאַרלי נאָר די שטעלן.

זאָגערין — די פֿרוי וואָס זאָגט פֿאָר פֿאַר די איבעריקע פֿרויען די תּפֿילות אין שול (ווייל יענע קענען אַליין ניט לייענען).

ריקע מיט זיין ווייב, נאָר ער איז געוואָרן צוגעוויינט דערצו. ער האָט אַזוי פיל זאַכן ניט פאַרשטאַנען דאָ אין אַמעריקע — און איז געוואָרן צוגעוויינט. און גאָרניט געפרעגט מער! דער ייד האָט געלעבט די צוועלף יאָר וואָס ער איז אין אַמעריקע איינזאַם, אַליין אין זיין אייגענער פאַמיליע. ער האָט מיט קיינעם קיין וואָרט ניט געהאַט אויסצורײדן. ניט נאָר זיינע קינדער פאַרוויטערט געוואָרן פאַר זיינע אויגן, נאָר זיין אייגענע ווייב, מיט וועלכער ער האָט קינדער געהאַט און אַדורכגעלעבט זיין לעבן, איז אים דאָ אין אַמעריקע פאַרפרעמדט געוואָרן.

די איינזאַמקייט האָט דעם פרומען יידן אַריינגעטריבן אין רעליגיעזער התפעלות. ער האָט געזוכט זיין לעבן אין זיין אמונה. די וועלט האָט ער שוין ניט געהאַט, האָט ער געוואָלט אַז די צווייטע וועלט, וואָס ער גרייט זיך אָן, זאָל זיין וואָס רייכער און הערלעכער...

ער האָט ניט געגעסן דאָס וואָס זיין משפחה האָט געגעסן. מוצאי־שבת איז ער געגאַנגען צו אַ באַקאַנטן יידן אין אַ יידיש געסל. דער ייד האָט געהאַנדלט מיט כשרע פוטער און קעז. בערל האָט אים געקענט ווי אַן ערלעכן יידן. ער האָט געדאַוונט מיט אים אין איין שטיבל. האָט ער זיך געקויפט אַ האַלב פונט פוטער און אַ קעזל און פון דעם האָט ער געלעבט פון איין וואָך צו דער אַנדערער. און פון דעם כשרן עסן האָט ער איצט געגעסן.

אין אַ פערטל שעה אַרום איז שוין גנענדלס שטיבל געווען ליידיק און שטיל. אַלע זיינען אַוועק צו דער אַרבעט.

אַז אהרן מיט בערלען זיינען אַרויסגעקומען אויף דער גאַס אַרויס, האָט אהרן אָנגעקוקט זיין ברודער און ערשט איצט האָט ער געזען ווי דער ברודער האָט זיך פאַרעלטערט דורך דער צייט וואָס ער איז אין אַמעריקע. ער איז שוין געווען אַן אַלטער מאַן מיט אַ גרויער באָרד און מיט אַן איינגעהויקערטן רוקן. און ווי לאַנג איז עס גאָר, ווי אַט דער אַלטער מאַן איז געווען בערל חסיד פון קוזמין, מיט אַ שוואַרצער באָרד און מיט בליענדיקע, רויטע

התפעלות — באַגייסטערונג, ענטוזיאַזם.
מוצאי־שבת — ווען שבת ענדיקט זיך, שבת־צו־נאַכטס.

באַקן און מיט גלאַנצנדיקע שוואַרצע אויגן? בערל חסיד, וואָס פּלעגט זיך קאָכן אין קהלשן טאָפּ, א ייד א ברען, א סוחר פון אַמאָל, געפאָרן קיין גער צום רבין, א וואוילער לערנער — דאָס איז ער?

אהרנען האָט זיך געדאַכט, אַז ער האָט צוויי ברידער, אַז יענער, בערל חסיד, איז איבערגעבליבן אין דער היים, אינעם קליינעם שטעטל, און דער, דאָ, איז אַן איינגעהויקערטער אַלטער „אָפּערייטאָר”, א קלאָגעדיקער, צעבראָכענער ייד...

בערל האָט באַמערקט ווי אהרן קוקט אים אָן און פאַרשטאַנען וועגן וואָס ער קלערט.

— קוקסט מיך אָן, דערקענסט מיך ניט, — שמייכלט דער עלטערער ברודער גוטמוטיק, — יענער בערל איז געשטאָרבן. דאָ בין איך נאָך א מאָל געבאָרן געוואָרן. איך געדענק שוין אַליין ניט יענעם בערל. דאָ איז א גאַנץ אַנדערער.

— אָבער, בערל, — שמייכלט אהרן — ווי קענסטו דאָס...

אהרן האָט געוואָלט עפּעס זאָגן און אָפּגעהאַקט אין מיטן.

— נאָר, עס איז שוין נעענטער ווי ווייטער. איך האָב גאָרניט צו פאַרלאַנגען פון דער וועלט. איך בין שוין צופרידן.

אהרן האָט ערשט איצט פאַרשטאַנען פאַר וואָס דער ברודער האָט ביי דער גאַנצער פאַרשקלאַפונג נישט פאַרלאָרן דעם מוט און האָפענונג. ער האָט ניט געוואוסט ביז איצט פאַר וואָס דער ברודער איז אַזוי רואיק און גליקלעך, פאַר וואָס זיינע אויגן זיינען אַזוי קלאָר און ריין געבליבן. איצט האָט ער עס געזען. דער ברודער האָט א גלויבן אין יענער וועלט, און וואָס נעענטער ער איז געקומען צו יענער וועלט, אַלץ גליקלעכער און רואיקער איז ער געוואָרן.

אהרנען האָט זיך געדאַכט, אַזוי ווי ער זעט דעם ברודער צופאָרן צו אַן אינדזל וואו עס וואַרטן אויף אים אָנגעגרייטע אוצרות, וואָס ער האָט אָנגעזאַמלט דורך דעם גאַנצן לעבן, און ער פאָרט אָפּ-

---

קהלשער טאָפּ — דער וואָס מישט זיך אין קהלשע געשעפטן, אין געזעלשאַפטלעכע זאַכן.

גער — א שטאָט אין פוילן וואו עס האָט געלעבט א באַרימטע דינאַסטיע חסידישע רביים; די חסידים וואָס האָבן געהאַלטן דעם גערער רבין פאַר זייער גייסטיקן פירער, פלעגן קומען קיין גער, ספּעציעל יום-טובים-צייט; די גערער חסידים האָבן געהאַלטן אַז עס איז א יחוס צו זיין א גערער חסיד.

נעמען זיין פּאַרמעגן. וואָס נעענטער ער קומט צו צום אינדזל, אַלץ רואיקער און גליקלעכער ווערט ער. דער גלויבן אין דער צווייטער וועלט האָט דעם ברודער געגעבן כּוח איבערצוטראָגן אַזוי רואיק, מיט געדולד, די נויטן פון דער וועלט.

און צום ערשטן מאָל האָט אהרן מקנא געווען דעם ברודער זיין גלויבן. און ער האָט אָנגעהויבן צו זוכן אין זיין לעבן עפּעס אַזעלכעס, וואָס זאָל ענלעך זיין צום ברודערס גלויבן און ער האָט גאָרניט געפונען. זיין לעבן איז געווען פּוסט — און נאָר אָרעמקייט, וואַכעדיקייט און טרוקענע שקלאַפישע אַרבעט פאַר דעם אָרעמען טאָגטעגלעכן ברויט.

— קום, אהרן, מיט מיר!

— וואו אַהין?

— איך וועל דיך צוריקפירן צום אָנקל מאָזעס. איך וועל בעטן פאַר דיר, אַז ער זאָל דיך צוריקנעמען אויף דער שטעל. מן הסתם איז דאָך שוין אונדזער מזל אַזוי... מיר מוזן אָפּריכטן גלות. געהייסן פון אויבן... אפשר אויף דער אַנדערער וועלט... ווער ווייסט? זאָג מיר, אהרן, דו דאַוונסט אַ מאָל?

— איך האָב קיין מאָל נישט געקלערט וועגן דעם, — האָט אהרן צו זיך אַליין געזאָגט.

— אויב אַזוי, צו וואָס טויג דאָס גאַנצע לעבן? צו וואָס לוינט עס זיך?

— „צו וואָס לוינט עס זיך?“ — האָט אהרן נאָכגעזאָגט דעם ברודערס ווערטער אין זיין געדאַנק, און טאַקע ניט געוואוסט צו וואָס עס לוינט זיך... אַז קיין אַנדער לעבן אויף דער וועלט האָט ער נישט געהאַט. און דאָס לעבן איז געווען אַן אָרעמס, אַ מיאוס און אַ לאַנגווייליקס. און דאָך איז ער געגאַנגען נאָכן ברודער צו אָנקל מאָזעס, בעטן זיך מע זאָל אים לאָזן ווייטער לעבן דאָס לאַנגווייליקע לעבן.

גלות אָפּריכטן — אַרומוואַנדערן כּדי אָפּצוקומען זינד; ניט האָבן קיין שטענדיקע היים; סתם זיין פאַרשקלאַפט.

5

אַנקל מאָזעס

אַ שטיק, שטיק צייט פריער, איידער אונדזער געשיכטע הייבט זיך אָן, האָט זיך אַ מאָל אין אַ קליין שטעטל אין פוילן פּלוצלונג באַוויזן אַ פרעמדער, אָנגעטאָן אַנדערש ווי אַלע איינוואוינערס פון שטעטל:

קורץ געקליידט, דייטש, אין מאָדנע געקעסטלטע הויזן, געמאַכט פון אַ ווייבערשער סחורה, מיט אַ ברייט שטייף קאַפּעליושל און אַ ווייסן, ווייט-אויסגעשניטענעם קראַגן („אַ פאַטער-מערדער", ווי מע האָט עס דענסמאָל גערופן). גרויסע גאָלדענע רינגען אויף די הענט און אַ גאָלדענע קייט אויף דער סאַמעט-געקעסטלטער וועסט. אַ מענטש אָן וואָנצעס, נאָר מיט אַ בערדל.

דער פרעמדער האָט אַרויסגערופן אַזאַ פאַרוואונדערונג, אַז ווען ער וואָלט ניט געגאַנגען אין גאַס מיט אַ גוט-באַקאַנטען איינוואוינער, מיט יוספשי קאַשע-מאַכער, וואָלט מען זיך פאַר אים דערשראָקן. נאָר אַלטע איינוואוינערס האָבן באַלד אין דעם פרעמדן דערקענט יוספשי קאַשע-מאַכערס עלטסטן זון, וועלכער איז אַוועק מיט יאָרן צוריק אין די ווייטע מקומות.

יונגע מענטשן האָבן גאָרניט געוואוסט, אַז יוסף קאַשע-מאַכער האָט אַן עלטסטן זון און די, וועלכע האָבן יאָ געדענקט, האָבן געמיינט, אַז ער איז שוין לאַנג געשטאָרבן.

זיין באַווייזן זיך פּלוצלונג אין די געסלעך פון שטעטל האָט ביי אַ סך אַרויסגערופן זכרונות פון דער יוגנט. זיי האָבן דערקענט אין דעם פרעמדן זייער יוגנט-פריינד, זייער חדר-חבר. און זיי זיינען צוגעגאַנגען צום פרעמדן און האָבן אים אָפּגעגעבן דעם ברייטן

סאַמעט — velvet.

שלום־עליכם. באַלד איז דאָס גאַנצע שטעטל געוואָר געוואָרן פון דעם „אַמעריקאַנער" וואָס איז צוריק אַהיים געקומען פון די ווייטע, ווייטע מקומות.

און אין אָוונט איז יוסף קאַשע־מאַכערס שטיבל באַלאַגערט געוואָרן פון קרובים, נאָענטע און ווייטע, פון שכנים און גלאַט איינוואוינערס פונעם שטעטל, וועלכע זיינען געקומען נאָכפרעגן זיך אויף זייערע, וואָס זיי האָבן אין אַמעריקע. האָט איינער געהאַט אַ זון אין אַפריקע, אין בראַזיל, אָדער אַפילו אין לאָנדאָן, איז מען געקומען זיך נאָכפרעגן אויף אים ביים אַמעריקאַנער. ווייל וואָס דאָס איז אַמעריקע אַזעלכעס, האָט מען נאָך נים גאַנץ גוט געוואוסט אין שטעטל, און אַלץ האָט געהייסן דענסטמאָל אַמעריקע — פון יענער זיים גרענעץ אָן, האָט זיך אויסגעוויזן, איז איין־איין גרויסע שטאָט, און די שטאָט הייסט אַמעריקע.

באַלד האָט דאָס שטעטל אָנגעהויבן צו קלינגען מיט דעם אַמעריקאַנערס רייכטום. מע האָט דערציילט פון אַ שטעקן מיט אַ גאָלדענעם קאָפּ, וואָס ער האָט געבראַכט דעם פאָטער זיינעם, און פון מתנות, גאָלדענע זייגערס און קייטן, וואָס ער האָט געבראַכט די ברידער און דער גאַנצער משפחה. און האָט ער זיך נאָר שבת אין גאַס אַרויסגעוויזן אין אַ נייעם געקעסטלטן אָנצוג, אָן איבעררָאָק מיט אַ זיידענעם אונטערשלאַק, און פאַר דער שיינער עליה, וואָס מע האָט אים געגעבן, האָט ער פאַרן פאָטער געלאָזט מאַכן אַ מי־שברך און געשאָנקען אַ גאַנצן רובל, — האָט דאָס געמאַכט אַזאַ רושם, אַז דאָס גאַנצע שטעטל האָט זיך געטראָגן אין וואָלקנס פאַנטאַזיע פון דער לעגענדע פונעם אַמעריקאַנערס רייכטום.

יוספשי קאַשע־מאַכער, וועלכער איז געווען אין שטעטל נים קיין זייער אָנגעזעענער באַלעבאָס, אַ ייד וואָס האָט אַ גאַנצע נאַכט גע־

עליה — דאָס אויפגערופן ווערן אין שול ביים לייענען (זעז — מי שברך).

מי שברך — „דער וואָס האָט געבענטשט"; ווען מע לייענט אין שול די תורה רופט מען אויף אַ מענטשן וואָס שטייט ביים פּאָרלייענען. דאָס איז אַ ספּעציעלער כבוד. פאַר דעם אויפגערופענעם מאַכט מען אַ ברכה, זאָגט מען אַ קורצע תּפילה, וואָס די תּפילה הייבט זיך אָן מיט די ווערטער „מי שברך"; ביי דער געלעגנהייט גיט דער אויפגערופענער צדקה און דערביי ווייזט ער אויך אָן פאַר וועמען מע זאָל מאַכן דעם „מי שברך".

רושם — איינדרוק, impression.

מאָלן קאַשע אין אַ קליין געוועלבל, און איז שטענדיק אַרומגע־גאַנגען ביי טאָג אַ פאַרשלאָפענער, איז מיט אַ מאָל געוואָרן אַזאַ אָנגעזעצענער באַלעבאָס, ווי ער וואָלט דאָס גרויסע געווינס געוואונען. און אַ גאַנצן שבת האָט מען געהאַלטן אין איין טראָגן קוגל און טשאָלנט פון שיינע, אָרנטלעכע באַלעבאַטימס טישן צו יוסף קאַשע־מאַכערס שטוב, מכבד צו זיין דעם גרויסן גאַסט, דעם אַמעריקאַנער.

גערעדט האָט מען, אַז דער אַמעריקאַנער איז אַראָפּגעקומען אין שטעטל אַריין גרויסע געשעפטן צו מאַכן, אַז באַלד נאָך שבת שטעלט ער זיך מאַכן אַ גרויסע קאַשע־מיל, אַז ער האָט שוין אָפּגע־קויפט ביים שררה פון שטעטל די פעלדער הינטער דער שטאָט. יידן האָבן זיך געמאַכט חשבונות, אַז זיי וועלן גליקלעך ווערן דורך אים. און נאָך שבת זיינען אַריינגעקומען צו יוספשי קאַשע־מאַכער פאַר־שיידענע באַלעבאַטים, יידן מעקלער און יידן סוחרים, און האָבן אָנ־געהויבן אָנצושלאָגן פאַרשיידענע געשעפטן: איינער — אָקסן, דער צווייטער — וואָל, און אַ דריטער — אַ הלוואה דעם שררה אויף גוטע פּראָצענטער. אַנדערע זיינען ווייטער און טיפער געגאַנגען און אָנגעהויבן זיך איידל צו אינטערעסירן מכוח אַ שידוך, וואָרעם גע־הערט האָט מען, אַז דער אַמעריקאַנער איז נאָך אַ בחור. דער אַמע־ריקאַנער האָט אַלץ אויסגעהערט זייער ערנסט, מיט אַלץ זיך אינטע־רעסירט, אויף אַלץ זיך נאָכגעפרעגט און די איינצלהייטן פון אַלץ געוואָלט וויסן, און האָט אַלעמען האָפענונגען געגעבן, און עס האָט זיך אויסגעדאַכט, אַז אָט שוין־שוין גייט ער טאָן דאָס געשעפט. נאָר קיין געשעפטן אין שטעטל האָט ער ניט געטאָן.

אין אַ פּאָר וואָכן אַרום, אַז דער אַמעריקאַנער האָט זיך אַרומ־געדרייט אין שטעטל פּוסט און פּאָס, געוואוינט אַלץ ביים פאָטער דעם קאַשע־מאַכער, קיין מילן האָט ער ניט אויפגעמויערט און קיין געשעפטן האָט ער ניט געמאַכט, און קיין גראָשן האָט מען ביי אים ניט פאַרדינט, האָט ער זיין גאַנצן חן פאַרלאָרן. קיינער האָט זיך שוין מיט אים ניט אינטערעסירט. די אַמעריקאַנער געקעסטלטע הויזן האָבן קיין באַוואונדערונג מער ניט אַרויסגערופן, אַפילו ניט

שררה — פּריץ, lord.

זיינע גאָלדענע רינגען מיט די גאָלדענע מתנות. יוסף קאַשע־מאַכער איז געוואָרן אוים מחותן. מע האָט ווייטער געהערט אַ גאַנצע נאַכט די מילשטיינער ארויסווייַנען פון געוועלבל ארויס, און ביי טאָג געזען אַ שלאָפעדיקן, פאַרמעלטן יידן. יעדערער האָט געהאַט צו טאָן מיט זיינע אייגענע געשעפטן. וועגן אַמעריקאַנער האָט מען מער ניט געקלערט.

נאָר ווען קיינער האָט זיך שוין מער ניט אינטערעסירט מיט דעם אַמעריקאַנער, האָט זיך דער אַמעריקאַנער אָנגעהויבן צו פאַר־אינטערעסירן מיט די איינוואוינערס פון שטעטל. אויסגעפרעגט יעדער באַקאַנטן פון וואָס ער לעבט, וויפל ער פאַרדינט אַ וואָך און וויפל ער באַדאַרף אַ וואָך; אריינגעקומען אין פרעמדע שטובן און געזען ווי מע וואוינט און ווי מע לעבט, וואָס מען עסט און אויף וואָס מע שלאָפט. און אַז מע האָט אים געפרעגט צו וואָס באַדאַרף ער דאָס וויסן און צי ער וויל געבן פרנסה, האָט ער געשמייכלט:

— אַ מענטש דאַרף אַלצדינג וויסן. עס איז גוט צו וויסן.

אין אַ געוויסער צייט אַרום איז דער אַמעריקאַנער פאַרשוואונדן פון שטעטל, מיטגענומען אַ יינגערן ברודער מיט זיך, איבערגעלאָזט דעם פאָטער, זאָגט מען, אַ פאָר הונדערט רובל דאָס מילכל צו פאַר־גרעסערן. און אַזוי ווי ער איז געקומען פון דער „אַמעריקע", אַזוי איז ער פאַרשוואונדן. צו ערשט האָט מען עס אפילו ניט באַמערקט. נאָר דערנאָך, אַז מען איז געוואָר געוואָרן, אַז דער אַמעריקאַנער איז אַוועק, האָט מען גערעדט אין שטעטל, אַז עס האָט גאָר אַנ־דערש ניט געקאָנט זיין. ווייל די אַמעריקע איז אַ כישוף, וואָס לאָזט ניט רוען. און דער וואָס האָט נאָר די שוועל פון אַמעריקע איבער־געטראָטן, וועט שוין ניט קענען איינזיצן אויף אַן אַנדער ערד, מעג עס זיין אייגענע געבוירענע, ווייל עס ציט אים צוריק — אַזוי ווי דעם גנב צו דער תליה...

נאָר נאָך דעם אַמעריקאַנער האָט זיך דאָס שטעטל אָנגעהויבן צו לאָזן קיין אַמעריקע. קיינער האָט אין אָנהייב ניט באַמערקט

אוים מחותן — אוים נאָענטער מענטש, אוים קרוב; האָט מער ניט וואָס צו זאָגן אַ דעה אין עפּעס.

תליה — אויף וואָס מע הענגט אויף אַ פאַרמשפּטן.

ווי דאָס שטעטל ווערט ביסלעכווייז, ביסלעכווייז שיטערער און שיטערער. די אַלטע גייען אויפֿן בית-עולם און די יונגע ווערן פֿאַרשוואונדן אין אַמעריקע.

צו ערשט האָט דער אַמעריקאַנער צוגענומען זיינע אייגענע: די ברידער, דערנאָך די משפּחה, די ברידערס קינדער, די פעטערס, די איידעמס און די זין פון די פעטערס. דערנאָך האָבן זיך אָנגעהויבן צו ווענדן צו אים קינדער פון מחותן, באַקאַנטע און גלאַט אַזוי „לאַנדסלייט" נאָך שיפֿסקאַרטעס. עס האָבן זיך אָנגעהויבן צו יחסנען צום אַמעריקאַנער גלאַט פרעמדע יידן, געזוכט אַבי נאָר אויסצוגעפינען אַ שטיקל מחותנשאַפֿט און דערוויזן עס אין בריוו און געבעטן אַ שיפֿסקאַרטע.

דער אַמעריקאַנער זאָגט ניט אָפּ. און דאָס שטעטל ווערט אייניציקווייז אויסגערונען. די „שטעט" אין דער קאַלטער שול ווערן שיטערער. גאַנצע משפּחות ווערן פֿאַרשוואונדן. שבת נאָכן דאַווענען, ביים דיינס חומש-לערנען, ווערט דער עולם וואָס אַ מאָל ווייניקער. אין שטעטל זעט מען מער ווייבער ווי מענער, מער עלטערן ווי קינדער, מער קליינע און אַלטע ווי דערוואַקסענע. אַלע זיינען זיי אַוועק נאָכן אַמעריקאַנער.

אַפילו דער אַלטער קאַשע-מאַכער האָט אויף דער עלטער פֿאַרשלאָסן זיין בודקעלע — און דאָס ווייִנען פון די מילשטיינער האָט אויפֿגעהערט ביי נאַכט אין אַלטן מאַרק — און איז אַראָפּגעפאָרן קיין אַמעריקע צו זען זיך מיט זיינע קינדער איידער ער שטאַרבט. אַזוי פֿאָרן זיי נאָך דעם אַמעריקאַנער, ווי ער וואָלט זיי מיט אַ כישוף אַהין געצויגן, ביזן היינטיקן טאָג.

יחסנען — אָנווייזן אויפֿן יחוס; זיך אַרויסשטעלן מיטן יחוס; אָנווייזן אויף דער קרובהשאַפֿט.

מחותנשאַפֿט — קרובהשאַפֿט, די קרובהשאַפֿט צווישן מענטשן וואָס זייערע קינדער האָבן חתונה געהאַט; סתם גוטברודערשאַפֿט, שייכות.

„שטעט" — ערטער אין שול אָדער בית-המדרש.

דיין — דער וואָס ענטפֿערט אויף פֿראַגעס וועגן רעליגיעזע געזעצן; דער וואָס משפּט נאָך די יידישע דינים נאָך; אַ דיין איז געווען אַן אַמט אין אַ יידישער קהילה.

חומש-לערנען — געוויינלעך — דאָס לערנען חומש. דאָ — דאָס פֿאַרלייענען דעם חומש און דאָס פֿאַרטייטשן דעם חומש פֿאַר דערוואַקסענע מענטשן, וואָס האָבן אין די יונגע יאָרן ווייניק וואָס זיך געלערנט.

בודקעלע — קרעמל.

אין אַמעריקע האָבן זיך די איינוואוינערם פון שטעטל צוריק געפונען. אויף דער באָוערי איז געשטאַנען אַ דריישטאָקיק הויז, פאַרשטויבט און שמוציק, וואָס די עלעווייטעדס האָבן אָנגעטראָגן דערויף דעם שטויב פון די גאַסן. און אין די אייבערשטע שטאָקן איז געזעסן דאָס גאַנצע שטעטל קוזמין . . . און האָט געניים מלבושים ביים אַמעריקאַנער.

און ווער איז אויף דער באָוערי נים געזעסן! די למדנים פון שטעטל, די יחסנים צוזאַמען מיט בעלי־מלאכות און גלאַט גראָבע יונגען פון דער היים — אַלע זיינען זיי געזעסן אויפן הויכן שטאָק אין דער באָוערי און האָבן געניים און געניים. און די וועלכע זיינען דאָרט אריינגעפאַלן, זיינען געבליבן אויפן לעבן לאַנג. זיי האָבן מער אוונט פון דער באָוערי אַהיים. און ביים אריינגאַנג פון דעם הויז אויף דער באָוערי איז געווען אַ קליין פאַרשטויבט שילדל, וואָס נים געוואוסט ווי נאָר איין וועג: אין דער פרי צו דער באָוערי, אין האָט געטראָגן דעם אַמעריקאַנערס נאָמען: „מאָזעס מעלניק״.

6 דער אַמעריקאַנער אין אַמעריקע

אין געוועלב פון קליידער איז געשטאַנען דער אַמעריקאַנער, דער אַנקל מאָזעס, אָן אַ ראָק, און האָט מיט אַ גרויסער שניידער־שער שער זיך אָפּגעשאָרן די נעגל פון די פינגער. איבער דער גאַנצער לענג פון געוועלב זיינען געשטאַנען לאַנגע, ברייטע טישן, אויף וועלכע עס זיינען געווען אָנגעלייגט ביז אין האַלבן באַלקן אַריין קופּעס מיט קליידער פון אַלע מינים: רעק, מאַרינאַרקעס, הויזן און וועסטן.

ביי די טישן האָבן זיך אַרומגעדרייט שטאַרקע יונגען, ברייט־ביייניקע, מיט שטייפע, אַרויסגעשטעלטע ברוסטן, און האָבן גע־שוויגן פון אימה פאַרן „אַנקל". פון צייט צו צייט האָט איי־נער געוואונקען דעם צווייטן מיט די אויגן. עס איז נאָך געווען זייער פרי אין מאַרגן, און די שניידער־אַרבעטער זיינען ערשט אַריינ־געקומען צו דער אַרבעט.

— קוזמין קריכט, „לוק, לוק", ווי קוזמין קריכט, — האָט דער אַנקל מאָזעס געוויזן מיט דער גרויסער שער אויף די אַריינגעקו־מענע יידן. אַ טייל זיינען געווען מיט בערד, אַ טייל אָן בערד, אַ טייל אַלטע, שוין איינגעהויקערטע, אַ טייל יונגע, מיטליעריקע. זיי זיינען מיט אַ געוויסער פוילקייט אַריינגעקומען אין געוועלב אַריין און אַרויסגעלאָזט זיך אויף די טרעפּ צו די אייבערשטע שטאָקן, וואו עס זיינען געווען די וואַרשטאַטן.

— „לוק, לוק" ווי קוזמין קריכט! העי, דו, גרינער נאַטע! ווי האָט מען אים גערופן אין דער היים? נאָטע פּוטערמילך, — האָט

קופּע — pile.
מאַרינאַרקעס — רעקלעך, men's suit-coat.
אימה — גרויס מורא.

ער אָפּגעשטעלט איינעם פון די אַרבעטער, אַ מיטליעריקן ייד, וואָס זיינע אויגן זיינען נאָך געווען פאַרוועבט אין שלאָף און די פאות נאָך נאַס פון וואַשן און איז געגאַנגען פוילנדיק זיך, — וואָס קריכ־סטו? וואָס מיינסטו, דאָ איז קוזמין? אין קוזמין איז מען גע־קראָכן, אין אַמעריקע לויפט מען. „האַרי־אַפּ“, פאַרשטאַנען? הייב די פיס, דו אונגערקע!

די יידן ביי די טישן מיט די קליידער האָבן אויפגעלאַכט, ווי געוואָלט צופרידן שטעלן דעם אַנקל, אָבער צו לאַכן האָבן זיי זיך ניט דערוועגט. דער אַנקל האָט אויפגעהויבן זיינע אויגן. די שי־טערע געלע ברעמען זיינען פאַרטרונקען געוואָרן אין פעטס פון זיין פּנים. און אַז די יונגען האָבן געזען דעם אַנקלס „נאַקעטע“ אויגן וואָס זיצן אין זיין ברייט, פעט פּנים, זיינען זיי פאַרשטומט געוואָרן.

— הערים, כאַפּ אים אויפן פידל! — האָט אַ יונג געגעבן אַ געשריי אַריין פון דרויסן און אַריינגעוואָרפן אין געוועלב אַריין אַ הויכן איטאַליענער מיט זיין ווייב. — Don’t be afraid, don’t be afraid. I’ll sell you the best suit.

און איידער דער גוי האָט נאָך צייט געהאַט זיך אַרומצוקוקן, האָבן אים שוין צוויי יונגען געכאַפּט און געגעבן אַ צי אַראָפּ פון אים די הויזן, אַרויפגעצויגן אַ פּאָר אַנדערע, קורצע. די נאָט האָט געפּלאַצט הינטער אים. אַרויפגעשלעפּט אויף אים אַ צו קורצן רעקל, פון וועלכן דער גוי האָט אַרויסגעשטעקט אַ פּאָר לאַנגע הענט, וואָס ער האָט ניט געוואוסט פון וואַנען זיי האָבן זיך אים גענומען, — האָט איינער אים געצויגן דעם ראָק פון הינטן, אַ צווייטער פון פאָרנט, אויסגעשטעלט אים די ברוסט, אַרויסגעקלאַפּט אים די פּלייצעס, און באַלד האָט שוין אַ דריטער אויך צוגעטראָגן צו אים אַ שפּיגעלע און געשפּיגלט דעם גוי:

— Doesn’t he look like a gentleman? — סעם, קום נאָר אַהער, גיב נאָר אַ קוק אויף דעם גוי — האָט דער יונג, וואָס האָט דעם איטאַליענער אָנגעמאָסטן דעם אַנצוג צוגערופן אַן אַנדערן —

— Doesn’t he look like a gentleman? —

— „שור", אַזאַ יאָר אויף זיין מאַמען, — האָט סעם איבער־געגלעטט מיט זיין גרויסער האַנט דעם גוים אַנצוג אויף זיינע פּלייצעס.

— He is all right!

אין דעם געוועלב האָט זיך באַוויזן אַ מיידל. אירע צוויי שוואַרצע צעפּ זיינען געווען ערשט געצוואָגענע און פאַרקאַמטע און אַראָפּגעלאָזט זיך מיט רויטע בענדלעך, פאַרקניפּט איבער אירע פּלייצעס. דאָס ברוינע אויסגעוואַקסענע זשאַקעטל וואָס זי האָט געטראָגן, כאָטש אויסגעריבן און אויסגעוואַקסן, איז דאָך געווען ריין. מע האָט געשפּירט דערפון אַ שטאַרקן ריח פון עסיק, מיט וועלכן די מיידל האָט די פלעקן אַרויסגענומען. פון אונטער איר זשאַקעטל איבערן קליידל האָט זי געטראָגן אַ ווייס שירצל.

— איך וויל זען דעם אַנקל מאָזעס. קען איך זען דעם אַנקל מאָזעס? — האָט די מיידל געפרעגט דעם ערשטן אַנגעטראָפענעם מענטשן אויף דער שוועל פון דער טיר.

דער מענטש האָט זי אָנגעקוקט.

— אַנקל מאָזעס איז ניטאָ. וואָס ווילסטו פון אַנקל מאָזעס?

— איך ווייס שוין וואָס איך וויל, — איז די מיידל ווייטער געגאַנגען און געפרעגט אַן אַנדער יונג, — איך וויל זען דעם אַנקל מאָזעס.

דער אַנקל מאָזעס איז נאָך אַלץ געשטאַנען מיט דער גרויסער שניידערשער אין דער האַנט, פון וועלכער ער האָט זיך ניט געקענט אָפּגעוויינען זיין גאַנץ לעבן, ביי דער טיר פון זיין פּריוואַט־אָפיס. ער האָט דערהערט ווי די מיידל פרעגט זיך אויף אים. האָט ער געפרעגט פון דער ווייטנס, ניט אויפהייבנדיק די אויגן:

— What is the matter? —

אין דעם טאָן האָט די מיידל דערקענט, אַז דאָס איז דער אַנקל מאָזעס. איז זי פלינק צוגעגאַנגען צו אים און געזאָגט אין אַ בעטנדיקן, קינדישן טאָן:

— „פּליז", אַנקל מאָזעס, Be good to my father. דו קענסט אים העלפן. „פּליז", העלף אים.

— וועמעס איז דאס ? — האט דער אנקל געפרעגט די מענטשן זיינע.

די יונגען האבן געצויגן מיט די אקסלען, ווי זיי וואלטן געוועז געגוצט באוועגונגען אנשטאט ווערטער.

— What is your name? — וועמעס ביסטו ?

— „מאי נעים" איז מאשע. איך בין אהרן מעלניקס טאכטער. דו ביסט זיין אנקל. I know. דו ביסט אנקל מאזעס, דער פא האט דאס געזאגט.

— דו ביסט דעמס, א! איך ווייס שוין. I know. וואס ווילסטו ?

— איך וויל, אז דו זאלסט אויסבארגן „פא" הונדערט דאלאר. „פא" וויל גיין אין ביזנעס. ער האט נישט קיין געלט. דו האסט יא. „פליז", בארג אים הונדערט דאלאר. „פליז", אנקל.

דער אנקל מאזעס האט אויפגעהויבן זיינע אויגן. ער האט געוואלט עפעס זאגן דער מיידל. נאר אז ער האט דערזען די נאסע צוויי שווארצע צעפ און דאס ווייסע שירצל, איז אים די מיידל געפעלן. ער האט צוריק אראפגעלאזט די אויגן און האט געזאגט:

—Go home, kid, „גא" צו מאמע. איך וועל זען וואס איך קען טאן.

— וועסטו בארגן „פא" הונדערט דאלער אז ער זאל גיין אין ביזנעס, אנקל ? „יעס" ?

— All right, go home. — איך וועל שוין זען וואס איך קען טאן.

די מיידל איז נאך געשטאנען פארן אנקל, און אין דער טיר האבן זיך באוויזן איר פאטער אהרן מיט דעם עלטסטן ברודער זיינעם, בערל. די יידן זיינען אריינגעקומען מיט מורא און געשלעפט זיך מיט שרעק צום אנקל.

— אט איז „פא"! — האט מאשע אויסגערופן, דערזעענדיק דעם פאטער, — ווייסט, פאפע ? אנקל מאזעס האט געזאגט, אז ער וועט דיר בארגן געלט צו גיין אין ביזנעס.

— וואס טוסטו דא ? אהיים גיי! גיי אהיים! — האט זיך אהרן פארשעמט פאר די מענטשן איבער דעם וואס זיין קינד איז אריינגעקומען בעטן פאר אים.

מאשע האָט זיך אָפּגערוקט אין אַ ווינקל.

— What is the matter? — האָט דער אָנקל צוגעשריען נאָך פון דער ווייטנס, ווען ער האָט דערזען די יידן אריינקומען. און דער „והאָט איז דהי מעטער" האָט די יידן אָפּגעשטעלט.

סעם, אַ שטאַרקער יונג פון עטלעכע און צוואַנציק יאָר, איז צוגעלאָפן צו די יידן, זיי אָפּגעשטעלט און עפּעס גערעדט מיט זיי.

סעם איז געווען דעם אָנקל מאַזעסעם ליבלינג. ער איז גע־ווען זיין שוועסטערס קינד, וואָס ער האָט אים אַראָפּגעבראַכט קיין אַמעריקע און גענומען אים צו זיך אין געשעפט אריין. סעם איז געווען דעם אָנקל זייער געטריי און אָפּגעהיט דעם אָנקלס אינ־טערעסן. דער אָנקל האָט געוואוסט דערפון און ער האָט געהאַט צו דעם יונג מער צוטרוי ווי צו אַלע אַנדערע. סעמען האָט דער אָנקל ליב געהאַט, ווייל ער איז געווען ענלעך צו אים, ווען דער אָנקל אליין איז נאָך געווען אַ קצב־יונג אין דער היים. סעם האָט געקענט ביים אָנקל אַלץ אויספירן. און אַלע לאַנדסלייט וואָס האָבן באַדאַרפט עפּעס צום אָנקל, האָבן זיך צום ערשטן געווענדט צו סעמען, אַז ער זאָל זיין זייער מליץ־יושר.

— סעם, בעט פאַר אים, וועסט טאָן אַ מצווה. סעם, טו אַ טובה אהרנען, טו אַ טובה! — האָט בערל געבעטן ביי סעמען פאַר זיין ברודער.

סעם איז צוגעגאַנגען צום אָנקל און האָט געזאָגט:

— אָנקל, אהרן מעלניק פון קוזמין איז צוריקגעקומען צו דער אַרבעט. אים צוריקנעמען?

„נאַטהינג דואינג", — האָט דער אָנקל אָנגעהויבן זיך צו באַשעפטיקן מיט דער שער, וואָס דאָס איז געווען אַ צייכן, אַז אַלע טירן זיינען צוגעשלאָסן. — זאָל ער גיין מיטן ברודער קיין ברוק־לין העמדער נייען מיט איטאַליענישע שיקסעס. איך באַדאַרף אים ניט מער. פאַר מיר איז ער שוין צו אַלט.

סעם האָט געוויזן צום ברודער בערל מיט דער האַנט און פאַר־צויגן די ליפּן. עס הייסט, ער קען גאָרניט מאַכן.

קצב־יונג — אַ יונג וואָס אַרבעט ביי אַ קצב; אַ גראָבער יונג.
מליץ־יושר — פאַרטיידיקער; דער וואָס געפינט אויס נאָר דאָס גוטע.

— אַנקל, האָט רחמנות אויפֿן . . . — האָט דער עלטערער ברודער בערל זיך דערוועגט צו טרעטן אַ טריט נעענטער פֿאַרן אַנקל, — ער האָט דאָך אַ ווייב מיט קינדער. זאָל דער אַנקל רחמנות האָבן אויף זיין ווייב מיט קינדער. דער אַנקל וועט זיך אַ גרויסע מצווה פֿאַרדינען, אַ גרויסע מצווה.

— איך טו ניט קיין מצוות. איך האָב שוין גענוג געטאָן מצוות, אַז מע זאָל מיך דערנאָך שילטן דערפֿאַר, זידלען דערפֿאַר. וואָס האָט ער געזאָגט אויף מיר? זאָג, סעם, וואָס ער האָט אויף מיר געזאָגט, ווען ער איז אַראָפּגעפֿאַלן פֿון דער הייך?

— האָט דער אַנקל אַ זאָרג, וואָס ער האָט געזאָגט, ווער עס האָט געזאָגט. שנאָרערס! אַז ווען ניט דער אַנקל, וואָלטן זיי דאָך אַלע געווען געפּוילט אין קוזמין. דער אַנקל האָט אים אַראָפּגענומען, אים מיט די בעבעכעס, געשיקט געלט, שיפֿסקאַרטעס נאָך זיי. און ער דערוועגט זיך דעם אַנקל אָקעגן צו ריידן. אַ, זיין גליק וואָס איך בין ניט געווען אין „סטאָר". איך וואָלט אים געוויזן דעם אַנקל אָקעגן צו ריידן! — האָט סעם פּלוצלונג זיך צעקאָכט פֿאַרן אַנקל.

— מילא, מע זאָגט, האָט ער געזאָגט. ער ווייסט דען, מיש־טיינס געזאָגט, וואָס ער רעדט? עס איז אים שלעכט, רעדט ער. גאָט איז דאָך אויך מוחל. ער האָט גערעדט נאַרישקייטן. זאָל אים דער אַנקל...

— נאַרישקייטן? — ביי מיר רעדט מען ניט קיין נאַרישקייטן! ביי מיר רעדט מען גאָרניט! ביי מיר שווייגט מען. געהערט? מע שווייגט! — האָט דער אַנקל אויפֿגעהויבן די ברעמען — ווי האָט מען אים גערופֿן אין דער היים, סעם?

— אהרן גאָרגל.

— גאָרגל, האָט מען אים גערופֿן — האָט דער אַנקל זיך הויך פֿונאַנדערגעלאַכט, — גאָרגל! גאָרגל איז גוט! נאָר דאָ אין

גאָרגל — gullet, windpipe, throat.

אַמעריקע גאַרגלט מען נים. אין קומען גאַרגלט מען, נישט דאַ אין אַמעריקע!

אהרן איז געשטאַנען די גאַנצע צייט אַראָפּגעלאָזט דעם קאָפּ, איינגעבויגן דעם בליק אין דער ערד. ער האָט געלאָזן פאַלן איבער זיין קאָפּ אַלע שפּאָטרייען, וואָס מע האָט געזאָגט איבער אים און געשוויגן. ער האָט געוואָלט וואָס גיכער צוריק אַרויפקומען אין דער הייך אַרויף, צו דער מאַשין, און ווידער זיין איינגעשפּאַנט אין דעם לעבן.

— זאָל דער אַנקל רחמנות האָבן, ווען נים אויף אים, איז אויף זיין ווייב און קינדער. וואָס זיינען זיי שולדיק, אַז ער רעדט נאַרישקייטן? ער וועט שוין ניםריידן, ער וועט שוין געדענקען אויפן גאַנצן לעבן...

— „נאָטהינג דואינג".

מאַשע איז געשטאַנען אין אַ ווינקל און צוגעזען און צוגעהערט ווי מע שפּאָט און מע באַליידיקט איר פאָטער. אירע בעקלעך האָבן געברענט און אירע הענטלעך האָבן געציטערט. צו ערשט איז עס איר געווען אַ וואונדער, וואָס דער „פּאַ" לאָזט זיך אַזוי, וואָס דער „פּאַ" שווייגט. דערנאָך האָט עס איר אָנגעהויבן ווי צו טאָן. זי האָט געוואָלט וויינען, שרייען. זי האָט זיך איינגעהאַלטן, איינגערעדט זיך: זיי זיינען גרויסע, ווייסן זיי וואָס צו טאָן. נאָר ווען זי האָט געהערט, אַז מע רופט איר פאָטער „גאַרגל", איז זי אויפגעשפּרונגען פון איר ווינקל, וואו זי האָט זיך באַהאַלטן די גאַנצע צייט און צוגעגאַנגען צום פאָטער און אָנגעהאַלטן זיך ביי דער האַנט. גרויסע טראָפּנס טרערן האָבן אַרויסגעשפּראָצט אויף אירע וויעס:

— קום, „פּאַ", אהיים! זיי נישט דאַ, „פּאַ"! זיי זיינען שלעכטע מענטשן... זאָרג זיך נים, „פּאַ", מיר וועלן שוין לעבן. מיר וועלן זיך שוין אַן עצה געבן... נעם נישט קיין געלט פון אים (זי ווייזט אַן אויפן אַנקל מאָזעס) — דו ביסט אַ שלעכטער מענטש — זאָגט זי צום אַנקל מאָזעס, — „אַ ברוט, אַ ביסט, אַ דאָג", דאָס ביסטו!

גאַרגלען — ריידן, ריידן הויך, ריידן חוצפּהדיק.

— מאַשע, געדענק אין גאָט! וואָס טוסטו?! דעם אַנקל בעט איבער, וואָס האָסטו געזאָגט?!

— איך וויל ניט איבערבעטן דעם אַנקל. קום, „פּאַ", אַהיים, קום, „פּאַ"! איך וויל ניט דו זאָלסט דאָ זיין!

— Shut-up! Take her away! — האָט סעם געשריען צו אהרנען און צו בערלען און אַפּגעשטופּט זי פון אַנקל.

דער אַנקל מאָזעס האָט אויפגעהויבן זיינע ברעמען. עס האָבן זיך אַרויסגעוויזן זיינע פייכטע, בלוילעכע אויגן. ער האָט אוועקגע־לייגט די שער פון דער האַנט, פאַרלייגט די הענט אויפן בויך און אַנגעקוקט די מיידל וואָס האָט געהאַלטן דעם פאָטער ביי דער האַנט און אים אוועקגעשלעפּט. ער האָט פאַרביסן זיינע אַפּגעגאָלטע ליפּן און געזאָגט ווי צו זיך: I like this kid! —

אַז סעם האָט דערהערט דעם אַנקלס שטים, האָט ער אָפּגעלאָזט די מיידל. אַ מינוט האָט דער אַנקל געקוקט אויף דער מיידל און מאַשע האָט אים אַנגעקוקט. דער אַנקל איז ערנסט געוואָרן, פאַרביסן די ליפּן און געזאָגט צו מאַשען:

— איך וואָלט געוואונטשן אַז דו זאָלסט זיין מיין טאָכטער.

מאַשע האָט אים געקוקט אין פּנים אַריין. אויף אירע וויעס זיי־נען ווידער טראָפּן טרערן געהאַנגען און זי האָט אים אָפּגעענט־פערט: I hate you! —

דער אַנקל האָט געשמייכלט. זיינע גרויסע, פלייישיקע ליפּן האָבן זיך אויפגעעפנט און ער האָט געוויזן זיינע געזונטע, ווייסע ציין, אַנגענומען דאָס גאָלדענע קייטל פון זיין זייגער און דערמיט גע־באַמבלט און אויסגערופן:

— סעם!

— „יעס", אַנקל! — איז דער יונג צוגעלאָפן.

— ווי האָט מען אים גערופן אין דער היים? — האָט ער אַנגע־וויזן אויף אהרנען.

— באָרגל.

— נעם דעם באָרגל אַרויף אין דער הייך און גיב אים אַרבעט.

וועסט אים געבן פינף דאָלאר אַ וואָך מער „וויידזשעס", פאַר דער „גוירל" (אָנוויזנדיק אויף מאַשען).

דער פעטער בערל, אהרן, סעם און אַלע מענטשן אין געוועלב האָבן אויפגעעפנט זייערע אויגן און מײַלער און אָנגעקוקט דעם אַנקל, אויב ער מיינט עס ערנסט.

— זעסט, זעסט, דאַנק דעם אַנקל, גיב אַ קוש אין דער האַנט, — האָט דער פעטער געשריען אויף מאַשען.

מאַשע האָט געקוקט אויפן פאָטער. וואָס וועט דער פאָטער טאָן? זי האָט געזען ווי דער פאָטער איז מיט פרייד אַרויפגעשפרונגען די טרעפ צו די וואַרשטאַטן נאָך סעמען, און דער אַנקל האָט אים נאָכגעשריען:

— גיי, גאַרגל, גיי.

איר פאָטער האָט גאָרניט געענטפערט, נאָר צוגעשמייכלט.

די מיידל איז פלינק אַרויסגעלאָפן פון געוועלב און די טרערן האָבן זיך ווי ליכטיקע רונדיקע פערל געקייקלט איבער אירע צעגליטע בעקלעך.

7

אַנקל מאָזעסעס לעבן

די לעצטע צייט האָט אַנקל מאָזעס זייער אַ סך געקלערט וועגן זיך, וועגן זיין לעבן, זיין פאַרגאַנגענהייט און זיין צוקונפט, אַ זאַך, צו וועלכער ער איז גאָרניט געווינט געווען. און אויך איצט, נאָך מאַשעס אַוועקגיין, האָט אַנקל מאָזעס זיך פאַרקלערט. דאָס קינד מאַשע האָט אויף אים געמאַכט אַ שטאַרקן איינדרוק.

קיין קינדהייט האָט אַנקל מאָזעס ניט געהאַט. אַנקל מאָזעס איז אויפגעצויגן געוואָרןביים פאָטער, דעם קאַשע־מאַכער. דער פאָטער האָט געטריבן קאַשע פאַר די פויערים און זיינע קינדער אליין האָבן געהונגערט. פון קליינערהייט אָן האָט ער געמוזט אַרבעטן און פאַרדינען פאַר זיך: שלעפּן פּעקלעך פון מאַרק אַהיים נאָך אַ באַלע־באָסטע, לויפן אין שעכטהויז אריין אַ הון שעכטן.

און אין שעכטהויז האָט ער זיך באַקענט מיט די קצבים־יונגען און שוין ניט אָפּגעטראָטן פון זיי: געהאָלפן בהמות בינדן, אַ מאָל פון אַ געשאָכטן שעפּסל דאָס פעלכל אראָפּגעצויגן. אַזוי האָט ער זיך פאַרדינט זיין שטיקל ברויט, ביז ער איז אויסגעוואַקסן אַליין פאַר זיך.

קיינעם האָט ער ניט געהאַט און האָט ניט באַלאַנגט צו קיינעם. און אַז ער האָט באַדאַרפט זיך שטעלן צו סאָלדאַטן און מורא גע־האַט, אַז מע זאָל אים ניט פאַרשיקן, איז ער אַנטלאָפן פון שטעטל, געגנבעט די גרענעץ און מיט אַן אָקסנשיף איז ער דאָס וואַסער דורכגעפאָרן, אָן געלט, נאָר פאַר אַרבעט וואָס ער האָט געהאָלפן די אָקסן פיטערן אויפן וועג.

מיט אונטערגעשלאָגענע זייטן, ווייל די מאַטראָסן האָבן אים גע־שלאָגן איבערן וועג, און מיט צוויי רובל רוסישע געלט, האָט ער

דעם באָדן באַטראַכטן — און היינט איז ער מאָזעס מעלניק, דער פאַבריקאַנט פון דער באָוערי־גאַס, פרעזידענט פון דער „קאָנגרע־גיישאָן אַנשי קוזמין", באַשעפטיקט האַלב קוזמין ביי דער אַרבעט; די שענסטע יידן פון זיין שטאָט זיינען ביי אים פרעסערס, אָפּערייטאָרס און זיי אַרבעטן פאַר אים און חנפענען אים; ער איז דער באַלעבאָס פון טענעמענט־הייזער, אין וועלכע די קוזמינער לאַנדסלייט וואוינען ביי זייער לעבן. אין שפּיטאָל טראָגן זיין נאָמען אַ פּאָר בעטלעך, אין וועלכע די קוזמינער יידן ליגן קראַנק, און „מאָזעס מעלניק" פינקלט זיך מיט גאָלדענע אותיות איבער דעם טויער ביים אַריינגאַנג פון בית־עולם, אויף וועלכן די קוזמינער רוען נאָך זייער טויט.

אָבער וואָס האָט ער פון זיין לעבן? טייל מאָל דאַכט זיך אים, אַז אויך ער, ווי זיינע אַרבעטער, איז ווי דער פאָדעם וואָס איז איינגעפעדעמט אין דער נאָדל. די מאַשין לויפט און די נאָדל נייט, נייט, צי זי וויל יאָ, צי זי וויל ניט...

אַלע אין אַמעריקע זיינען איינגעפעדעמט אין דער נאָדל. און אויך ער, פון ערשטן טאָג אָן, צייט ער האָט די ערשטע פלאַשן ביר אָפּגעטראָגן פון דעם שענק, אין וועלכן ער האָט געפונען אַרבעט דעם ערשטן טאָג פון זיין קומען אַהער, שטעקט ביזן היינטיקן טאָג אין דער נאָדל. און ער האָט קיין איין מינוט צייט ניט געהאַט זיך אָפּצושטעלן און איבערצוקלערן. די ענערגיע האָט אים געטריבן ווי אַ משוגענע מאַשין און האָט אים אויף איין מינוט ניט אָפּגעלאָזט. נאָנצע נעכט איז ער געלעגן אויף זיין געלעגער און אויסגעאַרבעט פּלענער, בויענדיק זיך קאַריערע.

פאַרשיידן זיינען געווען די געלעגערס אויף וועלכע ער איז געלעגן אויף זיין לעבן: אויף שמוציקע מאַטראַצן אין פינצטערע קעלערס, אויף בעסערע בעטן אין ליכטיקע שטובן — ער האָט אין אַלע בעטן פאַרבראַכט די נעכט נאָר מיט געדאַנקען וועגן געשעפטלעכע פּלענער, מיט פּלענער ווי צו עפענען אַ „לאַנטש־רום" אין אַ ווינקל נאַס, ניט ווייט פון אַ פאַבריק, וואָס ער האָט געהאַלטן אַ פּאָר יאָר

אנשי קוזמין — די מענטשן פון קוזמין.

אין דער ערשטער צייט פון זיין קומען, איידער ער האָט חתונה געהאַט. דערנאָך האָט ער געביטן דעם „לאַנטש־רום" אויף אַ קראָם פון אויסבראַקירטע מענער־מלבושים, וואָס ער האָט אָפּגעקויפט פון גרויסע פאַבריקן און אַוועקגעשיקט אין די „סאַוט" צו פאַרקויפן. פון דער קראָם איז אויסגעוואַקסן אַ שניידער־פאַבריק פון מענער־קליידער. שטענדיק איז דער קאָפּ געווען פאַרנומען מיט פּלענער וועגן דער צוקונפט. דערנאָך זיינען אויסגעוואַקסן די פּלענער פון בויען הייזער. דאָס בויען הייזער איז געקומען איבער אים ווי אַ משוגעת. וואו ער האָט דערזען אַ ליידיקן פּלאַץ, האָט ער אים גע־וואָלט פאַרבויען מיט הויכע טענעמענט־הייזער. ער האָט אָנגעהויבן צו בויען דווקא דענסטמאַל, ווען ער איז געווען צום ענגסטן אין געלט, דווקא דענסטמאַל, ווען ער האָט געהאַלטן פאַר אַ קריזיס, גע־שטאַנען פאַר אַ גרוב; דווקא דענסטמאַל האָט ער זיך גענומען אויספירן די גרעסטע אונטערנעמונגען. עס איז געווען ביי אים ווי אַ שפּיל, ווי אַ וועט, ווי ער וואָלט געוואָלט אַליין מעסטן זיינע איי־גענע כוחות.

ניט די באַדערפעענישן האָבן אים געטריבן אין דעם אייביקן יאָגן זיך נאָך געלט. אַנקל מאָזעס אַליין האָט געהאַט די קלענסטע באַדערפעענישן. פאַר זיך האָט ער גאָרניט געדאַרפט. עס איז אים ניט געווען קיין אונטערשייד אין וואָס פאַר אַ וואוינונג ער וואוינט, אין וואָס פאַר אַ בעט ער שלאָפט. נאָך איצט האָט זיך אים זייער אָפט פאַרבענקט צו שלאָפן אין אַ קעלער. און ער האָט אייגנטלעך גאָר קיין הנאה ניט געהאַט פון דעם ליכטיקן צימער, מיטן ווייכן בעט און מיט דעם דעליקאַטן, געשניצטן מעבל, אין וועלכן ער האָט מורא געהאַט זיך ריכטיק אַוועקצוזעצן.

און נאָך היינט פּלעגט ער אָפט לאַנטש־צייט אַריבערגיין מיט זיינע אַרבעטער אינעם ביליקן „לאַנטש־רום" און אַריינכאַפּן שטייענ־דיק, אין איילעניש, שטופּנדיק זיך, אַ סענדוויטש, אַ קאַרטאָפל, אַ טעפּל קאַווע, און ניט געוואָלט גיין מיט די געשעפטסלייט עסן אין דעם רייכערן רעסטאָראַן, ניט דערפאַר, ווייל ער איז געווען קאַרג, נאָר דערפאַר, ווייל צו דעם אָרעמען לעבן אין וועלכן ער האָט אָפּגע־

לעבט די גרעסטע העלפט פון זיין לעבן, איז ער געווען מער צו־געוויינט און האָט דערפון מער הנאה געהאַט ווי פון רייכן לעבן.

עפּעס מער פון געלט האָט אים אין די קאַלטע ווינטערס אַזוי פּרי פון בעט אַרויסגעיאָגט צו זיין דער ערשטער אין געוועלב און אָפּוואַרטן צו זען, צי די אַרבעטער קומען צו דער ריכטיקער צייט צו דער אַרבעט. מער פון געלט איז עס אויך געווען, וואָס האָט אים באַוואויגן אין די זומערדיקע הייסע חדשים צו בלייבן אין שטאָט. און וויפל ער האָט ניט געליטן פון דער היץ, וואָס האָט אַזוי שלעכט געווירקט אויף זיין פעטן קערפּער, האָט ער דאָך ניט געוואָלט אַוועקפאָרן ערגעץ וואו אין אַ זומערפּלאַץ, נאָר איז גע־שטאַנען אין געוועלב צווישן די באַשטויבטע אָנגעלייגטע מלבושים, שווער געאָטעמט און געקילט מיטן שטייפן הוט זיין צעשוויצטן פּנים, געווישט זיך דעם צעהיצטן, שיטער באַוואַקסענעם קאָפּ מיט אַ טיכל, און ניט געוואָלט זיך פאַרלאָזן אפילו אויף סעמען צו וועלכן ער האָט צוטרוי געהאַט. עס איז געווען עפּעס מער פון געלט — עס איז געווען ווי ער וואָלט פאַרשקלאַפט געוואָרן צו זיין אומדער־שעפּלעכער ענערגיע, און די ענערגיע יאָגט אים ווי אַ ניט־גוטע קראַפט, און ער מוז בלינד אויספירן די באַפעלן וואָס זי באַפעלט אים.

וואָרעם אָנקל מאָזעס האָט ניט געהאַט פאַר וועמען צו אַרבעטן און וועמען זיין געלט איבערצולאָזן. אָנקל מאָזעס איז געווען אַן אַלמן.

עס איז געווען אַזוי:

ווען אָנקל מאָזעס איז יונג געווען און געוואָלט איבערגיין פון „לאָנטש־רום" צו אַ געוועלב מיט אויסבראַקירטע מענער־קליידער, האָט ער חתונה געהאַט מיט אַ שותּפס אַ טאָכטער. דאָס חתונה האָבן איז געווען אויסגערעכנט מער אויס געשעפטלעכע טעמים ווי אויס ליבע. אָנקל מאָזעס האָט ניט געוואוסט אין זיינע יונגע יאָרן פון ליבע. ער איז געווען אַזוי פאַרנומען אין זיינע געשעפטן, אַז ער האָט קיין צייט ניט געהאַט זיך אָפּצוגעבן אָדער זיך אָפּצו־שטעלן אויף אַזעלכע זאַכן.

דאָס יונגע ווייבל וואָס איז געקומען פון גאַליציע און האָט גע־

האָט אַ סענטימענטאַל געפיל, אַ שוואַכע און אַן איידעלע, האָט אים דווקא יאָ ליב געהאַט. ניט פּערזענלעך אים — יעדער איינעם, וואָס וואָלט מיט איר חתונה געהאַט, וואָלט זי ליב געהאַט, ווייל זי איז געבאָרן געוואָרן ליב צו האָבן און צו פאַרגעטערן און צו זיין פאַר־שקלאַפט אונטער וועמען עס איז. זי האָט אַרויפגעקוקט צו אים, ווי צו אַ גאָט. זי האָט דרך־ארץ געהאַט פאַר זיין ברייטן מענלעכן קאַרק; זי האָט מורא געהאַט פאַר זיין ערנסטן, פאַרזאָרגטן פּנים, און האָט באַוואונדערט זיין ענערגיע און זיין טעטיקייט.

נאָר ער האָט זי ניט געזען! ער האָט זי געהאַלטן פאַר אַ זאַך. אָפּט מאָל האָט זי געבענקט נאָך לאַסקעס, נאָך צערטלעכקייטן, גע־וואָלט זיך צוטוליען צו אים. זי האָט געבענקט נאָך גלעטן, נאָך פּיעשטשען זיך ווי אַ קינד. און ער האָט הויך געשנאָרכעט, אָדער ער איז געווען פאַרנומען קלערנדיק וועגן געשעפטן. שטענדיק איז זיין קאָפּ פול געווען מיט רעק, הויזן, וועסטן, קנעפּלעך, לייוונט, סחורה — שטענדיק האָט ער געטראַכט אָט וועגן דעם און גאָרניט געזען אַרום זיך.

דאָס ווייבל האָט אָבער געבענקט נאָך ליבע, נאָך לאַסקעס, נאָך וואַרעמקייט. און דאָס האָט ער ניט געהאַט צו געבן און ניט גע־קענט געבן. ער האָט ניט פאַרשטאַנען וואָס זי פאַרלאַנגט פון אים און געוואונדערט זיך, פאַר וואָס זי האָט קיין קינדער ניט. און אַ מאָל, אַז ער איז געווען ביי זיינעם אַ פריינד, אַן עלטערן מענטשן, ביי אַ זילבערנער חתונה און געזען ווי די קינדער פון זיין פריינד האָבן די עלטערן צוגעטראָגן אַ טאָרט מיט אָנגעצונדענע ליכטלעך און געפרייט זיך מיט זיי, איז ער אַהיים געקומען אַ בייזער און גע־ברומט צו דער ווייב:

— קינדער... פאַר וואָס האָסטו קיין קינדער ניט?... גיי צו אַ דאָקטער.

נאָר דאָס ווייבל האָט ניט געבענקט נאָך קינדער. זי האָט גע־בענקט נאָך ליבע. און אין דעם דאָרשט נאָך ליבע איז זי אויסגע־גאַנגען. זי איז וואָס אַ טאָג שוואַכער געוואָרן און קראַנקער. גע־

קאַרק — neck, nape.
לאַסקעס — צערטלעכקייטן, אַרויסווייזונגען פון ליבשאַפט.

ווים האָט ער אויף איר רחמנות געהאַט. ער האָט שוין קיין פאַר־געניגן נים געהאַט פון זיין לעבן. אַז ער איז אַוועקגעגאַנגען אַ מאָל מיט גוטע פריינד אַ לעב טאָן, פאַרברענגען ערגעץ וואו אַן אָוונט, פלעגט ער זיך מאַכן אַ פאַרוואורף, וואָס ער האָט זי איבערגעלאָזט אַליין אין דער היים. ער האָט דעמאָלט אַוועקגעוואָרפן די געזעל־שאַפט און איז אַהיים געקומען. אָבער דעם ווייבל האָט ער גאָרניט געקענט געבן. ער האָט ניט געוואוסט פאַר וואָס זי איז קראַנק. ער האָט זיך קיין עצה ניט געקענט געבן. פלעגט ער שרייען אויף איר:

— וואָס איז דיר? פאַר וואָס גייסטו ניט צו אַ דאָקטער? פאַר וואָס ביסטו קראַנק?

אַ פאָר יאָר פאַר איר טויט איז זי כסדר קראַנק געווען. דאָס האָט אים געבראַכט דערצו, אַז ער זאָל אָנהייבן צו קוקן אויף אַנ־דערע פרויען. געפעלן איז אים דווקא אַ ווייבל פון אַ יידישן רעסטאָ־ראַן, וואו ער פלעגט עסן לאַנטש. דאָס ווייבל איז געווען אַ ברו־נעטקע, מיט שאַרפע, שוואַרצע ברעמען. געפעלן זיינען אים די שוואַרצע הערעלעך, וואָס זיינען געוואַקסן ווי פאות אויף אירע באַקן. אַ מאָל האָט ער זי געזען הינטערן בופעט אין אַ ווייס קאַפּטנדל, אין אַ שירץ, קלימפּערנדיק מיט די שליסלעלעך אין די הענט, און זי האָט עפּעס באַפוילן די קעלנערס. האָט זי אים דערמאָנט אָן אַ יידי־שער באַלעבאָסטע אין דער היים. האָט ער אָנגעהויבן מאַכן חנדלעך צו איר, בעטן זי צו גיין מיט אים. אַלע האָבן זיך געוואונדערט אויף מאַזעס מעלניק. נאָר דאָס ווייבל איז געווען גוט צו אים. דער מאַן אירער האָט יאָ געזען, נישט געזען — געמאַכט זיך ניט ווייסנדיק. און דאָס ווייבל האָט געהאַט יעדער יאָר אויף זיין חשבון אַ קינד. ער האָט נישט געוואוסט, אויב דאָס זיינען זיינע קינדער אָדער איר מאַנס. דער מאַן אירער פלעגט קומען ציען ביי אים געלט, שרעקן אים מיט סקאַנדאַלן, האָט אָנקל מאַזעס געגעבן. אָט די געשעפטן האָט ער אויך פאַרטרויט סעמען. און סעם האָט אים פון אַלע זאָרגן אַרויסגענומען, אַלץ שוין פאַר אים פאַרזאָרגט.

זיין לעבן מיט אַן אַנדער פרוי האָט זיין אייגענע שוואַכע פרוי אין גאַנצן רואינירט. און אין אַ קורצער צייט איז זי געשטאָרבן און

נישט איבערגעלאָזט אים אַ קינד. און אַנקל מאָזעס האָט אײגנטלעך קיין יורש ניט געהאַט. די קינדער פון דעם רעסטאָראַטאָרס װײבל זײנען אַפּיציעל געװען דעם רעסטאָראַטאָרס און ער איז נאָך ניט זי־כער געװען צי זײ זײנען זײנע אײגענע.

צען יאָר איז ער אַן אַלמן געװען. אַלע האָבן געזאָגט, אַז ער איז נאָך אַ יונגער מאַן און שדכנים פלעגן אים די שװעלן אָפּשלאָגן. ער האָט ניט געקלערט פון נאָך אַ מאָל חתונה האָבן. נאָר אַז ער איז נאָענט געקומען צו די פּופּציקער, האָט ער געפילט אַ געװיסע אײנזאַמקײט אָן אַ פאַמיליע. די ענערגיע צו געשעפטן האָט אָנגע־הױבן אַ ביסל זיך אױסצולעשן. ער האָט שױן קיין חשק ניט גע־האַט הײזער צו בױען אָדער נײע געשעפטן צו מאַכן. ער האָט אָנ־געהױבן באַנוגענען זיך מיט די אַלטע געשעפטן און אָנגעהױבן צו בענקען נאָך אַ הײמישער װאַרעמער שטוב, נאָך קינדער, װאָס זאָלן געהערן צו אים, מיט װעלכע ער זאָל אַ מאָל אין אַ יום־טוב גײן דאַװ־נען אין שול אַרײן און זיך װײזן פאַר פרײנד... ער האָט געקלערט װעגן חתונה האָבן און געלאָזט זיך רײדן שידוכים.

די אַלע כלות װאָס מע האָט אים גערעדט זײנען אים ניט גע־פעלן געװאָרן. דאָס זײנען געװען װײבער אַלמנות, װײבער גרושות, װײבער מיט זין, װײבער מיט טעכטער, װײבער מיט קלײדער־פאַב־ריקן, װײבער מיט אַנדערע פאַבריקן.

פון לאַנגװײליקײט האָט ער אַראָפּגעבראַכט זײן אַלטן פאָטער פון דעם קלײנעם שטעטל, אױסגעזוכט ביז צו אַ לעצטן פון דער משפּחה און אַראָפּגעבראַכט קיין אַמעריקע. די משפּחה זײנע האָט ער אָבער ניט ליב געהאַט און געהאַט צו זײ טענות פאַר װאָס זײ טױגן נאָר אַלע צו שנײדערײ, נאָר צו דער מאַשין אָדער צום פּרעס. קיין אײן געבילדעטער מענטש איז ניט געװען צװישן זײ, אָדער אײ־נער װאָס זאָל זײן אומאָפּהענגיק, װאָס זאָל האָבן אַלײן זײן קאַריערע געמאַכט, װאָס זאָל זײן גלײך מיט אים, אַז ער זאָל קענען רײדן מיט אים. ער האָט פאַראַכט זײער פאַרשקלאַפונג, װאָס ער האָט זײ אַלײן פאַרשקלאַפט. ער האָט פאַראַכט דאָס חנפענען און בײגן זיך

גרושות — מעריצאָל פון גרושה, גרושה — אַ געגעטע.

צו אים. ער האָט געוואָלט געפינען צווישן זיי אַ מענטש אַ זעלב־שטענדיקן, וועלכער זאָל רײדן צו אים ווי צו זיין גלייכן.

מיט דעם וואָס מאַשע איז אַרויס פון ווינקל און איז אַרויפ־געשפּרונגען אויף אים און גערופן אים: „ביסט, דאָג״ . . . האָט זי אויף אים געמאַכט אַ שטאַרקן איינדרוק. צום ערשטן מאָל הערט ער, ווי מע זידלט אים. און ווער? אַ מיידל, אַ קינד, וואָס איר גורל איז אין גאַנצן אָפּהענגיק פון אים. זי וויל פון מיר גאַרניט, „שי העיטס מי״ — האָט ער אין זיך געלאַכט — דערפאַר וואָס ער האָט באַליידיקט איר פאָטער, און ער האָט מקנא געווען אהרן מעל־ניקן דאָס קינד, וואָס נעמט זיך אָן פאַר אים...

אַלץ וואָלט ער אַוועקגעגעבן אהרן מעלניקן פאַר אַ קינד, וואָס נעמט זיך אָן פאַר אים!...

און אָנקל מאָזעס האָט זיך נאָך געהאַלטן פאַר אַ יונגן מאַן. אינעווייניק אין זיך האָט ער נאָך גאַרניט געפילט די אַלטקייט, וואָס די פעטקייט פון זיין פּנים און דער שווערער קערפּער זיינער האָבן אַזוי שענדלעך אַרויסגעגעבן. ער האָט זיך ניט אָפּט געשפּיגלט. און אַגב האָבן זיך זיין פּנים און זיין קערפּער אַזוי לאַנגזאַם גע־ביטן, אַז ער האָט עס גאַרניט באַמערקט. און עס האָט זיך אים גע־דאַכט, אַז זיין פּנים האָט זיך אויך ניט געביטן. אינעווייניק אין זיך האָט ער אָבער נאָך געפילט די קראַפט גאָר אויפ׳ן ניי אָנ־צוהייבן.

יעדער נייער געדאַנק האָט אויפגעוועקט אין אים נייע קוואַלן ענערגיע. און דער געדאַנק וואָס איז אים איצט אַזוי פּלוצלונג און מיט אַ מאָל איינגעפאַלן, האָט אים געגעבן אַ צינד אָן און אויפגע־וועקט אין אים אַ שטראָם לעבן.

„. . . מע דאַרף זי דערציִען, דערציִען פאַר זיך . . . זי זאָל זיין מיין קינד און זיך אָננעמען פאַר מיר אויך״. און אַ נייער שטראָם ענערגיע האָט זיך אַריינגעגאָסן אין זיינע אָדערן.

און מיט דעם אימפּעט, וואָס ער איז געווייינט געווען אויסצופירן פּלענער ווען עס איז אים עפּעס איינגעפאַלן, איז ער געגאַנגען אויס־פירן דעם פּלאַן.

8

דער נייער פּרעה

קוזמין האָט געטריי געדינט „פּרעהן״. קוזמין איז געזעסן ביי דער אַרבעט און געניים רעק, וועסטן, הויזן פאַר מענטשן וואָס זיי האָבן נישט געוואוסט וואו זייער געביין געפינט זיך. גאַנץ קוזמין איז געזעסן ביים אַנקל מאָזעס אין דער הייך אין שאָפּ. ר׳ יואל־חיים, דער גבאי פון דער שול, און איטשע דער שוסטער־יונג, און זונדל דער ווייבערשער שניידער, דער גרויסער פּראַנט פון קוזמין, וואָס האָט אַמאָל באַצויבערט די הערצער פון די קוזמינער ווייבער, און חיימשע דער פעלדשער, וואָס האָט די ווייבער געשטעלט באַנקעס, — אַלע נייען זיי הויזן.

אַנקל מאָזעס האָט אויסגעגלייכט גאַנץ קוזמין. נישטאָ מער קיין שיינע באַלעבאַטים, גבאים מיט אָרעמע בעלי־מלאכות, ניטאָ קיין תלמידי־חכמים מיט גראָבע יונגען, ניטאָ קיין שוסטערס, קיין יידן, וואָס שטעלן ווייבער באַנקעס — אַלע דינען זיי איין אָפּגאָט, אַלע טוען זיי איין זאַך: נייען הויזן.

נאָר קוזמין וויל נאָך ניט שטאַרבן. ביים אַנקל מאָזעס אויפן „בוידעם״ ביי דער נאָדל לעבט ווידער דאָס אַלטע שטעטל קוזמין מיט אַלע זיינע מערקווירדיקייטן. יעדער אַלטער שטיין, יעדער אַלט הויז און יעדער ווינקל ווערן מיט ליבע און בענקשאַפט דערמאָנט פון די געטרייע קינדער פון אַלטן קוזמין, וואָס זיצן מיט די הויזן אין די הענט און בענקען נאָך אים. און וואו נישט וואו פאַלט

פעלדשער — barber-surgeon.

באַנקעס שטעלן — אַ היימישער מיטל קעגן אַ צוקילונג, קעגן שטעכעניש אין די לונגען און אין די זייטן; באַנקעס זיינען די גלעזלעך וואָס מע שטעלט זיי אויף די ערטער וואָס טוען וויי; עס ציען זיך אויף גוזן, (swellings) וואָס גייען ביסלעכווייז אָפּ.

תלמידי־חכמים — די געלערנטע לייט.

אַ טרער, לאָזט זיך הערן אַ קרעכץ פון אַן אַלטן איינוואוינער פון קוזמין, וואָס האָט זיך דערמאָנט אָן דער שטעטלשער שיינקייט.

— אַנו, לייבל, וואָס שווייגסטו היינט? לאָמיר הערן דעם אַלטן חזנס קדושהלע!

און לייבל, וועלכער האָט ליב געהאַט דאָס ברעטל פון עמוד זיין גאַנץ לעבן און קיין מאָל אין דער היים ניט געהאַט קיין געלעגנהייט צוצוקריגן זיך דערצו און אַרויסצואווייזן זיינע חזנישע פעאיקייטן, ווייזט עס איצט אַרויס פאַר קוזמין, ביי דער נאָדל און ביי די הויזן.

דעם אַלטן חזנס ניגון טראָגט איבער קוזמין אין דער אַלטער שול אַריין. און עס דערמאָנט זיך זיי דער שיינער שבועותדיקער שבת, ווען יעדער באַלעבאָס איז געזעסן ביי זיין שיינער „שטאָט" מיטן טלית און גאָלדענער עטרה באַפּוצט און געקוואָלן פון חזנס ניגונים... און היינט זיצט קוזמין מיט הויזן אין די הענט...

באַלד אָבער פאַרשווינדט די אַלטע שול, און דער שיין־פריי־מאָגנדיקער שבת, און די בענקשאַפט און די ליבע צו קוזמין. עס בלייבן איבער בלויז הויזן און נאָדל.

סעם באַווייזט זיך אין דער טיר פון שאָפּ און גיט אַ געשריי:

— נאַ, זעט, קוזמין זינגט! אַזוי איז גוט. איר וועט זיך דאָ אַ שוואַרץ יאָר אויסריכטן פון מיר. איך רוף באַלד אַרויף דעם אַנקל מאָזעס צו אייך!

און איין קוזמינער באַלעבאָס שרעקט דעם צווייטן:

— שווייג, שווייג, דער „גובערנאַטאָר" איז דאָ!

סעמען רופט קוזמין „גובערנאַטאָר" און דעם אַנקל „דער קייסער".

קוזמינער באַלעבאַטים ווערן פאַרשטומט, דערשראָקן פאַר דעם שייגעץ סעם, וואָס אין דער היים איז ער געווען אַ קצב־יינגל און דאָ איז ער דער „גובערנאַטאָר" פון קוזמין.

קדושה — הייליקייט; אַ געוויסע, באַזונדערש הייליקע תּפילה; דאָ — דער ניגון מיט וועלכן דער חזן זאָגט קדושה.

עמוד — דער שטענדער פאַר וועלכן עס שטייט דער חזן אָדער דער וואָס דאַוונט פאַרן עולם.

עטרה — קרוין; די קאָלנער־באַפּוצונג, צוגענייט צום טלית.

אָבער קוזמין האָט אַ גרויסן מליץ־יושר. דאָס איז דער אַלטער מעלניק, אָנקל מאָזעסעס פֿאָטער, וועלכן דער זון האָט אַראָפּגעבראַכט קיין אַמעריקע. דער אַלטער דרייט זיך אום מיטן גאָלדענעם שטעקן, וואָס דער זון האָט אים געשאָנקען אַ מתּנה, און דאָס שטייפֿע קאַפּעליושל, צו וועלכן ער איז ניט געוווינט, פּייניקט אים. פֿאַררוקט ער עס אָן אַ זייט.

ער לאַנגווייליקט זיך דאָ אין אַמעריקע און בענקט נאָך דעם קאַשע־מילכל. און פֿאַר לאַנגווייליקייט האָט ער אָנגעהויבן צו טרינקען. אַ שנעפּסל האָט ער ליב געהאַט פֿון דער היים. נאָר דאָ אין אַמעריקע, וואו ער האָט זיך געקענט פֿאַרגינען און גוטע־ברידער האָבן זיך שטענדיק געפֿונען, וואָס האָבן דעם אַלטן געוואָלט „טריטן”, איז דער אַלטער שטענדיק שיכּור געווען.

קיין באַקאַנטע האָט ער ניט געהאַט. אַלע זיינע לאַנדסלייט האָבן געאַרבעט ביי זיין זון אין שאַפּ — האָט ער ליב געהאַט צו פֿאַרברענגען מיט זיי און מיט זיי צו שמועסן וועגן קוזמין. אָפֿט מאָל האָט זיך דעם אַלטן אויך פֿאַרגלוסט צו נייען הויזן. ער האָט געזען אַז אַלע זיינע חבֿרים פֿון קינדעריאָרן, אַלע שיינע באַלעבאַטים פֿאַר וועלכע ער האָט אין דער היים דרך־ארץ געהאַט, נייען ביים זון הויזן. טאָ פֿאַר וואָס זאָל ער ניט נייען? פֿלעגט ער זיך אַרויפֿקומען אין שאַפּ און מיטהעלפֿן נייען.

דעם אָנקל מאָזעס איז אָבער ניט אָנגעשטאַנען, אַז זיין פֿאָטער זאָל זיצן אין שאַפּ. און אַז דער פֿאָטער איז אַרויפֿגעקומען אין וואַרשטאַט האָט ער געשטערט אַרבעטן. ער האָט פֿאַרפֿירט שמועסן מיט די לאַנדסלייט פֿון דער היים, פֿון אַלטע שׂררות, פֿון דאָרפֿסגעשעפֿטן, פֿון רבֿ און חזן. און אָפֿט מאָל האָט זיך קוזמין אַזוי אַריינגעלאָזט אין די שמועסן פֿון דער היים, אַז זיי האָבן זיך צעקריגט איבער אַ חזן אָדער אַ שוחט — און פֿאַרגעסן זיך אַז זיי זיינען שוין ניט קיין באַלעבאַטים פֿון קוזמין... נאָר דאָס ריידן אַליין האָט זיי פֿאַרגעניגן פֿאַרשאַפֿט.

און דעם אַלטן האָט עס געצויגן צו דעם זונס שאַפּ. אָנקל מאָזעס האָט אָנגעזאָגט סעמען, אַז ער זאָל דעם פֿאָטער ניט אַרויפֿ־

לאָזן אין שאַפּ אַריין. נאָר אַז דער אַלטער האָט זיך אָנגעשיכורט האָט ער קיינעם ניט געהאָרכט, פאַר קיינעם קיין מורא ניט געהאַט. ער האָט סעמען געשלאָגן מיטן גאָלדענעם קאָפּ פון שטעקן און אַריינגעלאָפן אין שאַפּ.

— אַזאַ טויבן־כאַפּער איז דאָס, אַזאַ ימח־שמוניק, אַזאַ קצב־יונג! ער וועט מיך ניט אַריינלאָזן?! מיין זונס פּראַצע איז דאָס — און ער וועט מיך ניט אַריינלאָזן! — האָט ער אַוועקגעיאָגט סעמען מיטן שטעקן און איז אַריין אין שאַפּ, מיטן קאַפּעליושל פאַרדרייט אָן אַ זייט און געפּאַכעט מיטן רויטן טיכל — אַרויס פון דאַנען, ימח־שמוניק, אַרויס, אַרויס! — האָט ער אַרויסגעטריבן סעמען פון שאַפּ.

קוזמין האָט זיך געפרייט אויף דעם „גובערנאַטאָרס" מפּלה. הויך צו פרייען זיך, הויך צו לאַכן האָבן זיי מורא געהאַט. דער „גובערנאַטאָר" קען זיך אָפּרעכענען. האָבן זיי געשטופּט איינער דעם אַנדערן און געוואונקען מיט די אויגן.

— ווי האָט מען אים גערופן אין דער היים? אָפּלאָף! היי, דו, אָפּלאָף איינער! — האָט דער אַלטער נאָכגעשריען סעמען פון די טרעפּ אַראָפּ — די מאַמע דיינע האָט דאָך געגנבעט גרויפּן ביי מיר אין געוועלבל. איך האָב דאָך זי אַ מאָל אַליין געכאַפּט ביי דער האַנט, און דאָ אין אַמעריקע ביסטו געוואָרן אַ גאַנצער פּרעה! היי, אַז אויסגעריסן זאָלסטו ווערן מיט מיין זון, מיט אַמעריקע אין איינעם!

קוזמין האָט זיך געפּרעגלט אין נחת, האָט געצויגן די אַקסלען און האָט געשטופּט איינער דעם צווייטן:

— דו זעסט די מפּלה?

— אויף אַלע יידישע שונאים געזאָגט געוואָרן!

— די מאַמע זיינע האָט דאָך פליש געגנבעט אין די יאַטקעס. ווי האָט מען זי דאָס גערופן? נעכע האָט מען זי גערופן...

ימח־שמוניק — דער וואָס זיין נאָמען זאָל אויסגעמעקט ווערן; זייער אַ פּאַראָרבענער מענטש.

גרויפּן — grits, groats.

פּרעגלען — to fry.

און מע האָט זיך אָנגעהויבן צו דערמאָנען אַן אַלטן קוזמין און אויסגראָבן מעשיות פון פּאַרצייטנס.

נאָר באַלד איז אַלץ פאַרשטומט געוואָרן. קוזמין איז פאַרצי־טערט געוואָרן, פאַרשטיינערט, פאַרגליווערט. קוזמין איז געוואָרן איין מאַשין וואָס האָט געהאַלטן אַ גאָדל אין דער האַנט און האָט געניים. אין וואָרשטאָט האָט זיך באַוויזן אַנקל מאָזעס אַליין, מיט אַ גרויסער שער אין האַנט, אַן אַ ראָק, נאָר די קייט פון זייגער האָט פאַרנומען די גאַנצע ברייט פון זיין דיקן בויך און האָט צוגעגעבן זיין פיגור אַ וויכטיקייט. ער האָט נאָר געשוויגן, נאָר אויפגע־עפנט די אויגן און זיך אומגעקוקט. קוזמין האָט געצויגן די קעפּ צו די הויזן און געניים. אַנקל מאָזעס איז צוגעגאַנגען צום פאָטער און אים אָנגענומען ביים אָרעם:

— טאַטע, קום אַראָפּ!

— איך וויל נים! וואָס וועסטו מיר טאָן, וואָס? איך האָב נים מורא פאַר דיר! — האָט דער אַלטער מעלניק געשריען און גע־קלאַפּט מיטן שטעקן מיט קוראַזש, וואָס ער האָט שטענדיק געקראָגן נאָכן מאַכן אַ שנעפּסל.

— טאַטע, דו שטערסט זיי צו אַרבעטן. זיי באַדאַרפן זיין אַליין. קום אַראָפּ מיט מיר, — האָט דער זון ווייך אָנגענומען דעם פאָ־טערס האַנט.

— איך וויל נישט גיין! איך האָב נישט קיין מורא פאַר דיר! וואָס ביסטו פאַר אַ נייער פּרעה, פאַר אַ קייסער? איך האָב פאַרן סאַמע נאַטשאַלניק נישט קיין מורא. איך האָב פאַר קיינעם נישט קיין מורא. איך באַדאַרף דיך נישט. וואָס האָסטו געוואָלט האָבן פון מיר? וואָס האָסטו מיך אַראָפּגעבראַכט? שיק מיך צוריק! איך וויל צוריקפאָרן אַהיים!

— דו וועסט צוריקפאָרן, וועסט צוריקפאָרן. קום אַראָפּ, טאַטע, שטער זיי נים.

— איך וועל נישט גיין! — האָט דער אַלטער געשריען, —

סאַמע נאַטשאַלניק — נאַטשאַלניק הייסט אָנפירער, פירער פון דער אָרטיקער פּאָליציי; סאַמע נאַטשאַלניק — דער נאַטשאַלניק אַליין.

איך באַדאַרף דיך צו אַל די שוואַרצע יאָר! — האָט זיך דער אַלטער צעקאָכט — דיך מיט דיין גאַנץ אַמעריקע! צו דיר אויף קבורה־געלט וועל איך ניט אָנקומען! אַט דאָ האָב איך אָפּגעשפּאָרט פון מיין אייגענער פּראַצע!

ער נעמט אַרויס אַ זעקל וואָס הענגט אים אויף דער נאַקעטער ברוסט.

— אַט דאָ האָב איך אויף קבורה־געלט, פון מיין אייגענער פּראַצע. פון דיר וויל איך נישט. שיק מיך צוריק! וואָס האָלטסטו מיך דאָ ווי פּרעה די יידן אין מצרים? שיק אונדז צוריק, לאָז אונדז אַרויס פון מצרים! איך וויל דאָ ניט זיין!

אַנקל מאָזעס האָט געטראַכט וואָס צו טאָן. דעם פאָטער האָט ער זייער געאַכט. דאָס איז געווען ביי אים אַן ערע־זאַך. אָבער פאַרשעמט ווערן פאַר זיינע לאַנדסלייט, פאַר וועלכע ער איז שטענדיק אַרויסגעקומען מיט זיין גאַנצער הערשאַפט (דאָס איז געווען זיין קראַפט) האָט ער ניט געקענט. האָט ער זיך אָבער באַלד געפונען און געביטן דעם טאָן:

— אַז דו ווילסט נישט גיין דאַרף מען נישט. אָלראַיט, בלייב דאָ מיט דיינע לאַנדסלייט, רעדט וועגן קוזמין, וועגן אַלטן שרה'ה, דעם מלך אביון, וואָס האָט פאַרמאָגט זיבעצן מיט אַ האַלבן דאָלאַר אַמעריקאַנער געלט. בלייב דאָ, בלייב דאָ; „איי לייק איט" אַז דו זאָלסט זיך „ענדזשאָיען". — און איז אַוועק פון פאָטער.

דער אַלטער האָט נאָכגעשריען:

— וואָס פאַר אַ פּרעה ביסטו געוואָרן? ווער ביסטו? דעם אַלטן מעלניקס אַ זון. האָסט אַ פאָטער אַ שיכור — וואָס איז מיט דיר דער יחוס? — האָט דער פאָטער געזידלט דעם זון.

קוזמין האָט זיך ניט דערוועגט צו הערן. אַנקל מאָזעס איז אַרומגעגאַנגען אַרום די ניימאַשינען און באַטראַכט די אַרבעט. ער איז זייער ערנסט געווען און פאַרטראַכט. זיין ערנסטקייט האָט אַ

קבורה־געלט — דאָס געלט וואָס מע דאַרף באַצאָלן פאַר קבורה (פאַרן באַגראָבן דעם טויטן).
מלך אביון — „אָרעמער קעניג"; אָרעמאַן, אַן אָרעמאַן וואָס האַלט זיך גרויס. דער אויסדרוק נעמט זיך פון אַ תפילה.

שרעק אַנגעוואָרפן אויף די לאַנדסלייט און עס האָט זיך זיי אפילו ניט פארגלוסט צו פרייען זיך פון דעם אַלטנס זידלערייען.

אַז אַנקל מאָזעס איז אַנגעקומען צו אהרן מעלניקס טיש איז ער געבליבן שטיין, אריינגעשטעקט די הענט אין די קעשענעס און אַ מינוט אים באַטראַכט:

— דו וועסט איבערלאָזן סעמען דעם אדרעס. איך וועל צו דיר זונטיק ארויסקומען, — האָט דער אַנקל געזאָגט ווי פאַר זיך און איז אוועקגעגאַנגען מיט אַ שמייכל און איז צוגעגאַנגען צום פאָטער:

— נו, טאַטע, איצט וועסטו שוין גיין מיט מיר? קום „דאון-סטעז" מיט מיר, טאַטע.

— איך וועל ניט גיין, — האָט דער אַלטער נאָך אַ מאָל אָנ-געהויבן צו שרייען, — וואָס פאַר אַ פרעה ביסטו געוואָרן אין אַמעריקע? איך האָב נישט קיין מורא פאַר דיר. נאַ, זע דעם פרעה מלך מצרים . . . ווער ביסטו, ווער?

— אָלראַיט, ווען דו ווילסט דאָ שטיין — שטיי, שטיי . . . — זאָגט ער צו זיך — העי, סעם, נעם דעם אדרעס פון דעם, ווי רופט מען אים, גאָרגל. איך וועל ארויספאָרן זונטיק זען מאַשען.

— I like that kid, זאָגט ער פאַר זיך, אראָפּגייענדיק די טרעפּ.

9

אַנקל מאָזעס קומט צו גאַסט

אהרן מעלניק איז געבליבן זיצן אַ צעטומלטער און אַ דערשראָקענער. דער אַנקל וועט אַרויסקומען צו אים זונטיק זען מאַשען. דער אַנקל צו אים אין שטוב אַריין! דער אַנקל צו אים אין שטוב זען מאַשען?!

אהרן מעלניק און זיין ווייב ראָזע האָבן אויסגעפּוצט דעם „פּאַרלאָר" אויפצונעמען דעם אַנקל. מע האָט אַרויסגעשלעפּט די גרויסע בעטן, דעם טיש פון קיך האָט מען אַריבערגעקליבן אין „פּאַרלאָר" אַריין, אויסגעשפּרייט מיט דעם פּסח-טישטעך.

מען האָט אויפגעהאַנגען די פאָטאָגראַפיע פון אהרן מיט ראָזען אַלס חתן-כלה אונטער דער חופּה פון איין זייט, און אויף דער צווייטער — די מחותנים, טאַטע-מאַמע פון ביידע צדדים: צוויי פרומע יידן מיט בערד און צוויי גוטע יידישע ווייבער מיט שייטלען, שיינע קוזמינער באַלעבאַטים, וועלכע האָבן שוין געפונען זייער רו אויף דעם קוזמינער גוטן-אָרט.

די דרשה-מתנות וואָס האָבן זיך נאָך אויפגעהאַלטן אין דער פאַמיליע: דאָס בשמים-ביקסל, צוויי קליינע זילבערנע בעכערלעך און אליהו הנביאס גלעזערנעם כוס — האָט מען אויסגעוואַשן, אויסגעפּוצט אַז זיי זאָלן פינקלען און אָפּקגעשטעלט אויפן שפּיגעלע.

די קינדערלעך האָט מען אָפּגעוואַשן, אויסגעצוואָגן די קעפּלעך, ניט געווען. האָט איינס געהאַט אַ פּאָר גאַנצע שיך, האָט עס קיין

„גוטער אָרט" — בית-עולם, cemetery.

בשמים-ביקסל — בשמים הייסן געווירצן, **spices**; ביקסל — אַ קעסטל; דאָס בשמים-ביקסל איז געווייגלעך געווען אַ צירונג אין שטוב; דאָס בשמים-ביקסל פלעגט מען נוצן שבת-צו-נאַכט ביים רייכערן בשמים נאָך דער הבדלה.

אליהו הנביאס כוס — דער כוס מיט וויין וואָס מע שטעלט אַוועק ביים סדר פאַר אליהו הנביא.

צוואָגן — וואַשן און זייפן דעם קאָפּ.

זי אויף פּסח צום סדר. יום־טובדיק אָנצוטאָן פאַר אַלע איז אָבער קליידער ניט געהאַט. האָט דאָס אַנדערע אַ קליידל געהאַט, האָט עס אָבער קיין גאַנצע שיך ניט געהאַט. איז געבליבן אַז מע זאָל זיי פאַרלייקענען. פאַרלייקענען נישט — נאָר באַהאַלטן, אַוועקשיקן פון שטוב אַרויס אויף דער צייט ווען דער אָנקל וועט אין שטוב זיין, און מיט די גוטע רעשטלעך פון זייער אָנטועכץ זאָל מען זיך באַנוצן פאַר די אַנדערע קינדער.

דער גורל איז אויסגעפאַלן אויף ציליען. ציליע האָט נעבעך געמוזט די שטוב פאַרלאָזן און אירע נייע שיך האָבן באַשוכט איר יינגערע שוועסטער לאהלען. און ציליע האָט דווקא געוואָלט זיין ווען דער אָנקל וועט קומען. אין איר פאַנטאַזיע האָט זיך שוין אָפּגעשפּיגלט דאָס בילד, ווי זי וועט פאַרן אָנקל פאַרשפּילן אַ מואווי. און דער אָנקל איז אַזוי רייך, אַז אַלע מואווים פון גאַנץ ניו־יאָרק און אַלע „אייזקרים־פּאַרלאָרס" מוזן אַוודאי באַלאַנגען צו אים (אַנדערש האָט זיך ציליע ניט געקענט פאָרשטעלן דעם אָנקל). און ווען ער וויל נאָר, קען ער אַריינקומען אין די מואווים אָדער זיך אַוועקזעצן אין אַן „אייזקרים־פּאַרלאָר" און עסן פאַרשיידענע אייז־קרעמס, וואָס זיין האַרץ געלוסט נאָר, אַלע „סאַנדעיס" און אַלע „שאָרט־קעיקס". און ער גיט איר אַרויס אַזאַ קאַרטל, וואָס ווי זי קומט נאָר און ווייזט דאָס קאַרטל, אַזוי עפענען זיך אַלע טירן פון די מואווים און פון די „אייזקרים־פּאַרלאָרס" פאַר איר און מע גיט איר אַלץ וואָס זי וויל נאָר. זי האָט זיך געמוזט איצט אָפּזאָגן פון די גליקלעכע פאַנטאַזיעס און באַנוגענען זיך נאָר מיט אַ בליק דורך אַ שפּאַרע[*] אין „פּאַרלאָר" אריין, וואו דער אָנקל וועט זיצן (אַז מע וועט זי נאָר לאָזן).

און ראָזע האָט זיך אויך דערמאָנט אָן אירע יונגע יאָרן. זי האָט געוואָלט דעם אָנקל געפעלן. זי איז געווען שטאָלץ אויף איר קינד מאַשען, וואָס אירם אַ קינד האָט אַזוי פיל חן געפונען אין די אויגן פון אָנקל און וואָס דורך איר וועלן אַלע גליקלעך ווערן. איר קינדס חן איז געווען איר אייגענער. זי האָט אויסגעזוכט פון קאַסטן

---

[*] שפּאַרע — שמאָלע עפענונג.

וואָס נאָר זי האָט געקענט געפינען, וואָס האָט זיך איר געדאַכט, אַז עס וועט פאַרשטעלן איר אָרעמקייט אין די אויגן פון אָנקל. זי איז געווען אַ באַלעבאַסטע פון דער היים, אַ באַלעבאַטישע טאָכטער, און אַזאַ האָט זי געוואָלט זיך ווייזן פאַרן אָנקל. זי האָט באַפּוצט און באַשיינט איר היים, אירע קינדער און זיך אַליין.

שכנים האָבן פאַרשטאַנען די וויכטיקייט פון דעם באַזוך און האָבן געהאָלפן מיט אַלץ, וואָס זיי האָבן נאָר געקענט. זיי האָבן ראַזען אויסגעבאָרגט פון זייערע הייזער זייער אייגענע אָרעמקייט. איינע האָט געבאָרגט אַ שטיקל געשניטן גלאָז, אַ חתונה־מתנה, און אָוועקגעשטעלט אויפן טיש; אַן אַנדערע — אַ צוויי נייע שטולן. וואָרעם אַלע האָבן שוין געהערט פון דעם גרויסן גליק, וואָס האָט גע־טראָפן די מעלניקס „נעקסט דאָר", אַז דער אָנקל האָט זיי געהע־כערט גאַנצע פינף דאָלאַר אַ וואָך צוליב אַ קינד, אַ מיידל, און דער אָנקל מאַזעס קומט אַליין זיי באַזוכן. האָבן אַלע געוואָלט מיט־העלפן צו געווינען דאָס גרויסע גליק, דעם אָנקל מאָזעסעס חסד.

אהרן מעלניק האָט אָנגעקוקט זיין פרוי, זיינע קינדער, זיין היים. ער האָט זיינע אויגן ניט געגלייבט. ער האָט נאָך קיין מאָל אין אַמעריקע ניט געזען זיין פרוי אַזאַ שיינע, אַזאַ אויסגעפּוצטע, זיינע קינדער אַזעלכע ריינע און זיין היים אַזאַ רייכע און אָנגענעמע. און ער איז דאַנקבאַר געווען דעם אָנקל מאָזעס פאַר דעם גליק. ער האָט שוין דעם אָנקל אַלץ מוחל געווען, מוחל געווען די פאַר־שקלאַפונג און דאָס פאַרשעמען. ער האָט נאָר געזען דאָס גוטס, וואָס דער אָנקל האָט אים געטאָן. ער האָט אים געהעכערט גאַנצע פינף דאָלאַר מער אַ וואָך און דער אָנקל אינטערעסירט זיך מיט זיינעם אַ קינד, זיינס אַ קינד האָט געפונען ביי אים גנאָד, און דער אָנקל קומט אַליין צו אים אין שטוב אַריין! ער איז געוואָרן אַ הייסער אַנהענגער פון אָנקל. ער האָט נאָר געזען אין אים גוטס. און ער איז אים באמת דאַנקבאַר געווען פאַר דעם גליק, וואָס ער האָט אים געשאָנקען.

די משפחה, דער ברודער בערל מיט דער שוועגערין, זיינען אויך געקומען אויפנעמען דעם אָנקל. די שוועגערין האָט זיך אויסגעפּוצט,

ווי זי וואָלט אין טעאַטער געגאַנגען, אין אירע קינדערס יום־טוב. נאָר די מאָדערנע יונגע קליידער האָבן אַזוי קאָמיש אויסגעזען אויף איר. דער הוט מיט די גרויסע פעדערן און דאָס טרויעריקע מאַמע־דיקע פּנים! דער קאָסטיום איז געווען געשניטן קורץ, די שיך מיט הויכע אויסגעקרימטע אַפּצאַסן, וואָס די יידענע איז געגאַנגען אויף זיי ווי אויף שטאָלצן, — דאָס האָט אַזוי געשמעקט מיט טעאַ־טער, אַז עס איז געווען אַ רחמנות צו קוקן אויף דער יידענע.

אַלע האָבן דערהערט פון דעם גרויסן גליק און אַלע האָבן זיך געוואָלט וואַרעמען אין דער זון. מע האָט איצט שוין געחנפעט אי אַהרנען אי זיין ווייב ראָזען. נאָר ראָזע און אפילו אַהרן זיינען נאָך ניט צופרידן געווען פון דעם באַזוך, וואָס די משפחה האָט זיי איצט אָפּגעשטאַט. עס האָט זיך זיי געדאַכט, אַז דער אַנקל געהערט שוין צו זיי. עס איז זייער אַנקל, און איצט קומט די משפחה אַ ביסל לעקן פון דעם צוקער וואָס געהערט זיי.

דער אַנקל האָט געלאָזט לאַנג אויף זיך וואַרטן. אַזוי ווי ער וואָלט זיי ניט געווען פאַרגונען דאָס גליק, האָט ער עס געלאָזט זויער ווערן. די קינדער האָבן דערווייל די קליידלעך שמוציק געמאַכט און די שכנטעס זיינען מיד געוואָרן די אויגן זיך אויסקוקנדיק אויפן אַנקל. איינער האָט געפרעגט דעם אַנדערן: וואו איז ער? אין די אויגן פון דער שוועגערין האָט זיך שוין באַוויזן דאָס פייערל פון נקמה. די שוועגערין גנענדל האָט שוין הויך געלאַכט און גערוימט זיך מיטן מאַן אין אויער:

— אַז מער האָט ער ניט בעסערס צו טאָן ווי נאָר אַהער צו קומען.

און ווי אויף צעזעצעניש די שונאים, איז דער אַנקל דווקא יאָ געקומען. אַריינגעפאַלן אין קיך מיט סעמען פלוצלונג. אָפּגעשטעלט זיך אין קיך און ניט געוואָלט ווייטער גיין, ווי ער וואָלט זיי ניט געוואָלט פאַרגינען דאָס פאַרגעניגן אַז ער זאָל זען דעם „פּאַרלאָר", האָט ער זיך אַוועקגעזעצט אויפן ערשטן בעסטן שטול אין קיך, נישט דעם ראָק און נישט דעם הוט אויסגעטאָן, נאָר מיטן שטעקן

אַפּצאַסן — קנאַפּל, heels.
שטאָלצן — stilts.

אין האַנט האָט ער זיך אַרומגעקוקט אין קיך אויף די לאַנדסלייט און אויף דער משפּחה, וואָס זיינען אַלע געשטאַנען פאַר אים אין שרעק און געזאָגט, ווי צו זיך:

— עס איז אָלרײַט דאָ, מיינע לאַנדסלייט וואוינען זיך דאָ זייער שיין.

ער איז צופרידן געווען פון זיך, וואָס ער גיט זיינע לאַנדס-לייט פיין צו פאַרדינען, אַז זיי זאָלן קענען וואוינען אָנשטענדיק און זיך אָנטאָן אָנשטענדיק — איז ער בעסער געוואָרן. ער האָט זיך געטראַכט, אַז אייגנטלעך איז ער אַ גוטער מענטש — און דאָס האָט אים געבראַכט אין אַ גוטן הומאָר. ער האָט אָנגעהויבן צו שמייכלען און אויפגעהויבן זיך און געגעבן אַ טריט אין „פאַרלאָר". דער פאַר-לאָר איז אים נאָך מער געפעלן געוואָרן, געזען דעם שיינעם שטול מיט דעם שיינעם טיש, וואָס איז געווען סערווירט מיט קוכן און פּרוכטן. ער האָט אויסגעשטרעקט די האַנט צו די פּרוכטן און אַלע זיינען דערפרייט געוואָרן, וואָס דער אָנקל נעמט עסן. נאָר קיין פּרוכטן האָט ער ניט גענומען. ער האָט באַטראַכט דאָס גלאָז און געזאָגט, ווי צו זיך:

— „קאַט-גלעז", עס איז אָלרײַט.

ער האָט זיך געהייסן ווייזן די קינדער. אהרן האָט אים גע-וויזן די קינדער. ער האָט זיי באַטראַכט.

— און וואו איז מאַשע? „איי לייק טו סי מאַשע!"

נאָר מאַשע איז אין ערגעץ ניט געווען צו געפינען. זי האָט זיך ערגעץ באַהאַלטן. דער טאַטע, די מאַמע און די גאַנצע משפּחה זיי-נען אַרומגעלאָפן זי זוכן. מע האָט ניט געוואוסט, וואו זי איז. ענדלעך האָט מען זי געפונען ביי אַ שכנטע. דער פאַטער האָט זי געשלעפּט ביי דער האַנט און דער פעטער בערל האָט איר נאָכגע-שריען:

— נאַריש מיידל, גיי אַריין! וואָס טוסטו דאָ? עס איז דאָך דאָ דער אָנקל...

— מאַשע, דו מאַכסט דאָך מיך אומגליקלעך, אויפן לעבן אומ-גליקלעך, — האָט זיך דער פאַטער געבעטן.

מאַשע איז געווען אָנגעטאָן אין איר נײַ קלײדל, אין אַ נײַ שירצל, מיט אירע צוויי לאַנגע, שוואַרצע אויפגעצויגענע צעפּ. אירע בעקלעך האָבן געשלאָגן מיט פײַער. זי האָט פאַרביסן אירע קלײנע יונגע ליפּלעך מיט אירע קלײנע ווײַסע ציין און געברומט:

— I don't want to see him! —

לאַנג האָט זי דער אָנקל באַטראַכט און געשמייכלט:

— „שי איז דהי גוירל" וואָס האָט מיך גערופן „ביסט".

— אַ נאַריש מיידל, זי ווייסט דען וואָס זי רעדט? — האָט דער פעטער בערל געפּרוּווט פאַרענטפערן.

— „נאַטהינג, איי לייק איט". נו, דערפאַר וואָס דו האָסט מיך גערופן „ביסט", האָסטו שאָקאָלאַד. סעם! — האָט דער אָנקל גערופן סעמען.

סעם האָט שווייגנדיק דערלאַנגט אַ פּודעלע שאָקאָלאַד דעם אָנקל. דער אָנקל האָט עס איר געגעבן.

— יאָ, דאָס האָסטו פאַר „ביסט".

מאַשע האָט נישט גענומען.

— נעם, נעם, קינד, וואָס טוסטו? — האָבן אַלע איר צוגע־שריען.

מאַשע האָט צוגענומען דעם שאָקאָלאַד.

— עפן אויף, וועסטו עפּעס געפינען.

— עפן אויף, מאַשע, עפן אויף! — האָבן אַלע איר צוגעשריען.

מאַשע האָט אויפגעעפנט דעם שאָקאָלאַד מיט ציטערדיקע הענט. פון פּודעלע זײַנען אַרויסגעפאַלן עטלעכע צען־דאָלער־פּאַפּיר־לעך און שטיקלעך צירונג.

— דאָס געלט איז פאַר דער „מאַ" און די „דזשולערי" איז פאַר דיר, דערפאַר וואָס דו האָסט מיך גערופן „ביסט" — האָט דער אָנקל געזאָגט מיט אַ שמייכל.

מאַשע האָט אויפגעהויבן אירע פולע, שוואַרצע אויגן (ווי קינ־דיש זיי זײַנען נאָך געווען — אַזוי זאַפטיק זײַנען זיי שוין געווען), און זי האָט זיי רוען געלאָזט אויפן אָנקל מאָזעס. אַ קאָקעטעריי

פּודעלע — קעסטל.

איז געלעגן אין דעם בליק, וואָס האָט אַרויסגעגעבן די צוקונפטיקע פרוי; פאַרהילט איז נאָר געווען די קאָקעטעריי מיט אַ הילע פון קינדישער פאַרשעמטקייט.

דעם אָנקל מאָזעס איז דער בליק געפעלן. ער האָט אין זיך גע־שמייכלט.

— דאַנק דעם אָנקל! — גיב אים אַ קוש אין האַנט! — האָבן איר אַלע נאָכגעשריען.

מאַשע האָט זיך פאַרלאָרן. זי האָט געוואָלט טאָן, וואָס אַלע האָבן איר געהייסן. דער אָנקל האָט זיך אָבער ניט געלאָזט קושן אין האַנט. דער אָנקל האָט זי אַרומגענומען ביים קאָפּ און איר געקושט אין די האָר. אַלע זיינען גליקלעך געווען. אין אַ סך אויגן האָבן געגלאַנצט טרערן. און טאַטע־מאַמע זיינען געווען אויפן זי־בעטן הימל.

— איך קען אויך, איך קען אויך! — האָט ציליע פּלוצלונג געגעבן אַ פאַל אריין אין מיטן דער חתונה, אַ האַלב נאַקעטע און אַ ניט אָפּגעוואַשענע. דאָס קינד האָט צוגעקוקט די סצענע דורך דער קיך און איז געוואָרן אייפערזיכטיק און האָט זיך ניט געקענט איינ־האַלטן.

— גאָט מיינער! — האָט זי די מוטער געכאַפּט און געוואָלט זי באַהאַלטן.

אָבער דער אָנקל מאָזעס האָט זי שוין באַמערקט.

— ווער איז דאָס?

— גאָרניט, אַ קינד — האָט זיך אהרן פאַרענטפערט.

— און וואָס קענסטו? — האָט דער אָנקל געפרעגט.

— מוּאווים שפּילן, — האָט ציליע אַרויסגעוואונקען מיט אירע אייגעלעך און שמוציק פּנימל פון אונטער דער מוטערס יום־טובדיקן קלייד.

— מוּאווים שפּילן? דאָס איז שיין, „קאָם־אָן, קאָם־אָן" — יאָ, דאָ האָסטו...

אָבער די מוטער האָט שוין געהאַט באַהאַלטן די אָרעמקייט אין אַ ווינקל, נאָר די „אָרעמקייט" האָט פון דאָרטן אַרויסגעוויינט...

10

קוזמינער לאַנדסלייט

אַנקל מאָזעסעס שאַפּ איז געווען אוממעגלעך צו אָרגאַניזירן אין אַ יוניאָן־שאַפּ. וויפֿל די יידישע אַרבעטער־אָרגאַניזאַטאָרן האָבן נישט געפּרוּווט צו יוניאָניזירן די לאַנדסלייט פֿון אַנקל מאָזעסעס שאַפּ, האָבן זיי זיך שטענדיק אָנגעשלאָגן ווי אין אַן אײַזערנער וואַנט. די סיבה דערפֿון איז געווען וואָס די באַציאונגען צווישן אַנקל מאָזעס און זײַנע לאַנדסלײַט איז ניט געווען קיין געשעפֿט־באַציאונג נאָר אַ משפּחה־באַציאונג.

אַנקל מאָזעס איז געווען פֿאַר די קוזמינער לאַנדסלײַט ווי אַ הויפּט פֿון אַ משפּחה, ווי אַ רעגירער פֿון אַ קלײנער מלוכה. די קוזמינער לאַנדסלײַט זײַנען שטאַלץ געווען מיט אַנקל מאָזעסעס פֿאַרמעגנס. אַז זיי זײַנען פֿאַרבײַגעגאַנגען פֿאַרבײַ אַ הויז וואָס האָט געהערט צום אַנקל מאָזעס, האָבן זיי זיך דערמיט געגרײַסט, ווי עס וואָלט געווען זייער הויז. אַנקל מאָזעס האָט זיך אַרײַנגעמישט אין זייערע פֿאַמיליע־אָנגעלעגנהייטן. זיי האָבן זיך געלאָדן פֿאַר אים און אַנקל מאָזעס האָט אַרויסגעגעבן דעם פּסק־דין איבער זיי ווי אַ פּאַרטרייטיקער פּאַטריאַרך איבער זײַנע משפּחה־אָנגעהעריקע.

זיי זײַנען געווען געטרײַ אַנקל מאָזעס. און טאָמער האָט ווער געפּרוּווט זײַן אומצופֿרידן און דערמאָנען אַ וואָרט עפּעס וועגן אַ יוניע, האָבן עס די לאַנדסלײַט באַלד איבערגעגעבן אַנקל מאָזעס. דער אַנקל מאָזעס איז אַרויפֿגעקומען אין שאַפּ אַרײַן, אויסגעזוכט דעם „רעוואָלוציאָנער״, אָפּגעשטעלט זיך לעבן אים און צו ערשט אים לאַנג און גענוי באַטראַכט, אַזוי אַז עס איז פֿון יענעם דאָס חיות אַרויס.

לאָדן זיך — זיך משפּטן, זיך שפּאָרן.
פּסק־דין — .decision, sentence

— סעם, ווי האָט מען אים גערופן אין דער היים? — פרעגט ער זיין גובערנאַטאָר, ווייזנדיק אויפן „רעוואָלוציאָנער” וואָס האָט אַ יוניאָן.

— משה גרויס, — ענטפערט סעם אָפּ קורץ.

— אַזוי, דאָס ביסטו משה גרויס. דאָס ווילסטו האָבן אַ יוניע ביי מיר. נישט ביי מיר, גוטער ברודער! ביי מיר אַרבעט מען נישט שבת, נישט יום-טוב. ביי מיר איז נישט קיין שאַפּ, וואָס מע זאָל דאָ אַריינלאָזן יוניע-לייט. ביי מיר זיינען לאַנדסלייט, משפחה. וואָלט ביי מיר געווען אַרבעטער און אַ שאַפּ, וואָלט מען ביי מיר געווען געאַרבעט אום שבת און אום יום-טוב, אַפילו אום ראש-השנה און יום-כיפור, ווי אין יעדער יוניע-שאַפּ. איך באַדאַרף דאָס נים (ווייזט ער אויף זיין שאַפּ). איך לייג געלט צו דערצו. איך האַלט דאָס נאָר אויף צוליב אייך, אַז מיינע לאַנדסלייט זאָלן קענען מאַכן אַ לעבן. וואָס וואָלט איר געטאָן אָן מיר? ווער האָט אייך געבראַכט קיין אַמעריקע? צו ווען זייט איר געקומען נאָך אַ שיפסקאַרטע, נאָך געלט, אַז איר האָט באַדאַרפט אייערע משפחות אַהער ברענגען? צו ווען קומט איר, אַז איר האָט טראָבל? אַז עס ווערט ווער פון אייך חלילה קראַנק? (האָט אַנקל מאָזעס זיך צעשריען הויך אויפן קול, אַז די לאַנדסלייט האָבן געציטערט). צו ווען קומט איר? אַלץ צום אַנקל מאָזעס, הע? איז עס אַזוי? און דער וויל ביי מיר איינפירן אַ יוניע. נים ביי מיר, ברודער! קיינער וועט מיך נים ניימן, אַז מע זאָל ביי מיר אַרבעטן אום שבת, אום יום-טוב. ביי מיר זיינען קיין אַרבעטער נישטאָ. ביי מיר זיינען לאַנדסלייט. מיין משפחה מאַכט ביי מיר אַ לעבן. און איך אַרבעט אַזוי שווער ווי איר. איר זעט עס אַליין. און פאַר וועמען? פאַר מיר באַדאַרף איך עס נים! אַלץ נאָר פאַר אייך. איך וועל צושליסן מיין שאַפּ און זוכט אייך ערגעץ אַנדערשוואו אַרבעט. אַז איר וועט באַדאַרפן אַ פאַר דאָלאַר, וועל איך אייך סיי ווי סיי געבן. האָט נים קיין מורא, נאָר מער צו טאָן מיט דעם וויל איך נישט.

— וואָס רעדט דער אַנקל? וואָס הערט דער אַנקל זיך איין

וואָס אַ ליאַדע יונג זאָגט דאָרט? — הייבן זיך אָן די לאַנדסלייט בעטן ביים אַנקל מאַזעס.

— צוליב אים זאָלן מיר אַלע ליידן? — צעקאָכט זיך אהרן־משה, דעם אַנקלס אַ משפּחה, וואָס אין דער היים איז ער געווען אַ דאַרפסגייער, געוויינט געווען מיטן ווינט און וועטער און דאָ איז ער אַ פּרעסער. — לאָזט מיך נאָר צו צו אים, וועל איך אים דערלאַנגען אַ יוניע! — שרייט דער ייד מיט דער האַנט אויסגעשטרעקט.

— ש־ש־שטיי! ביי מיר שלאָגט מען נישט! — האַלט אים דער אַנקל מאַזעס איין — נאָר וועמען עס געפעלט ניט ביי מיר דער קען זיך שאַפן ערגעץ אַנדערשוואו בעסער. סעם, זע וואָס קומט אים און באַצאָל ביז איין גראָשן. און נאָ, דאָס האָסטו דאָ נאָך אַ פּאָר דאָלאַר אויפן וועג.

אַנקל מאַזעסעס גוטסקייט האָט אַלעמען גערירט. אַנקל מאַזעס האָט געפאַנגען די הערצער פון די קוזמינער לאַנדסלייט מיט דער פרייער האַנט זיינער. ער האָט קיין מאָל קיין לאַנדסמאַן ניט אָפּגע־זאָגט. און דער „רעוואָלוציאָנער" אַליין איז גערירט געווען פון אַנקל מאַזעסעס רייד און פון זיינע פּאָר דאָלאַר און האָט חרטה געהאַט אויף זיינע ווערטער.

— בעט איבער דעם אַנקל מאַזעס! די מינוט בעט איבער דעם אַנקל מאַזעס! — האָבן די קוזמינער לאַנדסלייט געשריען.

— קושן אין האַנט לאָז ער. קוש דעם אַנקל מאַזעס אין דער האַנט! — האָט אהרן־משה, דער דאַרפסגייער און דאָ דער פרעסער, געשריען אויף דעם „רעוואָלוציאָנער".

דער סוף איז געווען, אַז אַנקל מאַזעס האָט זיך ניט געלאָזט קושן אין דער האַנט. דעם לאַנדסמאַן האָט ער ניט אָפּגעזאָגט פון דער אַרבעט. יעמאָלט, פאַר זיין נאַרישקייט, האָט מען אים אַ צו־נאָמען געגעבן „דער יוניע־מאַן".

דאָס הייסט אָבער ניט, אַז מע האָט ביים אַנקל מאַזעס ניט געאַרבעט אום שבת. פאַרקערט, שבת איז אין געוועלב ביים אַנקל מאַזעס געווען דער מערסט פאַרנומענער טאָג. די פרומע לאַנדסלייט

ליאַדע — צופעליק; אַבי ווער; ניט וויכטיק ווער.

האָבן דעם טאָג טאַקע פאַרבראַכט אין דער „קאָנגרעגיישאָן", אין דער היים מיט זייער משפחה. די ניט־פרומע לאַנדסלייט, דעם יונגן עלעמענט, האָט אַנקל מאָזעס איינגעלאַדן שבת, אַז זיי זאָלן קומען אין געוועלב אַריין צו העלפן פאַרקויפן אָדער צו פאַרריכטן, ווען מע דאַרף צופּאַסן עפּעס אַ קויפער. שבת איז געווען דער טאָג, ווען מע האָט צום מערסטן געלייזט. און דערפאַר וואָס די לאַנדסלייט האָבן ניט גענומען באַצאָלט פאַר זייער אַרבעט, האָבן זיי די קליי־ניקייטן ניט געהאַלטן פאַר אַן אַרבעט נאָר פאַר אַ געטריישאַפט צום אַנקל. דערפאַר אָבער פלעגן שבת ביי נאַכט די עלטערע לאַנדסלייט זיך צונויפקומען ביי איינעם פון דער משפחה און פאַרברענגען דעם אָוונט מיט זכרונות וועגן קוזמין. מע האָט געשיקט נאָך ביר און מע האָט זיך אַמוזירט מיט אַלט־קוזמין.

ס'רוב קוזמינער לאַנדסלייט זיינען דאָך געווען מענטשן וואָס האָבן זיך דערצויגן אויף דער פרייער נאַטור. קוזמין אַליין איז גע־לעגן ביים ברעג פון דער ווייסל און איינגעטונקט צווישן פלוימענ־ביימער און גרינסן. און אַז עס איז געקומען פּסח־צייט, האָבן זיך שוין געטראָגן אין קוזמינער לופט די לייכטע ווינטעלעך וואָס האָבן געבלאָזן פון די פרייע פעלדער און האָבן יעדער האַרץ יונג געמאַכט. עס זיינען דאָך געווען צווישן די קוזמינער לאַנדסלייט אַזעלכע יידן וואָס האָבן העלפט פון זייער לעבן פאַרבראַכט אין סעדער; פּי־שערס, וואָס זיינען געשוואומען איבער טייכן און סטאַוון, ווינטער אויפגעהאַקט דאָס אייז פון געפרוירענע אָזערעס; יידן שוויינערס, וואָס האָבן אין דער היים געהאַט צו טאָן מיט מעלקן קי, מיט מילך, מיט גרינסן, מיט אויבסט. און דאָ זיינען זיי אַלע געווען אָפּגע־שניטן פון דער נאַטור, פאַרבראַכט זייערע טעג אין אַ פאַרשטויבטן שאָפּ.

צי די זון האָט געשיינט, צי אַ רעגן האָט געגאָסן — האָבן זיי גאָרניט געזען מער ווי נאָר די פאַרביילויפנדיקע באַן. זייער זעלטן האָט איינער פון די לאַנדסלייט געהאַט די מעגלעכקייט צו זען דעם

סטאַוו — pond.
אָזערע — lake.
שוויינער — רענדאַר, פּאַכטער, tenant-farmer.

הימל ביי טאָג. און האָט אַ קוזמינער פלוצעם אין אַ ווינטער־אָוונט אַנטדעקט די לבנה, וואָס האָט דורך אַ שפּאַרע הימל אַריינגעקוקט אויף אַ מינוט אין עסעקס־סטריט, איז עס ביי אים געווען אַזאַ חידוש, ווי אַ נייער לאַנדסמאַן וואָלט פון קוזמין אַריבערגעקומען.

האָט זיך די קוזמינער געבענקט נישט ווויסנדיק אליין נאָך וואָס זיי בענקען. זיי האָבן געבענקט נאָך דעם קוזמינער הימל, נאָך דער לבנה, נאָך פעלדער און נאָך די קוזמינער סעדער. און ווען זיי זיי־נען זיך צונויפגעקומען, האָט מען גענומען קוזמין אויפן טיש אַרויף. וואָרעם קיין אַנדער לעבן האָבן זיי ניט געהאַט, נאָר דאָס לעבן וואָס זיי האָבן הינטער זיך איבערגעלאָזט אין דער אַלטער היים.

אַנקל מאָזעס איז געווען אַ קוזמינער לאַנדסמאַן. און כאָטש ער איז געווען זייער באַלעבאָס, זייער הערשער, זייער געוועלטיקער, איז ער געווען דער זעלביקער לאַנדסמאַן וואָס זיי. זיין לעבן איז נישט אַנדערש געווען פון זייערס. זיין קינדהייט און זיין יוגנט און זיינע שיינע טעג האָט ער פאַרבראַכט אין קוזמין. זיינע שענסטע זכרונות זיינען פון דעם קליינעם שטעטל. און פלעגט מען אים דער־מאָנען אָן קוזמין, אָן אַ מענטשן, וועלכן ער האָט געקענט אין זיין יוגנט, אָדער אָן אָן אָרט און פּלאַץ אויף וועלכן ער פלעגט זיך שפּילן מיט די קצבים־יונגען, האָט עס אים אַזוי גערירט, אַז עס האָבן זיך אים באַלד באַוויזן טרערן אין די אויגן.

ער פלעגט אָפט מאָל אַריינקומען צו ד קוזמינער, ווען זיי האָבן פאַרבראַכט שבת אין אָוונט ביי אַ לאַנדסמאַן, כדי צוצוהערן זיך צו די קוזמינער מעשיות. נאָר ווען דער אַנקל מאָזעס פלעגט זיך באַוויזן, זיינען די קוזמינער פאַרשטומט געוואָרן, מורא געהאַט אַ וואָרט אויסצורײידן און האָבן געהאַלטן אין איין חנפענען און מכבד זיין דעם אַנקל און צוהערן זיך צו אים. ער האָט געפילט, אַז ער האָט פאַרטריבן די פריילעכקייט פון זיי מיט זיין אַריינקומען. האָט ער זיי פאַרלאָזט.

וואָס עלטער אַנקל מאָזעס איז געוואָרן, אַלץ מער האָט ער אָנ־

געוועלטיקער — הערשער.

זכרונות — memoirs, דאָס וואָס מע געדענקט און מע דערציילט פון אַמאָ־ליקע יאָרן.

געהויבן צו בענקען נאָך קוזמין. עס האָט זיך אים געדאַכט, אַז ער איז נאָך אַ בחור, אַ יונגער מאַן, און האַלט נאָך ביי אַ שידוך טאָן. ער איז אַוועקגעפאָרן אין דער פרעמד זיך אַרויפאַרבעטן און געלט מאַכן. און איצט וועט ער אַהיים פאָרן קיין קוזמין אַ רייכער בחור און וועט חתונה האָבן מיט אַ פיינער קוזמינער מיידל, אַרויסנעמען אַ קינד פון אַ באַלעבאַטיש הויז און חתונה האָבן...

זיין לעבן אין אַמעריקע איז ביי אים ניט געווען פאַררעכנט. ער האָט דאָ ניט חתונה געהאַט, ניט געפירט קיין באַלעבאַטישקייט. דאָ האָט ער זיך אַרויפגעאַרבעט און געלט פאַרדינט. און איצט ערשט באַדאַרף ער חתונה האָבן און פירן אַן אָנשטענדיק באַלעבאַ-טיש לעבן, ווי עס פּאַסט פאַר אַ מאַן ווי ער איז, פאַרן אַנקל מאָזעס. די יאָרן זיינען אָבער געלאָפן און ער איז געווען פאַרנומען אין גע-שעפטן און פאַרגעסן זיך. און ווען ער האָט אויפגעוואַכט און איז שוין גרייט געווען אָנצוהייבן דאָס נייע לעבן, האָט ער איינגעזען, אַז צוריקצופאָרן קיין קוזמין איז ער שוין צו אַלט...

מאַשע האָט צוריק באַלעבט זיינע האָפענונגען. אַנקל מאָזעס האָט דערפילט די עלטער און האָט מורא געהאַט חתונה צו האָבן מיט אַ ווילד פרעמדער. פאַרלאָזט האָט ער זיך קיין מאָל נישט אין זיין לעבן אויף אַ צווייטן. צו קיינעם האָט ער קיין צוטרוי ניט געהאַט, נאָר צו זיך אַליין. און איצט אויף דער עלטער, ווען ער האָט באַדאַרפט ליבע און געטריישאַפט, האָט ער מורא געהאַט זיך צו פאַרלאָזן אויף אַ פרעמדער. דאָך די יונגע מיידל, וואָס האָט אים אַזוי שטאָלץ געקוקט אין די אויגן אַריין און געזידלט אים „ביסט", האָט ביי אים דערוועקט אַ געפיל פון אַכטונג צו אַ צווויי-טער פערזענלעכקייט. און דאָס געפיל פון אַכטונג האָט אַנקל מאָזעס ניט געהאַט צו קיינעם פון זיינע לאַנדסלייט, וואָס זיינען געווען מיט אים אַ גאַנצן טאָג צוזאַמען.

דערנאָך האָט ער געהאַלטן מאַשען פאַר דאָס זייניקע, פאַר עפּעס אַזעלכעס, וואָס באַלאַנגט צו אים, אַ טאָכטער פון זיינס אַ משפחה, וואָס אַרבעט ביי אים, וואָס לעבט פון אים און וואָס זיין גורל איז אָפּהענגיק פון אים. און אַלע, וואָס לעבן פון אים, האָט אַנקל מאָזעס

געהאַלטן, באַלאַנגען צו אים, זיי מיט זייערע פרויען און זייערע קינדער. מאַשע איז אויסגעוואַקסן פאַר אים. ער באַדאַרף נאָר זען, אַז אַנשטאָט פיינט האָבן — זאָל זי פאַרגעטערן דעם אַנקל מאָזעס. און פאַרגעטערן וועט זי אים, ווען ער וועט איר גוטס טאָן.

מאַשע איז זייער דערהויבן געוואָרן מיט אַ מאָל אין דער היים, זייט מען איז געוואָר געוואָרן, אַז דער אַנקל האָט צוליב איר גע־העכערט דעם פאָטערס געהאַלט אויף גאַנצע פינף דאָלאַר אַ וואָך. טאַטע־מאַמע האָבן אָנגעהויבן דרך־ארץ צו קריגן פאַר איר, ווי עס וואָלט אויף איר געפאַלן אַ שטראַל פון דער גרויסקייט און שטאַרקייט וואָס באַקליידט ווי אַ זון דעם אַנקל מאָזעס אין די אויגן פון די לאַנדסלייט. מאַשע איז געוואָרן אין די אויגן פון דער משפחה ווי אַ וואונדערקינד וואָס באַצויבערט. מע האָט זי שוין ניט געלאָזט אַרבעטן אַזוי שווער, און די מאַמע האָט שוין מורא געהאַט צו שרייען אויף איר. זי איז עפּעס געוואָרן מיט אַ מאָל ווי אַ יום־טוב־קינד. מאַשע האָט ניט פאַרשטאַנען, וואָס עס איז געשען.

11

אסתר און אחשורוש

מאַשע האָט זיך דערצויגן אונטער די זוניקע שטראַלן פון אָנקל מאָזעסעס חסד. דורך איר איז אויך איר פאָטער, מוטער, איר גאַנצע משפחה דערהויבן געוואָרן. וואָרעם מאַשע איז געוואָרן דאָס ווינטשפינגערל דורך וועלכן מע קומט אָן צו אָנקל מאָזעסעס האַרץ.

עס איז עפּעס געווען אין דער קליינער מיידל, וואָס האָט דעם אָנקל מאָזעס געמאַכט פאַרגעסן אָן אַלע זיינע געשעפטן און קאָפּ־דרייעונישן און געבראַכט אים צו קלערן נאָר וועגן זיך. און דער־פאַר האָט דעם אָנקל מאָזעס אַזוי געצויגן צו דעם קינד. ער פלעגט ליגן ביי נאַכט און ניט קענען שלאָפן. אין קאָפּ האָבן זיך אים גע־פלאָנטערט געשעפטן, קאָנקורענטן, בעלי־חובות. ער האָט זיך פאַר־געהאָרפן: צו וואָס? פאַר וועמען? וואָס פאַרברענג איך מיין גאַנץ לעבן מיט זיי? קוים אָבער איז אים געקומען מאַשע אין זינען אַריין, איז אים ליכטיקער געוואָרן אין די אויגן. ער האָט זיך געזען אַ יונגער מאַן מיט לעבן, מיט אַ ווילן. ער האָט זיך געזען ביי זיך אין דער היים, ביי אַ געדעקטן טיש. לעבן אים זיצט די וואָס האָט אים ליב, וואָס לעבט מיט אים און קלערט וועגן אים.

ער האָט שוין ניט געוואָלט, אַז זי זאָל זיין זיין קינד. ניין. . .

דעם פאָטער האָט ער אָנגעהויבן גוטס צו טאָן צוליב איר. גע־העכערט אים געהאַלט און אַראָפּגענומען פון שאַפּ און אַוועקגע־שטעלט אים פאַרן קאַסיר. צו מאַשען האָט ער געשיקט אַ מוזיק־לערער זי צו לערנען פּיאַנע שפּילן, געשיקט איר מתנות און פלעגט יעדער שבת און זונטיק אַרויסקומען זי זען.

די ערשטע זאַך האָט ער געמאַכט אַז דער פאָטער אירער זאָל

ווינטשפינגערל — אַ רינגעלע וואָס גיט דעם באַזיצער אַלץ וואָס ער וויל.

זיך איבערציען אין אַ גרעסערער וואוינונג און מאַשע זאָל זיך לערנען און אַ סך גיין שפּאַצירן. צו דער פאַרוואונדערונג פון אַלע זיינע מענטשן, האָט מען באַמערקט ווי אַנקל מאָזעס האָט אָנגעהויבן די לעצטע צייט זיך צו פּוצן. וואָס דערוואַקסענער און צייטיקער מאַשע איז געוואָרן, אַלץ מער האָט אָנגעהויבן אַנקל מאָזעס די האָר זיך צו פאַרבן, זאָרגעוודיק שטענדיק צו זיין געגאָלט, צו קליידן זיך מעשה יונגערמאַן און צו שמעקן פון פאַרפומען, — אַלץ אַזעלכע זאַכן, וואָס קיינער האָט ביז איצט ניט באַמערקט אין אַנקל מאָזעס. און דאָס פייניקן זיך פון אַנקל מאָזעס צוריק יונג צו ווערן, האָט ביי אַלעמען אַרויסגערופן אַ רחמנות צו אים. הינטער זיין רוקן האָט מען שוין אָנגעהויבן צו לאַכן פון אים און ווערטלעך צו זאָגן איבער אים, אַ זאַך וואָס איז פריער קיין מאָל ניט געשען. אָבער אין די אויגן האָט מען פאַר אים דרך־ארץ געהאַט און זיך גאָרניט געמאַכט זען און באַמערקן.

אַנקל מאָזעס האָט אָבער אויף גאָרניט געקוקט. ער האָט אָנגעהויבן צו לעבן ווי אין אַ פאַנטאַזיע, ווי אין אַ צווייטער וועלט. עס איז געווען ווי אַנקל מאָזעס וואָלט געלעבט אַ פאַרקערט לעבן. אין זיין יוגנט האָט ער זיך אָפּגעגעבן בלויז מיט געשעפטן און זיין האַרץ איז געווען טויט ווי דאָס האַרץ פון אַן אַלטן מאַן. און אויף זיינע אַלטע טעג איז אַנקל מאָזעס יונג געוואָרן און האָט אָנגעהויבן צו לעבן צוריק זיין יוגנט וואָס ער האָט פאַרלאָזן.

אַנקל מאָזעס האָט שוין ניט געלעבט מיט זיינע געשעפטן, ניט מיט זיינע אויסגעבראַקירטע סחורות, מיטן פאַרלעגענעם לאַגער מלבושים. ער האָט געלעבט מיט אַ יונגער מיידל, וואָס האַלט אין וואַקסן און אַנטוויקלען זיך פון אַ קינד צו אַ פרוי. יעדער ענדערונג וואָס איז פאָרגעקומען אין מאַשען האָט ער באַמערקט. און אַז ער האָט זי געזען פון איין שבת צום אַנדערן, האָט ער זי גוט באַטראַכט און איינגערעדט זיך, אַז אירע האָר זיינען דורך דער וואָך געדיכטער געוואָרן, אירע ציין שאַרפער און שטאַרקער. ער האָט זיך געפרייט מיט דער אַנטוויקלונג פון איר פיגור, מיט איר וואַקסן, מיטן

גאָלן — to shave.[1]

פולער ווערן פון איר קערפער. יעדער שבת האָט ער אין איר נייס באַמערקט, האָט אַנטדעקט אין איר אַ נייעם רייץ וואָס אַנטוויקלט זיך.

ער איז בעסער געוואָרן צו מענטשן. זיינע אויגן זיינען קלאָרער געוואָרן און ארויסגעהויבן זיך פון דעם פעטס וואָס איז באַפאַלן זיין פנים. ער האָט געשמייכלט! און טאָמער האָט ווער ניט געטאָן זיין פליכט אַזוי ווי עס באַדאַרף זיין, האָט ער אַנשטאָט בייזערן זיך — געשמייכלט. קיינער האָט ניט פאַרשטאַנען די ענדערונג, וואָס איז געוואָרן אין אים, כאָטש אַלע האָבן געפילט, אַז די סיבה דערפון איז מאַשע, און זיי האָבן אויסגענוצט מאַשען פאַר זייער טובֿה ווענן.

אַזוי ווי אַמאָל האָבן יידן באַנוצט אסתרן אויסצובעטן טובות פאַר זיי ביי אחשורושן, האָבן די קוזמינער לאַנדסלייט אויסגענוצט מאַשען פאַר אַנקל מאָזעס. האָט אַ לאַנדסמאַן געדאַרפט האָבן אַ שיפסקאַרטע פאַר זיין משפחה, האָט מען געשיקט מאַשען צום אַנקל בעטן. האָט ווער באַדאַרפט אַ טאָכטער חתונה צו מאַכן, גאָלדענע ציין אין מויל זיך אַריינצושטעלן, אַן אָפּעראַציע צו מאַכן — פאַר אַלצדינג האָט מען געשיקט מאַשען צום אַנקל בעטן. מאַשען האָט דער אַנקל קיין מאָל ניט אָפּגעזאָגט. קוים האָט זי זיך געוויזן פאַר אים, זיינען זיינע אויגן קלאָרער געוואָרן, דאָס פעטס פון זיין פנים האָט זיך באַהאַלטן און איז צוריקגעגאַנגען אויף זיין אָרט. זיין גאַנץ אויסזען האָט דענסטמאָל געקראָגן אַ מענטשלעך געשטאַלט און מע האָט פאַרשטאַנען דאָס פנים זיינס, וואָס איז אַן אַנדער מאָל געווען אומפאַרשטענדלעך. אַזוי ווי מאַשע האָט אַלץ געפועלט ביי אים, אַזוי ווי אסתר ביי אחשורושן, האָבן איר טאָקע די קוזמינער לאַנדסלייט אַ נאָמען געגעבן אסתר, אַנקעל מאָזעס — אחשורוש און אהרן מעלניק — מרדכי היהודי.

צוויי „טויטע" האָבן זיך געקליבן צו פאָרן אויף יענער וועלט. דאָס זיינען געווען דעם אַנקלס פאָטער, דער אַלטער מעלניק, און דער

רייץ — שיינקייט; דאָס וואָס ציט צו.
מרדכי היהודי — דער ייד מרדכי, מרדכי פון „מגילת אסתר", אסתרס פעטער.

צווייטער איז געווען דער פּעטער בערל. זיי האָבן זיך געקליבן קיין קוזמין שטאַרבן. דער פּעטער בערל האָט שוין ניט געהאַט וואָס צו טאָן אויף ד ע ר וועלט. ער האָט געפילט, אַז זיין פּלאַץ, וואָס ער האָט זיך אָנגעגרייט אויף יענער וועלט איז פאַרטיק געוואָרן פאַר אים. און ד י וועלט האָט אים אויך מער נישט געוואָלט. ער איז קראַנק געוואָרן, געשפּיגן מיט בלוט און נישט געקענט מער אַר־בעטן. און ער האָט אויך געהאַט פאַרלאָרן זיינע „קוואַרטיראַנטן": די קינדער זיינע האָבן חתונה געהאַט. און מיט אַ מאָל האָבן זיך טאַטע־מאַמע ארומגעקוקט און דערזען זיך, אַז זיי זיינען געבליבן אָן „קוואַרטיראַנטן". עס איז נישטאָ ווער עס זאָל דאָס הויז אויס־האַלטן.

דער פּעטער בערל האָט געוואָלט דווקא אַהיים פאָרן, זיינע לעצטע טעג פאַרברענגען אין קוזמינער בית־מדרש, תהילים זאָגן און באַגראָבן ווערן אויפן קוזמינער בית־עולם.

די ווייב זיינע האָט געטענהט, אַז איר „קוזמין" איז דאָרט, וואו אירע קינדער זיינען. און נאָך הונדערט און צוואַנציק וויל זי ליגן דאָרט וואו אירע קינדער זיינען. האָבן זיך מאַן און ווייב געשיידט ביי זייער לעבן: דער פּעטער בערל איז צוריקגעפאָרן קיין קוזמין שטאַרבן און די מוטער איז געבליבן דאָ אין אַמעריקע.

לכבוד די צוויי „טויטע" זיינען זיך אַלע קוזמינער לאַנדסלייט צונויפגעקומען אַ נאַכט איידער די שיף גייט אָפּ צום פּעטער בערל געזעגענען זיך מיט די „טויטע". די צוויי „טויטע", דער אַלטער מעלניק און דער פּעטער בערל, זיינען געזעסן פון אויבן־אָן טיש און געטרונקען „לחיים" צו די לאַנדסלייט. און די משפּחה, די טעכטער מיט די איידעמס, מיט די אייניקלעך האָבן זיך מיט זיי גע־זעגנט. זיי האָבן געוויינט ווי מע באַוויינט טויטע. די לאַנדס־לייט האָבן מחילה געבעטן ביי זיי.

— וואָס איז דער חילוק ? אַלע וועלן מיר אַהיים פאָרן. אַלע וועלן מיר פאָרן וואוהין זיי פאָרן ! — האָט זיך אָנגערופן אַ לאַנדס־

מחילה־בעטן — בעטן אַנטשולדיקונג ; דאָס ספּעציעלע בעטן מוחל זיין, בעטן אַנטשולדיקן ביי אַ געשטאָרבענעם אָדער ביי איינעם וואָס האַלט ביים שטאַרבן.

מאַן, אַן אַלטער ייד, וואָס האָט זיך אויך פאַרבענקט נאָכן קוזמינער גוטן־אָרט.

— ר' בערל, גריסט זיי דאָרטן.

— אַז איר וועט זען דאָרטן מיינע, ר' יוסף, גריסט זיי.

— איר זאָלט זיך מיען פאַר אונדז — האָט אַ יידענע אָנגעהויבן צו וויינען.

נאָר די „טויטע" אַליין זיינען זייער פריילעך געווען. זיי האָבן גאָרניט געפילט, אַז זיי פאָרן שטאַרבן. פעטער בערלס אויגן האָבן געלויכטן און ער האָט זיך אויסגעקעמט די באָרד. עס האָט זיך געדאַכט ווי דער ייד קומט צו צו דעם גליק, אויף וועלכן ער האָט געוואַרט זיין גאַנץ לעבן, אַז איצט גייט ער אָפּנעמען דעם שכר פאַר זיין גאַנצער האָרעוואַניע. און אַ רואיקייט און אַ שטילע פריילעכקייט האָט אַרויסגעזונגען פון אַלע זיינע באַוועגונגען.

דער אַלטער מעלניק איז אויך פריילעך געווען און מיט יע־דערן געטרונקען לחיים און גערעדט בפירוש אַזוי:

— אַז איך וועל זען דיין טאַטן, דעם אַלטן חיים, אויף יענער וועלט, וועט ער דאָך מיך פרעגן: וואָס מאַכט עפּעס מיין זון אין אַמעריקע? וועל איך אים ענטפערן: דיין זון פרעסט טרפות און איז מחלל שבת, איבער דעם וואַרפט עס דיך אַזוי פון דער ערד אַרויס; וועט ער קומען צו דיר און וועט דיך שטיקן ביי נאַכט. וועסט דאָך אַ שוואַרץ יאָר זיך אויסריכטן — אוי, וועסטו זיך אַ שוואַרץ יאָר אויסריכטן!

האָבן אַלע לאַנדסלייט זיך צעלאַכט פונעם „טויטן", וועלכער זאָגט ווערטלעך.

צו דער שיף זיינען די לאַנדסלייט אַראָפּגעקומען באַגלייטן די טויטע ווי צו אַן אמתער לוויה. די קינדער האָבן געוויינט, געפאַלן דעם פאַטער אויפן האַלדז און געבעטן מחילה:

שכר — באַלוינונג, reward.
טרפות — אַלץ וואָס איז טרייף, וואָס איז ניט כשר.
מחלל שבת זיין — דאָס ניט אָפּהיטן די דינים פון שבת.

— טאַטע, זיי אונדז מוחל, טאָמער האָבן מיר דיך ניט באַהאַנדלט ריכטיק.

— טאַטע, מיר וועלן דיך קיין מאָל ניט פאַרגעסן. כּל־זמן דו וועסט לעבן וועלן מיר דיר געלט שיקן.

— לאַנג וועל איך שוין ניט באַדאַרפן אייער געלט — האָט דער פעטער בערל רואיק און גוטמוטיק געשמייכלט, — בלייבט געזונט, מיינע קינדער, און געדענקט אין גאָט.

און ער האָט אָפּגערופן טשאַרלין, זיין בן־יחיד, אין אַ ווינקל און געזאָגט צו אים אַזוי:

— איין זאַך פאַרלאַנג איך נאָר פון דיר. מילא, איך האָב אַנדערש געוואָלט, איך האָב קיין ברירה ניט. אָבער דאָס זאָג מיר צו, גיב דיין האַנט תּקיעת־כּף דערויף, אַז דו וועסט עס האַלטן: אַז ווען דו וועסט הערן, אַז עס איז שוין נאָך אַלעמען, וועסטו דעם קדיש אָפּהיטן. זאָג מיר צו, מיין זון...

אַלע לאַנדסלייט זיינען געשטאַנען און האָבן צוגעזען די סצענע. אַלע האָבן געוואוסט וואָס דער פעטער פאַרלאַנגט איצט פון זיין קינד, און אַלע האָבן זיך דערמאָנט אָן זייערע אייגענע קינדער. גוי וווייט און פרעמד זייערע קינדער זיינען פון זיי אין אַמעריקע! די לאַנדסלייט האָבן אָנגעהויבן צו קרעכצן. דאָ און דאָרט האָט ווער אַ טרער געווישט און איינער האָט געברומט דעם צווייטן אין אויער אריין:

— און מיינער איז בעסער? און דיינער איז בעסער?

טשאַרלי, וועלכער איז דורך די פּאָר יאָר אויסגעוואַקסן אַ הויכער און אַ דאַרער בחור, מיט אַ פּאָר שטאַרקע הענט, מיט אַ שטאַרקער ביינערדיקער ברוסט, איז געשטאַנען אַ פאַרשטיינערטער. ער האָט פאַרשטאַנען, אַז דער פעטער פאַרלאַנגט פון אים עפּעס הויי־

בן־יחיד — איין־איינציקער זון.

ברירה — אויסקלייב, alternative.

תּקיעת־כּף — דאָס געבן פייערלעך די האַנט ביים צוזאָגן עפּעס; דאָס געבן זיך די הענט צו באַפעסטיקן אַן אָפּמאַך.

קדיש אָפּהיטן — אָפּהיטן צו זאָגן דאָס ספּעציעלע געבעט וואָס אַ זון (אָדער אַן אַנדער נאָנטער קרוב אַ מאַנסביל) דאַרף זאָגן נאָך אַ פאַרשטאָרבענעם דאָס יאָר פון טרויער און דעם טאָג פון יאָרצייט.

ליקס און טייערס. ער האָט רחמנות געהאַט אויף אים און צוגע־שאָקלט מיטן קאָפּ. אָבער ער האָט קיין וואָרט ניט גערעדט. ער האָט דעם פאָטער גאָרניט געקענט זאָגן, וואָרעם אין דער אמתן איז אים דער פאָטער געווען אַ פרעמדער. די מוטער האָט ער ליב גע־האַט, ווייל די מוטער האָט זיך פאַר אים אַנגענומען און פלעגט אים באַשיצן קעגן די שוועסטער. אָבער צום פאָטער מיט זיין לערנען און דאַווגען און פרומקייט— וואָס האָט ער געפילט צום פאָטער?

דערווייל זיינען די איידעמס געשטאַנען אין אַ ווינקל און האָבן זיך געסודעט און האָבן זיך צונויפגעלייגט געלט. און דער עלטס־טער איידעם, דער גאַליציאַנער, האָט עס צוגעטראָגן בערלען:

— שווער, דאָס וועט איר האָבן „אויף נאָך הונדערט און צוואַנציק יאָר”, אַז מע וועט באַדאַרפן, זאָלט איר...

— אויף נאָך הונדערט און צוואַנציק יאָר באַדאַרף איך ניט; האָב איך מיר אַליין, גאָט צו דאַנקען, אָנגעגרייט פון מיין אַרבעט, — ווייזט דער פעטער בערל אויפן טאָרבעלע מיטן געלט, וואָס ער האָט אויפן האַרצן אָנגעבונדן — נאָר ביז צו הונדערט און צוואַנציק זאָלט איר מיך ניט פאַרלאָזן. לאַנג וועלן די הונדערט און צוואַנציק יאָר שוין ניט געמען... איך פיל שוין... — שמייכלט דער פעטער בערל.

אַז עס איז געקומען זיך געזעגענען מיט דער ווייב, האָט דאָס פאַרפאַלק ערשט פאַרשטאַנען, וואָס אַמעריקע איז געווען פאַר זיי. געקומען זיינען זיי קיין אַמעריקע מיט זייערע קינדער. די קינדער האָט אַמעריקע צוגענומען. און זיי שפייט אַמעריקע אויס, וואַרפט זיי אַוועק ווי אַן אומווערדיקע, אומנוצלעכע שמאַטע. אַמעריקע האָט זיי צעטיילט אויף די אַלטע יאָרן. פון דער אַלטער מאַמען ציט זי נאָך אַ ביסל נוצן. דעם אַלטן טאַטן שיקט זי אַהיים שטאַרבן.

— דער טויט האָט אונדז ניט געקענט צעשיידן און אַמעריקע האָט אונדז צעשיידט — האָט די יידענע געשריען און ניט פאַרשטאַ־נען וואָס זי מיינט דערמיט, נאָר עפּעס האָט זי געפילט אַ גרויסע קללה פאַר דעם לאַנד וואָס האָט פון איר אַלץ אַוועקגענומען: אירע

איידעם — son-in-law.

כוחות, איר לעבן און אירע קינדער, און שפּייט אויס דאָס וואָס עס באַדאַרף ניט מער...

נאָר באַלד איז פריילעך געוואָרן ביי דער שיף. אַנקל מאָזעס איז אַראָפּגעקומען מיטן צווייטן „טויטן”. דער אַלטער מעלניק איז טויט שיכור געווען. אין דער האַנט האָט ער געהאַלטן דאָס זעקל מיטן געלט, וואָס ער האָט זיך אָנגעקליבן אויף קבורה־געלט פון זיין אייגענער אַרבעט, געקלימפּערט מיטן געלט און געשריען צום זון:

— איך באַדאַרף דיך שוין אויף אַל די שוואַרצע יאָר, פּרעה מלך מצרים, מיט דיין גאַנץ קעניגרייך אַמעריקע פון הודו ביז כוש. אויף קבורה־געלט האָב איך אַליין מיר אָנגעקליבן; אויסגעאַרבעט מיט מיינע אייגענע הענט, אויסגעריבן אויפן קאַשע־מילכל. און אויף וואָס און צו וואָס באַדאַרף איך דיך?

— קום, בערל, קום צוריק קיין קוזמין, — האָט ער געריסן בערלען ביים אַרבל. — בלייב געזונט, פּרעה מלך מצרים, — האָט ער דעם זון צוגעשריען, — און איר, לאַנדסלייט, עבדים היינו, גייט צוריק צו פּרעה מלך מצרים אַרבעטן!

אַז די שיף איז אָפּגעגאַנגען מיט די צוויי „טויטע”, זיינען די לאַנדסלייט שטיין געבליבן און נאָכגעקוקט מיט בענקענדיקע בליקן און ניט איינער האָט מקנא געווען די „טויטע”, וואָס פאָרן רוען אויף קוזמינער גוטן־אָרט איידער צוריקצוגיין צו פּרעה מלך מצרים.

אַלע זיינען טרויעריק געווען. אפילו אַנקל מאָזעס איז טרויעריק געוואָרן און נאָכגעקוקט די אַוועקגייענדיקע שיף מיט די „טויטע”. יעדער איינער פון די לאַנדסלייט האָט זיך דערמאָנט אָן זיין אייגענער ענד. . . וועט ער אַהיים פאָרן מיט דער שיף?

נאָר אָפּגערוקט פון אַלע זיינען געשטאַנען מאַשע און טשאַרלי, די צוויי דערוואַקסענע קינדער, וואָס האָבן זיך דערצויגן שוין דאָ

פּרעה מלך מצרים — פּרעה דער קעניג פון מצרים.

פון הודו ביז כוש — פון אינדיע ביז עטיאָפּיע; אַזוי ווערן אָנגעגעבן אין מגילת אסתר די גרענעצן פון אחשורושעס מלוכה; באַנוצט ווען מע וויל אָנווייזן אויף אַ וויטן מהלך, אויף אַ גרויסער מלוכה.

עבדים היינו — „קנעכט זיינען מיר געווען”; אין דער הגדה הייבט זיך מיט דעם אָן דער ענטפער אויף די פיר קשיות; דאָ הייסט עס גיכער אַז מען איז קנעכט און מע בלייבט קנעכט.

אין אַמעריקע. זיי האָבן געפּאַסט איינע צו די אַנדערע, אין איין וואוקס, אַזוי ווי זיי וואָלטן צוזאַמען אַרויפגעשאָסן אין דער הייך מיט זייערע שטאָלצע און יונגע קעפּ. די צוויי יונגע מענטשן האָבן זיך צום ערשטן מאָל ביי דער „לויה פון די אַלטע" באַגעגנט ווי דער־וואַקסענע. און די יוגנט האָט געצויגן איינס צום אַנדערן. זיי האָבן ניט געזען די אָפּפאַרנדיקע שיף מיט די „טויטע". זיי האָבן גערעדט עפּעס פאַר זיך און האָבן הויך געלאַכט, ווייזנדיק איינס דאָס אַנ־דערע די ווייסע, יונגע, שטאַרקע ציין. די לאַנדסלייט האָבן דער־הערט זייער לאַכן, האָבן זיך אומגעקוקט און איינער האָט געזאָגט צום אַנדערן:

— נאַ, דאָס האָסטו „אַמעריקע"! זיי גייט דען עפּעס אָן? זיי ווייסן דען פון עפּעס? פּאַרט אַ טאַטע אַהיים, שטייט ער מיט אַ מיידל און לאַכט.

— זיי זיינען גאָר פון אַ גאַנץ אַנדער וועלט, גאַנץ אַנדערע מענטשן. וואָס ווילסטו פון זיי? — האָבן די משפחה זיך געזאָגט.

צווייטער טייל

1

ער ווייסט האָבן קינדער

אָנקל מאָזעס איז אַריינגעקומען אין דער פֿרי אין זיין געוועלב אַריין אַן אויסגעפּוצטער אין אַ ווייסן אָנצוג און פֿאַרשמעקט אַ האַלבע קראָם מיט קאָלגעיטס רויזן-פּאַרפום, וואָס האָט זיך געהערט פֿון אים פֿון דער ווייטנס. זיינע געל-געפּוצטע שיך האָבן געפֿינקלט פֿון דער ווייטנס און אויסגעזאָגט מיט זייער קוועטשעדיקן קוויטש — ער גייט! ווייל ער האָט אָקערשט איצט זיך געלאָזט גלאַט אָפּגאָלן, האָט זיין ברייטער, דיקער פּנים געגלאַנצט, ווי אַ חיה-פֿיש וואָס מען האָט נאָר וואָס פֿון ים אַרויסגעצויגן. ער האָט אַראָפּגעכאַפּט זיין שטייפֿע הויכע פּאַנאַמע און געווישט זיך דעם צעשוויצטן קאָפּ און הייסן אָפּגעקאָכטן קאַרק מיט אַ ווייס באַטיסטן טאַשנטיכל.

די מענטשן אין קראָם האָבן זיך פֿאַר אימה געגעבן אַ כאַפּ אַריין אין די ווינקעלעך און געמאַכט זיך זיין פּאַרנומען מיט פֿונאַנדערלייגן די אָנצוגן, די הויזן, די רעק. ער האָט זיך אָפּגעשטעלט אין מיטן קראָם און געגעבן זיך אַ קוק אַרום אויף אַלע פֿיר זייטן פֿון געשעפֿט, באַטראַכט די משפּחה וואָס האָט געאַרבעט ביי אים. זיי האָט זיך געדוכט, אַז דער בליק געדויערט אַ יאָר. ער האָט געגעבן אַ וואונק מיט צוויי פֿינגער צו סעמען און געגעבן אַ פֿרעג:

— אַלץ אָלרייט?

— יעס, אָנקל, — האָט ער אָפּגעענטפֿערט.

— וואָס טוט קוזמין? — האָט ער געוויזן מיטן פֿינגער אויפֿן בוידעם, מיינענדיק די לאַנדסלייט.

— נייען די ווינטער-רעק נומער 53.

— גוט, זע, מע זאָל שניידן. קוזמין שוויצט און שלאָפט נאָר. זע צו מאַכן „קעש". שנייד, ברודער, וויפל דו קענסט, און מאַך „קעש".

— אָלרייט, אַנקל.

— איך וועל ניט זיין אַ גאַנצן טאָג. סעם, גיב אַכטונג, אָלצדינג אָלרייט?

— יעס, אַנקל.

אַנקל מאָזעס האָט געגעבן צו סעמען אַ וואונק מיט די אויגן, ווי ער וואָלט אים געוואָלט פאַרגיטיקן, און ווידער געוואָרפן אַרום זיך אַ בליק:

— „באָיס", זונטיק היינט, אַ הייסער זונטיק, שנייד'ס די איטאַ-ליענער און די „טשיינימענס", „קעש" מאַכט'ס, „קעש" — און ער איז אַרויס פון געוועלב, קוויטשענדיק מיט זיינע גרויסע, גלאַנצע-דיקע געלע שיך.

די משפחה האָט פריי אָפּגעאָטעמט, ווען זיי האָבן אים שוין אָנ-געקוקט פון הינטן. זיי האָבן זיך דערוועגט אַרויסצוגיין פון קראָם און געזען ווי דער אַנקל זעצט זיך אויף אויפן געדונגענעם אויטאָמאָ-ביל, וואָס האָט געוואַרט אויף אים פאַר דער טיר, און אַ שמייכל האָט זיך באַוויזן אויף זייערע ליפּן.

אַלע האָבן געוואוסט וואוהין דער אַנקל פאָרט און געוואָרפן הינטער-אַרום בליקן אויף סעמען און געשטופּט איינער דעם אַנדערן, מאַכנדיק מיט די אויגן אויף סעמען:

— ער האָט געמיינט, אַז ער ירשנט אים שוין! — האָט איינער אַריינגעלאַכט אין פויסט אַריין, ווייזנדיק מיטן פּוס אויף סעמען.

— נאָר איינער, ער קען נאָך האָבן צוועלף קינדער. וואָס מיינסטו, ער קען ניט? ווי דער אַלטער פּעטריק אין דער היים.

— האָסט געזען אַ קאָרק? — ברומט אַ צווייטער.

סעם האָט געפילט די בליקן הינטער זיך און פאַרשטאַנען דאָס לאַכן. ער האָט זיך אומגעקוקט אויף די יונגען. זיין בליק און זיין פּנים האָבן אָנגענומען דעם זעלבן אָנשטעל וואָס דעם אַנקלס. און באמת איז ער ענלעך געווען אויפן אַנקל. שאַרפע אויגן, אַ שפּי-

ציקע נאָז און אַ שטאַרקע מענלעכע קין. די יונגען האָבן זיך דער־שראָקן פאַר אים און געמאַכט זיך ריידן וועגן געשעפט.

סעם האָט אויסגעשפּיגן און איז אַרויס פאַר דער טיר נאָכקוקן דעם אַנקל, וועלכער איז שוין געווען לאַנג פאַרשוואונדן. ער האָט שאַרף פאַרביסן די ציין איבער די ליפּן. זיינע הענט האָבן זיך געביילט אין פויסטן און אַ קללה איז צעקריצט געוואָרן צווישן זיינע שטאַרקע, ווייסע ציין.

האָט ער דאָס צוליב דעם אַזוי געטריי געדינט דעם אַנקל? ער איז איבערגעבליבן אַ יתום נאָך דעם פאָטערס טויט, האָט אים דער אַנקל אַראָפּגעבראַכט פון דער היים. דינט ער אים זינט יעמאָלט, פון פערצן יאָר אָן! דער אַנקל האָט אים צו אַלצדינג באַנוצט, גע־מאַכט פון אים זיין לייבשקלאַף, זיין שפּירהונט. ער האָט געשפּיאָנע־וועט ביי די לאַנדסלייט, ביי דער משפחה, וואָס האָט געאַרבעט ביים אַנקל, און אויסגעפונען ווער פון דער משפחה איז געטריי דעם אַנקל און ווער ניט און עס איבערגעגעבן דעם אַנקל. דער יונג האָט גע־טאָן פאַרן אַנקל זאַכן, פאַר וועלכע ער האָט געקענט אַריינפאַלן און פאַרפאַלן ווערן אויפן לעבן לאַנג. ווי דענסטמאָל, ווען מע האָט גע־כאַפּט די גנבהשע סחורה פון דער פינפטער עוועניו, וואָס ער האָט זי איינגעגראָבן אין קעלער, די רעק און די הויזן אויף וועלכע דער אַנקל האָט אַרויפגענייט זיין פאַבריק־צייכן, — האָט דאָס סעם גענו־מען אויף זיך און קוים מיט צרות וואָס מע האָט אים אַרויסגע־נומען פון „טראָבל". ווען עס האָט זיך געמאַכט „טראָבל", האָט עס סעם גענומען אויף זיך. ער האָט פאַרן אַנקל דאָס לעבן זיך איינ־געשטעלט, און פאַרן אַנקל וואָלט ער ניט בלויז אין געפענגעניש געגאַנגען ווען מע וואָלט געדאַרפט, ער וואָלט אויך אַ מענטשן גע־הרגעט. און אַלץ האָט ער געטאָן דערפאַר, ווייל ער האָט געהאָפט אַ מאָל אַליין צו פאַרנעמען דעם אַנקלס אָרט.

די געטריישאַפט צום אַנקל איז ניט געווען אויס חניפה. עס איז געווען אַ פאַרגעטערונג צו דעם מענטשן, וועלכן ער האָט גענומען ווי אַ פאַרבילד, ווי אַן אידעאַל, צו וועמען ער וויל אַ מאָל אַליין

קין — chin.

ענלעך זיין. אין דער פאַרגעטערונג פון אַנקל און אין דער געטריי־שאַפט צו אים איז געלעגן די געטריישאַפט צו זיך אַליין און צו זיין אייגענער צוקונפט — ווען ער וועט זיין דער „אַנקל”.

און מיט אַ מאָל זאָל פון דעם זיך גאָרניט אויסלאָזן! דער אַנקל קלייבט זיך חתונה צו האָבן מיט דעם „שנעק”, מיט דעם אהרן גאָרגלס טאָכטער, וואָס האָט אים ארײַנגעקראָגן אין די הענט אַריין. זי וועט האָבן מיט אים קינדער — איינס, צוויי, דריי, אַלץ וועט איבערגיין צו די קינדער. זי וועט שוין מאַכן אַז זי זאָל האָבן קינ־דער, אַבי זי זאָל די יורשטע זיין. און זי פאַרשטייט עס שוין היינט. איינציקוויז זעצט זי אַריין אין קראָם „איר משפחה”: דעם פאַטער אירן, אהרן מעלניק, „גאָרגל” פון דער היים — געמאַכט פאַר אַ קאַסיר. און וואָס וועט פון אים, סעמען, ווערן? מע וועט אים נאָך אַ מאָל ארויסוואַרפן אויך!

סעם האָט זיך דערמאָנט אָן די געלעגנהייטן, וואָס ער האָט געהאַט געלט צו מאַכן ביים אַנקל. זיין שוועסטערקינד מאַנעס, וועלכער איז אַמאָל אויך געווען ביים אַנקל, איידער סעם איז גע־קומען, דעם אַנקלס רעכטע האַנט, האָט אים געוואָרנט ניט איין מאָל:

— זע, סעם, פאַר מאָרגן זאָל גאָט זאָרגן; דו זאָרג פאַר היינט. וואָס דו האָסט אין באַנק — דאָס איז דיינס. דאָס איבעריקע — אַ נעכטיקער טאָג. דו קענסט ניט דעם אַנקל. ער וועט זיך נע־מען אַ יונגע מויד אויף דער עלטער. געדענק, וואָס איך זאָג דיר.

סעם האָט זיך דערמאָנט אָן די ווערטער פון מאַנעסן. מאַנעס איז עלטער פון אים און דערפאַרענער, און ער האָט אים ניט גע־וואָלט האָרכן, אַלץ זיך פאַרלאָזט אויפן אַנקל, געוואָלט אַלץ אַריינ־קריגן — און איצט האָט ער!

מע דאַרף אין אָוונט אַריינגיין צו מאַנעסן. ער, מיט זיינע אַדוואָקאַטן, מיט זיינע טעמעני-האָל-ריכטער, וועט שוין אויסגעפינען עפּעס אַ פּלאַן. דעם אַנקל טאָר מען ניט דערלאָזן חתונה האָבן מיט אָט דער שניידערשער טאָכטער, מיט אָט דעם אהרן גאָרגל,

---

שנעק — slug, snail.
שוועסטערקינד — cousin.

וועלכער וועט דאָ ווערן דער מחותן און דער חתן פון דער חתונה. אַז ניט — זיינען אַלע אין דער ערד. די גאַנצע משפחה איז אין געפּאַר...

סעם האָט זיך גוט איבערגעלייגט צי ער זאָל דאָס טאָן. זיין געטריישאַפט צום אַנקל האָט אים נאָך ניט דערלאָזט דעם אַנקל שלעכטס צו טאָן. ער האָט אים צו פיל פאַרגעטערט. ער האָט אים אַזוי ליב געהאַט, אַז אַלע זיינע מעשים זיינען אים געפעלן. סעם האָט זיי פאַרשטאַנען און ער האָט זיך געגרייסט מיט זיי. אפילו זיין וועלן חתונה האָבן מיט מאַשען איז סעמען אויך געפעלן, און מסתמא ווען עס וואָלט ניט געגאַנגען קעגן זיינע אינטערעסן, וואָלט ער דעם אַנקל געהאָלפן. סעמס אַמביציעס פאַר זיין צוקונפט זיינען אָבער שוין צייטיק געוואָרן און ער איז שוין געווען מענלעך אויף אַזוי פיל, אַז ער זאָל שוין קענען מקריב זיין זיינע סענטימענטן:

— כאַפּט אים די כאָלערע, דעם אַלטן, קינדער וועט ער האָבן!

קיין כעס האָט ער ניט געפילט צום אַנקל. דעם כעס האָט ער געהאַט צום יונגן „שנעק", צו מאַשען, און צו איר פאָטער אהרן מעלניק, וועלכע האָבן זיך אַריינגעגנבעט אין דער „משפחה". זיי האָט ער באַטראַכט פאַר קאָנקורענטן.

— איר, דעם „שנעק", דער כלה זיינער, דאַרף מען אַריינשיקן דאָס ווייבל פון רעסטאָראַן מיט אירע דריי קינדער. זאָל זי זיך אויסטענהן מיט דער כלה!

אַך, וועט דאָס זיין אַ חתונה, ווען דאָס גאַליציאַנער ווייבל וועט אַריינקומען צו דער כלה אין טאָג פון דער חתונה! די כלה וועט זיין אַנגעטאָן צו דער חופּה צו גיין, און די וועט פאַרשטעלן די קינדער פאַר איר:

— דו גייסט חתונה האָבן מיט מיין מאַן, מיט דעם פאָטער פון מיינע קינדער!

אַך, וועט דאָס זיין אַ חתונה! — האָט דער יונג נקמה גענומען אין זיינע געדאַנקען.

און דער אַנקל? דער אַנקל וועט זיין אַנגעטאָן אין אַ פראַק,

— ער וועט פאַרשעמט ווערן! ער האָט אַ מינוט רחמנות געהאַט אויפן אָנקל. ער האָט זיך איבערגעלייגט, אָבער זיין אייגענע צו־קונפט האָט זיך ווידער געשטעלט פאַר זיינע אויגן. ער האָט זיך דערמאָנט אָן ראָזען, זיין אייגענער כלה, און דער יונג האָט פאַר־ביסן די שאַרפע ציין אויף זיינע ליפּן און געזאָגט צו זיך:

— כאַפּט אים דער שוואַרץ־יאָר! ער וועט קינדער האָבן, דער אַלטער!

מיט דעם נקמה־געפיל איז ער צוריק אַריין אין קראָם. זיין פּנים האָט אָנגענומען די שטרענגע באַפעלערישע מינע, וועלכע ער האָט זיך אויסגעלערנט פון אָנקל. זיין קין איז געוואָרן שטאַרק און אונטער דער לאַנגער, פליישיקער נאָז האָט זיך פאַרצויגן די משפּחהשע גרימאַסע פאַר וועלכער די לאַנדסלייט האָבן אַזוי מורא געהאַט. ער האָט געגעבן אַ ברום אונטער דער נאָז, נאָכמאַכנ־דיק דעם אָנקל:

— שניידן „קעש" וויפל עס לאָזט זיך, „באָיס"!

דער זונטיק האָט זיך שוין געהאַט אָנגעהויבן אין מעלניקס קראָם.

2

מאַשע

עס איז עפּעס געשען מיט אָנקל מאָזעס. אַז אָנקל מאָזעס זאָל איבערלאָזן די קראָם אין זונטיק און אַרויספאָרן צוליב פאַרגעניגן וועגן אויף אַ גאַנצן טאָג מיט אַ מיידל שפּאַצירן!

און באמת איז אָנקל מאָזעס אויף דער עלטער יונג געוואָרן און גענומען זיך צו אַזעלכע זאַכן, וואָס האָבן אים לעכערלעך געמאַכט אין די אויגן פון אַלע זיינע באַקאַנטע און דערנידעריקט זיין ווערדע ביי די קוזמינער לאַנדסלייט.

אָנקל מאָזעס האָט זיך אָנגעהויבן אויסצופּראַנטעווען אויף דער עלטער ווי אַ ניינצן־יאָריק בחור׳ל. ער האָט אָנגעטאָן שמאָלע, קורצע הייזלעך, אַז עס זאָלן זיך אַרויסזען די ווייסע זאָקן. ער האָט אָנגעהויבן צו טראָגן הויכע, שמאָלע, שטייפע קראָגנס, וואָס האָבן אים געפּייניקט. אָנקל מאָזעס האָט זיך באַגאָסן מיט פאַרפומען.

ביים גאַליציאַנער צום לאָנטש, וואו דער אָנקל האָט ליב געהאַט צו עסן די פעטע געבראָטענע הינטערטיילן פון גענדזלעך און קאַטשקעלעך, האָבן געשעפטסלייט פון דער באַוערי געקוקט אויף אים און געלאַכט אין די פויסטן. דער וואַרשעווער יונגערמאַנטשיק, וואָס האָט זיך ערשט וואָס אויפגעעפנט אַ נייע ציגאַרן־קראָם אין שכנות מיטן אָנקל און איז שוין געווען באַקאַנט אין דער גאַנצער שכנהשאַפט פאַר אַ „וואַרשעווער”, אַ „ספּאָרט”, אַ שטיפער, האָט אָפּגעטאָן דעם אָנקל אַ שפּיצל: ער האָט באַשטעלט ביי דער גאַליציאַנערין, ביים ווייבל וואָס האַלט דעם „לאָנטש־רום”, אַ דרייעקעדיקע קנישע אין פאָרעם פון אַ הארץ און האָט אין מיטן אַריינגעשטעלט אַ קאָלירט בילדל פון אַ מיידל מיט רויטע בעקלעך, אָפּגעריסן פון אַ ביליקן שאָקאָלאַד־קעסטל — און עס צוגעשיקט צום

אַנקל. אַנקל מאָזעס האָט געזען און געהערט, ווי מע לאַכט אים אויס, פאַרשטאַנען דעם שפּאַס; זיין רויטער קאַרק איז אָנגעלאָפן מיט בלוט.

אָבער ער האָט ניט געהאַט קיין אַנדער ברירה. ער האָט געמוזט קאָנקורירן מיט אַ ניינצן־יעריקן קאַלעדזש־בחור, מיט טשאַרלין, וועלכער איז די לעצטע צייט געוואָרן זייער אָפטער גאַסט ביי אהרן מעלניקן און אַרומגעגאַנגען מיט מאַשען. אַנקל מאָזעס האָט זייער מורא געהאַט פאַר דעם ניינצן־יעריקן קאַלעדזש־בחור. ער האָט בכלל מורא געקראָגן פאַר אַלע וואָס זיינען יינגער פון אים. נאָר זיין איינציקע טרייסט איז געווען וואָס דער ניינצן־יעריקער קאַלעדזש־בחור טראָגט אַ פּאָר אויסגעגעסענע הויזן מיט אויסגעטראָגענע שיך און שטאַרבט פאַר אַ סענט — און ער קען זיך אָנטאָן ווי דער גרעסטער פּראַנט. אַנקל מאָזעס האָט פאַרשטאַנען ווי לעכערלעך ער איז אין דעם און ווי אָרעם עס איז זיין גדולה אַקעגן טשאַרלין. נאָר אַנקל מאָזעס האָט מלחמה געהאַלטן!

ער האָט שוין געהאַט אַזוי פעסט אָפּגעמאַכט ביי זיך חתונה צו האָבן מיט מאַשען, מיט דער זיבעצן־יעריקער מיידל, וואָס ער אַליין האָט זי דערצויגן כדי חתונה צו האָבן און קינדער צו האָבן אויף דער עלטער — קיינעם ניט אויף להכעיס, נאָר פאַר זיך אַליין, פאַר זיין איינענעם פאַרגעניגן אין לעבן. ער האָט זיך געהאַלטן אַזוי באַרעכטיקט דערצו, אַז ער האָט ניט פאַרשטאַנען דעם חוזק וואָס מע מאַכט אויס אים.

דאָס פראַנטעווען איז ביי אים געווען אַ מיטל צו געווינען דאָס נאַרישע הארץ פון דער יונגער מיידל. מילא, אַז זי וויל עס — דאַרף מען עס טאָן.

און אין די קורצע, שמאָלע הייזלעך מיטן ענגן צוגעצויגענעם ראָק אויף זיין דיקן בויך, מיט די וואויל־יינגלשע, קורץ־פאַרשוירענע האָר, האָט אַנקל מאָזעס אָפּגעמאַכט ערנסטע געשעפטן, גערעדט און געהאַנדלט מיט סוחרים, פאַרקויפט און געקויפט הייזער, ביינגעוואוינט מיטינגען פון וואוילטעטיקע אינסטיטוציעס, אַנגעיאָגט מיט

חוזק מאַכן — אָפּשפּאָטן, אָפּלאַכן.

זיינע בליקן קומען צו דער אַרבעט, ווי ער וואָלט גאָרניט באַ־מערקט קיין לעכערלעכס אין זיין פּראַנטעווען זיך, אין זיין יינגלשן אָנטאָן זיך, אין זיין פאַרבן און פודערן זיך די באַקן. און ער איז געווען דער זעלביקער שטרענגער „אַנקל מאָזעס" אין זיינע האַלב־יינגלשע פאַרשטעלטע קליידער ווי ער איז געווען אין זיין אַלטן טעגלעכן לעבן.

דריי יאָר האָט אַנקל מאָזעס מיט געדולד געוואַרט אויף דער פערצן־יאָריקער מאַשע ביז זי וועט אויסוואַקסן. יעדערע פּאָר טעג איז ער געקומען צו אַהרן מעלניק באַטראַכטן זיין צוקונפטס־גליק און געקוויקט זיך אין פאַרבאָרגענע זיסע פאַנטאַזיעס. ער האָט זי באַטראַכט ווי מע באַטראַכט אַ וואַקסנדיק אייגנטום.

אַז מאַשע איז אַלט געוואָרן זיבעצן מיט אַ האַלב יאָר, האָט זיך אַנקל מאָזעס גענומען אויספירן זיין טיף־געפייניקטן, זיס־תאווה־דיקן געפּיל־פּלאַן. ער איז איצט געפאָרן מאַשען „אויסנעמען", זיך פאַרברענגען מיט איר, ניט מער ווי ביז איצט, ווי מיט אַ קינד, נאָר ווי מע פאָרט אַרויסנעמען אַ דערוואַקסענע פאַרשטענדיקע מיידל, וועלכע פאַרשטייט דאָס גרויסע גליק וואָס איז איר באַשערט.

ער האָט געשמייכלט צו זיך אַליין און עס איז אים גוט געוואָרן ווען ער האָט זיך דערמאָנט אָן מאַשען, ווען ער איז געפאָרן צו איר, איצט אין דעם פרישן זומער־מאָרגן, וועלכער איז נאָך אָפּגעקילט געווען פון ביינאַכטיקן רעגן און האָט שוין געאָטעמט מיט דער שפּעטערדיקער פייכטער היץ. ער האָט זי געזען אין דעם ווייס־באַטיסטענעם קליידל, פון קאָפּ ביז די פיס, ווי עס שפּראַצט איר קערפּער אונטער דעם קליידל.

ווייס האָט אים דערמאָנט אָן עפּעס אָנגענעמס. ער האָט זיך פאָרגעשטעלט, נאָך דער חתונה, ווי זי ליגט אין קימפּעט, מיטן קינד, זיין קינד — און ער גייט אַריין צו איר, אַ ביסל אָנגעטרונ־קען, אויפגערוימט, און זי קוקט אַרויס פון בעט אין ווייסן, און איר פּנים זעט אויס ווי געפייניקט, און זי קוקט אויף אים בעטנדיק זיך ביי אים, רחמנותדיק...

תאווהדיק — ליידנשאַפטלעך, תאווה — passion.

ער האָט געהאַט הנאה ווען ער האָט אַזוי געטראַכט, וואָרעם זיין אינעווייניקסטע באַהאַלטענע פרייד איז געווען מאַשען צו זען אין קימפּעט, און זי זאָל האָבן אַ געפּייניקט, בלייך פּנים — דאָס האָט אים איר ווייס קליידל דערמאָנט. צוליב דעם האָט ער איר געמאַכט מתנות ווייסע קליידלעך. ער האָט זי געבעטן היינט, זונטיק, זיך אָנצוטאָן אין ווייסן באַטיסטענעם קליידל. ער האָט אָפּגערעדט מיט איר אַרויסצופאָרן אויף אַ גאַנצן זונטיקדיקן טאָג אין אַ נאָענטן באַדאָרט.

מאַשע האָט שוין געוואָרט אויף אים און, ווי ער האָט איר אָנגעזאָגט, אין ווייסן. דורך די פּאָר יאָר וואָס דער אָנקל האָט זיך אינטערעסירט מיט איר און זי אויפגעצויגן, איז זי צוגעוווינט געוואָרן צו אים, ווי צו אַ פאָטער. זי האָט זיינע קאַפּריזן צוליב געטאָן ווי אַ קינד, ווי אַ קלוג קינד טוט אַ מאָל צוליב אַ צעלאָזענעם טאַטן. זי איז אויפגעצויגן געוואָרן דעם אָנקל צו האַרכן און אַלצדינג צוליב צו טאָן. איר פאָטער, איר מוטער, איר גאַנצע משפּחה און אַלע לאַנדסלייט האָבן זי אַזוי געלערנט. און ניט נאָר געלערנט — אַלע האָבן דעם אָנקל געהאָרכט. און ניט נאָר בלויז צוליב געטאָן זיינע קאַפּריזן, נאָר פאַרן אָנקל וואָלטן זיי אַלצדינג געווען געטאָן. אפילו ווען ער וואָלט געווען פאַרלאַנגט פון זיי זייער פאַרבאָרגנסטע, הייליקסטע, אינטימסטע אייגנטום — וואָלטן זיי אים אַוועקגעגעבן. זיי זיינען ממש גליקלעך געווען ווען דער אָנקל האָט פון וועמען וואָס געוואָלט, ווען דער אָנקל האָט וועמען באַגליקט מיט באַפעלן אים.

אַלע לאַנדסלייט האָבן מקנא געווען און ניט פאַרגונען אהרן מעלניקן דאָס גליק, וואָס דער אָנקל אינטערעסירט זיך מיט מאַשען און וואָס מאַשע איז געוואָרן דאָס ווינטשפינגערל צום אָנקלס האַרץ. ווי אַ לאַנדסמאַן האָט עפּעס געהאַט אַ בקשה צום אָנקל: אַ טאָכטער חתונה צו מאַכן, אַ משפּחה אַראָפּצונעמען, געלט אַהיים צו שיקן — איז מען געקומען צו מאַשען. און וועמען ער האָט גע-

וואָלט האָט אהרן מעלניק, איר פאָטער, צוגעזאָגט טובות. מע האָט געחתנפעט אהרן מעלניקן ווי אַמאָל סעמען, און ראָזע, זיין ווייב, האָט באַשטימט דעם גורל פון די קומינער לאַנדסלייט, אַלץ צוליב דעם ווינטשפינגערל מאָשע, וואָס האָט געפונען אַזאַ לייטזעליקייט אין די אויגן פון דעם אָנקל.

מאָשע האָט זיך אויפגעצויגן אין דער אַטמאָספּערע. און כאָטש זי האָט שוין אָנגעהויבן צו פאַרשטיין (מער מיטן געפיל ווי מיטן שכל) די מיאוסע ראָלע וואָס זי שפּילט, דאָך האָט זי זיך ניט געקענט העלפן. טאַטע-מאַמע, די משפחה און אַלע לאַנדסלייט האָבן עס געהאַלטן פאַר אַזאַ גרויס גליק וואָס האָט זי געטראָפן, אַז זי האָט זיך ניט דערוועגט קיין וואָרט צו ריידן אָדער אַנדערש צו טראַכטן. און ביז ניט לאַנג צוריק האָט זי עס באמת געהאַלטן פאַר אַ גליק.

נאָר אין דער לעצטער צייט, וואָס אַנטוויקלטער און עלטער זי איז געוואָרן, האָט זי אָנגעהויבן צו פילן אַז זי וועט עפּעס באַדאַרפן באַצאָלן פאַר איר גליק, עס איז איר נאָך ניט גאַנץ קלאָר געווען וואָס אַזעלכעס וועט זי באַדאַרפן באַצאָלן. נאָר זי האָט זיך געהאַלטן עפּעס ווי אַ קרבן פאַר פאָטער-מוטער, פאַר אירע שוועסטער, פאַר איר משפחה, פאַר אירע לאַנדסלייט.

דאָס געפיל האָט אַרויפגעצויגן אַ קלייד פון טרויעריקייט און שטילקייט אויף איר איידעלן מיידלשן וועזן. און ווען זי איז געווען צוזאַמען מיט אירע חברטעס און פריינד צו אַ טיי, אויף אַ באַל, צי אויף אַ שמחה ביי אַ יונגער פריינדין, האָט מאָשע טייל מאָל ניט געקענט לאַכן אַזוי פריילעך און גליקלעך ווי די אַנדערע אירע פריינדינס. עס האָט זיך איר געדאַכט אַז עפּעס וואָס שוועבט איבער איר, פרעמדס און טרויעריקס, און אַלע זעען דאָס; אַז איבער איר ווייס אַטלעסן קליידל, וואָס איז שענער און רייכער פאַר אַלע קליידלעך פון אירע פריינדינס, שוועבט אַ פרעמדע טונקעלע גאַזע, ווי מע הענגט אַריבער איבער אַ טויטער כלה. עס

לייטזעליקייט — גוטסקייט, חתמנותדיקייט.
קרבן — victim, sacrifice.
אַטלעס — satin.

האָט זיך איר געדאַכט אַז זי האָט שוין ניט קיין רעכט צו פרייען זיך און צו לאַכן אַזוי הויך און פריי ווי די אַנדערע מיידלעך איר גלייכן.

און טייל מאָל, אין מיטן נאַכט, ווען אַלע אין שטוב זיינען פעסט און רואיק געשלאָפן, האָט זיך געהערט אַ וויינען, אַ שטיל כלי־פעדיק וויינען. דאָס האָט זיך מאָשע צעוויינט, ניט ווויסנדיק אַליין פאַר וואָס און פאַר ווען...

3

אַ חתן

איבער די טרעפּ האָבן זיך געהערט אָנקל מאָזעסעס נייע, גלעע קוויטשעדיקע שיך און זיין שטים:

— מאַשע, „רעדי״?

אין דער אָפענער טיר זיינען געשטאַנען טאַטע־מאַמע. דער אַמאָליקער אָפּערייטאָר אהרן מעלניק איז דיקלעך געוואָרן. ראָזע איז אויך דיקלעך און געזינטער געוואָרן. ביידע האָבן אויסגעזען פיל ייִנגער און געזינטער. אהרן מעלניק האָט זיך געלאָזט וואַקסן אַ בערדל, אַ שוואַרץ בערדל, און ער האָט געקראָגן רויטע בעקלעך און אַ רויטן קאַרק פון ביר טרינקען. אהרן איז געווען אָן ראָק, אין ווייסן געפּרעסטן העמד, ערשט וואָס אָפּגעגעסן פרישטיק. ראָזע אין זיידענעם אונטערקלייד. און ביידע האָבן אָקעגנגעשמייכלט דעם אָנקל מיט פרייד:

— „רעדי״, אָנקל, „רעדי״.

מאַן און ווייב, אַזוי ווי זיי האָבן זיך פיינט געהאַט איינס דאָס צווייטע אין אָרעמקייט, אַזוי האָבן זיי זיך ליב געקראָגן אין עשירות. אַזוי ווי זיי האָבן זיך געהאַלטן אין איין שילטן אין טרויעריקייט, אַזוי האָבן זיי זיך געהאַלטן אין איין בענטשן איינס דאָס צווייטע אין פריידן. איינער האָט איבער דעם אַנדערן געזאָרגט. און נאָר „אהרן לעבן״ און „אהרן קרוין״ און „ראָזע זאָלסט מיר געזונט זיין״, און „האָסט דאָך ניט געהאַט היינט אין מויל״, און נאָך אַזעלכע ליבלעכקייטן. ביידע האָבן אָנגענומען דעם אָנקל אונטערן אָרעם און אַריינגעפירט אין שטוב אַריין.

מאַשע האָט זיך באַלד באַוויזן. אָ, זי איז דורך דער צייט באמת גרויס געוואָרן. דאָס קינד איז איר נאָך געלעגן אויפן פּנים, דער

עשירות — רייכקייט.

מוטערס מילך אויף די ליפּן. אָבער איר פיגור און איר געשטאַלט האָבן געשלאָגן פון זיך מיט דערפרישנדיקער יוגנט און צייטיקייט. אירע שווארצע, געדיכטע האָר זיינען געווען צוזאַמענגעבונדן אין צווי געדיכטע צעפּ און פאַרבונדן מיט אַ שווארצן זיידענעם באַנד; אין אַ ברייט־ראַנדענדיקן שטרויענעם קאַפּעליוש און אין ווייסן, ווי דער אָנקל האָט אָנגעזאָגט. אַ ווייס טיולן לאַנג קליידל מיט אַ ווייסן זיידענעם ברייטן באַנד, וואָס האָט ארומגענומען איר דינע פיגור, און פאַרבונדן אין אַ שלייף. זיידענע ווייסע זאָקן און ווייסע הויכע שיך.

דער אָנקל האָט זי ארומגעכאַפּט מיט אַ בליק. ער האָט, ווי זיין געוואוינהייט איז געווען ווען ער איז צופרידן געווען ביי גע־שעפטן, נאָס געמאַכט די הענט און באַגלעט זיינע האָר, אַ געוואוינהייט וואָס ער האָט נאָך מיטגעבראַכט פון דער היים פון זיינע קצבישע יאָרן און קען זיך דערפון ניט אָפּגעוויינען. און ער האָט זיך געברומט מיט אַ שמייכל: גוט!

— אָנקל לעבן, אפשר עפּעס געניסן? עס שטייט אַלץ אויפן טיש, — האָט אהרן מעלניק זיך דערוועגט.

— נישטאָ קיין צייט, די מאַשין וואַרט.

— טאָמער דאָך? פרישע אייער, יונגע רעטעכלעך מיט „סוויטקרים" — האָט ראָזע איינגעלאַדן.

דער אָנקל האָט בייז אָנגעקוקט אהרן מעלניקן.

— הערסט דאָך, נישטאָ קיין צייט, די מאַשין וואַרט — האָט אהרן געוויזן מיט דער האַנט צו דער ווייב.

— מאַשע, „קאָם־אָן, קאָם־אָן". מיר וועלן שוין עסן אויפן וועג. מאַשע איז נאָכגעגאַנגען דעם אָנקל. טאַטע־מאַמע האָבן זיי אין דער טיר נאָכגעשריען:

— האָט אַ „גוט טיים", אַמוזירט אייך גוט!

— עס איז אַלרייט — האָט דער אָנקל ארויפגעוואונקען מיט דער האַנט.

— נו, מאַשע, „יו לייק איט"? — האָט דער אָנקל אָנגענומען

טיולן — פון טיול, of lace.

מאַשעס האַנט, ווען דער אויטאָמאָביל האָט זיי געפירט איבער די גאַסן אויפן וועג אַרויס.

— Certainly, I do — האָט די מיידל אָפּגעענטפערט.

— I am going to give you a nice time, kid — האָט דער אָנקל איר געפּאַטשט אויף דער האַנט.

מאַשע האָט אָנגעהויבן מורא צו האָבן פאַרן אָנקל. דאָס ערשטע מאָל וואָס זי האָט געהאַט אַזאַ געפיל צום אָנקל. זי האָט אים אָנגעקוקט. אַזוי ווי זי איז געזעסן איצט לעבן אים אין אויטאָמאָביל און געזען ווי ברייט און גרויס ער איז, האָט זי זיך דערשראָקן פאַר אים. עס איז ניט איינגעגאַנגען דאָס פאַרן מיטן אויטאָמאָביל. זי וואָלט געוואָלט אַרויסגיין, אַוועקגיין. דער אָנקל האָט זיך, דאַכט זיך איר, אויפגעפירט עפּעס מאָדנע. ער האָט זי פּלוצלונג אָנגענומען ביי דער האַנט און געקוקט איר אין די אויגן אַריין און געזאָגט צו איר:

— „ליסן", מאַשע, „איי לייק יו!" איך וויל אַז דו זאָלסט מיך „לייקן, לייקן ווערי מאַטש!"

— Certainly, I like you, uncle! —

— נו, נו, איך וויל אַז דו זאָלסט מיך שטאַרק ליב האָבן, שטאַרק ליב האָבן, דעם אָנקל באַדאַרף מען שטאַרק, שטאַרק ליב האָבן — האָט זי דער אָנקל גענומען ביי דער האַנט און געקוקט איר אין די אויגן אַריין.

מאַשע האָט אָנגעהויבן מורא צו קריגן. זי האָט געשמייכלט קינדיש:

— דו ביסט היינט אַזוי „פאַני", אָנקל!

— „פאַני"? האַ, האַ, „פאַני"! „ליסן, קיד", איך וועל דיר זאָגן היינט אַ וואָרט, אַזאַ וואָרט. אַ סך, אַ סך האָבן געוואָרט אויף דעם וואָרט, קיינעם נישט געזאָגט, און דיר וועל איך עס זאָגן!

מאַשע האָט מורא געהאַט צו פרעגן וואָס פאַר אַ וואָרט. זי האָט בכלל עפּעס מורא געהאַט צו ריידן. זי וואָלט נאָר געוואָלט אַרויס, אַרויס וואָס גיכער.

— האָרך אוים, מאַשע — ווערט פּלוצלונג דער אָנקל ערנסט און נעמט זי אָן ביי דער האַנט — „איי נאָו, דו ביסט אַ קלעווער גוירל” און דו וועסט פאַרשטיין. דעם אָנקל באַדאַרף מען ליב האָבן און אים האָרכן, און רעספּעקט האָבן פאַר אים, גרויס רעספּעקט. דו זעסט, אַלע רעספּעקטירן דעם אָנקל, עס איז נישט אומזיסט, מיין קינד, ניט אומזיסט. דער אָנקל האָט ליב געהאָרכזאַמקייט, טאָן אַלצדינג וואָס ער הייסט, דו הערסט — אַלצדינג (דריקט ער זי פעסט ביי דער האַנט) גאַרנישט אַקעגנריידן און גאָר זיך נישט שפּאַרן! אַז דער אָנקל זאָגט אַז היינט איז זונטיק — איז זונטיק; אַז דער אָנקל זאָגט אַז היינט איז מאָנטיק — איז מאָנטיק, טאָג איז טאָג, נאַכט איז נאַכט. איז דער עיקר — געהאָרכזאַמקייט, מיין קינד, טיף געהאָרכן, אַלצדינג געהאָרכן. פאַרשטאַנען, מאַשע?

— „יו אַר אַזוי פאַני”, אָנקל — האָט מאַשע פּלוצעם זיך צעלאַכט אים אין פּנים אַריין.

דער אָנקל האָט פאַרביסן די ליפּן, געשוויגן און געקלערט אַ מינוט וואָס צו טאָן. ער האָט באַשלאָסן איצט אָפּהאַקן דעם געשפּרעך און איר צייט צו געבן, לאָזן אַריינדרינגען זיינע ווערטער טיף אין איר יונגן האַרץ. ער האָט געזען אַז זיינע ווערטער האָבן געמאַכט אויף איר אַן איינדרוק.

דער אויטאָמאָביל מיט אָנקל מאָזעס און מאַשען איז פאַרפאָרן צו אַ יידישן האָטעל פאַר אַלרייטניקעס אין דער נאָענט פון ים. אויף דער וועראַנדע זיינען געזעסן דיקע יידישע ווייבער פון אַלרייטניקעס, געפּודערט, אין באַד־קאָסטיומען אָנגעטאָן, האָבן געשפּילט אין קאָרטן. וואו ניט וואו האָט זיך ביי אַ קרענצל פרויען אויך באַוויזן אַ יונגער מאַן, אויך אין אַ באַד־קאָסטיום. נאָר ער איז אויך געווען אַזוי פעט און אַזוי אָנגעטאָן, אַז מען האָט געמיינט אַז ער איז אויך אַ יידענע. די באַלעבאָסטע פון האָטעל, די באַקאַנטע שדכנטע, מיסעס פליישמאַן, איז זיי געקומען אַקעגן. די געסט אויף דער וועראַנדע האָבן אַ מינוט אויפגעהערט צו שפּילן

געהאָרכזאַמקייט — פאָלגעדיקייט, די אייגנשאַפט פון דעם וואָס פאָלגט וואָס מע הייסט אים.

און מיט נייגעריקייט געוואָרפן בליקן אויף דעם פּאָרל וואָס איז אָנגעקומען. אַלע האָבן געקענט דעם אַנקל מאָזעס (ער איז געווען פון זייער אייגענער משפּחה אין געשעפטן) און געוואוסט פון זיינע באַציאונגען צו מאַשען. די ווייבער האָבן אים אָקעגנגעשריען פון די טישלעך:

— מר. מעלניק, ניט געזען מיין מאַן?

— יעס, געזען.

— ער קומט אַרויס?

— ער שוויצט אין שטאָט, מיסעס — האָט דער אַנקל ברייט אָפּגעענטפערט.

מיסעס פליישמאַן האָט אָנגענומען מאַשען ביי דער האַנט און געשמייכלט איר אין פּנים אַריין, ניט ווייסנדיק ווי זי צו באַגריסן.

— דאָס איז מיין כלה, מיסעס פליישמאַן — האָט אַנקל מאָזעס פאָרגעשטעלט מאַשען.

מאַשע איז בלייך געוואָרן און דערשראָקן און ניט געפונען קיין כוח אַ וואָרט צו ריידן.

ביי די טישלעך מיט די נאַקעטע פרויען אין די באָד־קאָסטיומען, וואו מען האָט אין קאָרטן געשפּילט, איז אַרומגעגאַנגען אַ געמורמל ווי אין אַ בינשטאָק.

בינשטאָק — hive.

4

אַגיטאַטאָר מאַנעס

אָנקל מאָזעס האָט זיך גענומען אויף ערנסט אַ חתן צו ווערן. ער האָט באַפוילן אהרן מעלניקן, אַז ער זאָל צוגרייטן אַ גרויסן תנאים און איינלאַדן אַלע קוזמינער לאַנדסלייט. ביר און בראַנפן וויפל זיי ווילן אויף זיין חשבון. און ער אַליין, דער אָנקל, איז אַרומגעגאַנגען מעשה חתן.

עס איז געווען אַ פרייד צוצוזען ווי ער פירט זיך אויף, ווי ער קויפט איין די כלה־מתנות און ווייזט זיי אַלעמען. די קוזמינער לאַנדסלייט האָבן זיך געפרייט מיט דעם וואָס דער אָנקל איז אַ חתן געוואָרן, ווי מיט זייער אייגענער שמחה. זיי האָבן נאָר ניט פאַרגונען אהרנען דאָס גליק. און ווידער האָבן זיי זיך געטראַכט, גלייכער אַן אייגענער זאָל אַריינקומען אין שמאַלצגרוב איידער אַ פרעמדער. מע קען גיכער אַ טובה קריגן. און זיי האָבן געחנפעט אהרנען מיט זיין ווייב, מיט זיינע קינדער, ווי דורך זיי וואָלט מען צוגעקומען צום העכסטן גליק.

דערהווייל איז סעם ניט געשלאָפן. נאָך דעם זעלבן אָונט, ווען דער אָנקל איז אַרויסגעפאָרן מיט מאַשען, איז סעם אָוועק צו זיין שוועסטערקינד מאַנעס, מיט אים זיך מיישב צו זיין, וואָס צו טאָן צו פאַרהיטן דאָס אומגליק, אַז דער אָנקל זאָל ניט חתונה האָבן.

פון גאַנץ קוזמין האָט מאַנעס אַליין געפירט דאָ אין אַמעריקע דאָס זעלבע לעבן ווי ער האָט געלעבט אין דער היים. אין דער היים איז מאַנעס געווען אַ וואוילער יונג. ער האָט מלחמה געהאַלטן מיטן גאַנצן שטעטל, מיטן רב, מיטן נגיד, מיטן פּראַצענטניק, מיט אַלע זייערע מנהגים און פירונגען און ער האָט געפירט

מעשה חתן — אַזוי ווי אַ חתן, אַזוי ווי עס פּאַסט פאַר אַ חתן.
תנאים — engagement.
מיישב זיין זיך — זיך באַטראַכטן; זיך האַלטן אַן עצה.

זיין אייגן אָרט לעבן. מאָזעס האָט זיך אין דער היים געחברט מיט שקצים. דער איינציקער ייד געווען וואָס האָט געהאַלטן טויבן. ער האָט ניט געקענט פאַרטראָגן קיין עוולה, סיי קעגן זיך און סיי קעגן פרעמדע, און האָט קיין מאָל ניט געקלאָגט זיך פאַרן געריכט. ער האָט געהאַט זיין אייגן געריכט. ער איז געווען דער שופט און ער האָט באַצאָלט פאַרן אומרעכט. גאַנץ קוזמין געדענקט נאָך דאָס שפּיצל, וואָס מאָזעס האָט אָפּגעטאָן יואל דעם פּראַצענטניק.

ווען מאָזעס איז אַהיים געקומען פון סאָלדאַטן, האָט ער געפונען אַז דאָס שטעטל קוזמין איז געווען אין גאַנצן פאַרשולדיקט צו יואל פּראַצענטניק, וועלכער איז געווען דער רייכסטער מענטש פון שטאָט. אַלע הייזער זיינען געווען פאַרמשכנט צו יואלן, אַלע כלה־מתנות, חתונה־געשאַנקען ליגן אין אַ גרויסן קאָמאָד ביי יואל פּראַ־צענטניק. דאָס שטעטל קרעכצט אונטער דעם שווערן יאָך פון צינזן, וואָס יואל פּראַצענטניק האָט אויף די איינוואוינערס אַרויפ־געלייגט. אַלע אַרבעטן פאַר אים. און אַז יואל גייט אַרום יעדער פרימאָרגן איבער די הייזער אויפצומאָנען זיינע צינזן, פאַלט אָן אַ שרעק אויף די איינוואוינערס.

מאָזעס האָט ניט געקענט איבערטראָגן די עוולה. האָט ער זיך מיישב געווען מיטן עלטסטן פּאָליציסט פון שטעטל וואָס צו טאָן. ביי יואלן האָט געדינט אַ מויד. האָט זי געוואוסט וואו די משכנות ליגן באַהאַלטן. די מויד איז אָבער געווען געטריי יואלן און האָט ניט געוואָלט אַרויסגעבן. האָט מאָזעס איר צוגעשאָרט אַ יונג פון זיינע יונגען פאַר אַ חתן. דעם חתן האָט מען צוגעזאָגט נדן. האָט ער אַרויסגעקראָגן פון דער מויד, אַז יואל האַלט די משכנות באַ־האַלטן אין גרויסן שופלאָד און די שליסלען אונטערן קישן. האָט ער אָפּגעמאַכט מיט דער מויד, אַז זי זאָל ביי נאַכט די טיר עפע־נען אין דער שטיל.

ביי נאַכט איז מאָזעס צוגעפאָרן מיט אַ פור פאַר יואלס הויז,

פאַרמשכנט — צוגענומען אָדער אוועקגעגעבן ווי אַ משכון (pawn).
קאָמאָד — dresser.
שופלאָד — drawer.

אַרויסגענומען מיט נאָך אַ יונג דעם גאַנצן קאָמאָד פון שטוב, אַרויפֿגעלייגט אויף דער פור און אַוועקגעפירט צום וואַסער.

די וועקסלען האָט מאַנעס צוריקגעשיקט יעדער באַלעבאָס אין שטוב אַריין. די אָרעמע משכנות, די זילבערנע לייכטער, חופה־וקדושין־פינגערלעך, אוירינגלעך — יעדערן איינעם אָפּגעגעבן נאָך דעם נאָמען, וואָס איז געשטאַנען אויפגעשריבן אויפן קוויטל, וואָס איז געהאַנגען ביי יעדער משכון (יואל איז געווען אַן אַקוראַטנער מענטש). די גאָלדענע זייגערס האָט דער עלטסטער פּאָליציסט צוגענומען פאַר זיך און דאָס באַרע געלט, וואָס האָט זיך געפונען אין שופלאָד, האָט מאַנעס צוגענומען פאַר זיך. דער מויד, וואָס האָט אויפֿגעעפנט די טיר, האָט ער געגעבן אַ פּאָר הונדערט רובל נדן, חתונה געמאַכט זי מיטן חתן, און דאָס גאַנצע שטעטל האָט זיך געפרייט און געטאַנצט אויף דער חתונה.

דעם לייזיקן קאָמאָד האָט מאַנעס די צווייטע נאַכט געבראַכט צו פירן צו יואלן און אַוועקגעשטעלט הינטער דער טיר.

אַזוי האָט מאַנעס אַמאָל באַפרייט גאַנץ קוזמין פון אונטער יואל פּראָצענטניקס שווערן יאָך. די קוזמינער לאַנדסלייט דערציילן נאָך ביזן היינטיקן טאָג דעם נס פון דער באַפרייאונג און בענטשן אים די הענט.

אַז מאַנעס איז אַראָפּגעקומען קיין אַמעריקע (געמוזט אַנטלויפן טאָקע צוליב דער גנבה), האָט ער לאַנג אין שאָפּ ביים אַנקל מאָזעס ניט געקענט איינזיצן. מאַנעס איז געווען דער ערשטער, וואָס האָט זיך באַפרייט פון אַנקל מאָזעסעס שאָפּ און האָט דאָ אין אַמעריקע געפירט דאָס זעלבע לעבן, וואָס אין דער היים. ער האָט באַלד דערכאַפּט די אַמעריקאַנער לופט און איינגעזען, אַז אויב ער זאָל לעבן נאָכן געזעץ נאָך, וועט ער לאַנג ניט דערלעבן, און וואַרטן ביז עס וועלן אַנדערע, בעסערע געזעצן געמאַכט ווערן, קען ער דער־

חופה־וקדושין פינגערלעך — די פינגערלעך ביי חופה־וקדושין, ביי דער אַפּיציעלער צערעמאָניע פון חתונת־האָבן; wedding rings.

משכון — אַ זאַך וואָס דער וואָס באָרגט געלט גיט דעם וואָס גיט אים דאָס געלט ווי אַ זיכערקייט; pawn.

ווייל אַריינגוואָקסן אין קבר אַריין. האָט זיך מאָנעס געזאָגט, אַז מע דאַרף זיך אָן עצה געבן.

האָט מאָנעס באַלד איינגעזען, אַז אין אַמעריקע איז דער עיקר גוטע־ברידער. אַ סך גוטע־ברידער צו האָבן, און איינער זאָל דעם אַנדערן געבן אַ „שאָו". איז מאָנעס באַלד געוואָרן אַ מיטגליד פון אַ סך געזעלשאַפטן. נאָר דער טעטיקסטער „מעמבער" איז ער געוואָרן אין דער „סאָסייעטי" צו קעמפן קעגן „פּראָהיבישאָן". מאָנעס האָט שוין אירלענדער פאַר גוטע־ברידער. יידן האָט ער פיינט. וואוינען וואוינט ער צווישן די אירלענדער, ניט ווייט פון די יאַטקעס. געוואָרן איז ער אַ קאָנטראַקטאָר ביי הייזער, האַלט אַ פּאָר פּוילישע שקצים מויערערס, פאַרבערס און גוטע־ברידער שאַרן אונטער אַרבעט. מאַכט זיך טראָבל, קומט מען צום „קעפּטן" אַליין. אַז ניט — צום באָס, צום פּאָליטישן באָס פון דיסטריקט. דערפאַר אַז עס קומט צו די וואַלן איז מאָנעס „אָלרייט". דאָס גאַנצע פענצטער איז ביי מאָנעסן באַהאָנגען מיט בילדער פון זיינע „לייטע". מאָנעס לויפט אַרום צו די לאַנדסלייט און אַגיטירט. מאָנעס גיט טרינקגעלט. מאָנעס אַרבעט אויף אַלע כלים. אין דעם טאָג פון די וואַלן טוט זיך מאָנעס אָן פאַר אַן אירלענדער, אין אַ גרינעם שניפּס, און שטעלט זיך אַוועק „וואָטשן". ניט איין מאָל קומט אויס איבערצוציינגן די קעגנערס מיט הענט־אַרגומענטן. און אויף דעם איז מאָנעס דער בעסטער אַגיטאַטאָר אין דיסטריקט. ווען מע דאַרף מאָנעסן שלעפּט מען אים פון איין וואַלפּונקט צום אַנדערן אַז ער זאָל דיסקוטירן מיט די הענט. דער באָס פון דיסטריקט האָט אים אַ נאָמען געגעבן „אַגיטאַטאָר". אין קלוב פון די אַנטי־פּראָהיבישאָניסטן, וואָס געפינט זיך אויף דער עק גאָס, וואו עס זיינען געהאָנגען די בילדער פון אַלע געוועזענע באָסעס, איז מאָנעס באַרימט ווי דער בעסטער אַגיטאַטאָר.

פאַר נאַכט שוין, אין דעם טאָג פון די וואַלן, איידער די רעזול־טאַטן זיינען נאָך באַוואוסט, באַהענגט מאָנעס דאָס גאַנצע הויז זיינס מיט בעזעמער, און ער און זיין ווייב און אַלע זיינע קינדער האַלטן גרויסע גראָגערס אין די הענט און גראַגערן אַרויס די אַנ־דערע פּאַרטיי.

דאָס יאָר איז מאַנעס אָלרייט. דער גאַנצער דיסטריקט באַ־לאַנגט צו אים. דער „דזשאַדזש" איז זיינער און דער „דיסטריקט־אַטאָרני" און אַלע „קאָפּס" זיינען זיינע. די גאַנצע שטאָט איז זיינע. דורך דעם פילט זיך מאַנעס שטאַרק דאָס יאָר. און מאַנעס איז באַ־רימט ביי אַלע זיינע לאַנדסלייט דאָס יאָר. און ווען עמעצער פון די קוזמינער לאַנדסלייט האָט געהאַט עפּעס טראָבל, עפּעס צו טאָן מיט פּאָליציי, אָדער מיט דעם ריכטער, איז מען געגאַנגען צו מאַנעסן. און מאַנעס האָט שוין געמאַכט אַזוי אַז עס איז געווען „אָלרייט".

און באמת האָט מאַנעס געהאַט אַ געוויס געפיל פאַר גערעכ־טיקייט. ער האָט פון דער נאַטור ניט געקענט איבערטראָגן קיין עוולה. די איינאָרדענונג פון דער וועלט אין וועלכער ער האָט גע־לעבט איז געווען אַזאַ, אַז ניט אַלע מאָל זיינען די פירונגען גע־גאַנגען האַנט אין האַנט מיט דער גערעכטיקייט. און ניט אַלע מאָל איז געווען אַזוי לייכט צוצוקומען צום געזעץ און ניט אַלע מאָל איז דאָס געזעץ געווען גערעכט. איבער דעם האָט מאַנעס געפונען דעם וועג פון זיין פּאַרטיי — צו שטיצן גוטע־ברידער און אַנצונעמען זיך פאַר אַן אייגענעם — אַ פיל גלייכערן און נענטערן וועג צו גע־רעכטיקייט ווי דאָס טויטע וואָרט פון געזעץ. איבער דעם איז מאַ־נעס געווען אַן אמתער געטרייער דינער און איבערגעגעבענער צו זיין פּאַרטיי, ווייל ער האָט געהאַלטן, אַז זי איז די בעסטע און גערעכטע. פאַרן ריכטער, דעם לידער פון זיין פּאַרטיי, וואָס איז נאָך דערצו געווען אַ ייד, וועלכער האָט שטענדיק געגעבן מאַנעסן די האַנט, ווען מאַנעס האָט אים געטראָפן אין גאַס און ער פלעגט אים זאָגן: „העלאָ, אַגיטאַטאָר!" — פאַר דעם ריכטער וואָלט מאַנעס אוועקגעגעבן דאָס לעבן. אין דעם ריכטער האָט מאַנעס געזען אַ פאַרקערפּערונג פון זיין אידעאַל. „דזשאַדזש" גרינפעלד איז געווען זיין מענטש; אַז מע האָט עפּעס באַדאַרפט איז ער צום ריכטער אַהיים געגאַנגען און זיך דורכגעשמועסט מיט אים. פאַר דעם ריכטער האָט מאַנעס ניט געהאַט קיין סודות. דעם ריכטער האָט ער געזאָגט דעם אמת, און דער ריכטער האָט אים געלערנט ווי אַזוי ער זאָל זאָגן מאָרגן אין געריכט פאַר אים.

„דזשאָדזש” גרינפעלד איז געווען מאָנעסעס אידעאַל און דורך דעם וואָס „דזשאָדזש” גרינפעלד איז נאָך געווען אַ ייד, און אַ גוטער ייד דערצו, וועלכער האָט יעדער שבת געדאַוונט — איז ער געווען מאָנעסעס שטאָלץ. און כאָטש מאָנעס אַליין איז ניט פרום געווען, דאָך איז עס אים געפעלן וואָס דער ריכטער גייט דאַווּנען יעדער שבת און איז אַ מאַכער אין יידישע חברות. און דערפאַר וואָס אין אַמעריקע איז פאַראַן אַ יידישער „דזשאָדזש”, וואָס אין אַמעריקע איז פאַראַן אַזאַ פּאַרטיי ווי זיינע, וואָס טוט פאַר אַ גוטן-ברודער אַלץ — האָט מאָנעס ליב געהאַט אַמעריקע דאָס לעבן. „אַמעריקע מיי קאָונטרי”, פלעגט מאָנעס מיט שטאָלץ טענהן צו זיינע אירלענדער. און מאָנעס איז געווען אַ גרויסער פּאַטריאָט פון אַמעריקע און פון „דזשאָדזש” גרינפעלד, ווייל „דזשאָדזש” גרינפעלד איז ביי אים געוואָרן דער סימבאָל פון אַמעריקע. ביי אים אין שטוב איז געהאַנגען פון איין זייט וואַשינגטאָנס פּאָרטרעט און פון דער אַנדערער זייט דעם „דזשאָדזשס” פּאָרטרעט. און איז געקומען אַן אַמעריקאַנער יום-טוב, האָט מאָנעס אין פענצטער אַרויסגעהאַנגען אַ גרויסע אַמעריקאַנער פאָן און פון איין זייט וואַשינגטאָנס פּאָרטרעט און פון דער צווייטער זייט „דזשאָדזש” גרינפעלדס פּאָרטרעט.

איבער דעם האָט מאָנעס פיינט געהאַט די נייע פּאַרטיי וואָס איז אויפגעשטאַנען, די סאָציאַליסטן, ערשטנס וואָס זיי זיינען ניט קיין פּאַטריאָטן און מאַכן אַ טראַבל, און דאָס צווייטע, וואָס זיי זיינען קעגן דעם „דזשאָדזש”. ער האָט זיי ניט פאַרשטאַנען און ניט געוואוסט וואָס זיי ווילן. די אַנדערע פּאַרטייען האָט ער פאַרשטאַנען. די רעפּובליקאַנער ווילן האָבן זייערע לייט, כדי זיי זאָלן קריגן „פול”. און מיר לאָזן ניט. אָבער וואָס ווילן די סאָציאַליסטן? יושר? ווי וויט קען מען גיין מיט יושר! און וואָס וועט שוין זיין אַז עס וועלן זיין ערלעכע וואַלן, וועמען וועט דערפון אַ טובה אַרויסקומען? „ווער וועט דערפון עפּעס האָבן?” פלעגט ער טענהן און זיין איבערגעצייגט אין זיינע רייד, „עס וועלן

אַריינפאַלן ניט קיין פּאַסיקע מענטשן, עפּעס לאַפּיטוטן. אַ ייד וועט האָבן טראַבל, וועט ניט זיין צו וועמען צו גיין, צו וועמען זיך צו ווענדן".

— האָסט געהערט? יושר ווילן זיי האָבן! ווער באַדאַרף האָבן דעם יושר, אַז דער יושר קען נישט העלפן, צו אַל די שווארצע יאָר!

און צום גוטן-ברודער מאַנעס האָט זיך סעם געווענדט איצט, ווען דאָס אומגליק האָט זיך געטראָפן מיטן אַנקל. סעם איז אין אַוונט אַוועק צו מאַנעסן. מאַנעסן האָט ער געטראָפן אין קלוב פון די אַנטי-פּראָהיבישאַניסטן, אין שענק אויפן ראָג, דאָרטן וואו עס האָבן זיך אויך געפונען דער פּאָרטרעט פון וואַשינגטאָן און פון „דזשאָרדזש". מאַנעס איז געווען אַ הויכער, אַ דאַרער, מיט אַ גלאַט פּאַרקעמטן שייטל, ביי די פּאות האָט זיך אים שוין געגרויט, און די קורצע געשאָרענע וואָנצעלעך האָבן זיך שוין אויך געגרויט.

מאַנעס האָט גלייך פאַרשטאַנען, אַז עס איז טראַבל. וואָרעם אַז סעם קומט צו אים — סעם איז געווען אַ גרויסער פויגל, דעם אַנקלס רעכטע האַנט — מוז עפּעס זיין אינטערעסאַנטס. און כאָטש מאַנעס האָט ניט געהאַלטן פון סעמען און אים ניט ליב געהאַט, ווייל סעם איז אַזוי געטריי דעם אַנקל און לאָזט ניט פאַרדינען קיין גוטן-ברודער, דאָך איז סעם געווען אַ צו „וויכטיקער פויגל" אַז ער זאָל זיך ניט פרייען מיט זיין וויזיט.

— וואָס איז געשען? טראַבל? — האָט מאַנעס געפרעגט. ער האָט געוואוסט, אַז צו אים קומט מען ניט אַנדערש סיידן מע האָט טראַבל.

— קום אַרויס מיט מיר, וועלן מיר ריידן.

— דאָ קענסטו ריידן ווי אין דער היים. דאָ זיינען אַלע מיינע גוטע-ברידער. קענסט ריידן.

— דער אַלטער גייט דאָך חתונה האָבן! — האָט סעם געזאָגט, זיך צורוקנדיק צו אים.

— ווער, דער אַנקל? — האָט מאַנעס געפרעגט אויפגערעגט.

לאַפּיטוט — באַדינער; טייוועלע; בישטיקער מענטש.

— יאָ. מיט אהרן מעלניקס קליינער מויד.

— ער וועט האָבן קינדער, דער אַלטער, — האָט מאָזעס גע־זאָגט, ווערנדיק בלייך.

— וואָס, קראַנק איז ער דען, דער אַלטער?

אין אָנקל זיינען אַלע געווען פאַראינטערעסירט, אַלע לאַנדס־לייט. משפּחה, נישט משפּחה — דער אָנקל איז געווען אַ היי־מישע זאַך. ווי אַ קעניג ביי אַ פאָלק, אָדער ווי אַ טאַטע ביי קינדער. אַלע זיינען זיי שטאָלץ געווען מיט זיין פאַרמעגן, אַלע האָבן עפּעס געהאָפט אויפן אָנקל.

— ליגסטו דאָך אין דר'ערד! איך האָב דיר שטענדיק גע־זאָגט: „טייק קער אָוו יורסעלף". זאָג מיר, האָסטו זיך עפּעס אָנגעגרייט?

— איך בין אים געטריי געווען ווי אַ הונט, ניט קיין גראָשן קיין אייגענעם, נישט פאַרגונען צו „ספּענדן" אַ ניקל. איך האָב אים געדינט ווי אַ געטרייער הונט — איצט וואָס? זי וועט מיר נאָך הייסן גיין אויך! וואָס בין איך ביי איר, ווער בין איך?!

— האָט זיך דער גרויסער סעם צעוויינט פאַר מאָזעסן.

מאָזעס האָט געהאַט אַ ווייך האַרץ און, ווי געזאָגט, אַ געפיל פאַר גערעכטיקייט. ער האָט ניט בלויז רחמנות געהאַט אויפן יונג, ער האָט אויך איינגעזען די גאַנצע גערעכטיקייט פון דעם יונג, וואָס וויל ניט אַז דער אָנקל זאָל חתונה האָבן, כדי די ירושה ניט צו פאַרלירן. מאָזעס האָט געפילט דאָס באַדערפעניש דעם יונג צו העלפן:

— ער האָט דאָך, דאַכט זיך, געהאַט צו טאָן מיט אַ ווייבל?

— ער האָט פון איר דריי קינדער וועלכע ער האַלט אויף.

— און וואָס שווייגסטו, נאַר? פיר מיך נאָר אַהין צו דער יידענע. ער וועט שוין ניט חתונה האָבן, דער אַלטער!

— מאָזעס, טו אים נישט קיין שלעכטס, עס איז אַ רחמנות אויפן אַלטן — האָט סעם געזאָגט אַרויסגייענדיק.

— וואָס הייסט, איך וועל אים שלעכטס טאָן? ער איז דאָך מיין אָנקל אויך, און אַן אַלטער מאַן — האָט מאָזעס אָפּגעענטפערט מיט אַ באַליידיקונג.

5 אַנקל מאָזעס זעט אַלץ פאַרוים.

אַנקל מאָזעס האָט אָבער אַלץ פאַרויסגעזען. ווי אַ געניטער סוחר האָט ער ליב געהאַט, איידער ער גייט אָפּטאָן אַ געשעפט, זאָל ער זיך מיט אַלעמען פאַרזיכערן, אַז קיין איבערראַשונגען זאָלן זיך מיט אים ניט טרעפן. איידער אַנקל מאָזעס האָט זיך געקליבן אַ חתן צו ווערן מיט מאַשען, איז ער אַוועק צום ווייבלם מאַן:

— וואָס ווילסטו, זאָג.

דעם ווייבלם מאַן איז געווען אַ קליין, נידעריק, ברוין יידל, אַ שוואַרץ־האָריק באַוואַקסענער. דער פּנים, די הענט, דער האַלדז — אַלצדינג וואָס מען האָט ביי אים אַרויסגעזען איז געווען באַוואַקסן מיט האָר. פון די האָר האָבן זיך אַרויסגעבלישטשעט צוויי שוואַרצע אייגעלעך, ווי צוויי שוואַרצע מייזלעך. ער איז געווען ביים ווייבל אונטערן פּאַנטאָפל.

דאָס ווייבל האָט געפירט דעם „לאַנטש־רום” און מע האָט גע־קראָגן דאָרטן אַ ביסל לעמבערגער, זיסן, היימיש געמאַכטן, מיט פעטע לעבערלעך צו פאַרבייסן. און דערפאַר וואָס דאָס ווייבל איז געווען אַ חנעוודיקע, מיט אַ פּאָר חן־גריבלעך, וואָס האָבן זיך גע־שפּיגלט אין אירע פעטע בעקלעך, האָט זי געצויגן צו זיך עלטערע געשעפטסלייט. די געשעפטסליט האָבן איר געזאָגט, אַז זי איז אַזוי באַטעמט, ווי די פעטע הינטערשטע טיילן פון גענדזלעך און קאַטשקעלעך, וואָס מע קריגט ביי איר.

דאָס ווייבל איז געווען די פירערין אין געשעפט און דער מאַן האָט איר אַרויסגעהאָלפן. זיין אַרויסהעלפן איז באַשטאַנען אין דעם, וואָס ער האָט איינגערעדט צוויי געשעפטסלייט, אַז זיי האָבן

לעמבערגער — דאָ, אַ ספּעציעלער מין בראָנפן.

אַן אַנטייל אין די קינדערלעך, וואָס זיין ווייב האָט. און ער האָט אויפקאַלעקטירט געלט דערפאַר. און אַזוי ווי ער האָט געהאַט ניט מער פון דריי קינדער, זיינען זיינע הכנסות געווען קליין. און באמת איז געווען שווער צו וויסן צו וועמען זיינע דריי קינדער באַלאַנגען: צו אים, צי צו אַנקל מאָזעס, אָדער צו אַן אַנדער גע־שעפטסמאַן פון דילענסי סטריט. דאָס האָט אים אָבער ניט גע־שטערט צו זיין אַ געטרייער פאָטער צו די קינדער, צו זאָרגן פאַר זייער רעליגיעזער דערציאונג. ער איז געגאַנגען מיט זיי אין שול אַריין דאַווענען, און ער אַליין האָט געלערנט מיט זיי דאַווענען.

— מיסטער מעלניק, וואָס הייסט וויפל איך וויל? עס זיינען דען מיינע קינדער? עס זיינען דאָך אייערע קינדער!

— נו, נו איך ווייס נישט וועלכעס איז מיין, וועלכעס איז דיין און וועלכעס איז דעם ביזנעסמאַנס פון דילענסי סטריט, — לאַכט דער אַנקל.

— מיסטער מעלניק, עס זיינען אייערע קינדער! — האָט אים דער ייד פאַרזיכערט ערנסט, — אדרבה, פרעגט גיטלען (דאָס ווייבל האָט געהייסן גיטל), אדרבה, פרעגט זי!

דאָס האָט דער יונגערמאַן געזאָגט, כדי פון אַנקל וואָס מער געלט אַרויסצוקריגן. אין האַרצן אָבער איז ער געווען זיכער, אַז די קינדער זיינען זיינע, יענע — דעם אַנקל און דעם צווייטן סוחר — נאַרט נאָר דאָס ווייבל אָפּ, זי רעדט זיי איין, ווייל מע דאַרף דאָס צום געשעפט...

— און וואָס וועט זיין, אַז איך וועל דיך מאַכן פאַר אַ קאַלעקטאָר איבער די הייזער אין עסעקס סטריט, וועט זיין אַלרייט?

דער יונגערמאַן האָט געוואָלט צופאַלן צום אַנקל, כאַפּן דעם אַנקלס האַנט און קושן. זיין גרעסטע אַמביציע אין לעבן איז גע־ווען צו ווערן אַ קאַלעקטאָר פון דירה־געלט. שטענדיק אונטער־געדריקט, געלעגן אונטערן ווייבס פאַנטאָפל, האָט דער שוואַרץ־האָריקער יידל געחלומט אַליין צו ווערן אַ מאָל אַ הערשער, צו גע־וועלטיקן איבער אַנדערע. און אַזוי ווי זיינע אַמביציעס זיינען ניט ווייטער געגאַנגען פון עסעקס סטריט, וואו ער האָט געוואוינט, האָט

ער געחלומט צו ווערן אַ מושל איבער די איינוואוינערס פון עסעקס סטריט, אריינצוקומען אין אַ שטוב אריין און צו באַפעלן: „רענט אָדער אַ מוף-צעטל!", ארויסצוואַרפן פאַמיליעס פון זייערע היימען, צו ווערן אַ שטרענגער קאַלעקטאָר, אַז גאַנץ עסעקס סטריט זאָל ציטערן פאַר אים. דאָך מיט אַ מאָל איינצושטימען אויפן אַנקלס פאָרשלאָג האָט ער מורא געהאַט, כדי ער זאָל דערנאָך קיין פאַר-דרוס ניט האָבן, אַז ער האָט געקענט מער ארויסקריגן, האָט ער צוגעלייגט מיט אַ פאַרשעמטן מינעלע:

— מיט הונדערט דאָלאַר „קעש". (מער האָט אים דאָס האַרץ ניט געלאָזט).

— מיט נאָך אַ הונדערטער, — האָט דער אַנקל צוגעשמייכלט.

דאָס יידל האָט פאַרדרוס געהאַט, פאַר וואָס ער האָט ניט גע-זאָגט צוויי הונדערט, אָדער גאָר פינף הונדערט... און עס האָט אים געביסן. האָט ער אין אַ ווײַלע אַרום ווידער צוגעלייגט:

— מיט אַ מתנה פאַר מיר!

— וואָס פאַר אַ מתנה ווילסטו?

— אַ גאָלדענעם זייגער מיט... מיט...—קלערט דאָס יידל וואָס ער זאָל זאָגן — מיט נאָך אַ פינף-און-צוואַנציקער!

— דעם גאָלדענעם זייגער קריגסטו, די פינף און צוואַנציק דאָלאַר ניט, קיין איין סענט ניט מער. שרייב אונטער דאָס פאַפיר, אַז די קינדער זיינען דיינע און דו האָסט גאָרניט צו מיר.

— שוין, שוין, מיסטער מעלניק לעבן — האָט דער שוואַרצהאָ-ריקער יידל צוריקגעכאַפּט, מורא האָבנדיק אַז דער אַנקל זאָל ניט חרטה האָבן, און איז צופרידן געווען וואָס ער האָט פון אַנקל אַלץ ארויסגעקראָגן וואָס עס האָט זיך געלאָזט ארויסקריגן, און וועט מער קיין פאַרדרוס ניט האָבן. דער אַנקל ווידער, וועלכער האָט פאַר-שטאַנען יענעמס מיין, האָט דערנאָך חרטה געהאַט, וואָס ער האָט אים די פינף און צוואַנציק דאָלאַר ניט נאָכגעגעבן, כדי יענער זאָל זיך פיניקן, אַז ער האָט געקענט נאָך מער ארויסקריגן.

מושל — הערשער.

— גיטל לעבן! — האָט דער מאַן אַריינגעשריען אין „לאַנטש־רום“, — קום אריין.

גיטל, וועלכע האָט געבאַמלט מיט אירע פערלדיקע אויגנגלעך אין די אויערן, מיט די האַלב צעלאָזענע שוואַרצע האָר, איז אַריינגעקומען מיט אַ קאַקעטיש מינעלע, וואָס האָט זיך באַהאַלטן אין די שמאָלצענע חנעוודיקע גריבעלעך.

— פּנחס לעבן, האָסט מיך גערופן? — האָט דאָס ווייבל אויסגעזונגען, דערזעענדיק דעם אַנקל.

— מיסטער מעלניק גייט דאָך חתונה האָבן. ווינטש אים מזל־טוב, גיטל לעבן — האָט דער מאַן געזאָגט.

גיטל לעבן, וואָס האָט געוואוסט פון די אונטערהאַנדלונגען מיטן מאַן, האָט זיך געמאַכט ווי זי ווייסט פון גאָרניט.

— און איך ווער דאָך ביי מיסטער מעלניק אַ קאָלעקטאָר פון די הייזער אויף עסעקס סטריט! — דאַנק מיסטער מעלניק, גיטל לעבן.

אַז גיטל לעבן האָט דאָס דערהערט, האָט זי זיך צעוויינט.

דער מאַן האָט זיך אַרויסגעמאַכט, איבערגעלאָזט זי מיטן אַנקל, אַז זיי זאָלן זיך זעגענען. דער אַנקל האָט איר אָנגעזאָגט, אַז פון היינט מאָל אָן זאָל זי זיין געטריי דעם מאַן אירן און אויפפירן זיך בעסער און זי זאָל ניט וויינען. נאָך דער חתונה וועט ער זי אויך געדענקען. און אַז דער מאַן איז אַריינגעקומען, האָט ער שוין געפונען דאָס ווייבל באַרואיקט. דער אַנקל האָט אויך דעם מאַן אַריינגערופן אין אַ ווינקל און אים אָנגעזאָגט, אַז ער זאָל זי גוט באַהאַנדלען און אָפּהיטן זי. און זיי ביידע, דער מאַן מיטן ווייבל, האָבן אים געוואונטשן אַל דאָס גוטס, אַז ער זאָל גליקלעך זיין און דערלעבן נחת מיטן נייעם יונגן ווייבל.

— זי זאָל האָבן ביי דיר אַ בעסער מזל ווי איך, מאָזעס לעבן, — האָט זיך דאָס ווייבל צעוויינט.

אַז מאַנעס מיט סעמען זיינען דערנאָך געקומען צום ווייבל פאַרקלאָגן, אַז דער אַנקל גייט חתונה האָבן, האָבן זיי געפונען דאָס

פּאַרל, דעם מאַן מיטן ווייבל, גאַרניט פאַרוואונדערט. אדרבה, זיי האָבן זיך נאָך געפרייט.

— פאַר וואָס זאָל ער ניט חתונה האָבן? — האָט זיך דער מאַן אָפּגערופן? — און וואָס גייט אונדז אָן, אַז דער אַנקל האָט חתונה?

— ער איז דאָך נאָך אַ יונגערמאַנטשיקל, פאַר וואָס זאָל ער ניט חתונה האָבן? — האָט דאָס ווייבל צוגעלייגט.

האָבן זיי ביידע, מאַנעס און סעם, פאַרשטאַנען, אַז דער אַנקל איז דאָ שוין געווען פריער פון זיי און האָט אַלצדינג שוין פאַר־ריכט. האָבן זיי געשוויגן.

— סעם, האַק אָפּ, אַלצדינג האַק אָפּ, ווישׁ אָפּ דאָס מויל און מאַך אַ שווייג, זעסט דאָך עס איז פאַרפאַלן! — האָט אים געראָטן מאַנעס.

— מאַך זיך, ווי דו ווייסט פון גאַרנישט. און אַז דו וועסט עס דערהערן, פריי זיך דערמיט. פריי זיך זייער, ווינטש דעם אַנקל מזל־טוב און ווער גוט מיט אהרנען און מיט דער גאַנצער משפחה פון דער מיידל. חנפע זיי, רים זיי, לעק זיי, אַלצדינג! ביסט ביי זיי אין די הענט, גוטער־ברודער, — האָט אים מאַנעס געלערנט.

סעם האָט געוואוסט אַליין וואָס צו טאָן. געווים האָט ער באַשטימט אַזוי צו טאָן. איז דען געווען אַן אַנדער עצה? אָבער אין האַרצן האָט ער זיך אַנדערש געטראַכט. ער אַליין איז אַרויס־געקומען פון דער משפחה מעלניק, איז געווען דעם אַנקלס אַ פּלע־מעניק און ניט בחינם האָט ער זיך גענומען דעם אַנקל פאַר אַן אידעאַל און האָט אים אין אַלצדינג נאָכגעטאָן.

ניין, ער האָט זיך ניט געקענט אַזוי לייכט אָפּזאָגן פון זיינע אַמביציעס דעם אַנקל צו ירשען און אַליין אַ מאָל צו פאַרנעמען דעם אַנקלס שטעל. און ער איז גרייט געווען אויף אַלצדינג, פאַר גאַרנישט זיך אָפּשטעלן, נאָר דעם שידוך נישט צוצולאָזן. „ער וועט קינדער האָבן, דער אַלטער!” האָט זיך דער יונג געטראַכט.

אַלץ פאַרויסגעזען, אַלץ פאַרריכט, אַז קיין איבערראַשונגען

פּלעמעניק — nephew.

זאָלן זיך ניט טרעפן, האָט אַנקל מאָזעס באַפוילן מעלניקן די תנאים אָנצוגרייטן. אַ סך געגזנס, און ביר, און שנאַפּס אויף זיין חשבון. די קוזמינער לאַנדסלייט האָט ער אָפּגעלאָזט אויף אַ האַלבן טאָג, אַז זיי זאָלן קומען צו די תנאים. די קוזמינער לאַנדסלייט האָבן עס טאַקע געהאַלטן פאַר אַ קוזמינער גליק, וואָס דער אַנקל נעמט אַ פּראָסטע, אָרעמע מיידל פון זיינע לאַנדסלייט פאַר אַ כלה. און אַלע האָבן זיך דורך דעם געפילט געהויבן און געהאַלטן זיך פאַר די מחותנים.

אויף די תנאים האָט דער אַנקל געלאָזט וויסן די קוזמינער לאַנדסלייט, אַז די חופּה וועט ער שטעלן אין אַן אייגענער קוזמינער שול וועלכע ער וועט קויפן פאַר די קוזמינער לאַנדסלייט. די קוזמינער לאַנדסלייט האָבן געוואָלט אים קושן די הענט און זיינען אים דאַנקבאַר געווען וואָס ער האָט זיי איינגעלאַדן אויף די תנאים און וואָס ער וועט פאַר זיי קויפן אַ שול.

זיי האָבן אים באַוואונטשן מיט ברכות און געשפּיגלט זיך און געפרייט זיך מיט זיין גליק און עשירות. זיי האָבן אים פאַר־גליכן צו אַלע אָבות: איינער צו יעקב אבינו, אַז פון אים וועלן אַרויסקומען די שבטים; און אַן אַנדערער צו משה רבינו, וואָס ער קויפט זיי אַ שול, און האָבן שוין אַ נאָמען געזוכט פאַר דער שול און זי אָנגערופן אויפן אַנקלס נאָמען: „אוהל משה אנשי קוזמין".

און דער אַנקל איז אַרומגעגאַנגען אין אהרנס דירה אַ צע־שוויצטער, אַ גליקלעכער און אַ גוטער און געזאָגט:

— עסט, טרינקט, קוזמינער לאַנדסלייט, פרייט זיך, פרייט זיך, עס איז ביי מיר אַ שמחה!

6

מאַשע ווערט אַ כלה

גאַנץ קוזמין וואָס האָט זיך געפֿונען אין ניו־יאָרק האָט באַטראַכט מאַשען פֿאַר דער גליקלעכסטער מיידל אונטער דער זון. האָט מאַשע אַליין זיך ניט דערוועגט צו טראַכטן אַנדערש פֿון גאַנץ קוזמין און האָט זיך אויך געהאַלטן גליקלעך מיט דעם וואָס זי איז אַ כלה געוואָרן פֿאַרן רייכן אָנקל מאָזעס. דער אָנקל האָט זי באַשאָטן מיט מתנות, באַהאַנגען זי מיט טייערער צירונג — דאָס מאָדערנסטע און טייערסטע. ער האָט איר יעדער טאָג געשיקט די שניידערין, געמאַכט איר רייכע קליידער. אַלע טאָג האָט מען פֿון די גרויסע קראָמען פֿון דער פֿינפֿטער עוועניו עפּעס אַנדערש געבראַכט פֿאַר מאַשען: זיידענע אונטערוועש, לאַקירטע הויכע שיך, פֿעכערס, הענטשקעס. די מיידל האָט נאָך געדענקט דעם פֿאַטערס אָרעמקייט און די וואוינונג אין האָפּקינס סטריט, ווי אַזוי האָט זי געקענט זיך דערוועגן אַנדערש צו באַטראַכטן זיך ווי אַלע קוזמינער לאַנדסלייט, ווי אַלע באַקאַנטע? די גאַנצע משפּחה האָט זי באַטראַכט און געהאַלטן פֿאַר דעם גליק אַליין.

דורך דער צייט וואָס זי איז אויסגעוואַקסן אונטער דעם אָנקלס גונסט האָט זי זיך אויסגעלערנט דעם אָנקל צו געהאָרכן. זי האָט געזען אַז אַלע קוזמינער לאַנדסלייט, איר טאַטע, איר מאַמע — אַלע וואָס זי האָט געקענט האָרכן דעם אָנקל און דערוועגן זיך ניט אים אַקעגנצוריידן אָדער צו טאָן אָדער צו טראַכטן אַנדערש ווי דער אָנקל וויל. „דער אָנקל האָט געהייסן" — דאָס איז געווען דאָס הייליקסטע געבאָט, דער שטאַרקסטער אַרגומענט. און דער אָנקל האָט געהייסן אַז זי זאָל אַ כלה ווערן פֿאַר אים! דער אָנקל

פֿעכער — fan.
גונסט — גנאָד, חסד, גוטע באַציאונג, favor.

ווייל אַז זי זאָל ווערן זיין ווייב! און דעם אָנקל דאַרף מען אין אַלץ געהאָרכן, אַלץ נאָכגעבן וואָס ער וויל!

זי האָט אָנגעהויבן צו פילן וואָס עס הייסט צו ווערן דעם אָנקלס ווייב. זי איז שוין מער קיין קינד ניט געווען. און ווען זי האָט אַליין קיין אייגענע פאַרלאַנגען ניט געהאַט, האָט אָבער איר פאַנטאַזיע געאַרבעט און געמאָלן איר בילדער אין איר פאַר־שטעלונג ווי זי איז דעם אָנקלס ווייב.

טייל מאָל איז זי געזעסן לעבן אים און דער אָנקל האָט זי געגלעט, געדריקט צו זיך, און דאָס ברייטע פּנים זיינס האָט זיך אָנגעלאָפן מיט בלוט — האָבן אָנגעטן זי באַשלאָגן. זי האָט זיך געלאָזט, ווייל זי איז געווען צוגעוווינט צו אים נאָך ווי אַ קינד, ווייל דער אָנקל האָט זי שטענדיק געגלעט, און ווייל דער אָנקל האָט אַלצדינג געמעגט. אָבער זינט ער איז אַ חתן געוואָרן, שרעקט זי זיך פאַר אים. און ווען ער נעמט זי אַרום, ווערט איר אַזוי הייס און אַזוי עפּעס, אַז עס גלוסט זיך איר באַלד אַפּצוואַשן...

אין אָוונט, ווען זי איז געווען ביי זיך אין ווייסן ריינעם צימער, רייך אויסמעבלירט מיט דעם ווייסן לאַק־מעבל וואָס דער אָנקל האָט איר געשאָנקען שוין לאַנג צוריק, האָט זי געקלערט פון נאָך דער חתונה. זי האָט זיך פּלוצעם פאָרגעשטעלט דעם אָנקל אַ נאַקעטן. זי האָט ניט געוואָלט דערפון קלערן, נאָר עפּעס איבער גוואַלד זיינען געקומען די געדאַנקען איר אין קאָפּ אַריין. און זי האָט געזען דעם אָנקל אַ נאַקעטן, מיט דעם אַראָפּהענגענדיקן פעטן בויך, מיט אַ באָרד אויף דער ברוסט... האָט זי מורא געהאַט זיך צו לייגן אין בעט אַריין. גאַנצע שעהן איז זי אָפּגעזעסן אין אָוונט איידער זי איז געגאַנגען שלאָפן און האָט מורא געהאַט זיך צו לייגן. און זינט זי איז אַ כּלה געוואָרן שלאָפט זי ניט אויסגעטאָן, ווי זי וואָלט מורא געהאַט אַז עס וועט ווער ביי נאַכט באַרירן איר לייב.

טשאַרלי, דעם פעטער בערלס זון, האָט נאָך דעם פאָטערס

באַשלאָגן אָנגעטן — זיך דערשרעקן; ווען אַ קאַלטער שווייס שלאָגט אַרויס פון שרעק.

אַהיים פאַרן געוואוינט מיט דער מאַמען און דער עלטסטער שוועסטער. טשאַרלי איז געווען ביי טאָג אין קאָלעדזש און פאַר טאָג האָט ער ארומגעטראָגן צייטונגען צו די שכנים. די שוועסטער האָט געאַרבעט ביי היט און די מאַמע האָט געקאָכט, געוואַשן און געהאַלטן די שטוב פאַר זיי. די יידענע, ווי אָרעם זי איז ניט געווען, האָט דאָך געזען מיט אַלע מעגלעכקייטן דורכצוזעצן אַז טשאַרלי זאָל קענען גיין אין קאָלעדזש. אַזוי ווי אונדזערע פרומע מאַמעס האָבן זיך מוסר נפש געווען פאַר זייערע לערן-קינדער אין בית-המדרש, האָט זיך די יידענע מוסר נפש געווען פאַר טשאַרלין ער זאָל גיין אין קאָלעדזש. אין דער היים וואָלט אפשר איר גרעסטער אידעאַל געווען צו זען טשאַרלין אַ רב; דאָ איז איר אידעאַל געווען צו זען טשאַרלין אַ געענדיקטן קאָלעדזש.

אַז עס איז געקומען צו באַצאָלן פאַר טשאַרלין קאָלעדזש-געלט, פלעגט די יידענע וועלטן דורכזעצן: צו קרובים געלאָפן, צו באַקאַנטע, אָפּגעשלאָגן די טירן פון אָנקל, און אַז מען האָט גאָר געדאַרפט, האָט די יידענע אַהיים גענומען פון אַ קליינעם קאָנטראַקטאָר צו נייען הויזן אָדער איז געגאַנגען אַליין אין אַ קליינעם שאַפּ אויף אַ פּאָר וואָכן. טשאַרלים לערנען איז ביי איר געווען ווי ביי אונדזערע אַלטע מאַמעס אַ באַצאָלונג און אַ לוין פאַר איר פאַרפינצטערט וואָכעדיק לעבן. זי האָט זיך געטרייסט מיט איר קינדס געלערנטקייט און העכער זיך געהאַלטן פון אַלע לאַנדסלייט. און אפילו איר שוואָגערס גרויס גליק, וואָס דער אָנקל וועט חתונה האָבן פאַר מאַשען, האָט איר ניט געקענט אימפּאָנירן קעגן דעם וואָס איר טשאַרלי גייט אין קאָלעדזש. און אָפט אין דער משפחה, ווען מען האָט מקנא געווען אהרנען דאָס גרויסע גליק וואָס האָט אים געטראָפן מיט מאַשען, פלעגט זי מיט אַ גלייכגילטיקער אָבער געהויבענער מינע זאָגן:

— ווער עס זוכט עשירות און ווער עס זוכט געלערנטקייט.

זיך מוסר נפש זיין — אָפּגעבן דאָס לעבן פאַר אַ הייליקער זאַך, פאַרן גלויבן; איינשטעלן דאָס לעבן אין געפאַר פאַר אַ הייליקן ציל; אָפּגעבן אַלץ פאַר אַ געוויסן ציל.

איך גיב נאָך ניט אוועק מיין זונס „קאַליש״ פאַר דעם גאַנצן אָנקלס פאַרמעגן.

— איר וועט האָבן אַ גאָלדענעם שטול אין גן־עדן דערפאַר — האָט איר אַ „משפחה״ אָפּגעענטפערט.

— יאָ אַ גאָלדענעם שטול, ניט אַ גאָלדענעם שטול — וואָרעם וואָס איז דען די גאַנצע וועלט? אויף דער וועלט דאַרף מען אויך זיין אַ מענטש, ניט בלויז אַ שניידער — האָט די יידענע געשטאָכן די גאַנצע משפחה דערפאַר וואָס זיי זיינען געוואָרן דאָ אין אַמע־ריקע אַלע שניידערס.

מאַשע פלעגט זיך אָפט באַגעגענען מיט טשאַרלין אין דער ערשטער צייט נאָך דעם פעטערס אַוועקפאָרן. טשאַרלי פלעגט ארויפקומען צום פעטער אהרן און פלעגט אָפט ארויסגיין מיט מאַשען אויף אונטערנעמונגען, צו פריינד, אויף לעקציעס, אָדער אַ מאָל אין טעאַטער ווען עס איז געווען געלט.

מאַשע האָט ליב געהאַט צו קוקן אויף טשאַרלין, ווי עס שניידט זיך אים אַ פּאָר וואָנצעס און ווי די באַקן ווערן באַוואַקסן מיט שמאָלע, קוים שפּראָצנדיקע באַקנבערד, ווי פּאות. עס פלעגט איר געפעלן צו הערן ווי ער רעדט וועגן ביכער וואָס ער האָט גע־לייענט, וועגן זיין קאָלעדזש, וועגן סאָציאַליזם מיט וועלכן ער האָט זיך שוין יעמאָלט אינטערעסירט. און טשאַרלי רעדט דאַכט זיך אַזוי קלוג. נאָר ווען די מיידלעך הייבן אָן אָפּצושפּאַסן פון אים, ווערט ער רויט און ווייסט ניט וואָס צו ענטפערן. זי האָט ליב געהאַט צו זען דענסטמאָל ווי טשאַרלי שטייט אין פאַרלעגנהייט און ציליע, איר חברטע, לאַכט אים אויס, שפּאַסט פון זיינע וואָנ־צעס וואָס וואַקסן אים ניט אויפן ריכטיקן אָרט. און טשאַרלי שטייט מיט די גרויסע לאַנגע הענט, איז רויט און שמייכלט פאַר־שעמט.

— ס׳איז גאָרנישט, אַז ער וועט גרויס ווערן וועט ער זיך גאָלן די וואָנצעס — האָט אים אַ פריינדין ארויסגענומען פון פאַר־לעגנהייט.

„משפחה״ — אַ מיטגליד פון דער משפחה, אַ קרוב.

— טשאַרלי, איך בעט דיך, גאָל ניט די וואָנצעס — האָט זיך ביי אים מאַשע געבעטן — אַך, ווען איך וואָלט געווען אַ בחור, וואָלט איך מיר געלאָזט וואַקסן אַט אַזעלכע וואָנצעס! ניט ווי דיינע וואָס זעען אויס ווי מיט סאַזשע אָפּגעשמירט.

די מיידלעך צעלאַכן זיך. און טשאַרלי, דער קלוגער, געביל־דעטער טשאַרלי, מיט דעם פאַררוכטן קראַגן פון העמד, וואָס מע זעט אָן דער מאַמעס לאַטע וואָס זי האָט נעכטן ביי נאַכט אַרויפּ־געניית, שטייט אַ פאַרשעמטער.

דער אָנקל האָט געזען אַז טשאַרלי קומט צו אָפּט אַריין צו מאַשען, האָט ער געגעבן אַ וואונק צו איר פאָטער אהרן:

— „ליסן", אהרן, „איי לייק אַז מאַשע האָט פאַן". איך האָב גאָרניט קעגן אַרויסגיין מיט טשאַרלין. ניט מער „וואָטש", אהרן, „וואָטש".

— וואָס רעדט דער אָנקל! דאָס קינד גייט אויס נאָכן אָנקל! — האָט אהרן אים פאַרזיכערט.

און מיט אַ מאָל האָט טשאַרלי אויפגעהערט אַריינצוקומען. דער פאָטער זאָגט אַז טשאַרלי האָט זיך אַריינגעלאָזט אין פּאָליטיק. ער איז געוואָרן אַ סאָציאַליסט און רעדט אויף די ראָגן פון די גאַסן. דער פאָטער זאָגט אַז סאָציאַליזם איז ניט קיין גוטע פּאָ־ליטיק, ווייל זיי האָבן קיין מאָל ניט קיין שאַנס צו געווינען ביי וואַלן. ווען שוין יאָ פּאָליטיק, האָט זיך טשאַרלי געדאַרפט אָפּ־געבן מיט די דעמאָקראַטן, אָדער מיט די רעפּובליקאַנער. וואָלט ער כאָטש דערפאַר געקענט דעם קאָלעדזש באַצאָלן און דערנאָך געהאַט אויסזיכט אויף אַ גוטער שטעל. אָבער ביי די סאָציאַליסטן קען טשאַרלי קיין שאַנס ניט האָבן, ווייל זיי וועלן קיין מאָל ניט געווינען ביי וואַלן.

טשאַרלי האָט זיך ניט געוויזן און מאַשע האָט ניט געקלערט וועגן אים. נאָר זינט מאַשע איז אַ כלה געוואָרן ווילט זיך איר טרעפן מיט טשאַרלין. זי האָט אַ ביסל מורא פאַר אים. מורא? ניין. אָבער שעמען טוט זי זיך דאָך. דאָס האָט זי צוריקגעהאַלטן

סאַזשע — soot.

אויפצוזוכן טשאַרלין. אָבער וואָס האָט זי זיך איינגנטלעך צו שעמען? און זי וואָלט זיך דאָך אַזוי געוואָלט זען מיט אים! איר דאַכט זיך אַז זי האָט אים עפּעס וואָס זייער וויכטיקס וואָס צו זאָגן, כאָטש זי קען זיך ניט דערמאָנען וואָס זי האָט אַזעלכעס צו זאָגן.

און איין מאָל, אין אַ פרימאָרגן, האָט זיך מאַשע אויפגעכאַפּט נאָך אַ נאַכט ניט שלאָפן און עס האָט זיך איר געדאַכט אַז זי האָט זיך שוין ניט פאַר קיינעם וואָס צו שעמען. אַפילו פאַר טשאַרלין אויך ניט. זי וועט דאָך סיי ווי סיי אין אַ פּאָר וואָכן אַרום שטאַרבן. פאַר וואָס האָט זיך איר געדאַכט אַז זי וועט שטאַרבן, האָט זי ניט געוואוסט. נאָר עס האָט זיך איר אויסגעוויזן אַז עפּעס וואָס וועט געשען מיט איר — און זי איז באַלד אין דער פרי אַוועק צו דער מומע.

זי האָט געוואוסט אַז זי וועט טרעפן טשאַרלין אין דער היים, וואָרעם נאָך דער אַרבעט ביי נאַכט, נאָכן צעטיילן די צייטונגען זיינע קונדן, שלאָפט טשאַרלי אין פריען טאָג. עס האָט זיך איר געוואָלט טשאַרלין אַרויסנעמען אויף אַ שפּאַציר איבער דער פינפטער עוועניו אין צענטראַל-פּאַרק, ווי זיי פלעגן עס אָפט טאָן איידער זי איז אַ כלה געוואָרן, ווען טשאַרלי איז צו זיי אַריינגעגאַנגען. זי איז געווען נייגעריק, צי ביי טשאַרלין זיינען שוין די וואָנצעס גרעסער אויסגעוואַקסן, צי ער גאָלט זיי ניט ווי ער האָט איר אַ מאָל אין אַ שפּאַס פאַרשפּראָכן. און שעמען האָט זי זיך אויך ניט וואָס — טשאַרלי ווייסט דאָך ניט, אַז זי וועט סיי ווי סיי ניט חתונה האָבן. ער ווייסט ניט אַז זי וועט באַלד שטאַרבן.

7

טשאַרלי מעלניק

מאַשע האָט געפונען טשאַרלין שלאָפנדיק. די מומע האָט זי אויפגענומען מיט איבערראַשונג.

— טשאַרלי, טשאַרלי, גיב נאָר אַ קוק ווער עס איז דאָ!

טשאַרלי איז אַרויסגעקראָכן פון צווייטן צימער מיט אַ צע־שויבערטן קאָפּ האָר, אין וועלכן עס האָבן געשטעקט פעדערן. די שוואַרץ־פייערדיקע אויגן זיינען געווען ברייט אויפגעריסן. מאַשע האָט רעכט געהאַט: די וואָנצעס האָט טשאַרלי ניט גע־גאָלט, זיי זיינען געווען אַזוי קליין און דין אַז עס איז אייגנטלעך ניט געווען וואָס צו גאָלן. נאָר דערפאַר וואָס די יונגע הערעלעך זיינען געווען זייער שוואַרץ, האָבן זיי צוגעגעבן זיין קינדיש־יינגלשן פּנים אַ מענלעך אויסזען.

טשאַרלי איז פאַרשעמט געוואָרן דערזעענדיק פלוצעם מאַשען. זיין יינגלשער פּנים איז באַגאָסן געוואָרן מיט בלוט און זיין גאַנץ נאַקעט לייב, אויף וויפל עס האָט זיך אַרויסגעזען פון די קליידער, איז באַגאָסן געוואָרן מיט בלוט. און אַרויסגעוויזן האָט זיך זיין יונגער קערפּער פון זיינע קליידער אַ גרויס שטיק, וואָרעם טשאַרלי איז געווען אין בלויזן „יוניאָן־סוט”. אַ מינוט האָט טשאַרלי ניט געוואוסט וואָס צו טאָן פאַר איבערראַשונג און איז געבליבן אַזוי שטיין מיט זיינע נאַקעטע פיס און נאַקעטע הענט, ביז די מאַמע האָט אים דערמאָנט אין וואָס פאַר אַ הולך ער געפינט זיך:

— טשאַרלי, וואָס טוסטו?

איז טשאַרלי פאַרשוואונדן אין דעם צווייטן צימער און מאַשע האָט געלאַכט. די מוטער האָט אים פאַרענטפערט:

הולך — אָנטועכץ; דער אופן פון אָנטאָן זיך; דער אופן גיין.

צעשויבערט — disheveled.

— עס איז דען אויסצוהאַלטן פון די היצן? מע וואָלט נאַקעט איך ארומגעגאַנגען.

די מוטער האָט אריינדערלאַנגט טשאַרלין דאָס העמד מיט די הויזן וואָס האָבן זיך געטריקנט אויף די פייערטרעפּ, וואָרעם טשאַרלי האָט זיי פריער אויסגעוואַשן ווען ער איז אַהיים געקומען פון דער נאַכטאַרבעט.

— איך בין געקומען נעמען טשאַרלין אויף אַ שפּאַציר אין פּאַרק אריין — זאָגט מאַשע.

— פאַרט בעסער קיין קוני־איילאַנד און באָדט זיך אוים אין ים. עס איז דאָך אַזוי שטיקנדיק. איך זאָג אים שטענדיק קיין קוני־איילאַנד. נאָר ער איז אַ פוילער, מאַשע, ליגט אַ גאַנצן טאָג אין שטוב איבער די ביכער — דערציילט די מאַמע.

— די מאַמע איז גערעכט, טשאַרלי. מיר פאָרן קיין קוני־איילאַנד. אויפן וועג וועל איך אָפּטרעטן אין דער היים נאָך מיין באָד־קאָסטיום. נעם דיינעם, טשאַרלי.

טשאַרלי איז איצט ארויסגעקומען פון דער צווייטער שטוב אָן אויסגעפּוצטער, אין אַ פריש געוואַשענעם העמד מיט די אויסגעוואַשענע הויזן וועלכע זיינען נאָך ניט געווען אין גאַנצן טרוקן. די הויזן האָבן זיך געקלעפּט און פון די שוואַרצע האָר האָבן גערונען גרויסע טראָפּנס וואַסער איבערן פּנים, פון דעם וואָס טשאַרלי האָט געהאַלטן דעם קאָפּ אונטערן קראַן.

— איך בין געקומען דיך נעמען קיין קוני־איילאַנד זיך צו באָדן. נעם דיין באָד־קאָסטיום — זאָגט נאָך אַ מאָל מאַשע.

טשאַרלי האָט ניט ארויסגעוויזן קיין גרויסן חשק. ער האָט געשמייכלט און געזאָגט אַז ער דאַרף עפּעס באַזאָרגן אין שטאָט און האָט קיין צייט ניט. מאַשע איז געבליבן קאַלט אָפּגעגאָסן פון זיין ענטפער און זיך שוין געקליבן אַוועקצוגיין. די מאַמע העלפט אָבער ארוים מאַשען און זאָגט אַז אין אַזעלכע היצן דאַרף מען ניט זיין אין שטאָט. אָבער באַלד גיט זי אַ זאָג אַז זי וואונדערט זיך וואָס מאַשע טוט אין אַזעלכע היצן אין שטאָט און פאָרט ניט ארוים אויף אַ זומערפּלאַץ, און איז געגאַנגען טרעפן אַז עס איז

אוודאי איבער דעם אויסשטייער וואָס זי באַדאַרף זיך מאַכן. וואָרעם זי האָט געהערט אַז די חתונה וועט זיין גאָר אין גיכן.

— מען האָט דאָך מיר געזאָגט אַז עס האַלט שוין גאָר נאָענט דערביי. נו, זאָל עס דיר זיין מיט מזל.

מאַשע האָט ניט אָפּגעענטפערט. זי איז רויט געוואָרן און גע־שוויגן. נאָר פּלוצעם האָט זי זיך אָנגערופן ווי מיט אַן עקשנות, קוקנדיק אויף טשאַרלין:

— עס איז דאָ אין שטאָט אַזוי פיל צו טאָן פאַר דער חתונה, און דער אָנקל . . . נאָר וואָס דער אָנקל — האָט זי ניט געענדיקט. זי איז רויט געוואָרן און האָט אָפּגעהאַקט אין מיטן. און אָנשטאָט עקשנות אָדער גדלות וואָס דאָס וואָרט „דער אָנקל״ האָט געזאָלט ארויסרופן, האָט עס ארויסגערופן עפּעס רחמנות צו איר.

טשאַרלי האָט רחמנות געקראָגן אויף איר און עס האָט אים באַנג געטאָן וואָס ער איז אַזוי קאַלט צו איר. האָט ער זיך אָנ־גערופן צו דער מוטער:

— דו ביסט גערעכט, „אָלד טשאַפּ״ — האָט ער געקלאַפּט די מוטער אויף די פּלייצעס — עס איז היים. קום, מאַשע, איך נעם דיך זיך באָדן.

— זעסט, מאַשע, ווי מיין זון רופט מיך! אַלטע שקאַפּ. אין דער היים רופט מען אַזוי אַ פערד, אַ שקאַפּע; אין אַמעריקע רופט מען די מאַמע אַזוי.

— אָ, דו „אָלד פּול״ — האָט טשאַרלי אויפגעהויבן די מוטער אויף די הענט און זי אַרומגעטראָגן איבער דער שטוב.

— לאָז מיך אַראָפּ! געדענק אין גאָט, לאָז מיך אַראָפּ, וועסט מיר עפּעס שלעכטס טאָן — האָט זיך די יידענע געבעטן.

— נישט פריער ווי דו וועסט זאָגן „אָלד טשאַפּ״, ניט „שקאַפּ״, נאָר „טשאַפּ, טשאַפּ״.

— וואָס איז דער חילוק טשאַפּ, שקאַפּ, אַבי לאָז מיך אַראָפּ, וועסט מיר נאָך חלילה עפּעס שלעכטס טאָן.

גדלות — גרויסקייט.
באַנג טאָן — פאַרדריסן.

— און איצט דעם סאַלוט! נישט פריער ווי דו וועסט אָפּ־זאָגן דעם סאַלוט!

— „איי פלעדזש אַלידזשענס טו מאַי פלעג“ — האָט די ידענע קוים אַרויסגעשטאַמלט די ווערטער וואָס טשאַרלי האָט זי געלערנט ווען ער איז אַ קינד געווען און איז אין סקול געגאַנגען.

— אָט אַזוי! און איצט גיי אַראָפּ, „אָלד טשאַפּ“ — האָט טשאַרלי פאַרזיכטיק די מוטער אַראָפּגעזעצט פון זיינע פלייצעס אויף אַ שטול אַרויף.

— זעסט, מאַשע, ווי מיין זון באַהאַנדלט מיך — האָט די ידענע זיך באַקלאָגט — אַ ליאַדע וואָס, זעצט ער מיך אַרויף אויפן אַקסל. איך האָב דען כוח צו אים?

— נו, איצט קום, מאַשע.

די מומע האָט געוואוינט אין האַרלעם, אויף איינער פון די אָרעמע יידישע גאַסן. אַז זיי זיינען אַרוים אין גאַס האָבן זיי ערשט דערפילט די היץ. עס איז געווען איינער פון יענע טעג אין ניו־יאָרק, ווען די היץ צעלייגט זיך איבער דער שטאָט פון פרימאָרגן אָן, אַ לאַנגווייליקע און אַ פייכטע, אָן האָפענונג אויף אַן אָפּרו אין לעבן. פון פרימאָרגן אָן ווערט עפּעס דאָס לעבן אַזוי לאַנג־ווייליק.

פון די אָפענע פענצטער קוקן אַרויס שמוציקע בעטגעוואַנט. אויף די פייערטרעפּ טריקענען זיך שטיקלעך וועש; אויף די פענצ־טער — פאַרדאַרטע טעפּלעך מיטן נעכטיקן עסן. און איבער די טרעפּלעך פון די הייזער, אויף די שוועלן ביז טיף אין דער גאַס אַריין וואַלגערן זיך אַרום, ווי אַרויסגעוואָרפענע שמאַטעס, ווי אַרויסגעוואָרפן צעבראָכן מעבל, פרויען און קינדער.

האַלב נאַקעטע האָבן זיי זיך געגליטשט איבער די טרעפּלעך פון די הייזער אויף די טראָטואַרן אַרוים. די מוטערס האָבן גע־פּרוּווט אָפּצונאַרן די קינדער מיט פּענים, וועלכע די קינדער האָבן יעדער רגע פאַרוואַנדלט אין „לאָלי־פּאַפּס“. די „לאָלי־פּאַפּס“ זיינען צעגאַנגען אין זייערע הענטלעך און באַשמירט זייערע פּנימלעך

טראָטואַר — sidewalk.

און די ווייס-געפּרעסטע העמדלעך, די מוטערס אַרבעט פון ביינאַכט, האָבן זיך געקלעפּט פון דעם צעגאָסענעם צוקער.

די קינדער זיינען אָפּגעשפּרונגען פון דעם בריענדיקן טראָטואַר, וועלכער איז אַנגעוואַרעמט געוואָרן פון דער ברענענדיקער היץ, און געכאַפּט זיך אַ רעטונג אויף דעם ברייטן גאַסוועג. און אַלץ איז געפאָרן: ווער אויף רעדלעך, ווער אויף אַן אַלטן קאַסטן, ווער אין אַ הערינגגטון, און ווער עס האָט דערפּאַקט אַן אַלטן ראָד פון אַ וואָגן און האָט דערויף איינגעלאַדן אַלע זיינע פריינד פון גאַס צו פאָרן איבער דער גאַס.

און די שמוץ פון די אומגעקערטע גאַסן האָט זיך אויפגעהויבן פון דער באַוועגונג און געלייגט זיך אויף די פּנימער און הענט, אויף די שטיינער און פענצטער פון דער גאַס, ביז עס האָט דערגרייכט אויף די נאַקעטע ברוסטן פון די מוטערס, וועלכע האָבן דעם שמוץ פון גאַס איינגעקאָרמעט אין זייערע קינדער אין איינעם מיט דער מוטערס מילך...

טשאַרלי מיט מאַשען האָבן שטום דורכגעשפּאַצירט די גאַס און מיט גרויס מי זיך געמאַכט אַ וועג דורך די קינדער, וואָס עס האָט זיך געדאַכט אַז זיי זיינען געבאָרן געוואָרן מיט רעדלעך אויף די פיס, צווישן די פערד, פראַכטוועגן און לאַסטוועגן מיט קוילן, וואָס האָבן זיך געצויגן איבער דער גאַס. מען האָט קיין וואָרט ניט געקענט הערן, ווען מען האָט גערעדט איינער צום צווייטן, איבער דעם גערויש און איבער דער היץ, וואָס האָט זיך געדאַכט איז אַזוי רוישיק און שרייאיק, אַזוי ווי זי וואָלט געווען דורכגעפאָרן די ניו-יאָרקער גאַסן אויף קינדערשע אייזערנע רעדלעך.

נאָר וואָס ווייטער זיי זיינען געקומען אין גאַס אַרויף, אַלץ שטילער איז די גאַס געוואָרן, אַלץ ריינער, שטילער און אָנגענעמער די הייזער. און באַלד איז דער רויש אין גאַנצן פאַרשוואונדן. זיי זיינען אָנגעקומען אויף דער ענד פון דער זעלביקער גאַס וואָס ציט זיך צום פּאַרק צו, ביי דער פינפטער עוועניו.

די הייזער וואָס זיינען געשטאַנען אַקעגן דעם פּאַרק זיינען געווען פאַרהילט אין שאָטן פוןביימער. גרויסע פענצטער האָבן

אַרויסגעקוקט אין גאַס אַריין. נאָר די פענצטער זיינען געווען בלינד, פאַרמאַכט, באַצויגן מיט טונקל־גרינע ראָלעטן. אַרום די הייזער איז געווען קיל און שטיל. נאָר אין די הייזער האָט קיינער ניט געוואוינט און זיי זיינען געווען פאַרשלאָסן אויפן גאַנצן זומער.

לאַנג זיינען זיי געגאַנגען איבער דער גאַס וואָס האָט זיך געצויגן קעגן־איבער דעם פאַרק. דאָ איז געווען אָנגענעם צו גיין. די גאַס איז געווען געהילט אין דעם בלעטערדיקן באַוועגלעכן שאָטן, וואָס די גרויסע בלעטער פון די ביימער האָבן געוועבט איבערן טראָ־טואַר. עס איז שטיל געווען אין דער גאַס. אַ יום־טובדיקע שטילקייט האָט געהערשט. די ביימער און גרינס האָבן עס פאַרשפּרייט אַרום זיך. קיין לעבעדיקער הויך האָט זיך ניט געהערט פון די הייזער. טיר און פענצטער זיינען געווען פאַרמאַכט און פאַרשלאָסן. אַזוי האָבן זיך געצויגן פאַרשלאָסענע פּלעצער איבער גאַסן ווייט אַקעגן צענטראַל־פאַרק. און קיין לעבעדיקער מענטש האָט דערפון קיין נוצן ניט געהאַט.

טשאַרלי האָט זיך אָנגערופן מיט אַ שמייכל:

— די הייזער זיינען דער בעסטער באַווייז פון דער אומאַנט־וויקלונג פון דער אַמעריקאַנער קולטור.

— ווי אַזוי מיינסטו דאָס, טשאַרלי?

— די הייזער זיינען דאָך אַ שרייאיקער באַווייז פון דער אומ־גערעכטיקייט פון אונדזער אָרדענונג אין וועלכער מיר לעבן. מיר זעען דאָס טאָג־טעגלעך. מיליאָנען מענטשן זעען דעם שרייאיקן באַווייז — און מיר שווייגן.

— איך פאַרשטיי דיך ניט, טשאַרלי.

— שטעל זיך פאָר, עס וואָלט ווער אַריינגעקומען אין אַ שטאָט אַריין און וואָלט אָפּגעקויפט דאָס גאַנצע ברויט פון שטאָט און דערנאָך עס פאַרשלאָסן אין גרויסע שפּייכלערס פאַר זיך. אָדער ער וואָלט אָפּגעקויפט אַלע ברינעמער פון שטאָט און פאַרשלאָסן עס פאַר זיך. די מענטשן וואָלטן דאָך אַזאַ איינעם פאַרשטיינט! פאַר

ראָלעטן — roller-blinds, blinds.
שפּייכלער — דאָרטן וואו מע האַלט תבואה (grains).

וואָס איז דאָס בעסער פאַר ברויט און וואַסער? די שטאָט האָט געוויסע געזונטע פּלעצער אָקעגן די פּאַרקן אָדער לעבן וואַסער. און די געזונטע שיינע פּלעצער האָבן רייכע מענטשן אָפּגעקויפט פאַר זיך און פאַרבויט מיט רייכע פּאַלאַצן און פאַרשלאָסן זיי איבערן זומער, ווען די מענטשן נייטיקן זיך צום מערסטן אין אַזעלכע פּלע־צער, און זיינען אַוועקגעפאָרן. ניט זיי האָבן עפּעס דערפון, ניט קיינער האָט עפּעס דערפון. און דאָס זעען מענטשן טאָג־איין טאָג־אויס, טויזנטער און טויזנטער מענטשן זעען דאָס און מע שווייגט! איך האַלט אַז דאָס איז נאָר מעגלעך אין אַמעריקע.

— זיינען דען אין אַנדערע לענדער ניטאָ קיין רייכע מענטשן וואָס האָבן גרויסע פּאַלאַצן?

— יאָ, נאָר אין אַנדערע לענדער, גלייב איך, איך ווייס ניט נאָר איך גלייב אַזוי, האָט דאָס אייגנטום־רעכט אַ געוויסע באַגרע־נעצונג. די מאַכט פון גאָלד איז באַגרענעצט אויף געוויסע רעכט. דאָרט וואו עס רירט ניט אָן די אינטערעסן פון כלל. דאָ אין אַמע־ריקע האָט דאָס גאָלד אַן אומבאַגרענעצט רעכט. אַלצדינג מעגסטו קויפן פאַר גאָלד. און דער בעסטער באַוויז דערפאַר זיינען אָט די פּאַלאַצן, ניט די פּאַלאַצן נאָר די פּלעצער אויף וועלכע זיי שטייען, די פּלעצער וועלכע וואָלטן אין אַנדערע לענדער געווען געהערט צום פאָלק, צו אַלעמען, בעת דאָ אין אַמעריקע פאַרקויפט מען עס פאַר געלט צו יחידים. דאָס איז דאָס רעכט פון די פאַרשלאָסענע ברינעמער. און דאָס איז אַזוי כאַראַקטעריסטיש אַמעריקאַניש.

— פאַר וואָס?

— אַמעריקאַניש הייסט דעמאָקראַטיש. די דעמאָקראַטיע אָן באַגרענעצטע רעכט אויף אייגנטום איז אַ וועט אויף הערשאַפט. ס'איז אַ דעמאָקראַטישע וועלט, מע שטעלט קיינעם קיין באַגרענעצונ־גען ניט, און ווער עס האָט נאָר אין קאָן אַריינצוגעבן: כיטרעקייט, פאַרברעכערישע פעאיקייט — דער קען נעמען אָן אַנטייל אין דער וועלט.

— איך פאַרשטיי דיך ניט אין גאַנצן, טשאַרלי. נאָר פון אַלע

יחידים — איינציקע, individuals

דיינע רייד דערפיל איך אַז דו האָסט שטאַרק פיינט די רייכע. מוז דען יעדער רייכער זיין אַ שלעכטער מענטש? קען מען ניט זיין אַ רייכער און אַ גוטער אויך? — האָט מאַשע געזאָגט ווי זי וואָלט געוואָלט עפּעס פאַרענטפערן.

— יאָ, מאַשע, ביסט גערעכט. איך בין זיך מודה אַז איך האָב אינסטינקטיוו פיינט יעדער רייכן, דעם גוטן גאָך מער ווי דעם שלעכטן. וואָרעם רייכקייט אַליין, פאַר זיך, איז אַ געמיינהייט. רייכקייט איז אַ באַווייז פון פאַרברעכן, פון רויבעריי. עס איז ניט קיין אונטערשייד אויף וואָס פאַר אַן אופן דו קריגסט עס, נאָר אַז דו האָסט מער וויפל דו באַדאַרפסט, באַרויבסטו אַנדערע. און דאָס איז געמיין. און ניט בלויז צוליב דעם, נאָר אויך צוליב אַן אַנדער זאַך. איך מיין אַז אַ רייכער מענטש איז אַ מיאוסער מענטש. ער קען ניט האָבן קיין שיינע געפילן. איך ווייס ניט פאַר וואָס איך קלער אַזוי. אפשר איז מיין דערציאונג שולדיק, די אָרעמקייט אין וועלכער מיר האָבן געלעבט, נאָר איך האָב אינסטינקטיוו פיינט אַ רייכן.

— דו זאָגסט נאָר אַזוי ווייל דו ביסט ניט רייך. אָבער ווען מע גיט דיר געלט...

— איך האָב וועגן דעם געקלערט. איך האָב זיך געפּרואווט פאָרשטעלן אין דער פאַנטאַזיע, ווען מע קומט צו מיר און מע גיט מיר געלט, אָדער איך ווער מיט איין מאָל רייך: שיינע פּאַלאַצן, פערד, זומער־וואוינונגען, אַ רייזע קיין איירָאָפּע... ניין, איך וואָלט ניט געוואָלט! מיר דאַכט זיך, אַז די אַלע געפילן וואָס מע קען האָבן דורך דער מעגלעכקייט פון געלט קענען ניט קומען צו דעם געפיל וואָס מען האָט ווען מען איז אַן אָרעמאַן; צום געפיל וואָס איך האָב ווען איך וואוין אין אונדזער גאַס און זע די אָרעמע מענטשן, די פרויען, די קינדער; צו דעם געפיל וואָס איך האָב ווען איך טראַכט אַזוי וועגן רייכע. מיר איז גוט! איך בין אַן אָרעמער, איך וואָלט געוואָלט שטענדיק זיין אָרעם, אָט אַזוי זיין ווי איך בין אַצינד.

מאַשע האָט געשוויגן. ביז איצט איז דער געשפּרעך געווען

אַזוי זיך. עס האָט זיך מאַשען געדאַכט אַז ער וויל זיך ווייזן פאַר איר מיט זיין געלערנטקייט. דעריבער רעדט ער אַזוי. אָבער די לעצטע ווערטער האָבן זי פלוצעם אַנגערירט. עס האָט זיך איר געדאַכט אַז ער מיינט זי. און ער פילט טאַקע אַזוי ווי ער מיינט. און די ווערטער האָבן איר געבראַכט צו קלערן אויך ווען זי איז געווען אַ קינד, צו קלערן פון האָפּקינס סטריט.

— איצט פאַרשטיי איך שוין.

— וואָס פאַרשטייסטו?

— איצט פאַרשטיי איך פאַר וואָס דו האָסט מיך פיינט. איך ווייס דו האָסט מיך פיינט, און דיין מאַמע האָט מיך פיינט, און אַלע האָבן מיך פיינט, אַלע אָרעמע און גוטע לייט האָבן מיך פיינט, צייט איך בין אַ כלה געוואָרן פאַרן אָנקל.

מאַשע האָט אויפגעהויבן אירע גרויסע אויגן און געלאָזט זיי הענגען אויף טשאַרלין. אירע אויגן זיינען געווען לענגלעכע און גרויסע, דער שניט פון שפּאַנישע טרויבן פון אַ גוטער קוואַליטעט, און אויך אַזוי פול ווי אַ ווײַנטרויב. דער ווייסאַפּל איז געווען העל-לייכטנדיק. און זי האָט געשמייכלט, געשמייכלט ווי אַ קינד. נאָר טשאַרלי האָט געמיינט אַז אָט אין אַ מינוט צעווײנט זי זיך און דער גאַנצער זאַפט פון ווײַנטרויב-אויגן וועט זיך צעגיסן. האָט ער אויך געזאָגט מיט דעם זעלביקן שמייכל:

— דאָס איז ניט דיין שולד, איך ווייס עס.

די ווערטער האָבן מאַשען געבראַכט צו קלערן וועגן זיך און איר גאַנצער סיטואַציע מער ווי אַלע זיינע פריערדיקע רייד. זי האָט זיך פאַרטיפט אין אירע געדאַנקען, איז שטיל געווען דעם גאַנצן וועג, כאָטש אירע אויגן האָבן אויף איין מינוט ניט אויפגעהערט צו שמייכלען און צו גלאַנצן, אַזוי ווי זיי וואָלטן געוואָלט טשאַרלין אונטערהאַלטן קאָמפּאַניע אַנשטאָט אירע רייד.

ווייסאַפּל — דאָס ווייסע אין דעם אויג.

8

קוני־אײלאַנד

אין קוני־אײלאַנד האָט טשאַרלי פּאַרגעסן דעם ערנסטן געשפּרעך וואָס ער האָט געפירט מיט מאַשען. קוים איז ער אַרײַן אין באָד־קאָסטיום און זײַנע נאַקעטע הענט און פיס האָבן דער־פילט די לופט פון ים, האָט עס אים געטראָגן ווי אַ ווינט. ער האָט אומגעדולדיק געוואַרט אויף מאַשען וועלכע האָט געדאַרפט אַרויס־קומען פון דער פרויען־אָפּטיילונג. דער ברעג ים איז געווען באַלייגט פון מענטשן און עס האָט זיך אויסגעוויזן אַז ער איז אַ המשך פון ים. און אָפט מאָל האָט ער קאָנקורירט מיטן ים: די מענטשן אויפן ברעג האָבן אויסגעזען מער און פילער פון דעם ים.

נאָר דער ים מיט די מענטשן האָט טשאַרלין ניט געשטערט. טשאַרלי האָט זיך שטענדיק גוט געפילט צווישן המון. ער האָט ליב געהאַט די מאַסן און זײער רעש. די פאַרשיידן־קאָלירטע מאַסע מענטשן וואָס האָבן פאַרטרונקען דעם ברעג ים האָבן אין אים דערוועקט אַ פרייד און אַ לעבנסלוסט.

די האַלב־נאַקעטע ווײַבער מיט קאָלירטע קאָפּ־באַדעקן און די גאַנץ נאַקעטע קינדער וואָס זײַנען אַרומגעלאָפן מיט פרייד־געשרייען און מיט עסן אין די הענט, די פאַמיליעס אַרום די קינדער — האָבן אים דערמאָנט ווי ער וואָלט זיך געפונען אויף אַ פּיקניק פון אַ פריי־הייטס־יום־טוב. אַלע זײַנען נאַקעט, אַלע עסן און באָדן זיך, וואַשן זיך און שווימען, און אַלץ מעג מען אויף דעם יום־טוב.

ער האָט זיך געפרייט אין אײנעם מיט דעם גרויסן המון מענטשן. ער האָט ליב געהאַט צוזוזען ווי מענטשן האָבן פאַרגעניגן.

המשך — continuation.

המון — mob, crowd.

שטענדיק האָט ער געזען ווי מענטשן אַרבעטן צוזאַמען, ווי מענטשן ליידן צוזאַמען. דאָ אָבער זעט ער ווי מענטשן פרייען זיך צוזאַמען. אַלע האָבן פאַרגעניגן! דאָס האָט אים אָנגעשטעקט, עס האָט גע־וועקט זיין לעבנסלוסט און זיין יוגנט. ער האָט פלינק געוואָלט זיין אין מיטן פרייד, מיטשפּילן און מיטפרייען זיך מיט אַלע. ער האָט געוואָלט וואָס גיכער אין וואַסער אַריין, אויסמישן זיך צווישן דעם פריילעכן המון וואָס זיינע פריידגעשרייען ברומען אַרוים פון ים — און דאָ זעט מען נים מאַשען.

ס׳האָט זיך אים געדאַכט אַז ער איז פאַרליבט אין מאַשען.

דערווייל האָט אים מאַשע אַרומגעזוכט צווישן די מאַסן. טשאַרלי האָט נים באַמערקט ווי פאַרציקט פון דער פרייד, פון די מענטשן, איז ער געגאַנגען פון איין משפחה צו אַן אַנדערער — און מאַשע איז אים נאָכגעגאַנגען, ביז זי האָט אים קוים דערכאַפּט ביי דער האַנט:

— וואו ביסטו? איך זוך דאָך דיך אַרום!

— אָ, מאַשע, קום, קום פלינקער! — און ער האָט געכאַפּט די מיידל ביי דער האַנט און איז געפלויגן מיט איר אין וואַסער אַריין.

אַ כוואַליע פון ים איז זיי געקומען אַקעגן צו שווימען און זי האָט געטראָגן אין אירע פאַלדן אַ סך מענטשן־לייבער און וואַסער־לייב, און זי האָט אָפּגעגאָסן טשאַרלין מיט מאַשען מיט ים־וואַסער און מענטשן־לייבער. עס האָט געדויערט אַ ווײַלע ביז די צוויי, האַלטנדיק זיך ביי די הענט, האָבן געקענט זיך אַרויסכאַפּן פון וואַסער און אַרויסקריגן זיך פון דער מענטשן־מאַסע, באַגאָסענע און אָפּגערונענע. אַ נאַסער האָט טשאַרלי אַרויסגעלאַכט פון וואַסער.

— אָ, מאַשע! און געכאַפּט זי ביי דער האַנט און ווייטער זי געצויגן אין ים אַריין.

אַ צווייטע כוואַליע איז אָנגעקומען און האָט דאָס יונגע פּאָר

פאַרציקט — אַנטציקט, באַגייסטערט.
פאַלד — fold.

צונויפגעוואָרפן, איינגעקנאָטן איינס אין דאָס אַנדערע. מאַשע האָט געפילט טשאַרלים יונג־ביינערדיקן קערפּער, זיינע שטאַרקע יונגע הענט, און טשאַרלי האָט געפילט מאַשעס לייכטן קערפּער. ער האָט זי געצויגן ביי דער האַנט טיפער אין וואַסער אַריין. מאַשע האָט מורא געקראָגן, געשריען פאַר פרייד און פאַר שרעק און אָנגעהאַנגען זיך מיטביידע הענט אויף טשאַרלים יונגן שטאַרקן האַלדז. טשאַרלי האָט זי געהאַלטן מיט ביידע הענט און דאָס וואַסער האָט אים מיטגעהאָלפן. ער האָט געזען ווי איר יונגער שטאַרקער קערפּער שניידט זיך אַרויס מיט אַ נאַסער וואַסער־ליניע פון איר צום לייב צוגעקלעפּטן באַד־קאָסטיום. נאָר לאַנג באַטראַכטן האָט ער ניט געקענט. דער ים האָט זיך געשפּילט מיט זיי און די לוייפנדיקע פרישע וואַלן האָבן געבראַכט דעם קאַלטן סוד פון וויטן טיפן ים צו זיי. יעדער מאָל האָבן זיי דערפילט צווישן זיך אַ דריטן קערפּער, דעם קאַלטן, פרישן, געהיימעניספולן קערפּער פון טיפן וויטן ים. זיי האָבן זיך געשראָקן פאַר דעם פרעמדן קערפּער און גע־טוליעט זיך איינס צום צווייטן.

זיי זיינען ביידע געלעגן אויפן זאַמד און איין זון האָט זיי ביידן באַדעקט. קיין מאָל זיינען זיי נאָך אַזוי נאָענט ניט געווען צוזאַמען. די זון האָט זיי ביידן געוואַרעמט און זיי זיינען ביידע אָנגעשטעקט געוואָרן פון פרייד און צופרידנקייט וואָס האָט געהערשט צווישן די נאַקעטע גליקלעכע מענטשן אויפן ים־ברעג. זיי האָבן ניט געקלערט אַז זיי זיינען יונג און זיי האָבן ניט געוואוסט ביידע אַז זיי האָבן זיך ליב, נאָר זיי זיינען גליקלעך געווען וואָס די זון וואַרעמט זיי און וואַרעמט אַלעמען אויפן ברעג. עס האָט זיך זיי געדאַכט ווי די גאַנצע פאַרשיידן־פאַרביקע מאַסע וואָס פאַרטרינקט דעם וויטן ברעג פון ים, מיט די נאַקעטע הענט און פאַרשיידן־קאָלירטע באַדעקנס אויף די קעפּ, איז איין משפחה — די גאַנצע וועלט איז איין משפּחה געוואָרן, און זיי געפינען זיך צווישן דער משפּחה.

— איך האָב ליב צו זען די מאַסע אין פרייד — האָט טשאַרלי געזאָגט — איך האָב ליב צו זען ווי אַלע פרייען זיך און זיין מיט זיי אין דער פרייד. פאַראַן אַזעלכע וואָס האָבן ניט ליב קוני־איי־

לאַנד, ווייל קוני-אײלאַנד איז דער פּלאַץ פון רויע מאַסן. זײ פאַר־שמוצן דעם ים מיט רעשטלעך פון עסן און באַליַיגן דעם ברעג מיט זייערע אומגעלומפּערטע מיאוסע קערפּערס. און מיר דאַכט זיך אַז פרייד און צופרידנקייט און גליקלעכקייט קען מען נאָר האָבן מיט דער מאַסע, מיט אַ גרויסער רויער מאַסע אין איינעם. מיר וואָלט לאַנגווייליק געווען צו האָבן פרייד און פאַרגעניגן אַליין. מיר וואָלט לאַנגווייליק געווען צו זיין איינער אַ גליקלעכער אָדער צו זיין מיט בלויז אויסדערוויילטע וואָס נאָר זײ האָבן די מעגלעכקייט צו האָבן פאַרגעניגן. פאַרגעניגן קען מען נאָר האָבן אָט דאָ, ווען מע זעט ווי די גרויסע ברייטע מאַסן האָבן פאַרגעניגן. עס דוכט זיך מיר יעמאָלט אַז עס איז גאָר מער ניטאָ קיין שלעכטס און קיין ליידן אויף דער וועלט.

מאַשע האָט געקוקט אויף אים. זי האָט ליב געהאַט צו הערן אים ריידן. טשאַרלי האָט ניט געקענט ריידן רואיק. טשאַרלי האָט געקענט ריידן נאָר מיט באַגייסטערונג, מיט פלאַמעדיקע אויגן און מיט מאַכן מיט די הענט, ווי ער וואָלט איבערגענומען פון פאָטער, דעם פרומען חסיד, די רעליגיעזע באַגייסטערונג און ער האָט זי ניט געהאַט אויף וואָס אויסצולאָדן, האָט ער זי אויסגעגאָסן אויף זיינע איבערצייגונגען. און די איינגעבאָרענע התלהבות פון זיין פרומען פאָטער האָט אפילו די אַמעריקאַנער פּאַבליק-סקול ניט געקענט אויסלעשן.

— קוק זיך אַרום, מאַשע — האָט טשאַרלי געשפּרונגען פאַר פרייד — זע ווי גרויס, ווי ווייט, ווי לאַנג עס ציט זיך אום די מאַסע, הונדערטער טויזנטער — זע, אַלע זיינען גליקלעך, אַלע פרייען זיך. איך האָב ליב די מאַסן! אַז איך בין אין אַזאַ ים מיט מענטשן דאַכט זיך מיר, איך וואָלט אויף אַלץ פעאיק געווען, אויף גרויסע זאַכן. פאַראַן דעמאָקראַטן, סאָציאַליסטן אפילו, וואָס האָבן ניט ליב די גרויסע מאַסע. די מאַסע איז פאַר זײ צו גראָב, אומקולטורעל און זי באַליידיקט זייערע עסטעטישע געפילן. אָפט מאָל איז מיר אויס־געקומען צו הערן פון מיינע חברים אַז זײ פילן זיך איינזאַם צווישן

התלהבות — גרויס באַגייסטערונג.

דער מאַסע. זיי פאַרשטייען ניט, די נאַראָנים, די אידיי פון אַ מאַסע. זיי מיינען אַז די מאַסע איז נאָר אַ צוזאַמענהאַנג פון אַ סך יחידים, גראָבע, אומוויסנדיקע יחידים. זיי ווייסן ניט אַז מאַסע איז אַ קערפּער, אַ נשמה, אַ באַשעפעניש פאַר זיך אַליין. אַז איך געפין זיך אין אַ מאַסע איז ווי איך וואָלט זיך געפונען אין דער אומענדלעכקייט. מאַשע, דו ווייסט וואָס מאַסע איז? אַ מאַסע איז דאָס גרויסע אייביקע לעבן וואָס איז געווען פאַר אונדז און וועט זיין נאָך אונדז. מיר וועלן שטאַרבן, די מאַסע וועט לעבן. זי האָט אייביק געלעבט, אין אַלע דורות, אין אַלע פאָרמען. מיר דאַכט זיך אַז גאָט האָט צום ערשטן באַשאַפן ניט דעם איינצלנעם מענטשן נאָר די מאַסע. אַז איך געפין זיך אין אַזאַ ים מענטשן, דאַכט זיך מיר אַז איך האָב זיך אויפגעלייזט — איך בין אַ טייל פון דעם גרויסן אייביקן.

מאַשע איז שטיל געווען און האָט אים אָנגעקוקט פאַרוואונדערט און פרעמד. אַ סך ווערטער זיינע האָט זי ניט פאַרשטאַנען און זי האָט בכלל קיין מאָל פון קיינעם ניט געהערט אַזוי ריידן. נאָר נאָך מער פון די רייד איז איר פרעמד פאָרגעקומען טשאַרלי אַליין. דורך דעם יאָר וואָס זי איז אַ כלה מיטן אָנקל און זי האָט טשאַרלין ניט געזען, דערקענט זי אים ניט. טשאַרלי פלעגט שטענדיק פאַרשעמט שווייגן אין דער געזעלשאַפט פון מיידלעך. די מיידלעך האָבן פון אים חוזק געמאַכט. און ער האָט אָפּגעענטפערט מיט אומגעלומפּערטקייט, זיינע וויצן האָבן קיין מאָל ניט אויסגענומען. וואָס איז געוואָרן מיט טשאַרלין? וואו איז ער געווען? וואָס האָט ער געטאָן? זי האָט זיך אָנגעהויבן אַ ביסל צו זשענירן פאַר אים ווייל זי קען ניט אַזוי ריידן ווי ער. און עס האָט זי אַרומגענומען אַ געוויסע שטאָלצקייט אויף אים און ער איז איר געפעלן פאַר וואָס ער רעדט אַזוי.

טשאַרלין האָט ניט אויסגעמאַכט צי מאַשע פאַרשטייט אים יאָ אָדער ניט. ער האָט גערעדט מער פאַר זיך ווי פאַר איר. אָבער האָט ער געמיינט, אַז אַלע טראַכטן אַזוי ווי ער און אַלע טראָגן זיך אַרום מיט די געדאַנקען וואָס ער.

טשאַרלי איז געווען פון יענער וואַקסנדיקער יוגנט אין אַמע-

ריקע וואָס זייער גלויבן אין אידעאַליזם איז נאָך אַזוי יונג און פריש אַז עס שמעקט פון איר דער טוי פון וואַקסן. ווי אַלצדינג אין אַמע־ריקע איז אָנגעזאַפּט מיט ענערגיע פון יונגער שפּראַצנדיקער פּרוכט, אַזוי איז אויך דער אַמעריקאַנער אידעאַליזם. ער ווייזט זיך אַרויס יונג און פול מיט גלויבן. נאָך דער גאַנצער אידעאַליזם איז אָנגע־ווענדט אויף פּראַקטישע זאַכן און אויף באַקוועמער מאַכן דאָס לעבן. דער זעלביקער ענערגישער שטראָם פון דער יונגער שפּראַצנדיקער קראַפט וואָס בויט די הימל־קראַצערס און וואַרפט מיילן־לאַנגע בריקן איבער טאָלן און טייכן — טרייבט אויך די דענקנדיקע קראַפט פון אַמעריקע צום פּראַקטישן און ניצלעכן אידעאַליזם.

טשאַרלי האָט באַלאַנגט צו אַן ענגן קרייז פון יידישער שטודירנ־דיקער יוגנט וואָס האָט ניט געלערנט פאַר קאַריערע. זיי זיינען געווען אַרומגענומען פון אַט דעם יונגן אַמעריקאַנער אידעאַליזם. דער אָפּטימיזם וואָס האָט געשטעקט אין זייער בלוט, אַ ירושה פון זייער אַלטער אמונה, האָט אומבאַוואוסט געפּאַדערט אין זיי דעם פּראַקטישן אידעאַליזם.

טשאַרלי האָט זיך געהאַט באַקענט מיט אַ גרופּע רוסיש־יידישע אינטעליגענטן וואָס זיינען דאָ געווען אַקטיוו אין דער אַרבעטער־באַוועגונג. פון זיי האָט ער געהערט פון דער אַרבעטער־באַוועגונג אין רוסלאַנד, פון דער רעוואָלוציע, פון דעם רוסישן אידעאַליזם, פון סיביר, פון טורמע. רוסלאַנד, די רעוואָלוציע איז ביי אים געווען ווי אַ פאַרצויבערטע לעגענדע, ווי אַ הייליקייט, אַן ארץ־ישראל; און די רוסיש־יידישע אינטעליגענץ איז ביי אים געווען ווי אַ הייליקע. ער איז שטאָלץ געווען וואָס ער קומט פון רוסלאַנד, פון לאַנד פון רעוואָלוציע און אידעאַליזם. און ער האָט זיך מיט זיין גאַנצער אומשולדיקער יוגנט־קראַפט אַריינגעוואָרפן אין דער באַוועגונג דאָ. און געדענקנדיק און פילנדיק דאָס לעבן פון די יידישע אימיגראַנטן, האָט זיך ביי אים דערוועקט דער פּראָטעסט, זיין פּראָ־טעסט פון אַ געזונטן, אין גלייכבאַרעכטיקונג דערצויגענעם יינגל צום דערנידעריקטן לעבן פון זיינע עלטערן.

צו איין און צוואַנציק יאָר איז טשאַרלי נאָך געווען די אומשולד

אַליין. זיין באַציאונג צו מאַשען איז געווען ווי די באַציאונג פון דער מערהייט וואָס איז דערצויגן אין אַמעריקע: אַ באַציאונג פון אַ חבר אַ יינגל צו אַ חברטע אַ מיידל. זיין יונגער קערפּער, וועלכער איז פון פּאַבליק-סקול אָן געוואָרן אויסגימנאַסטירט און געהאַלטן אין איין זיך ברעכן און באַוועגן איז געווען צו ניכטער פאַר קער־פּערלעכער ליידנשאַפט. זיין ענערגיע איז אַנגעווענדט געוואָרן אויף באַוועגונגען, אויף שפּרינגען, אויף שפּילן. איצט איז ער געלעגן לעבן מאַשען אין דער זון אויפן זאַמד, געזען די ליניעס פון איר יוגנט וואָס שניידן זיך אַרויס פון איר באַד־קאָסטיום, און ער האָט גערעדט צו איר ווי צו אַ פריינד אַ יינגל. ער האָט געשטיפט מיט איר, זי געריסן ביי דער האַנט און געשלעפּט זי ביים אָרעם איבערן זאַמד, וואו די זון האָט זיי ביידן באַגאָסן מיט ליכט און וואַרעמקייט.

— קום, מאַשע, וועלן מיר זיך לאָזן אין דעם ים פון די מענטשן. קוק, זעסט ווי גרויס דער ים מענטשן איז. קום, איך האָב ליב צו טראָגן זיך אין אַ ים מענטשן!

מיט נאַקעטע פיס און נאַקעטע הענט, זיינען מאַשע און טשאַרלי געגאַנגען צווישן די האַלב־נאַקעטע לייבער. עס איז געווען ווי די גאַנצע וועלט וואָלט זיך צונויפגעקומען צום ברעג ים, אַראָפּגע־וואָרפן פון זיך די זינדיקע באַפלעקטע קליידער און געמאַכט אַ נאַ־קעטע שטאָט. אַזוי זיינען זיי ביידע געגאַנגען האַנט אין האַנט, און זייערע נאַקעטע שטיקער לייבער האָבן זיך אָנגערירט און געריבן אָן פרעמדע, אָן אומבאַקאַנטע. און טשאַרלי האָט דערביי געהאַט די באַדערפעניש צו ריידן. און ווער עס וואָלט לעבן אים געגאַנגען, מיט דעם וואָלט ער זיך מיט זיינע געפילן געטיילט.

— קוק, מאַשע, קוק, ווי ווייט און ברייט עס איז דער ים מענטשן. זע, די גאַנצע וועלט איז זיך צונויפגעקומען. כ׳האָב ליב די ניו־יאָרקער מאַסע. אַז מע זעט אַ ניו־יאָרקער מאַסע זעט מען די גאַנצע וועלט פאַר זיך. אין אַלעמעס אויגן ליגט אַ בענקשאַפט פון אַ יוגנט, פון אַ קינדהייט. וואָס זיי האָבן ערגעץ אַנדערשוואו, אין אַן אַנדער לאַנד דורכגעלעבט. דאָס איז ניו־יאָרק. מיר אַלע זיינען ניו־יאָרקער, איך, די אַלע וואָס ליגן דאָ. מיר אַלע האָבן אונדזער

קינדהייט פאַרבראַכט ערגעץ אַנדערשוואו. אַ ניו־יאָרקער צו זיין הייסט צו האָבן אין די אויגן אַ בענקשאַפט צו אַן אַנדער וואַסער, פעלד און זון. יעדער איינער פון אַט די האָט זיך אויפגעצויגן אין אַן אַנדער לאַנד. אַ סך קומען דאָ פון די ברייטע סטעפּן פון רוסלאַנד און אַ סך געדענקען דעם ליכטיקן הימל פון איטאַליע; אַנדערע קומען פון די רייך־קאָלירטע און בילדערישע פעלדער פון אונגאַרן און גאַליציע; אַ סך געדענקען די אַראַבישע וויסטעניש; פאַראַן אַזעלכע וואָס האָבן זיך אויפגעצויגן אויף די באַמאַלטע רייזפעלדער פון כינע און יאַפּאַן, און ווער אויף די הויכע בערג צווישן שעפּסן און קי, און אַזעלכע וואָס האָבן נאָך געזען דאָס קליינע יידישע שטעטל מיט די פאַרשנייטע דעכער אין ווינטער.

— דו געדענקסט, מאַשע, אונדזער שטעטל קוזמין אין ווינטער? איך געדענק עס ווי אין אַ חלום: די קליינע שול מיט אַ פענדעלע פון דאַך אַראָפּ, אַן אויסגעדרייט פענדעלע. דער טאַטע האָט מיך געפירט אין שול אַריין, אויף די פּלייצעס האָט ער מיך געשלעפּט. און איך האָב געהאַלטן אַ סידור מיט אַן עפּל אין דער האַנט. און אויף דער שול איז געווען אַ פענדעלע!... און מיר אַלע דאָ ליגן נאַקעט ביי איין ברעג פון קוני־איילאַנד.

מאַשע איז טרויעריק געוואָרן און פאַרקלערט. טשאַרלים ווערטער האָבן איר געבראַכט צו קלערן וועגן איר לאַגע. זי האָט זיך אויך דערמאָנט אַן קוזמין און האָט געזען איר קינדהייט ווי אין אַ חלום, ווי זי ציט זיך אויף ביים זיידן. זי האָט געדענקט דעם אַלטן יידן וואָס האָט איר געגעבן לעקעכלעך, און דערנאָך האָט זי אַלץ פאַרגעסן און ווידער זיך דערמאָנט אַן האָפּקינס סטריט, ווי זי לויפט צום קצב ער זאָל איר באָרגן פלייש. „פאַ אַרבעט" — און דערנאָך דעם אָנקל און איר לאַגע איצט. זי איז טרויעריק געוואָרן און האָט אויפגעהויבן אירע שוואַרץ־געדיכטע ברעמען און אירע פולע וויינטרויב־אויגן צו טשאַרלין:

און דו וואָלטסט ניט געוואָלט זיין געבאָרן אין אַמעריקע?

— ניין — האָט טשאַרלי געענטפערט — איך בין גליקלעך וואָס

פענדעלע איבער דער שול — געמאַכט פון בלעך, דרייט זיך פון ווינט.

איך בין אַ ניו־יאָרקער, אַ פרעמד־געבוירענער, מיט בענקשאַפט נאָך רוסלאַנד, ווי אַלע דאָ אין דער פרעמד געבוירן. און מיר אַלע דאָ פון דער פרעמד וועלן מאַכן אַמעריקע אַ שיינע, אַ פרייע, אַ גרויסע אַמע־ריקע. יעדער איינער וועט ברענגען דאָס שיינע פון זיין לאַנד און וועט עס אָפּגעבן אַמעריקע. זיי ברענגען דאָס מיט אויף די שיפן פון זייערע לענדער. די איטאַליענער, די רוסן און די טשעכן מיט די אונ־גאַרן, און די סקאַנדינאַווער מיט די אַראַבער — אַלע, אַלע ברענגען מיט דאָס שענסטע פון זייער לאַנד, די בענקשאַפט פון זייער קינד־הייט, און וועלן דאָס אַוועקגעבן אַמעריקע. איינער ברענגט זיין שיינקייט, זיין קונסט, זיין גלויבן. דער אַנדערער זיין גליקלעכן קאָפּ, זיין ערלעכקייט. אַל דאָס שענסטע און דאָס בעסטע פון דער גאַנ־צער וועלט, אַלץ וועט זיך צוזאַמענלייגן. און מיר אַלע וועלן זיין די גרויסע, די פרייע, די נייע אַמעריקע!

— און וואָס וועסטו, טשאַרלי, געבן אַמעריקע? — האָט מאַשע לאַכנדיק געפרעגט.

— וואָס איך וועל געבן? איך וועל געבן דאָס, וואָס אַלע קינ־דער פון יידן וואָס קומען פון רוסלאַנד. אָ, מיר זיינען אַ סך שולדיק אַמעריקע און מיר דאַרפן איר אַ סך געבן. אַמעריקע האָט אונדז אַלץ געגעבן, אונדז אַנדערש געמאַכט פון אונדזערע עלטערן. אַ סך זיינען מיר שולדיק אַמעריקע פאַר דער פרייהייט וואָס זי האָט אונדז געשאָנקען. און מיר וועלן איר געבן דאָס וואָס די יידן האָבן געגעבן רוסלאַנד: אונדזער רעוואָלוציאָנערן גייסט, אונדזער אייביקן פּראָ־טעסט, אונדזער אומצופרידנקייט. מיר זיינען פאַרפליכט אַנדערש צו זיין ווי אונדזערע עלטערן. אונדזערע עלטערן זיינען אַראָפּגעקו־מען, זיינען זיי געוואָרן שקלאַפן אין אַמעריקע. און מיר מוזן זיי באַפרייען. מיר אַלע זיינען קינדער פון שקלאַפן. זיינען אונדזערע עלטערן ניט געווען קיין שקלאַפן? מיין טאַטע, דיין טאַטע. און האָט דיך דיין טאַטע ניט אַוועקגעגעבן צו זיין ברויטגעבער ווי מע ניט אָפּ אַ שקלאַפנקינד?

— האַלט, וואָרעם איך'ל . . . — האָט מאַשע געזאָגט און איז רויט געוואָרן. אירע פולע וויינטרויב־אויגן זיינען פול געוואָרן

מיט פערל-טרערן. נאָר ביי זיך האָט זי שוין באַשלאָסן טשאַרלין ניט לאָזן זען אַז עס האָט איר עפּעס אַנגערירט. און אויסצולאַכן די גאַנצע זאַך האָט זי זיך אָפּגערופן:

— האָסט עפּעס געלט, טשאַרלי?

— איך מיין, אַרום אַ דאָלאַר. ער האָט שוין גענוי געוואוסט די סומע געלט וואָס ער פאַרמאָגט, נאָר געמאַכט זיך מעשה רייכער.

— און איך אַ האַלבן. דאָס וועט סטייען.

— אויף וואָס?

— איך וויל זיך אַמוזירן. מיר זיינען דאָך אין קוני-איילאַנד.

— דאָס איז אַ פּלאַן! — שרייט אויס טשאַרלי.

— נו, גיי זיך אָנטאָן. איך אויך. מיר וועלן זיך טרעפן אין דרויסן.

און ער איז פלינק אַוועק. טשאַרלי האָט ערשט איצט זיך דער-מאָנט, וואָס ער האָט געזאָגט און איז געבליבן אַ פאַרשעמטער, מער פון איר שמייכל ווי פון די אומגעלומפּערטע רייד, וואָס ער האָט אַזוי אומגעשיקט אַרויסגערעדט.

מעשה . . . — אַזוי ווי אַ . . . למשל: מעשה סוחר — אַזוי ווי אַ סוחר; מעשה חתן — אַזוי ווי אַ חתן, אַזוי ווי עס פּאַסט פאַר אַ חתן.

סטייען — גענוג זיין, קלעקן.

9

„טויזנט און איין נאַכט"

באַכן באַדן האָבן זיך ביידע געפילט פריש און פול מיט ענערגיע. נאָר טשאַרלי האָט זיך צוריקגעהאַלטן אין פאַרלעגנהייט. עס איז אים געווען אומבאַקוועם איבער דעם וואָס ער האָט דער־מאָנט מאַשען וועגן אַנקל.

מאַשע האָט אָבער געמאַכט, אַז ער זאָל אַלצדינג פאַרגעסן. מיט אַ ווייכער שטים, מיט מיידלשער ווייבלעכקייט, וואָס מיט דעם איז שוין פול געווען איר גאַנץ וועזן, האָט זי זיך אָנגערופן:

— דו, טשאַרלי, גיב מיר צו האַלטן דאָס פאַרגעלט. פאָרן איבעריקן וועלן מיר זיך גוט פאַרברענגען. אַז ניט וועלן מיר אַלץ נאָך אויסגעבן און ניט האָבן מיט וואָס אַהיים צו פאָרן.

דאָס זאָגנדיק האָט זי אַראָפּגענומען פון איר געלט אַ קוואָדער און קאָקעטיש איינגעבונדן אין טיכל, שמייכלענדיק צו טשאַרלין. דאָס איבעריקע האָט זי אַריינגעשטעקט טשאַרלין:

— נאַ, צושטייער.

— וואָס ווילסטו זען?

— אַלץ. איך וויל זיך באמת גוט פאַרברענגען.

— גוט, קום! און הונגעריק ביסטו ניט? איכ'ל דיר זאָגן דעם אמת, איך בין זייער הונגעריק — האָט טשאַרלי געזאָגט אין פאַרלעגנהייט.

— איך אויך, — האָט מאַשע געלאַכט — נאָר מיט עקאָנאָמיע. איך וויל זיך נאָך אַמוזירן.

— וואָס?

— „קרעקער־דזשעקס".

טשאַרלי איז אָבער געווען פאַר מער סאָלידס און האָט פאַר־

געשלאָגן „פראַנקפורטער". עס איז געבליבן אי דאָס ערשטע, אי דאָס צווייטע. זיי האָבןביידע געגעסן אויף דער גאַס, שטופנדיק זיך צווישן דעם טייך מענטשן, וואָס האָט געשטראָמט איבער די טראָטואַרן, און געלאַכט זיך אין פּנים אַריין.

זיי זיינען געגאַנגען זען די „זיבן וואונדער פון דער וועלט". מען האָט געוויזן אַ קו מיט צוויי קעפּ, געבראַכט פון אינדיע; אַ צווילינג-געוואַקסענעם צווילינג (מיידלעך), געבראַכט פון כינע, און צוויי קליינע ליליפּוטן, איינעם אַ יאַפּאַנער און דעם צווייטן אַ נעגער; די דיקסטע מיידל פון דער וועלט, וואָס האָט געוואויגן העכער פון פינף הונדערט פונט; אַ מאַן מיט אַ פּנים פון אַ לייב, אַ יונגע מיידל מיט גראָע האָר; אַ נעגער-פרוי, וואָס קריכט ווי אַ בער און אַ ווילדן אינדיאַנער, וואָס אַ קאַפּיטאַן האָט ערשט אַנטדעקט. זיי האָבן באַצאָלט צו פינף סענט פאַר די „זיבן וואונדער פון דער וועלט", וואָס מען האָט געבראַכט פאַר זיי פון אַלע עקן פון דער וועלט. וואו די נאַטור באַשאַפט עפּעס אויסטערלישס, מעג עס זיין אויף די פאַרבאָרגענע וויסטע אינדזלען, געפינט מען עס אויס און מע ברענגט עס קיין קוני-איילאַנד און מע ווייזט עס פאַר פינף סענט.

אין אַן אַנדער אָרט האָט מען פאַרשפּראָכן צו ווייזן די כּישוף-מאַכעריי פון עגיפּטן, געטריבן פון כאַליף פון מצרים. און ווי אַ צייכן, אַז מע זאָגט אמת, האָט דער גרויסער טונקעלער כאַליף פון מצרים געהאַלטן אַ כינעזישן יינגל: ער האָט אים געלייגט שלאָפן אויף אַ בעזעם און האָט אים געמאַכט רוען אין דער לופטן און האָט אים געהויבן אין דער הייך. נאָר אַלצדינג וואָס דער כאַליף האָט געהאַט צו ווייזן האָט ער געוויזן אין דרויסן, בחינם, פאַר אַלע מענטשן. די וועלכע האָבן באַצאָלט אַ ניקל און זיינען אַריינגעגאַנגען האָבן אינעווייניק שוין גאָרניט געזען.

פאַר נאָך פינף סענט האָבן זיי זיך געפונען אין כינע און געזען די שלאָפנדיקע כינעזישע פּרינצעסין מיט אירע קליינע צו-

---

בחינם — אומזיסט.
כּישוף — sorcery.

נויפגעקוועטשטע פּיסעלעך, מיט די גאָלדענע פּאַנטאָפעלעך אויף די פּיסעלעך.

און פּאַר נאָך אַ ניקל האָבן זיי זיך געפונען אין אַלאַדינס כּישוף-לאָמפּ, וואו דער גרויסער שטאַרקער אַלאַדין, דער אָפּגע-ברענטער אַראַבער מיט די אוירינגלעך אין אויער, מיט די גרויסע שטאַרקע ליפּן, איז אויפגעשטאַנען פאַר זיי. פון זייערע קינדער-חלומות, פון די ביכלעך אַרויס, איז ער לעבעדיק געוואָרן. אָט שטייט ער פאַר זיי, אַלאַדין פון „טויזנט און איין נאַכט", רייבט דעם כּישוף-לאָמפּ — און עס באַווייזט זיך אין דער לופט אַ טיש געדעקט מיט גאָלדענע און זילבערנע כּלים. אַלאַדין נעמט אַ קרוג אין האַנט אַריין און גיסט פון אים וויין אַרויס. אַלאַדין רייבט דעם כּישוף-לאָמפּ און עס קומט צו פליען אַ ווייסע טויב, אַ דינערין פון דעם לאָמפּ, און שטעלט זיך אויף זיינע פּלייצעס און רוימט אים איין אַ סוד אין אויער אַריין, אַ שליחות פון אַ געהיימער, פאַרכּישופטער וועלט.

זיי זיינען געגאַנגען פון איין כּישוף-פּאַלאַץ צום צווייטן. עס האָבן זיך פאַר זיי אויפגעעפנט די געהיימענישן פון אינדיע, די פאַר-באַרגענישן פון מצרים און די סודות פון דער ווייטער פאַרכּישופּ-טער אַראַביע. עס האָט זיך זיי געדאַכט, אַז זיי לעבן אין דער צייט פון „טויזנט און איין נאַכט", ווען מע האָט נאָך ניט געפונען דעם וועג קיין אינדיע, און זיי זיינען זיך אין די פאַרכּישופטע לענ-דער פון אַלטן אָריענט. זיי האָבן געזען די טעמפּלען פון כינע און די טענץ פון אינדיע. און די פּרינצן פון אינדיע האָבן זיי נביאות געזאָגט וועגן זייער גורל. און די אַלאַדינס פון אַראַביע האָבן זיי אַמוזירט מיט דער קונסט פון זייערע צויבערייען. און אומעטום האָבן זיי געפונען פּראַכט און גלאַנץ פון דעם פאַרבאָרגענעם אַלטן אָריענט.

אַז זיי זיינען אַרויסגעקומען פון די כּישוף-פּאַלאַצן, האָבן זיי זיך ביידע געפילט ווי שיכּור. זיי האָבן זיך אויסגעזעצט אויף צוויי פערד. באַקליידט זיינען געווען די פערד מיט רייכע מאַנטלען ווי די פערד פון אַן אַראַבישן אָנפירער. גרויסע טייערע בריליאַנטן

און רויטע שמאַראַגדן און סאַפּיר־שטיינער, רויב פון געפאַנגענע פּרינצעסינס און פון אין מלחמה געפאַלענע כאַליפן, זיינען געהאָנגען אויף די פּערד. און פון אַ טייערער אַראַבישער בלוטראַסע זיינען די פּערד געקומען. פון די ברייט־ציטערנדיקע נאָזלעכער האָט געשלאָגן אַ רויך און פון איידל־דעליקאַטן מוילשניט האָט געשלאָגן אַ שוים. און אַ פּרינץ מיט אַ פּרינצעסין זיצן האַנט אין האַנט אויף די פּערד, מאַשע און טשאַרלי, און פּאָר זיי אַנדערע פּרינצן און פּרינצעסינס. און זיי פאָרן אויף די פּערד, יאָגן איינס דאָס אַנדערע און קענען זיך קיין מאָל ניט כאַפּן. וואוהין רייטן די פּרינצן? אין דעם לאַנד פון חלום, אין דער אייביקער פרייד, אין יוגנט אַריין.

אַ מינוט די רייזע. פון האַלץ די פּערד, אַ ראָדשפּאַן — דער מהלך. אָבער וואָס איז דער חילוק? די וואָר — אַ מינוט, אייביק — דער חלום.

און באַלד זיצן זיי אין אַ פליקאָרב. עס הייבט זיך אַ קאָרב אין דער לופטן העכער און העכער. עס אַנטפּלעקט זיך פאַר זיי דער גרויסער הימל, קוני־איילאַנד מיט די מיליאָנען מענטשן, דער ים מיט מענטשן און דער ים וואַסער אונטער זייערע פיס.

זיי הייבן זיך העכער — פּלוצעם פאַלן זיי מיט אימפּעט אַריין אין אַ טיפן טאָל מיטן קאָפּ אַראָפּ אין אַן אונטערגרונט, אַ וואַסער אונטער זייערע פיס, דער טויט פאַר די אויגן: און ווייטער שווימסטו אין דער הייך, דו פליסט העכער, העכער, פאַרגעסן דאָס לעבן, פאַרגעסן די וועלט.

און שיכור פון כישוף, געפינען זיי זיך באַלד אין גען־וויאַלעטן וואָלקן, וואָס הילט איין די וואונדערשטאָט ווי אין אַ פאַנטאַסטישן חלום. קוני־איילאַנד האָט זיך אָנגעצונדן. עס פליסן די טייכן ליכט פון די הייזער, פון די טורעמס און דעכער אַראָפּ, ווי שטראָמען וואַסער. עס דרייען זיך די רעדער מיט ליכט איבער די טורעמס, פליען אַוועק פון די הייזער, שווימען אַריין אין דער לופט. און עס דאַכט זיך אַז איבער דער וועלט האָט זיך דער הימל נענטער

שמאַראַגדן — טייערע שטיינער, emeralds.
סאַפּיר־שטיינער — טייערע שטיינער, sapphire.

געדרוקט, און עס האָט זיך באַוויזן דאָס שיינענדיקע ליכט פון די שטערן מיט די קאָמעטעס. קוני־איילאַנד איז פאַרוואַנדלט געוואָרן אין אַ חלום, ווי אַ לעגענדאַרע שטאָט, פון די קינדער־ביכלעך אַרויס.

די קינדער־יאָרן זיינען צוריק אויפגעשטאַנען לעבעדיק. און אַלץ איז אין דער וואָר געקומען. אַלע מעשיות זיינען אמת געוואָרן. און מענטשן, גרויסע מענטשן, לעבן ווי קינדער, האָבן לעבעדיק געמאַכט אַ קינדערשטאָט פון די מעשה־ביכלעך אַרויס און לעבן אין איר.

איבער קוני־איילאַנד הענגט אַ גאָלדענער רויטלעכער נעבל און אַלע לעבן אין דעם נעבל, גייען און וואַקלען זיך ווי שיכור, ווי זיי וואָלטן געלעבט אין אַ חלום. פון די געוועלבער אַרויס גיסן זיך טייכן ליכט, רויטע, געלע. עס זיינען געמאַכט די געוועלבער ווי גרויסע קינדער־הייזלעך. און פאַר די געוועלבער שטייען גרויס געשניטענע ליאַלקעס און האַלטן טראָמפּייטן אין די הענט און שפּילן. עס דאַכט זיך אַז מע לעבט אין גאָר אַ קינדערשער וועלט, אין דער כישוף־וועלט פון די קינדער־יאָרן. אַלע, אַלע, די גאַנצע וועלט זיינען צוריק געוואָרן — גרויסע קינדער...

אַז זיי זיינען געזעסן אין דעם וואַגאָן צוריק אַהיים צו פאָרן, האָבן זיי זיך ביידע ווי אויפגעכאַפּט פון אַ חלום, וואָס זיי האָבן דורכגעלעבט. ווידער זיינען זיי זיך פאַרגעקומען פרעמד. זי האָט געפילט אַ שנור אויפן האַלדז, וואָס עס האָט איר ווער פאַרוואָרפן. און טשאַרלין האָט זיך געדאַכט, אַז ער האָט גערעדט אַ גאַנצן טאָג נאַרישקייטן. און צו וואָס? און פאַר וועמען? נאָר דאָך האָבן זיי ביידע געפילט ווי עפּעס האָבן זיי דורכגעלעבט צוזאַמען, עפּעס אַזעלכעס, וואָס האָט זיי ביידן אויף אַ מינוט זייער נאָענט צונויפגעבראַכט, און דאָס וואָס עס איז געשען קען שוין נישט אָפּגעווישט ווערן — זכרונות פון אַן אַנגענעמען חלום וואָס פאַרוועבט זייערע מידע מוחות.

זיי און דער גאַנצער וואַגאָן מענטשן האָבן געכאַפּט אַ לעצטן בליק אויף קוני־איילאַנד. הויכע פייערדיקע טורעמס האָבן זיך

געהויבן אין דער הייך איינער נאָכן אַנדערן. פייער־ברענענדיקע רעדער האָבן זיך געדרייט אין דער לופטן און זיי האָבן זיך געהאַלטן אין חלל ווי דורך אַ נס. שטאָלץ און אומגעוויינלעך שיין און ווי גאָרניט פון דער וועלט האָבן זיך געוויזן די פייער־ברענענדיקע טו־רעמס אויף די פייער־ברענענדיקע הייזער. און זיי האָבן אויסגעזען ווי קופּאָלן און טורעמס פון הייליקע געטלעכע טעמפּלען, וועלכע זיינען פון הימל אַראָפּגעפאַלן. עס האָבן אויסגעזען די רעדער און די ברענענדיקע גאַסן אין דער לופטן און די ברענענדיקע שפּיצן פון די טורעמס ווי טעמפּלען געטלעכע, ווי אַ מעקאַ, ווי אַ ירושלים. און זיי האָבן געצויגן צו זיך מיט זייער מאַיעסטעטישן, וואונדערלעכן הייליקן גלאַנץ. און יעדער איינער האָט אין האַרצן געבענטשט און געדאַנקט די הייליקע וואונדערשטאָט קוני־איילאַנד וואָס ברענגט פרייד, נחת און שפּילערייַ צו מיליאָנען.

10

די כלה וויל ניט

אין דער היים זיינען מאַשעס עלטערן אומרואיק געוואָרן, וואָס מאַשע איז אוועק אין קוני־איילאַנד און מע זעט זי ניט. עס איז שוין געווען שפּעטלעך אויך, די צייט פון אָוונטברויט. דער טיש איז געדעקט געווען. דאָס געשליפענע גלאָזוואַרג, וואָס אַהרנס ווייב האָט זיך אָנגעקויפט אין שטוב צייט עס איז איר גוט געגאַנגען, האָט געפינקלט פון גלעזער־שענקל אַרויס. און מאַשעס מוטער ראָזע איז געזעסן ביים געדעקטן טיש אַן אומגעדולדיקע, אַ מאָל געקלימפּערט מיטן גאָפּל, אַ מאָל אוועקגעשאָרט אַ טעלער און געקלאַפּט מיט די ליפּן:

— נאַ דיר אַ קוני־איילאַנד.

אַהרן, אַן אַ ראָק, איז געשטאַנען ביים אָפענעם פענצטער און אַרויסגעקוקט אומגעדולדיק אויף מאַשען. דער ווייבס קלאַפּן מיט די ליפּן האָט אים דענערווירט, וואָרעם כאָטש עס איז ניט געווען קיין אויסערגעוויינלעכס אין מאַשעס זאַמען זיך, האָט זיי דאָך מאַשעס פאַרשפּעטיקן אויפגערעגט. וואָס פאַר אַ קלייניקייט עס האָט זיך ניט געטראָפן מיט מאַשען האָט זיי באַלד באַאומרואיקט, ווי מע באַאומרואיקט זיך שטענדיק וועגן אַ גרויסן אוצר. האָט אַהרן אָפּגעבויגן דעם קאָפּ פון פענצטער און געברומט:

— ראָזע, לאָז מיך שוין גיין, ראָזע.

די איבעריקע קינדער זיינען ניט געווען אין שטוב, געווען אַרויסגעפאָרן אויף זומער־וואוינונגען. נאָר טאַטע־מאַמע זיינען איבערגעבליבן מיט מאַשען צוליב דעם אויסשטייער. עס האָט טאַקע געהאַלטן קורץ פאַר מאַשעס חתונה.

— וואו איז זי געגאַנגען, ראָזע?

— וואו? איך האָב דיר געזאָגט, קיין קוני־איילאַנד. זי האָט געוואָלט זיך אויסבאָדן.

— און מיט וועמען איז זי געגאַנגען אין קוני־איילאַנד?

— וואָס פרעגסטו מיך? דו ווייסט ניט? זי האָט דאָך געזאָגט, זי גייט מיט טשאַרלין אין קוני־איילאַנד זיך באָדן.

— מיט טשאַרלין, האַ? ראָזע, מיט טשאַרלין איז זי געגאַנגען אין קוני־איילאַנד, און דער אַנקל האָט מיר אָנגעקלונגען, אַז ער קומט באַלד אַריין מיט דער מאַשין זי אַרויסנעמען. דער אַנקל האָט מיך היינט געפרעגט אַ מאָל צען אויף איר. גיי זאָג אים, אַז זי איז גע־גאַנגען מיט טשאַרלין אין קוני־איילאַנד. גיי זאָג אים מיט טשאַר־לין! איצט וועט ער באַלד אַריינקומען און זי וועט ניט זיין — איז געגאַנגען מיט טשאַרלין אין קוני־איילאַנד! האַ, ראָזע, שיין זעסטו אוים! האַ?

— וואָס בין איך שולדיק? איך האָב זי דען געזען? אויפ־געכאַפּט זיך אין דער פרי און איז אַוועק. וואָס האָב איך געזאָלט טאָן?

— גיי זאָג דעם תירוץ דעם אַנקל. גיי, זאָג אים, ער וועט דאָ באַלד זיין, וועסט דאָס אים זאָגן.

— אהרן, וואָס שרעקסטו מיך, אהרן?

נאָר אהרן האָט זיך באַלד אויך דערשראָקן פאַרן שרעק וואָס ער האָט אָנגעוואָרפן. האָט ער זיך געפּרואווט אַרויסנעמען פון שרעק.

— ראָזע, לאָז מיך אָפּ, ראָזע, דאָס קינד איז זיך געגאַנגען באָדן, וועט באַלד צוריקקומען. וואָס מאַכסטו חתונות?

— איך מאַך חתונות? דו מאַכסט חתונות!

— ראָזע, לאָז מיך אָפּ, ראָזע.

נאָר באַלד זיינען זיי באַפריים געוואָרן פון שרעק, וואָס זיי האָבן אָנגעוואָרפן איינער אויף דעם אַנדערן. אין שטוב איז גע־קומען צו לויפן מאַשע. טאַטע־מאַמע האָבן פריי אויפגעאָטעמט. אין מאַשעס אויגן איז געווען אַ גלאַנץ פון טרערן און כעס. זי האָט זיך אַ מינוט אָפּגעשטעלט אין מיטן שטוב און אָנגעקוקט טאַטע־

מאַמע מיט אַ רחמנות און וויינענדיקן בליק. דערנאָך איז זי אַרויס אין אַ הויכן געוויין און איז גיך אַריין צו זיך אין צימער אַריין.

— ראָזע, וואָס איז דאָס? — האָט אהרן געפרעגט.

— איך ווייס וואָס דאָס איז? וואָס פרעגסטו מיך? קום אַריין צו איר.

טאַטע־מאַמע זיינען צו צו מאַשעס צימער, האָבן אָבער געפונען די טיר פאַרשלאָסן. דער טאַטע האָט זיך געבעטן הינטער דער טיר:

— מאַשע לעבן, וואָס איז דיר? זאָג מיר, ביסט חלילה קראַנק? אפשר שיקן נאָך אַ דאָקטער?

— מיר פאַלן דאָך פון לעבן, מאַשע! וואָס איז דיר, מאַשע?

— האָט זיך די מאַמע געבעטן.

מאַשע איז אָבער שטום געבליבן הינטער דער פאַרשלאָסענער טיר.

— און וואָס וועט איצט זיין, ראָזע? — האָט דער מאַן געפרעגט, ווי די ווייב וואָלט נאָר אַליין אין דעם אומגליק שולדיק געווען.

— איך וועל אַהין גיין, צו די שנאָרערס, און די אויגן זיי אויסדראַפּען, דער מאַמען מיטן זון. וואָס האָבן זיי צו אונדז? וואָס פאַרגינען זיי אונדז ניט אונדזער אָרעם גליק? — האָט ראָזע געזאָגט, מיינענדיק טשאַרלין מיט זיין מוטער.

— אָבער הער אויף, הער שוין אויף! — שרייט דער טאַטע, — מאַשע, מאַשע לעבן, שרעק אונדז ניט! דו שרעקסט דאָך אונדז, — האָט זיך דער טאַטע געבעטן הינטער דער טיר.

פון מאַשען איז קיין ענטפער ניט געקומען.

— און וואָס וועט איצט זיין? דער אָנקל וועט דאָך באַלד קומען. ער האָט געקלונגען אַז ער קומט מיט דער מאַשין דיך אַרויסנעמען.

דאָ האָט זיך פּלוצעם מאַשעס טיר אויפגעפּראַלט און די מיידל,

אויפּפּראַלן — ברייט אויפעפענען.

מיט ברייט־אויפגעריסענע אויגן, האָט געשריען צו טאַטע־מאַמע:

— איך וועל ניט חתונה האָבן מיטן אַנקל! איך וועל ניט! איך וועל ניט! . . .

טאַטע־מאַמע האָבן זיך אָנגעקוקט, ווי דאָס אומגליק אַליין וואָלט מיטן דונער אַריינגעקומען.

— וואָס רעדסטו? וואָס זאָגסטו? מאַשעלע, וואָס טוט זיך מיט דיר?

— I don't want it! I don't want it! — האָט מאַשע געטופּעט מיט די פיס.

— שאַ, שטיל, ווי איז מיר, דער אַנקל וועט דאָך באַלד אַריין!

מאַשע האָט צוגעקלאַפּט די טיר פון איר צימער הינטער די עלטערן.

— און וואָס וועט איצט זיין? ראָזע, איך ווער דאָך משוגע, איך ווער דאָך משוגע, איך גיי דאָך פון זינען אַראָפּ! — אהרן האָט מיט אַ מאָל דערזען די גרוב פון אָרעמקייט, פון וועלכער ער האָט זיך אַרויסגעקראָגן, און די געפאַר ווידער אין איר אַריינצופאַלן. ער האָט זיך צוריק געזען אָן אַפּערייטאָר. ער איז געווען פאַרצווייפלט.

נאָר ווי שטענדיק אין אַזאַ פאַל, ווען אהרן האָט זיך פאַרלאָרן, האָט אויך איצט ראָזע גענומען די לאַגע אין אירע הענט אַריין:

— אהרן, גיי אַוועק, זעץ זיך צום טיש עסן. דער אַנקל וועט באַלד אָנקומען, — האָט זי געזאָגט מיט אַ באַפעלערישן טאָן.

אהרן האָט געפאָלגט, זיך אַוועקגעזעצט ביים טיש און גענומען ברעכן די הענט:

— וואָס וועט איצט זיין, וואָס?

—אהרן, הער אויף, דער אַנקל וועט אָנקומען. ער דאַרף גאָרניט וויסן, ער דאַרף גאָרניט אָנזען.

אהרן האָט איינגעזען, אַז די ווייב איז גערעכט, האָט ער אויפגעהערט און געפּרואווט רואיק זיצן.

— וואָס איז געשען? גאָרניט איז געשען! געפאָרן מיטן

בחור אין קוני־איילאַנד, האָט זיך איר דער קאָפּ פּאַרדרייט. זי וועט איבערשלאָפן די נאַכט, וועט זי זיך אויסניכטערן.

אהרן האָט איינגעזען, אַז די ווייב איז גערעכט, איז ער שוין גאַר רויק געוואָרן.

און אַז דער אָנקל איז אַריינגעקומען, האָט ער געטראָפן די צוויי זיצן ביים טיש און עסן זיך געמיטלעך.

— וואו איז מאַשע? — האָט דער אָנקל געפרעגט נאָך זייענדיק ביי דער טיר; איידער ער האָט זיך נאָך באַגריסט, האָט ער דערזען אַז מאַשע איז ניטאָ ביים טיש.

— העלאָ, מאָזעס! (צייט דער אָנקל איז אַ חתן געוואָרן, האָט אים ראָזע אויפגעהערט צו טיטולירן מיט „אָנקל”, נאָר גערופן אים ביים בלויזן נאָמען מאָזעס, וואָס האָט זיך אויסגעדאַכט אַז עס פּאַסט זיך מערער פאַר אַ חתן־בחור). העלאָ, מאָזעס — האָט זיך ראָזע אָפּגערופן, — מאַשע האָט אַ קאַפּריזיטיק, האָט זי זיך אַ ביסל צוגעלייגט ביי זיך אין צימער. — און איידער דער אָנקל האָט נאָך צייט געהאַט זיך אָוועקצוזעצן, האָט זי שוין אַריינגערופן אין צווייטן צימער:

— מאַשע, מאַשע, זע נאָר ווער עס איז דאָ!

— וואו איז זי געוועזן, וואָס דער קאָפּ טוט איר ווי? — האָט דער אָנקל געפרעגט.

אהרן איז בלייך געוואָרן און דערשראָקן, ווי יעדער מאָל ווען עס מאַכט זיך אים עפּעס ניט גלאַט, ווערט ער באַלד צעמישט און פאַרלירט זיך. ראָזע אָבער האָט זיך ניט פאַרלאָרן:

— זי איז געוועזן אין קוני־איילאַנד זיך אויסבאָדן. אַזעלכע היצן! אהיים געקומען אַ ברוגזע. מאָזעס, — האָט זי געוואונקען מיט די אויגן צום אָנקל, — „זאָל ער צוגיין זי אַרויסרופן; וועמען זי וועט אָפּזאָגן — אָבער אים . . . ” — האָט די יידענע קאָקעטיש צוגעוואונקען.

אהרן איז נאָך בלייבער געוואָרן, געשראָקן זיך. ראָזע האָט אים באַרואיקט מיט אַ וואונק. דער אָנקל איז ווייטער געבליבן זיצן ביים טיש, גלייכגילטיק, געזאָגט ווי פאַר זיך:

— אַז זי וויל זיך ברוגזן, זאָל זי זיך ברוגזן, — אַרויסגענומען אַ דיקן ציגאַר פון גאָלדענעם ציגאַרן־טאַש, איינעם צוגעוואָרפן אהרנען, דעם אַנדערן אָפּגעביסן, אויסגעשפּיגן און געקייט אים אין מויל און געפרעגט אהרנען:

— וואָס מיינסטו, דער נייער קאָלעקטאָר וואָס איך האָב אָנגעשטעלט פאַר די הייזער דאַון־טאַון, ווי רופט מען אים דאָרט, יודל דער רעסטאָראַטאָר, ער וועט זיין אַלרייט?

— איך ווייס ניט וואָס דער אַנקל דאַרף נייע מענטשן. אויף פרעמדע מענטשן איז זיך קיין מאָל ניט גוט צו פאַרלאָזן, — האָט זיך אהרן אָפּגערופן מיט מער דרייסטקייט.

— אויף פרעמדע מענטשן איז ניט גוט זיך צו פאַרלאָזן, הא, אהרן, — האָט דער אַנקל געזאָגט גלייכגילטיק, אויפגעהויבן זיך, צוגעגאַנגען צום שפּיגל, איינגעשפּיגלט זיך. ער האָט, ווי זיין געוואוינהייט איז געווען און ער האָט פון דעם ניט געקענט זיך אָפּגעוויינען, אַרויפגעשפּיגן אויף דער האַנט און געגלעט זיך די ווייס־גרויע האָר וואָס זיינען שטאַרק געוואַקסןביים קאַרק און זיך געשוואָרצט ביי די וואָרצלען.

— מאַזעס לעבן, וועסט מיר אפשר צוליב טאָן און פאַרזוכן פון מיינע מילכיקע קרעפּלעך? איך האָב זיי ספּעציעל געמאַכט פאַר דיר, — האָט זיך אָנגערופן ראָזע, וועלכע האָט צייט מאַזעס איז אַ חתן געוואָרן געפונען מער דרייסטקייט צום אַנקל, געדוצט אים, וואָס אהרן האָט באַין אופן ניט געקענט ברענגען איבער זיך.

דער אַנקל האָט אָבער ניט געענטפערט, צוגעגאַנגען צו דער טיר פון מאַשעס צימער, אָנגעקלאַפּט און געזאָגט מיט אַ באַפעלערישן טאָן:

— „העי, טשיילד”, קום אַרויס, די מאַשין וואַרט.

אהרן איז ווידער בלייך געוואָרן ווי די וואַנט. נאָר ראָזע האָט אים באַרואיקט מיט בליקן.

עס זעט אויס, אַז דעם אַנקלס שטים האָט אויך מאַשע ניט געקענט ביישטיין. באַלד האָט זיך די טיר געעפנט און מאַשע איז אַרויס אַ בלייכע. זי איז געגאַנגען מיט פאַמעלעכדיקע טריט, איז

צוגעגאַנגען צום אַנקל און איז געבליבן שטיין.

דער אַנקל האָט איר אויפגעהויבן דעם קאָפּ מיט זיינע קורצע, פעטע פינגער און זי אָנגעקוקט:

— What is the matter with you, מאַשע?

מאַשע האָט פּלוצעם געלאָזט הענגען אירע אויגן אויפן אַנקל. אירע אויגן זיינען גרוים געווען, גרעסער ווי געוויינלעך. און גרויסע טרערן האָבן אָנגעפילט דעם גאַנצן חלל פון אויג. זי האָט גע־קוקט דעם אַנקל אין פּנים אריין און געזאָגט:

— Must I marry you, uncle? I can't, I can't! — און די פיל זאַפטיקע טרערן האָבן אויסגערונען פון די אויגן און געפּערלט זיך פון די ווייעס אראָפּ אויף די באַקן.

דער אַנקל איז בלייך געוואָרן און איז געבליבן אָן ענטפער.

— מאַשע לעבן, וואָס טוסטו?

— מאַשע, מאַשע! — האָבן פאָטער און מוטער אָנגעהויבן שרייען.

— Shut-up! — האָט דער אַנקל זיי איינגעשטילט מיט אַ שאַרפן, פאַראַכטנדיקן בליק.

— אָלרייט, קיד, גיי שלאָפן, — האָט ער געזאָגט צו מאַשען און איז אַרויסגעגאַנגען און ניט געשאָנקען אפילו אַ בליק די דערשראָ־קענע טאַטע־מאַמע.

חלל — פּוסטקייט, ליידיקער רוים, רוים.

11

דער טײַוול נעמט אים

דער אַנקל איז געקומען שפּעט אין געשעפט. ער איז געווען ערנסט געשטימט און גענומען זיך נאָכקוקן די באַשטעלונגען.

ער האָט אָפּגעשראָקן מענטשן מיט זײַן אָנגעכמורעטן בליק און שווער אָטעמען. ער האָט געהאַלטן אין איין אויספרעגן די מענטשן און אַרויסגעוויזן אומצוטרוי. זײַן אַדיוטאַנט סעם איז ניט אָפּגעטראָטן פון זײַן זײַט. איז אים עפּעס ניט געפעלן, האָט ער אויסגערעדט סעמען. גערעדט האָט ער צו סעמען און געקוקט האָט ער אָבער אויף דעם שולדיקן. און דאָס איז גענוג געווען, אַז עס זאָל פון יענעם דאָס חיות אַרויס.

ער איז אַרויף צו די שנײַדערס אויף דעם אייבערשטן שטאָק. עס איז געווען סלעקצייט און דער אַנקל האָט געלאָזט שנײַדן סתּם אַזוי אויף אַן אָנגרייט, כּדי די אָרעמע לאַנדסלײַט זאָלן האָבן פון וואָס צו לעבן. און ווי יעדער מאָל, ווען דער אַנקל פלעגט לאָזן אַרבעטן סתּם אויף אָנגרייט, איז ער איצט אויך אַרומגעגאַנגען אָנגעלאָדן און אַלע האָבן מורא געהאַט פאַר אים. נאָר צײַט דער אַנקל איז אַ חתן געוואָרן האָט ער אָנגעהויבן זיך צו שאַנעווען און איז ניט אַרײַנגעקומען אין שאַפּ אין די הייסע טעג. דעריבער האָט מען זיך ניט געריכט אויף אים.

די שנײַדערס האָבן טאַקע געמיינט, אַז דער אַנקל איז ביטאָ. און סעם, זינט דער אַנקל איז אַ חתן געוואָרן, האָט אויך געגעבן אַ מאַך מיט דער האַנט און איז ניט געווען מער אַזוי געטרײַ דעם אַנקל. האָבן זיי זיך דערלויבט צו באַלאַמוטשען. עס איז אויך געווען איינער פון די הייסטע טעג. די היץ איז געווען אוממעגלעך איבער-

---

באַלאַמוטשען — פטרן די צײַט אויף גאָרנישט; מאַכן אַן אָנשטעל אַז מען אַרבעט און אין דער אמתן קיין זאַך ניט אויפטאָן; סתּם שמועסן.

צוטראָגן אין דעם נידעריקן לאַנגן שאַפּ, וועלכער איז געווען איבער־געמאַכט פון אַ בוידעם אין אַ וואַרשטאַט. דער ציגלנער דאַך, וועלכער איז נאַקעט געלעגן איבער די קעפּ פון די אַרבעטער, האָט גע־בראָטן פון דער אַנגעוואַרעמטער היץ.

איבערן גאַנצן לאַנגן שאַפּ האָט זיך געהערט אַ זיס־חלשות־דיקער געשמאַק פון גאַז, וואָס האָט געראַנען פון די גומענע רערן, מיט וועלכע די פּלעטאייזנס פון די פּרעסערס זיינען געווען באַהעפט. די פּרעסערס זיינען געשטאַנען האַלב נאַקעטע און האָבן מיט זייערע אָנגעהיצטע אייזנס געפּרעסט די נייע וואָלענע שטאָפן. די פּאַרע פון די גענעצטע שטאָפן האָט פייכט געמאַכט די לופט און געוואָרפן אַ מידקייט.

די מידקייט איז געקראָכן אין די ביינער און איינגעשלעפערט דעם מאָרך. אַלעמען האָט זיך געוואָלט שלאָפן: פון גאַז־געשטאַנק און פון שוויים־געשטאַנק. אַ סך האָבן ניט געקענט ביישטיין דעם יצר־הרע פון שלאָף און זיינען געפאַלן אויף די שמוציקע מאַשינען און געכאַפּט אַ דרעמל.

אַנדערע, די שטיק־נייערס, האָבן אויפגעהאַלטן זייער וואַכע־דיקייט מיט אַ זמרל. יעקל דעם חזנס האָט זיך דערמאָנט אַן אַלטן, אַלטן ניגון פון ראש־השנה־מוסף, וואָס דער אַלטער חזן האָט געזונ־גען אין קוזמינער שול — און אַ סך האָבן זיך אויפגעכאַפּט פון שלאָף צוליב דעם ניגון און דערמאָנט זיך אָן ראש־השנה אין קוזמין.

דער ניגון האָט אַרויסגערופן זיסע זכרונות פון פיש מיט צי־בעלעס, פון תהילים זאָגן, פון גרינעם פעלד און קאַלטן וואַסער ביי תשליך, און נאָך אַ סך זיסע זכרונות פון דער היים, מיט דעם היימישן

יצר־הרע — דער שלעכטער ווילן; דאָס וואָס ציט צו טאָן שלעכטס, צו טאָן אַן עבירה.

זמרל — אַ געזאַנג, אַ ליד.

שטיקנייער — דער וואָס קריגט פאַרן נייען באַצאָלט ניט נאָך דער אַרבעט־צייט, נאָר נאָך דעם וויפל שטיק ער נייט אויף.

מוסף — די ספּעציעלע תפילה שבת און יום־טוב; מוסף קומט נאָך דער פרימאָרגנדיקער תפילה, נאָך שחרית.

ראש־השנה מוסף — דער מוסף (זען) וואָס מע זאָגט ראש־השנה.

תשליך — די תפילה וואָס מע זאָגט ראש־השנה, ווען מע שטייט ביי אַ לויפנ־דיקן וואַסער און מע דריקט סימבאָליש אויס, אַז מע טרייסלט זיך אָפּ פון זינד.

הימל; פון אַלטן קוזמינער בית-עולם מיט דעם תשעה-באָב-גע-שמאַק, און פון ראַזינקע-וויין און פון שבת-פאַרנאַכטלעכן מקווה גיין. . . און עס האָט זיך אָנגעהויבן בענקען.

די בענקעניש האָט זיי מוט געגעבן צו קעמפן קעגן די זיס-נודנעדיקע געזשטאָפן און פייכטן לופטרויך און אויפהאַלטן זייער ענערגיע. מיט אַ מאָל האָט זיך שלמהלע דאַרפסגייער צעלאָזט איבער דער מאַשין, אָנגעהויבן צו יאָגן די מאַשין מיט די פיס, די לאַנדסלייט האָבן עס גערופן „מנחה דאַווענען". ער כאַפּט אַריין אַ מנחה. און חיים אָקס האָט זיך אָנגערופן:

— הער נאָר דו, גאַרגל, וואָס צעלאָזסטו זיך צו „מנחה" אויפן קול?

עס איז אַוועק אַ שמועס פון דער היים. קוזמין האָט אויפגע-לעבט מיט אַלע זיינע דערפער, וועגן, שענקען און פיש-אָזערעס. עס האָט אויפגעלעבט דער אַלטער רבי פון קוזמין, און ר' לייבושל דיין, און דער אַלטער חזן, און אַלע געסלעך און ווינקעלעך פון קוזמין. פון קוזמינער בעת-עולם זיינען אויפגעשטאַנען די טויטע, וועלכע רוען אין טיפן גראָז אונטער די מצבות, און זייערע נשמות האָבן גע-שוועבט צווישן די פּרעסאייזנס און נאָדל-פאָדעם, אויף קאַפּאָטעס און ניי-געשניטענע הויזן.

זיי האָבן ניט געהערט, די קוזמינער, דעם אָנקל קומען. זיי האָבן ניט געזען דעם אַדיוטאַנט סעם — זיי האָבן געלעבט אין אַלטן קוזמין, אין די פאַרנאַכטן צווישן מנחה און מעריב, אין קוזמינער בית-מדרש.

— העי, קוזמין, וואָס איז דער מער? — האָט סעם אויסגע-שריען, — נו, יאָ. דער אָנקל לאָזט „שניידן סטאָק", כדי די שנאָ-

---

תשעה-באָב — דער ניינטער טאָג אין חודש אָב; דער פאַסטטאָג צום אָנדענק נאָכן חורבן פון בית-המקדש.

תשעה-באָב-געשמאַק — תשעת-באָב גייט מען אויף קבר-אָבות, צו די קברים פון די אָבות (ancestors); מיט תשעת-באָב זייַנען דעריבער פאַרבונדן פאַרשטעלונגען וועגן בית-עולם.

מקווה — באָד, אַ באָד פאַר רעליגיעזע צוועקן און נאָך געוויסע דינים נאָך.

מנחה — דאָס צווייטע מאָל דאַווענען נאָך מיטאָג, אָדער פאַר נאַכט.

צווישן מנחה און מעריב — די צייט צווישן דאַווענען מנחה (זען) און דאַווענען מעריב, די אָוונט-תפילה; at twilight.

רערם זאלן האבן וואס צו פרעסן, האבן זיי רעכט! וואס טויג זיי ארבעטן? מע דארף סיי ווי סיי ניט די ארבעט. אז דער אנקל וואלט מיך געהארכט...

נאר דער אנקל האט אים איינגעשטילט מיט א באוועגונג פון די הענט און געקוקט אויף קוזמין.

עס זיינען אלע געווען יידן, וואס ער האט געקענט פון זיין יוגנט. מיט א טייל פון זיי האט ער פארבראכט אין איין חדר, ארומגעלאפן אין גאס, אהיים געטראגן שטעלן פון אויבס-סוחרים פון מארק און דערפאר געקראגן פארפוילטע אויבס. א סך פון זיי האט ער געקענט ווען זיי האבן געלעבט אין נגידות און עשירות און ער האט זיך ניט דערוועגט זיך צו גלייכן צו זיי. ער האט זיי אלעמען געקענט — און איצט זיינען זיי אלע זיינע משרתים און האבן מורא פאר אים, און זיינען שטיל געווארן ווען ער איז אריינגעקומען.

אים האט זיך מיט א מאל אליין פארגלוסט צו הערן דערציילן פון קוזמין — אלטע מעשיות, וואס זיינען אים אנגעגאנגען ווען ער איז א קינד געווען. און עס האט זיך אים געדאכט, אז קיין אנדער לעבן האט ער ניט געהאט, נאר דאס לעבן פון זיין קינדהייט וועגן וועלכן זיי דערציילן דא.

— דערציילט, ר' שלמה, דערציילט ווייטער פון קוזמין, — האט זיך אנגערופן דער אנקל נאך א לאנגן באטראכטן זיך.

אבער ר' שלמה איז שטיל געבליבן. די לאנדסלייט זיינען ניט געוויינט געווען צו ריידן מיטן אנקל גלאט אזוי ווי מיט זייערן א גלייכן. זיי האבן טיף געבויגן די קעפ איבער די רעק און הויזן, וואס זיי האבן גענייט און האבן פאררוישט דעם שאפ מיט דעם קלאפן פון די מאשינען, און די פרעסערס האבן געזעצט מיט די פרעסאייזנס, פון וועלכע עס האט זיך געהערט דער רינענדיקער גאז.

דער אנקל איז טרויעריק געווארן. א מינוט איז אים דאס אלץ ניט פארשטענדלעך געווען. צו וואס האלט ער דא אט די שיינע באלעבאטים פון קוזמין אין דעם שטיקעדיקן שאפ, איינגעשפאנט ביי דער נאדל? צו וואס און פאר ווען יאגט ער זיי און זיך און

משרתים — באדינערס.

מאַטערט זיי ביי דער לאַנגווייליקער אַרבעט? אַ מינוט האָט ער געקלערט. אפשר וואָלט גאָר בעסער געווען צו באַפרייען קוזמין און אַליין אַהיים צו פאָרן אין דעם קליינעם שטעטל און ווערן דער גרעסטער נגיד, מיט שבת, מיט יום־טוב, מיט צוויי גרויסע בולאַנעס, ווי ר׳ יצחק דער אָקסן־סוחר זיין באַלעבאָס האָט געהאַט, און צו לעבן דאָס אַלטע יידישע לעבן וואָס ער האָט געקענט פון זיין קינדהייט? . . .

— און איר געדענקט נאָך, ר׳ שלמה, דעם אַלטן ר׳ יצחק אין דער צייט ווען דער „אַנקל" איז ביי אים געווען אַ שמייסיונג?

דעם אַנקלס ווערטער האָבן זיי טיף גערירט און אַן אומבאַגרענעצטע ליבשאַפט האָט זיי אַרומגענומען צו זייער בעל־טובה, וואָס ער שעמט זיך ניט מיט זיי און דערמאָנט זיך פון דעם אַלטן, ליבן קוזמין, נאָך וועלכן אַלע בענקען.

— ווער געדענקט דאָס ניט דעם אַלטן ר׳ יצחק, אַ ייד אַ מכנים אורח געווען, אוודאי אין גן־עדן, — האָט זיך דער אַלטער אָנגערופן.

— אוודאי אין גן־עדן, האַ, ר׳ שלמה, — האָט זיך דער אַנקל פאַרקלערט וועגן גן־עדן און גיהנום, זאַכן וועגן וועלכע ער האָט אין גאַנצן פאַרגעסן... עס האָט זיך אים געדאַכט, אַז ער האָט זיין גאַנץ לעבן פאַרשפּילט און ניט אָנגעגרייט זיך קיין גן־עדן... און אפשר איז איצט צייט אָנצוהייבן לעבן פאַר גן־עדן: צו בויען אַ גרויסע שול. אַלע קוזמינער לאַנדסלייט זאָלן זיצן אין שול און דאַווענען און ער זאָל זיך דעם גאַנצן טאָג אָפּגעבן מיט צדקה. פאַר דער וועלט איז ער שוין צו אַלט, צו שפּעט אָנגעהויבן. זאָל כאָטש זיין אַ צווייטע וועלט. און אפשר זיינען די אַלטע יידן גערעכט — עס איז גאָר ניטאָ קיין די וועלט, נאָר דאָס ריכטיקע לעבן איז ערשט אויף דער צווייטער וועלט...

בולאַנעס — פערד וואָס זייער פעל האָט אַ גרויליכע פאַרב.
שמייסיונג — פערדיונג; דער געהילף פון בעל־עגלה (פורמאַן).
בעל־טובה — דער וואָס טוט טובות; דער וואָס טוט שטענדיק גוטס; אָפט ווערט דאָס וואָרט גענוצט איראָניש.
מכנים אורח — גאַסטפריינדלעך.

איין מינוט האָבן געדויערט די אַלע געדאַנקען, וועלכע זיינען אַזוי פּלוצעם דורכגעלאָפן דעם אַנקל אין קאָפּ. איין מינוט נאָר האָט געדויערט דאָס אָפּזאָגן זיך פון דער וועלט, פון מאשען, פון די אַלע געענוסן מיט וועלכע ער האָט זיך געפּייניקט אין לאַנגן וואַרטן — באַלד איז אַלץ ווידער אין אים לעבעדיק געוואָרן. ער האָט זיך פּלוצעם אויפגעהויבן. דאָס פּנים האָט באַקומען די מינע פּאַר וועלכער אַלע האָבן געציטערט, די אויגן שטאַר־אומבאַוועגלעך, גלייכגילטיק, מיט דעם פאַראַכטנדיקן שמייכל אויף די ליפּן, און ער האָט געזאָגט צו סעמען:

— די אַרבעט מוז פאַרטיק ווערן ביז דעם ערשטן. געדענק — באַלטימאָר. „ווי מאָסט דעליווער די גודס", און ער האָט ניט געשאָנקען אַפילו אַ בליק די לאַנדסלייט און איז צוריק אַראָפּ אין זיין אָפּיס, גענומען זיך איינגראָבן אין די בריוו, אין די באַשטעלונגען, אין די ביכער.

נאָר דער קאָפּ איז ניט געשטאַנען צו קיין זאַך. וויפל ער האָט זיך ניט געפּרואווט פאַראינטערעסירן מיט די געשעפטן, — עס איז אים ניט געלונגען. אהיים גיין האָט ער ניט געוואָלט. די היים איז אים געוועזן לאַנגווייליק און ער האָט מורא געהאַט פאַר איר. צום בעסטן וואָלט ער איצט אַריין צו מאשען, זי אַרויסגענומען מיט אַ מאשין ערגעץ וואו אויף אַ זומערפּלאַץ און געבליבן דאָרטן איבער נאַכט; ער וואָלט זיך אַנטציקט מיט איר פיגור, מיט איר לאַכן, מיט איר אין גאַנצן און געלעבט אין די זיסע האָפענונגען, וועלכע האָבן אַנגעפילט זיין לעבן און זיינע חלומות די גאַנצע צייט וואָס ער האָט געוואַרט אויף איר.

ער האָט זיך גאָרניט געשראָקן פאַר אירע רייד. ער האָט געוואוסט, אַז ווען ער וויל, קען ער אַלץ אויספירן, צי זי וויל יאָ, צי זי וויל ניט. ער דאַרף נאָר איין וואונק געבן. נאָר ער האָט זיך אָנגעהויבן צו שרעקן פיל מער פאַר זיך אַליין. אינעווייניק האָט זיך באַהאַלטן אין אים אַ חשד, וואָס זאָגט אים, אַז ער איז שוין צו אַלט אָנצוהייבן אַ ניי לעבן; אַז דאָס לעבן, וואָס ער וויל, וועט ער ניט

חשד — suspicion.

קריגן; ער וועט עס ניט קענען קויפן, ניט מיט זיין געלט און ניט מיט זיין מאַכט.

ער האָט דעם געדאַנק ניט געוואָלט צולאָזן צו זיך און געקעמפט קעגן אים. און עפּעס ווי זיך אַליין צו איבערצייגן, אַז ער פאַרמאָגט נאָך די קראַפט אָנצוהייבן אַ ניי לעבן, האָט אים אַרומגעכאַפּט אַ ליידנשאַפט צו טאָן עפּעס אַ שלעכטע זאַך: ברענגען מאַשען פאַר אַ קרבן. עס האָט זיך אים געגלוסט צוצופאָרן מיט דער מאַשין נאָך מאַשען, זי אַרויסצונעמען, איבערבלייבן מיט איר ערגעץ וואו איבער נאַכט, צעברעכן זי, צעטרעטן זי — און ניט חתונה האָבן מיט איר. געבן איר ווי אַן אַנטשעדיקונג געלט, נדן — און ניט חתונה האָבן מיט איר. ער האָט געוואוסט, אַז ער קען עס אויספירן, אַז עס וועט אים קיינער גאָרניט טאָן דערפאַר. עס קען אים קיינער גאָרניט טאָן!

אין זיין פאַנטאַזיע האָט ער שוין געזען מאַשען אַ צעבראָכענע, זיצט אין דער היים אַ קלאָגעדיקע. זי, דער טאַטע, די מאַמע, קומען און בעטן זיך ביי אים... אומגליקלעך געמאַכט דאָס קינד... און ער? — געלט וועל איך געבן, נאָר חתונה האָבן וועל איך ניט. ער האָט זיך געקוויקט מיט דעם נקמה־געפיל.

ער וואָלט עס אויסגעפירט אויך, נאָר אינעווייניק אין האַרצן האָט אים ווער געזאָגט, אַז דאָס איז ניט דער ריכטיקער וועג. אַ פּאַטערלעך געפיל, וואָס האָט זיך אַריינגעגנבעט אין זיין האַרץ און אַריינגעפלאַנצט געוואָרן צו מאַשען דורך דער צייט, וואָס ער האָט זיך מיט איר אָפּגעגעבן, האָט קעגן דעם פּראָטעסטירט. און חוץ דעם האָט ער טיף געפילט, אַז ניט דאָס וויל ער פון מאַשען, אַז ווען ער וואָלט נאָר דאָס געוואָלט — זי נאָר באַזיצן — וואָלט ער דאָס שוין לאַנג געהאַט. די גאַנצע זאַך, וואָס ער האָט אַזוי לאַנג געוואָרט אויף מאַשען און זיך מיט איר אַזוי פיל אָפּגעגעבן, איז געווען דערפאַר, וואָס ער האָט געוואָלט אַז זי זאָל וועלן. זי זאָל אַליין וועלן — ניט דערפאַר ווייל דער אַנקל וויל. ער האָט געוואָלט, אַז זי זאָל אים ליב האָבן, גוט ליב האָבן און וועלן אַזוי חתונה האָבן ווי ער.

אויף דעם האָט ער געוואָרט. דאָס איז געווען זיין גאַנצע

האָפענונג די לעצטע יאָרן, די גאַנצע צייט וואָס ער האָט זיך אָפּגע־געבן מיט איר. ער האָט דאָס געזען אין זיין פאַנטאַזיע יעדער טאָג און געקוויקט זיך מיט דעם: זי ווערט זיין ווייב; זי ווערט שוואַך, בלייך, און ער האָט רחמנות אויף איר, — זי ליגט אין קימפּעט, פון אים אין קימפּעט; אַ בלייכע קוקט זי אויף אים מיט אירע גרויסע טרערן־אויגן, און ער האָט רחמנות אויף איר.

אויף דעם האָט ער געוואַרט און דאָס וועט שוין ניט זיין! דאָס האָט ער נעכטן אין איר בליק, אין איר פאַרוויינטן בליק אַזוי טיף דערזען. און פאַר וואָס זאָל עס ניט זיין? פאַר וואָס קען עס ניט זיין מער? אויף דעם האָט ער געהאָפט, פאַר דעם האָט זיך גע־לוינט דאָס לעבן און דאָס לאַנגע וואַרטן.

ער איז בייז געוואָרן. ווידער האָט די ליידנשאַפט געברענט אין אים. אַז דאָס קען ניט זיין — זאָל גאָרניט זיין! צעטרעטן זי, צעברעכן און אָוועקוואַרפן! אַ נקמה־געפיל האָט געברענט אין אים. ניט איין מאָל צעברעכן — נאָר יעדער טאָג! חתונה האָבן מיט איר, צי זי וויל, צי זי וויל ניט. נאָר צו ערשט מוז זי קומען זיך בעטן, דערנידעריקן זיך, בעטן זיך ביי אים, אויף די פיס זיך בעטן, קושן די הענט און בעטן זיך: „האָב חתונה מיט מיר!" אַ, איך וועל זי שוין ברענגען אויף די קני פאַר מיר! און קינדער מוז זי האָבן, צי זי וויל יאָ, צי זי וויל ניט — אין קימפּעט ליגן פון אַנקל! און האַלטן זי ווי אַ הונט, ווי אַ הינטעלע אַנגעבונדן ביי מיר, ביים בעט, זי זאָל וואַרטן אויף מיר אַ האַלבע נאַכט — און איך מיט אַנדערע ווייבער! אַ, זי וועט זיך אויסריכטן ביי מיר!

עפּעס אינעווייניק אין זיין האַרץ האָט געצווייפלט אין זיין שטאַרקייט. און די ליידנשאַפט האָט געברענט דעם עפּעס אין האַרצן צו איבערצייגן, אַז ער וועט עס געווים טאָן, און ער האָט געברומט:

— צי זי וויל יאָ, צי זי וויל ניט — קינדער מוז זי האָבן!

אין דעם איז וועער צוגעגאַנגען צו אים. ער האָט אויפגעהויבן זיינע ברעמען און געזען מאָשעס פאָטער, אהרן, שטייט פאַר אים

אַ בלייכער, אַ דערשראָקענער, קוקט זיך אַרום אויף אַלע פיר זייטן אויב קיינער הערט נישט.

— אַנקל, עס איז געווען אַ „מיסטייק״. די מיידל האָט דערנאָך געוויינט אַ גאַנצע נאַכט. זי ווייסט ניט וואָס עס איז געווען מיט איר.

דער אַנקל האָט געוואוסט, אַז דער ייד זאָגט ליגן. ער זאָגט עס דערפאַר, ווייל ער האָט מורא פאַר זיין שטיקל ברויט. נאָר דאָך איז עס אים געווען אָנגענעם צו הערן. האָט ער זיך פאַרטיפט אין די בריוו, געלאָזט אַהרנען ריידן און ניט געמאַכט זיך הערן.

— אין אַ פּאָר טעג אַרום, זי וועט זיך גוט אויסניכטערן, זאָל דער אַנקל אַריינקומען. אַלץ וועט זיך אויפקלערן.

— Shut-up, מער זאָל קיין רייד ניט זיין. האָב ניט קיין מורא, איך וועל דיך ניט אַרויסזועצן — I am not this kind of a man. פאַרלויפיק ניט, ביז דו וועסט ניט קריגן קיין באַשעפטיקונג. נאָר, פאַרשטייסט דאָך, אַז פון אויסהאַלטן דיך מיט דיין הויז, ווי ביז איצט, קען קיין רייד ניט זיין. מאַשע איז מיר איצט גאָרניט. — She doesn't like me. איך האָב גאָרניט צו איר. איך ווינטש איר אַל דאָס גוטס. און אַז דו וועסט דאַרפן נדן פאַר איר — „פליז״, ווי יעדער לאַנדסמאַן מיינעם — I am not this kind of a man — נאָר, פאַרשטייסט דאָך, אַז עקסטראַ „עקספּענסעס״ קען איך ניט. ווילסטו ביי מיר בלייבן, וועסטו דאַרפן צוריק אַרויפגיין אין שאַפּ אַריין. אַז ניט וועל איך דיר געבן גוטע רעקאָמענדאַציעס.

— אַנקל, וואָס רעדט דער אַנקל?! עס איז דאָך גאָרניט געשען! די מיידל וועט דאָך פאַרשעמט ווערן — וואָס רעדט דער אַנקל!

דעם אַנקל האָט עס הנאה געטאָן. ער האָט אַ מינוט אָפּגעבויגן דעם בריוו און אָנגעקוקט אַהרנען.

— סעם!

סעם איז געקומען צו לויפן.

— ווי האָט מען אים גערופן אין דער היים? — פרעגט ער,

וויינזדיק אויף אהרנען. סעם איז שטיין געבליבן, געצווייפלט אַ מינוט:

— דאַכט זיך, „גאַרגל״.

— גאַרגל איז אָלרייט! — ער האָט זיך אויפגעהויבן און איז ארויסגעגאַנגען פון געשעפט און אפילו אַ בליק ניט געשאָנקען אהרנען.

— סעם, „די גודס״ מוז געליפערט ווערן קיין באַלטימאָר ביז דעם ערשטן. געהערט?

יעס, אַנקל.

דער אַנקל איז ארויסגעקומען אויף דער גאַס. ער האָט ניט גע־וואוסט וואָס מיט זיך צו טאָן. די לײדנשאַפט האָט נאָך אין אים געברענט. זיך וועלנדיק קילן, איז ער אַוועק צום „ווייבל״ (אַ זאַך וואָס ער האָט ניט געטאָן זינט ער איז מיט איר מאַן דורכגעקומען וועגן די קינדער). גענומען דאָס ווייבל אין אַ באַזונדערן צימער אריין און אַוועקגעזעצט זיך מיט איר עסן געבראָטענע קאַטשקעלעך און טרינקען שנאַפּס. איר מאַן, דער קאָלעקטאָר פון זיינע הייזער, האָט זיי געמוזט באַדינען, טראָגן די גוטע זאַכן אין שטיבל אריין. געלאָזט זיך פון אים די קאַמאַשן אראָפּציען און גערופן אים „גאַלי־ציאַנער שמענדריק״. דער אַנקל האָט זיך אָנגעשיכורט (אַ זאַך, וואָס האָט זיך זעלטן געטראָפן מיט אים) און איז דאָרטן איבער־געבליבן איבער נאַכט.

קאַמאַשן — gaiters.

12

מאַשע טרעפֿט זיך מיטן אַנקל

דאָס וועט זיין, ראָזע, וואָס? — האָט אהרן מעלניק גע־וויינט.

אין דער היים איז געווען תשעה־באָב. די שטובן ניט גע־ראַמט אַ פּאָר טעג. מען האָט ניט געגעסן, ניט געשלאָפֿן. די איבעריקע קינדער זיינען געקומען צו פֿאָרן פֿון די זומער־ערטער. דאָס שוועס־טערל ציליע, וואָס האָט קליינערהייט, ווען אהרן האָט נאָך געוואוינט אין האָפּקינס סטריט, געשפּילט „מואווים", איז איצט שוין אַ דער־וואַקסענע מיידל, געגאַנגען אין היי־סקול און האָט שוין אַליין געהאַט אַמביציעס צו ווערן אַ כלה; זי האָט צום מערסטן געטומלט און געוויינט אַז די שוועסטער גייט זיי אומגליקלעך מאַכן. די איבעריקע קינדער וועלכע האָבן זיך שוין דערצויגן אין וואוילטאָג, נאָר האָבן נאָך ווי אין אַ חלום געדענקט די אָרעמקייט פֿון האָפּקינס סטריט, האָבן מער געפֿילט ווי פֿאַרשטאַנען דאָס אומגליק. זיי האָבן ניט געוויינט, נאָר זיינען אַרומגעגאַנגען קינדיש פֿאַרזאָרגט און ערנסט, און די קינדישע פֿאַרזאָרגטקייט האָט מער געווירקט אויף מאַשען ווי דעם פֿאָטערס טרערן.

לאַהלע, דאָס יינגסטע שוועסטערל, וואָס האָט פֿון קליינערהייט געהאַט די געוואוינהייט צו שפּילן די „אַמעריקען ליידי" און האָט געהאַלטן אין איין פֿאַרריכטן דאָס ענגליש אין שטוב, זי האָט נאָר געקוקט מיט אירע קינדערשע אויגן אויף מאַשען. מאַשע איז געווען איר אידעאַל און זי האָט ניט געוואוסט וואָס צו זאָגן; זי האָט געפֿילט, אַז מאַשע טוט אַזוי — מוז עס אַזוי זיין.

און דער פֿאָטער אהרן איז אַרומגעגאַנגען אין שטוב הילפֿלאָז

און שוואַך אַזוי ווי זיינע קינדער, מיט אַ פאַרבונדענעם קאָפּ, און האָט געהאַלטן אין איין ברעכן זיך די הענט:

— וואָס וועט איצט זיין, וואָס?

אַ שרעק האָט אַרומגעכאַפּט דעם יידן פאַר דער אָרעמקייט וואָס שטייט אים פאָר. ער האָט גאָרניט געהאַט אין זיין לעבן, קיין גלויבן אין זיך, קיין ענערגיע, נאָר די גונסט פון אַנקל וואָס ער האָט געקויפט מיט זיין טאָכטערס גליק. און די גונסט שטייט אין געפאַר און זיין גאַנצע פּרנסה, זיין לעבן, זיין ברויט און דירה. ער האָט זיך געזען זינקען אין דעם אָפּגרונט פון וועלכן ער האָט זיך אַרויסגעקראַצן. דער ייד האָט פאַרלאָרן פון וואָג וואָס ער האָט צוגענומען דורך דער צייט וואָס עס איז אים גוט געגאַנגען. דער ייד האָט אָנגעהויבן אויסצוזען ווי אין די אַמאָליקע יאָרן, ווען ער האָט געאַרבעט ביים אַנקל אין שאַפּ.

נאָר די מוטער, ראָזע, האָט זיך ניט אונטערגעגעבן. צו ערשט האָט זי געלאַכט פון דער גאַנצער געשיכטע: די מויד האָט זיך דעם קאָפּ פאַרדרייט, זי וועט זיך אויסשלאָפן, וועט זי ניכטער ווערן. אָבער אַז זי האָט געזען אַז די מויד האָט זיך אויסגעשלאָפן און איז ניט ניכטער געוואָרן — האָט זי געטענהט צו מאַשען אַז זי האָט שוין קיין רעכט ניט חרטה צו האָבן.

— איצט גייסטו חרטה האָבן? צו שפּעט, מיין טאָכטער! האָסט אים אַרומגעפירט ביי דער נאָז פיר יאָר צייט. ער האָט פאַרשפּילט זיין לעבן איבער דיר. ער וואָלט געקענט חתונה האָבן מיט דער שענסטער און בעסטער מיידל, ניט מיט אַזאַ שנאָרעריין ווי דו וועלכער ער האָט אַ קליידל געקויפט. איצט גייסטו חרטה האָבן? איצט, ווען ער האָט זיך געלאָזט קאָסטן אַזוי פיל געלט פאַר דיר און געוואַרט אויף דיר אַזוי לאַנג — האָסטו נאָך דערנאָך חרטה? צו שפּעט, מיין טאָכטער, צו שפּעט. האָסט באַדאַרפט חרטה האָבן ווען ער האָט דעם ערשטן דאָלאַר זיך געלאָזט אויף דיר קאָסטן, ווען דו ביסט נאָך אַ קליינע געווען, איידער ער האָט דיין טאַטן אַ שטעל געגעבן — אויף האָפקינס סטריט האָסטו באַדאַרפט חרטה האָבן, ניט איצט.

— אוי, ראָזע, עס איז שוין סיי ווי סיי צו שפּעט. דער אָנקל וויל מער ניט הערן און געדענקען דערפון.

מאַשע האָט איינגעזען אַז די מאַמע איז גערעכט, נאָר דאָך האָט זי זיך ניט געפילט שולדיק. עס איז אַלצדינג געוואָרן אַזוי אַן איר ווילן. זי האָט ניט געוואוסט, ווען זי איז אַ קינד געווען, וואָס עס הייסט חתונה האָבן. ערשט איצט האָט זי עס דערפילט. און מער פון אַלץ האָט זי זיך געשראָקן פאַר דעם אַז זי וועט שוין שטענדיק, שטענדיק זיין מיטן אָנקל צוזאַמען, גיין שטענדיק מיטן אָנקל, זיין מיטן אָנקל. זי האָט דעם אָנקל ניט פיינט געהאַט. פאַר־קערט, זי האָט אים זייער גערן געהאַט, און זי איז אים זייער דאַנק־באַר געווען. נאָר עס איז געווען לאַנגוויילִיק מיטן אָנקל! און זי האָט זיך געשראָקן פאַר לאַנגווייליקייט.

— און וואָס בין איך שולדיק, מאַמע, איך בין ניט שולדיק.

— ווער דען איז שולדיק? איך בין שולדיק? אויף מיר האָט ער זיך געלאָזט קאָסטן געלט? מיך האָט ער געשיקט אין היי־סקול? פאַר מיר האָט ער געהאַלטן מוזיק־לערערינס? איבער דיר האָט ער רואינירט זיין לעבן. ער וואָלט געקענט קריגן אַ ליידי, „אַ פוירסט קלעס אַמעריקען ליידי", ווען ער וואָלט נאָר געוואָלט. ער האָט אָבער ניט חתונה געהאַט, געוואַרט אויף דיר. וואָס מיינ־סטו? דו האָסט אים דעם קאָפּ פאַרדרייט און איצט ווילסטו ניט? מיט וועמען שפּילסטו זיך? וואָס מיינסטו, ער איז דיין גלייכן? דו ווייסט, ווער דער אָנקל איז, דו ווייסט?

מאַשע האָט ניט פאַרשטאַנען וואָס די מאַמע מיינט. זי האָט ניט פאַרשטאַנען פאַר וואָס זי האָט דעם אָנקל דעם קאָפּ פאַרדרייט. זי האָט ניט פאַרשטאַנען וואָס זי האָט געטאָן אַזעלכעס דעם אָנקל, פאַר וואָס דער אָנקל דאַרף אַזוי בייז זיין. עס האָט זיך איר געדאַכט אַז די מוטער און דער פאָטער קענען ניט דעם אָנקל; אַז זי וועט גיין און וועט אים אַלץ זאָגן און דער אָנקל וועט אַלץ באַלד מאַכן עס זאָל זיין גוט, ווי ער טוט עס יעדער מאָל ווען עס איז טראָבל.

— איך וועל גיין צום אָנקל, איך וועל אים אַלץ זאָגן. איר

וועט זען, דער אַנקל וועט ווידער גוט ווערן — האָט מאַשע געזאָגט.

— שוין צו שפּעט, צו שפּעט, ער וויל ניט הערן און געדענקען מער — האָט אהרן געוויינט.

— וואָס צו שפּעט? עס איז גאָרניט צו שפּעט! — האָט ראָזע געשריען אויף איר מאַן — וואָס פאַרקלאָגסטו מיר דעם קאָפּ? נאָר איינער — האָט זי געקנייפּט דעם מאַן — לאָז זי זיך נאָר זען מיטן אַנקל. ער וועט איר שוין די נאַרישקייט אַרויסשלאָגן פון קאָפּ. גיי, קלינג אָן דעם טעלעפאָן, רוף אָפּ דעם אַנקל! — האָט זי געשריען אויפן מאַן — וואָס שטייסטו ווי אַ ליימענער גולם?

אהרן האָט געפאָלגט זיין ווייב. ער האָט איינגעזען אַז זי איז גערעכט, ווי תמיד. ער איז צוגעלאָפן צום טעלעפאָן מיט האַרץ־קלאַפּעניש.

דער אַנקל האָט געלאָזט לאַנג וואַרטן אויף זיך ביים טעלעפאָן. צו ערשט האָט ער געלאָזט זאָגן אַז ער איז פאַרנומען, אַז ער איז ניטאָ און אַז מען איז אים געגאַנגען זוכן. נאָר דערנאָך זעט אויס האָט ער זיך אַליין ניט געקענט בארואיקן און געלאָזט אָפּרופן דעם טעלעפאָן צו מאַשען. אַז ער האָט דערהערט מאַשעס שטים דורכן טעלעפאָן, איז ער ווייכער געוואָרן. ער האָט זיך אָפּגערעדט מיט איר אַז זי זאָל קומען זעקס פאַר נאַכט אין קראַם, פון וואַנעט ער וועט זי אַרויסנעמען אין אַ „קוויעט ליטל פּלעיס" וואו זיי וועלן קענען זיך דורכשמועסן.

אַרום זעקס אַ זייגער פאַר נאַכט איז מאַשע צוגעגאַנגען צום אַנקלס קראַם. זי איז געווען אָנגעטאָן אין איר ענגליש געשניטענעם האַרבסט־קאָסטיום פון ציגל־קאָליר. אויפן קאָפּ — דעם ברייטן טונקעלן פילצענעם הוט וואָס איז דעמאָלט נאָר וואָס מאָדע גע־וואָרן. זי האָט ניט געוואַרט אויפן אַנקל פאַר דער טיר, ווי זי פלעגט עס שטענדיק טאָן, נאָר איז גלייך אַריינגעגאַנגען אין קראַם אַריין.

סעם איז איר אַקעגנגעלאָפן, זי פריינדלעך באַגריסט און איז געלאָפן אָנזאָגן דעם אַנקל. דער אַנקל איז געווען פאַרנומען מיט

פּילץ — felt.

אַ רייזנדן אין זיין פּריוואַטן אָפיס, וואָס איז געווען אָפּגעצוימט אין אַ ווינקל פון קראָם און וואו עס איז געשטאַנען די קאַסע און וואו עס איז געזעסן דער בוכהאַלטער. דער אַנקל האָט זיך ניט געלאָזט שטערן, געהייסן סעמען ער זאָל מאַשען איינהאַלטן אַ מי־נוט, ער וועט באַלד אַרויסקומען. און ער האָט אַרויסגעקלאַפּט דורך די שויבן פון אָפיס מיט זיינע פינגער: „העלאָ, מאַשע, איי עם רעדי אין עי מינוט".

סעם האָט שוין דערשמעקט אַז עס איז עפּעס וואָס פאַרגע־קומען צווישן דעם אַנקל און מאַשען און געטראַכט זיך, אַז ווי עס זאָל ניט זיין איז גוט אָפּצוהיטן מאַנעס דעם שוועסטערקינדס עצה וועלכער האָט אים געראָטן: „חנפע זיך צו מאַשען, ביסט איצט ביי איר אין די הענט". מאַשע איז אים געפעלן זינט דער אַנקל האָט געצווינגן זיין אויפמערקזאַמקייט אויף איר. און סעם האָט באַנוצט יעדער געלעגנהייט וואָס עס האָט זיך אים געמאַכט צו באַקענען זיך נעענטער מיט מאַשען, אַרויסצואווייזן צו איר פאַרערונג. אויך איצט האָט סעם געהאַלטן אין איין רימען איר קאָסטיום וואָס דער אַנקל האָט געקויפט ווי אַ מוסטער, און ער האָט צוגעגעבן אַז ווען אַ קויפער פון אַ גרויסער פירמע אין שיקאַגאָ וואָלט זי געזען אין דעם קאָסטיום, וואָלט ער, סעם, געקענט מאַכן אַ פּאָר שיינע דאָלאַר. ער וואָלט געווען אָנגענומען די באַשטעלונג און וואָלט זי געווען איבערגעגעבן צו זיינעם אַ פריינד, אַ קליידער־פאַבריקאַנט. און נאָך האָט ער צוגעגעבן, אַז ווען ער האָט זי, מאַשען, פאַר אַ מאָדעלקע — עס רעדט זיך נאָר אַזוי — וואָלט ער באַלד אַוועק פון אַנקל און אַליין געוואָרן אַ קליידער־פאַבריקאַנט, ווייל וואָס מאַשע טוט אָן, זעט אויס אויף איר מיט „דיגניטי" (דאָס איז געווען דער גרעסטער קאָמפּלימענט וואָס סעם האָט געקענט זאָגן צו אַ ליידי).

נאָר לאַנג פרייען זיך האָט אים דער אַנקל ניט געלאָזט. דער אַנקל איז באַלד אַרויסגעקומען פון זיין פּריוואַטן אָפיס, געוואָרפן עפּעס אַ בליק אויף סעמען, קיין וואָרט ניט גערעדט, נאָר פאַר־

מאָדעלקע — model.

קניִיטשט דעם שטערן, און ניט זאָגנדיק אַ וואָרט אויך צו מאַשען, האָט ער זי גענומען אונטערן אָרעם און איז אַרויס מיט איר פון געשעפט.

אַז זיי זיינען אַרויסגעקומען אין גאַס אַרויס האָט זיך מאַשע אָנגערופן אויף ענגליש:

— אַנקל, דו ביסט זייער בייז אויף מיר?

דער אַנקל האָט איר גאָרניט געענטפערט. נאָר האַלטנדיק זי פעסט אונטערן אָרעם, איז ער מיט איר געגאַנגען אויפן טראָטואַר, קעמפנדיק שווער קעגן דעם שטראָם מענטשן וואָס האָט זיך געגאָסן פון אַלע ווינקעלעך, פון אַלע געשעפטן אויף דער גאַס אַרויס און געאיילט זיך צו דער עלעוויטעד־סטאַנציע. עס איז געווען די שעה ווען די געשעפטן שליסן זיך און די גאַסן זיינען פינצטער געווען פון מענטשן. זיי האָבן איבערן וועג ניט געקענט קיין וואָרט ריידן. דער אַנקל האָט זי געצויגן מיט זיך.

— וואוהין גייען מיר, אַנקל? — האָט מאַשע געפרעגט.

— ווילסט ניט עסן מיט מיר? — האָט דער אַנקל געזאָגט און דערביי ניט געקוקט איר אין פּנים אַריין.

— געוויס, איך וויל.

— טאָ קום.

זיי זיינען אַריין אין אַ שמאָל געסל. דאָרט האָט זי דער אַנקל אַריינגעפירט אין אַ באַקאַנטן אונגאַרישן רעסטאָראַן. דער באַלע־באָס האָט דערקענט דעם אַנקל, זיי געגעבן אַ פּלאַץ אין אַ ווינקל, אַז מע זאָל זיי ניט שטערן. דער אַנקל האָט באַשטעלט עסן און אונ־גאַרישן וויין.

ביים עסן איז דער אַנקל נאָך אַלץ ערנסט געבליבן, געשוויגן, זעלטן ווען געקוקט אויף מאַשען, געווען פאַרקלערט, כאָטש געגעסן האָט ער מיט אַפּעטיט און אַ סך וויין געטרונקען און פון צייט צו צייט אויפגעפאָדערט מאַשען צו טרינקען.

— אַנקל, מאַך ווידער אַז עס זאָל גוט זיין. דו קענסט עס שטענדיק אַזוי גוט מאַכן — האָט זיך מאַשע פּלוצעם אָנגערופן,

אַרויפֿלייגנדיק איר מיידלשע האַנט אויפֿן אַנקלס האַנט.

— וואָס זאָל איך גוט מאַכן?

— דו ווייסט. ביי אונדז איז אַזוי שלעכט איצט. פּאַפּע ווײנט, מאַמע ווײנט.

— פֿאַר וואָס וויינען זיי? — האָט דער אַנקל געפֿרעגט וואונ־דערנדיק זיך — האָט עפּעס פּאַסירט?

— זיי האָבן מורא אַז דו זאָלסט „פּאַ" ניט אַפּזאָגן פֿון דער שטעל.

— פֿאַר וואָס זאָל איך „פּאַ" אָפּזאָגן פֿון דער שטעל?

— דו ווייסט פֿאַר וואָס... — האָט מאַשע געזאָגט פֿאַרשעמט. זי האָט געשוויגן אַ מינוט, פּלוצעם אויפֿגעהויבן אירע גרויסע אויגן און געקוקט פֿריי און קינדיש דעם אַנקל אין פּנים אַריין און געזאָגט מיט אַ קינדערשער, אָבער זיכערער שטים:

— איך האָב דיך ליב, אַנקל, איך האָב דיך זייער ליב. איך האָב דיך מער ליב ווי מיין „פּאַ" און מער ווי מיין „מאַ". אפשר ביסטו צו אַנדערע שלעכט, נאָר צו מיר ביסטו שטענדיק געווען גוט, שטענדיק זייער גוט. און איך וועל דיך שטענדיק ליב האָבן, קיין מאָל ניט לאָזן קיין שלעכט וואָרט ריידן אויף דיר. איך האָב דיך ליב. דו ביסט מיין טייערער, טייערער אַנקל!

— שווייג, מאַשע, שווייג — האָט דער אַנקל געברומט ווי פֿאַר זיך — טרינק וויין, טרינק, „פּליז".

— איך קען ניט — האָט מאַשע צוגענומען דאָס גלאָז פֿון אירע ליפּן און האָט עס אַוועקגעשטעלט — הער, אַנקל — האָט זי זיך אַנגערופֿן און איז צום ערשטן מאָל רויט געוואָרן ריידנדיק מיטן אַנקל און אירע אויגן האָבן אָנגעהויבן שיינען מיט אַ נאַסן גלאַנץ — איך האָב ניט געוואוסט ביז איצט וואָס עס הייסט חתונה האָבן. איצט ווייס איך. און איך מיין... און איך מיין אַז פֿאַר אונדז חתונה האָבן איז ניט גוט... עס וועט ניט גוט זיין... איך וויל זיין מיט דיר אין דער היים ווי אַ טאָכטער. איך וועל דיך ליב האָבן ווי אַ טייערן, טייערן אַנקל, ניט ווי דו ווילסט. האָלטסטו ניט אַזוי?

דער אַנקל האָט געשוויגן, געטרונקען דעם וויין שווער און אויפגעמונטערט מאַשען:

— טרינק, מאַשע, „פּליז", טרינק!

— „דאַנט, אַנקל, דאַנט" — האָט מאַשע געזאָגט און אוועקגענומען דאָס גלאָז פון אַנקל און ניט געלאָזט אים טרינקען — איך האָב ניט ליב ווי דו טרינקסט היינט. „דאַנט, דאַנט", ענטפער מיר, „פּליז", ענטפער. פאַר וואָס רעדסטו ניט מיט מיר היינט?

דער אַנקל האָט זי אָנגעקוקט און געשמייכלט גוט און מיט ליבע צו איר.

— האָסט ניט ליב, הייסט עס, דעם אַנקל? ווי, מאַשע? איך בין צו אַלט פאַר דיר, וואָס? איך פּאַס דיר ניט. יעס, מאַשע — האָט דער אַנקל געלאַכט און געמאַכט מאַשען אויך צו לאַכן און פון דעם גאַנצן געשפּרעך איז עפּעס גאָרניט געוואָרן.

— Oh uncle, oh old man, רייד ניט אַזוי I like you. You are my old good uncle. איך וועל שטענדיק זיין מיט דיר, איך וועל וואוינען מיט דיר אין דעם נייעם הויז וואָס דו האָסט צוגעגרייט. I like it, you old dear uncle!

דער אַנקל האָט צוגערופן דעם קעלנער און באַצאָלט. אַרויסגייענדיק האָט ער זיך אָנגערופן צו מאַשען:

— דו ווילסט גיין מיט מיר?

— אומעדום, אַנקל.

אַרויסגעקומען פון רעסטאָראַן, האָט ער צוגערופן אַן אויטאָמאָביל און געהייסן זיך פירן הארלעם וועסט.

— איך וויל דיר ווייזן די נייע מעבל, דער טאַפּעצירער האָט שוין צוגעגרייט די מעבל. אַלץ איז שוין פּאַרטיק. איך וויל אַז דו זאָלסט זען.

מאַשע איז טרויעריק געוואָרן און האָט געשוויגן. פּלוצעם האָט זי זיך ווידער אָנגערופן:

— אַנקל, פאַר וואָס ענטפערסטו מיר ניט?

קעלנער — waiter.

טאַפּעצירער — דער וואָס מאַכט ווייכע מעבל, upholsterer; אויך paper-hanger.

— וואָס ?

— דאָס וואָס איך האָב געזאָגט דיר . . .

— וואָס, וואָס ?

— האָלטסטו נישט אַז עס איז בעסער פאַר אונדז אַז דו זאָלסט בלייבן מיין אַנקל, מיין „גוד פאַ" און איך — דיין טאָכטער, איידער מיר זאָלן חתונה האָבן ?

— עס איז אָלרייט, מאַשע, שווייג, שווייג — און זיי זיינען שוין שטיל געבליבן דעם גאַנצן וועג קיין האַרלעם.

13

דאָס בלויע צימער

דער אָנקל האָט אַרײַנגעפֿירט מאַשען אין דעם הויז אַרײַן וואָס ער האָט אויסגעריכט אויף צו וואוינען נאָך דער חתונה.

דאָס הויז איז שוין געווען אין גאַנצן גרייט, די מעבל האָט נאָך פֿריש געשמעקט מיט לאַק, די פֿאָרהאַנגען האָבן שוין געהאַנגען, און דאָס גאַנצע הויז האָט געוואַרט אויף די אײַנוואוינערס.

דער אָנקל האָט ליכטיק געמאַכט אין אַלע צימערן און עס האָבן אָנגעהויבן צו פֿינקלען דאָס געשליפֿענע גלאָזוואַרג, די וואַזאָנען, די פֿאַרצעלײַענע הינט און קעץ, מיט וועלכע אַלע צימערן זײַנען פֿול געווען. דער אָנקל האָט אַרומגעפֿירט מאַשען פֿון איין צימער אין אַנדערן. די צימערן זײַנען געווען רײַך אויסמעבלירט, נאָך דעם געשמאַק פֿון אַן אַלרייטניק, היימיש וואַרעם, מיט אַ סך מעבל, קליינע שטיקלעך און זייער אַ סך אָנגעשטעלטע קלייניקייטן.

דאָס אויפֿנעם-צימער האָט געמאַכט דעם אײַנדרוק ווי אַ קראָם פֿון עלעקטרישע לאָמפּן און פֿאַרצעלײַענע הינט. און דער אָנקל האָט יעדער מאָל איבערראַשט מאַשען מיט אַ נײַעם ליכט-עפֿעקט. דאָ האָט אַ קאַץ אַרויסגעשטאַרט אַ פּאָר געלע לײַכטנדיקע אויגן; באַלד האָט זיך אַ הענגל וויינטרויבן פֿון אַ שראַנק אַראָפּ אָנגעהויבן צו לײַכטן און באַלד אַן אַנדער שטיק גלאָזוואַרג. מען האָט געזען אַז דער אָנקל האָט זיך אָפּגעגעבן מיט דעם אויסמעבלירן די צימערן און האָט אין זיי אַרײַנגעלייגט זײַן ליבע און זײַן פֿאַנטאַזיע. נאָר צום מערסטן האָט געטראָגן שפּורן פֿון זײַן אויפֿמערקזאַמקייט דאָס שלאָפֿצימער.

דאָס שלאָפֿצימער איז געווען אײַנגעאָרדנט מיט דער צערט־לעכקייט פֿון אַ גראָבן מענטשן. אַלצדינג אין צימער איז געווען

בלוי; די ווענט באַמאָלט מיט ביליקע לאַנדשאַפטן, וועלדער און טייכן, זיך באָדנדיקע פרויען, טאַנצנדיקע פעעס; און דער באַלקן — ווי אַ נאַכטהימל מיט שטערן. אַ בלויער פראַנצייזישער גרויסער דיוואַן האָט צוגעדעקט דאָס גאַנצע צימער. דאָס בעט איז גע־שטאַנען אויף אַ פּיעדעסטאַל, באַהאַנגען מיט אַ בלויער, זיידענער חופּה. נאָר דאָס ליכט האָט ניט אויסגעהאַלטן דעם סטיל. דאָס ליכט איז אויך דאָ געווען ווי אין אויפנעם־צימער פאַרשיידן־פאַר־ביק: רויט, בלוי, העל. און דאָס האָט צעשטערט די האַרמאָניע פון צימער. דער אָנקל האָט געגעבן אַ דריק אין אַ קנאָפּ, און אַן עלעקטרישע פּיאַנאָלאַ וואָס איז געשטאַנען אין אַ צווייטן צימער און איז געווען באַהעפט מיטן שלאָפצימער האָט פּלוצעם אָנגעהויבן צו שפּילן.

דער אָנקל האָט זיך צום לענגסטן אָפּגעשטעלט אין שלאָפצימער און געגומען זיך זייער גענוי באַטראַכטן דאָס בעט. מאַשע איז רויט געוואָרן און דאָס האַרץ האָט איר אָנגעהויבן צו קלאַפּן. זי האָט געוואָלט וואָס גיכער אַרויס פון צימער. דאָס צימער מיט דעם בעט אויף דעם פּיעדעסטאַל האָט זי אָן עפּעס דערמאָנט און אַרויסגערופן ביי איר שרעק, הייסע, ציטערנדיקע שרעק — ווי מע וואָלט אַ צום טויט פאַרמשפּטן געוויזן דעם עשאַפאָט, אויף וועלכן עס וועט אויס־געפירט ווערן זיין טויטאורטייל. און דאָך האָט אַ געהיימע קראַפט זי געצויגן צו קוקן אויף דעם בעט. דאָס צימער איז איר פאָרגע־קומען אַזוי ווי אַלט־באַקאַנט, ווי זי וואָלט עס אַמאָל אין חלום געזען. און זי האָט געפילט אַ געוויסע משפחהדיקע נאָענטקייט צו דעם צימער, ווי אַ קראַנקער צום טויט. זי האָט זיך געשראָקן פאַר דעם געדאַנק און געפּרוּאווט אַרויסגיין פון צימער. דער אָנקל אָבער איז געבליבן זיצן אויפן ראַנד פון בעט און זי אַריינגערופן:

— וואו לויפסטו, מאַשע? בלייב דאָ. ווי געפעלט עס דיר, האַ?

פעע — fairy.

דיוואַן — טעפּעך, rug.

— אָ, שיין, — האָט מאַשע אָפּגעענטפערט, קוקנדיק ערגעץ אין אַ זייט.

— שיין, וואָס? — האָט דער אַנקל געלאַכט און געגעבן אַ דריק אַ קנאָפּ אין וואַנט. דאָס גאַנצע צימער איז באַגאָסן געוואָרן מיט אַ בלוט־רויט ליכט, וואָס האָט די בלויע פאַרבן פון צימער געמאַכט געל, און דאָס גאַנצע צימער האָט מיט אַ מאָל אָנגענומען אַ קאָליר ווי ניט פון דער וועלט. אַלץ איז געוואָרן עפּעס סודות־דיק: דאָס מעבל, די פאַרבן פון די ווענט. און דער אַנקל, ווי אַ פּעטע געלע חיה, איז געזעסן אויפן בעט.

נאָר דאָס ליכט האָט ניט לאַנג געדויערט. באַלד האָט דער אַנקל געגעבן אַ דריק אַן אַנדער קנעפּל און דאָס צימער איז באַגאָסן געוואָרן מיט אַ בלויען ליכט, דערנאָך מיט אַ ווייסן ליכט. דער אַנקל האָט ליב געהאַט ליכט־עפעקטן און האָט פאַרזאָרגט דאָס שלאָף־צימער מיט פאַרשיידענע ליכט־קאָמבינאַציעס. און די עלעקטרישע פּיאַנאָלאַ האָט סודותדיק געשפּילט אַ ביליקן וואַלס פון אַ צווייטן צימער אַרויס.

— נו, ווי געפעלט דיר דאָס, מאַשע?

— אָ, שיין!

— וואָס קומסט אָבער אַרויס, אַז דו האָסט מיך ליב נאָר ווי אַן „אָלד גוד אַנקל", ניט מער ווי אַן „אָלד גוד אַנקל". ווי האָסטו געזאָגט, מאַשע? ווי אַן „אָלד גוד אַנקל".

— „פּליז", רייד ניט אַזוי, אַנקל, מיר געפעלט ניט ווי דו רעדסט.

— „ליסן", מאַשע, — איז דער אַנקל פּלוצעם ערנסט געוואָרן — איך מוז מיט דיר ריידן אָפן. דו ביסט שוין מער קיין קינד ניט. דו פאַרשטייסט, וואָס איך מיין. קיין „גוד אָלד אַנקל" וויל איך ניט זיין. איך האָב קיין חשק ניט. איך וויל עס ניט.

מאַשע איז שטיל געבליבן, האָט געבויגן דעם קאָפּ צו דער ערד.

— „וועל", איך בין צופרידן, וואָס עס איז איצט אַרויסגעקומען און ניט שפּעטער, — האָט דער אַנקל ווייטער גערעדט, — איצט וועט צום ווייניקסטן קיין טראָבל ניט זיין. דאָס הויז קען איך פאַרדינגען אָדער אפשר עפּעס אַנדערש טאָן דערמיט.

— ביסט בייז אויף מיר, אַנקל? — האָט מאשע געפרעגט.

— בייז? פאַר וואָס זאָל איך זיין בייז? פאַר דעם געלט וואָס דו האָסט מיך געקאָסט? אַ, אַ, מיינע לאַנדסליים קאָסטן מיך אַזוי פיל! ניין, איך בין ניט בייז, איך בין ניט גוט. און אפשר האָסטו שוין וועמען, דאַרף מען חתונה מאַכן. שיק דעם פאָטער צו מיר. וואָס איך טו פאַר אַלע מיינע לאַנדסליים וועל איך טאָן פאַר דיר אויך. און איך ווינטש דיר גליק, מאשע. דער יונגער מאַן, ווען ער איז פעאיק צו עפּעס, קען ער קומען צו מיר. אפשר וועל איך עפּעס קענען טאָן פאַר אים.

מאשע האָט אויפגעהויבן אירע גרויסע אויגן אויפן אַנקל. זי איז געווען צוגעוויינט צו אים ווי אַ קינד צו אַ פאָטער, און די שפּראַך, וואָס ער האָט גערעדט איצט, האָט זי פון אים קיין מאָל ניט געהערט. און זי האָט מורא געקראָגן פאַר אים. דאָך איז זי געווען צוגעוויינט צו אים, און זי איז צוגעגאַנגען צו אים און געפּעשטשעט זיך צו אים, ווי אַ קינד צו אַ גרויסן, פאַר וועלכן עס האָט מורא:

— „דיר אַנקל, פּליז”, רייד ניט אַזוי. איך ווייס ניט וואָס איך זאָל טאָן. איך בין אַ נאַרישע מיידל. דו ביסט גערעכט, דו האָסט אַזוי פיל גוטס געטאָן מיר, מיין „פּאַ” און מיין „מאַ” — און איך בין אַזוי שלעכט, אַזוי נאַריש, „מיי גוד, גוד אַנקל!” — און זי האָט באַהאַלטן איר קאָפּ אין זיין האַלדז, און הייסע טרערן און אַ קינדישער קוש, וואָס זיינען געקומען פון אימה און אומבאַהאָלפנקייט, האָבן געוואַרעמט דעם אַנקלס אַלטע, האַרטע הויט.

אַ מינוט האָט ער הנאה געהאַט און האָט זיך געלאָזט קושן. נאָר באַלד האָט זיין אינעווייניקסטער מענלעכער שטאָלץ פּראָטעס־טירט קעגן די אומשולדיקע קינדישע קושן. ער האָט זי געוואָלט אַרומנעמען און קושן אין מויל אַריין, ווי אַ מאַן אַ ווייב, נאָר אירע טרערן האָבן אים צוריקגעהאַלטן דערפון, ווייל די טרערן האָבן זי קינדיש געמאַכט. האָט ער זי אָפּגערוקט:

— דו פאַרגעסט זיך, מאשע, דו ביסט שוין ניט מער קיין קינד. דו ביסט אַ דערוואַקסענע מיידל.

מאַשע איז רויט געוואָרן, פאַרשעמט. אירע טרערן זיינען גע־בליבן הענגען אין מיטן אירע אויגן, און זי האָט געקוקט מיט נאַסע אויגן אויפן אַנקל און ניט געוואוסט וואָס צו טאָן.

— ווילסט אַהיים גיין? — האָט דער אַנקל זי געפרעגט.

— יאָ — האָט מאַשע געשאָקלט מיטן קאָפּ.

דער אַנקל האָט אויסגעלאָשן דאָס ליכט, זייער זאָרגעוודיק פאַר־שלאָסן די טירן פון הויז. אויף מאַשען האָט ער זיך ניט אומגע־קוקט, ווי זי וואָלט דאָ ניט געווען. איידער ער האָט זי אָראָפּגעלאָזט פאַר איר הויז האָט ער געזאָגט צו איר:

— זאָרג זיך נישט, מאַשע. אַלץ וואָס איך וועל קענען טאָן פאַר דיר, וועל איך טאָן, ווי פאַר אַלע מיינע לאַנדסלייט און משפּחה. און ער איז אַוועקגעפאָרן.

אין דער היים האָבן „פּאַ" און „מאַ" געוואַרט מיט שרעק אויף מאַשען. נאָר מאַשע האָט זיי גאָרניט געענטפערט אויף זייערע פרעגנדיקע בליקן און איז אַריין צו זיך אין צימער.

אהרן האָט עפּעס נאָכגעשריען און געוואָלט פרעגן. נאָר די ווייב האָט אים געצופּט ביים אַרבל און געברומט צו אים:

— לאָז זי גיין. היינט פרעג זי ניט.

אהרן האָט איינגעזען, אַז די ווייב איז גערעכט, ווי תמיד.

מאַשע איז געלעגן אַ גאַנצע נאַכט. דורך דער נאַכט איז איר קלאָר געוואָרן, אַז זי האָט ניט מער קיין רעכט אויף קיין גליק, אַז זי איז אויפגעצויגן געוואָרן מיט אַ שנור אויפן האַלדז, אַז מע האָט זי פאַרקויפט, ווען זי איז נאָך אַ קינד געווען, פאַר דער באַקוועמ־לעכקייט פון „פּאַ" און „מאַ" און פון איר גאַנצער משפּחה. זי האָט זיך דערמאָנט אָן האָפּקינס סטריט, איידער דער אַנקל האָט זיך פאַר זיי אָנגענומען, ווי זי איז געווען די „קליינע מאַמע" פון הויז. זי האָט געשמייכלט, ווי זי האָט אָפּגענאַרט דעם שפּייזקרעמער און דעם קצב מיט דעם צויבערוואָרט: „פּאַ אַרבעט שוין". זי האָט זיך דערמאָנט, ווי זי האָט דעם טאַטן געשלעפּט אַהיים, ווען ער איז אַנטלאָפן פון דער מאַמען, און נאָך אַזעלכע ענלעכע סצענעס.

און זי האָט איינגעזען, אַז זי האָט נאָך ביז איצט ניט אויפגעהערט צו שפּילן די ראָלע פון דער „קליינער מאַמע”. און זי טאָר די ראָלע שוין מער פון זיך ניט אַראָפּוואַרפן!

זי האָט געזען דעם „עשאַפּאַט” — דאָס שלאָפּצימער מיט דעם בלויען, רויטן, געלן ליכט; און אפשר האָט דאָס דער עשאַפּאַט, די תליה, זי געצויגן צו זיך. זי האָט שוין קיין איין מינוט ניט אויפגעהערט צו קלערן וועגן דעם בלויען צימער. עס האָט זי געצויגן מיט דער זעלבער קראַפט, ווי עס ציט דעם קראַנקן צום טויט.

דעם מאָרגן אין דער פרי האָט זי, צו אַלעמעס איבעררראַשונג, געזאָגט דעם פאָטער, אַז ער זאָל ריידן מיטן אָנקל, אַז זי באַדויערט אירע רייד און —

אָבער דער אָנקל האָט זיך ניט געלאָזט ריידן. ער האָט ניט געוואָלט הערן און געדענקען מער דערפון.

אהרן מעלניק און זיין ווייב זיינען געקומען בעטן זיך ביי אים, אַז ער זאָל רחמנות האָבן אויף זייער יונג קינד און ער זאָל ניט צעברעכן איר יונג לעבן. אָבער דער אָנקל האָט נאָר געוואָלט אַז מאַשע זאָל קומען צו אים אַליין און אים זאָגן, וואָס זי האָט צו זאָגן. און דערנאָך וועט ער זען, וואָס ער האָט צו טאָן. און צוגעגעבן האָט ער:

— „פּליז”, טוט מיר אַ טובה און נייט זי ניט צו טאָן זאַכן, וואָס זי וויל ניט, פאַר אייער שטיקל ברויט.

מאַשע האָט געפילט די באַליידיקונג. דער אָנקל וויל פון איר אַז זי אַליין זאָל זיך קומען בעטן ביי אים. דורך די פּאָר טעג איז יעדער געפיל פון אכטונג און פאָטערלעכער ליבע, וואָס איז געווען איינגעפלאַנצט אין איר צו אים די גאַנצע צייט וואָס ער האָט זיך אינטערעסירט מיט איר, אויסגעריסן געוואָרן ביי איר. זי האָט שוין גאָרניט געפילט צו אים — נאָר פאַראַכטונג און עקל.

זי האָט אָבער ניט געקענט ביישטיין די בעטנדיקע, שנאָרנדיקע בליקן פון איר „פּאַ” און „מאַ”, פון די שוועסטערלעך און דעם ברו־

תליה — אויף וואָס מע הענגט אויף אַ פאַרמשפּטן.

דערל, וועלכע האָבן געקוקט אויף איר ווי שטומע באַשעפּעניש: טו עס פּאַר אונדז! זי איז געווען די „קליינע מאַמע” און ניט געהאַט קיין כוח זיך אַקעגנצושטעלן די געפילן פון איר מוטערלעכקייט וואָס זי האָט גענומען אויף זיך פון קליינערהייט אָן.

זי האָט זיך געזען מיט טשאַרלין. ניט דערפאַר וואָס זי האָט זיך געריכט צו הערן פון אים אַ וואָרט, וואָס זאָל איר כוח געבן אויסצוהאַלטן דעם קאַמף. נאָר זי האָט געוואָלט זען, אפשר וועט זיין אַנבליק איר געבן מער קראַפט און האָפענונג. זי האָט זיך אָפּגערעדט מיט אים צו טרעפן. און ווידער האָבן זיי אַ גאַנצן טאָג דורכגעשפּאַצירט די פינפטע עוועניו און צענטראַל־פּאַרק. און טשאַרלי האָט ווידער געהאַלטן אין איין ריידן פון גרויסע זאַכן: וועגן באַפרייען די וועלט און וועגן דעם תכלית פון לעבן, און דערציילט איר פון זיינע פּלענער צו אָרגאַניזירן אַ סטרייק ביים אַנקל.

אָבער פאַר איר אַליין, פאַר איר לעבן, פאַר אירע אייגענע אינטערעסן, האָט ער קיין וואָרט ניט געהאַט. ווי דענסטמאָל האָט זיך טשאַרלי אינטערעסירט מיט דער גאַנצער וועלט, נאָר ניט מיט איר. ווי דענסטמאָל האָט טשאַרלי זי ניט געזען.

זי האָט אים שוין געוואָלט פון אַלצדינג דערציילן און בעטן אים, אַז ער זאָל איר העלפן שטאַרק זיין, זי זאָל האָבן כוח ווידער אָנצוהייבן דאָס לעבן אויף אייגענער אחריות, אויף אייגענער רעכענונג, ער זאָל איר העלפן זיך שטעלן אויף די פיס. אָבער טשאַרלי איז געווען פאַרנומען מיט אַזעלכע גרויסע וועלטזאַכן, אַז זי האָט ניט געוואוסט ווי זי הייבט אָן צו ריידן מיט אים וועגן זיך, וועגן איר קליינעם לעבן. עס האָט זיך איר געדאַכט, אַז פאַר טשאַרלין איז דאָס צו קליין, ער זאָל זיך אָפּגעבן מיט אַזעלכע „פּריוואַטע ענינים”.

זי איז אַהיים געקומען פון טשאַרלין נאָך מער פאַרלאָזט און איינזאַם, ווי זי איז געגאַנגען צו אים. קיין וואָרט וועגן זיך האָט זי מיט אים ניט גערעדט, און טשאַרלין איז עס גאָרניט איינגעפאַלן.

זי האָט געפּרוּווט אַליין זיך שטעלן אויף די פיס, געגאַנגען זוכן אַ שטעל נאָך אַן אַנאָנס פון אַ צייטונג — איז אין דער היים

געווען תשעה-באָב. זי האָט געשפּירט אויף זיך די שטומע בליקן פון די קליינע שוועסטערלעך, געפילט דעם טאַטנס ציטערן...

איז וואָס איז דער חילוק? — שוין לאַנג איז די שנור אויפן האַלדז אַרויפגעצויגן. זי איז געבוירן געוואָרן מיט דער שנור אויפן האַלדז.

זי איז געגאַנגען צום אַנקל. זי האָט געפילט צו אים ניט מער ווי עקל און פאַראַכטונג. דאָך איז זי געגאַנגען!

זי האָט קלאָר געפילט, זי האָט געוואוסט דעם באַדייט פון איר גיין, די רעזולטאַטן דערפון — און זי האָט געזען דאָס בלויע שלאָפ-צימער מיט דעם בעט אויפן פּיעדעסטאַל.

עס איז געווען, ווי דאָס בלויע צימער וואָלט איר אַ כּישוף אָנגעטאָן און האָט דערפירט זי צו פאַרבייגן אַלע באַליידיקונגען און אַלע געפילן און גיין אַליין צום אַנקל זיך בעטן, אַז ער זאָל חתונה האָבן מיט איר. איר פאַנטאַזיע האָט זיך צעשפּילט אַרום דעם בלויען צימער און געמאָלט איר פאַרשיידענע שרעקעדיקע בילדער. האָט דאָס בלויע צימער געצויגן צו זיך, ווי דער טויט — דעם קראַנקן...

ווי דאָס ערשטע מאָל, האָט דער אַנקל זי גענומען אין אונגאַ-רישן רעסטאָראַן. ער האָט פון אַלצדינג גערעדט, נאָר ניט וועגן דעם צו וואָס מאַשע איז געקומען. ער האָט איר אַפילו ניט געהאָלפן מיט קיין וואָרט. ער האָט געוואָלט האָבן די גאַנצע באַלוינונג, אַז זי זאָל זיך טאַקע בעטן ביי אים און דערמאָנען מיטן גאַנצן מויל, צו וואָס זי איז געקומען.

די באַלוינונג האָט ער געקראָגן, ווען זיי זיינען ווידער געווען אין דער נייער וואוינונג און ער האָט זי ווידער אַריינגעבראַכט אין בלויען צימער. דער אַנקל האָט זיך אַוועקגעזעצט אויפן בעט ווי אַ תּלין אויפן קלאָץ און האָט געזאָגט:

— נו, דאָ קענסטו מיר זאָגן, וואָס דו האָסט מיר צו זאָגן.

תּלין — דער וואָס הענגט אויף, וואָס פירט אויס אַ טויטאורטייל; זייער אַ שלעכטער מענטש.

— אַנקל, איך בין גרייט חתונה צו האָבן מיט דיר, — האָט מאַשע געזאָגט.

— „איז דאָס סאָ?" בין איך שוין ניט מער צו אַלט פאַר דיר?

— אַנקל — —

— איך וויל וויסן אָפּענע ווערטער, אַ קלאָרע סיטואַציע. פאַר וואָס האָסטו פריער ניט געוואָלט און איצט ווילסטו יאָ? איז עס דערפאַר, ווייל דיין „פאַ" האָט דיך געניים דערצו? זאָג מיר.

— אָבער, אַנקל, פאַר וואָס רעדסטו אַזוי צו מיר?

— איך וויל עס וויסן. עס מוז דאָך זיין אַ „ריזן", פאַר וואָס איצט ווילסטו יאָ מיט מיר חתונה האָבן און פריער האָסטו ניט געוואָלט?

— דער „ריזן" איז ווייל — — איך האָב דיך ליב! — האָט מאַשע געזאָגט פאַרשעמט.

— ווי האָסטו מיך ליב? ווי אַן „אָלד גוד אַנקל", אָדער ווי אַ מאַן, מיט וועלכן מע וויל חתונה האָבן?

מאַשע האָט אויפגעהויבן אירע גרויסע אויגן צו אים און געזאָגט:

— פאַר וואָס שטעלסטו מיר אַזעלכע פראַגעס? דו ווייסט עס אליין.

— איך ווייס עס שוין גאָרניט אליין. פריער האָסטו מיך אַנדערש ליב געהאַט.

— פריער בין איך אַ קינד געווען, — האָט מאַשע געענטפערט אין דער שטיל.

— און איצט?

מאַשע האָט געקוקט אויף אים און דערקענט אין אים דעם אַלטן „אַנקל". זי האָט זיך דערמאָנט די סצענע, ווען זי איז אַ קינד געווען און ער האָט פאַרשעמט איר פאָטער אין אירע אויגן. און ווי דעמאָלט, האָט זי זיך געוואָלט אויפהייבן און שרייען אים אין פּנים אריין: „ביסט", „דאָג!"

נאָר אַ געפיל פון נקמה אין זיך אַליין האָט זי געניימ צו שטיין און אויסצוהאַלטן די אינקוויזיציע. זי האָט געשוויגן.

— און וואָס איצט? — האָט דער אָנקל נאָך אַ מאָל געפרעגט.

— וואָס איצט?

— ווי אַזוי האָסטו מיך איצט ליב?

— איצט האָב איך דיך ליב ווי אַ מאַן מיט וועלכן מע וויל חתונה האָבן, — האָט זי געקוקט דעם אָנקל גלייך אין פנים אריין.

— ווי אַ מאַן . . . — האָט דער אָנקל איר נאָכגערעדט. ער איז צוגעגאַנגען, זי אַרומגענומען און טיף איר געקושט אין מויל אַריין.

ווען מאַשע איז אַוועקגעגאַנגען פון אָנקל, האָט זי געהאַט דאָס געפיל, אַז איצט מעג זי שוין אַלץ טאָן. און זי איז טאַקע געווען פעאיק אויף אַלצדינג.

דריטער טייל

1

מאַן און ווייב

מאַשע האָט געשוואַנגערט (עס איז שוין געווען צוויי יאָר נאָך דער חתונה).

און אַנקל מאָזעס האָט געציטערט איבער איר, ווי מע ציטערט איבער אַ קליין, שוואַך קינד. ער האָט ניט געקענט איינזיצן אין געשעפט און יעדער פערטל שעה האָט ער זיך געלאָזט פאַרבינדן מיט דער היים און געפרעגט דורכן טעלעפאָן אויף מאַשען און אַנגעזאָגט: „מאַשע לעבן, פליז, באַוועג זיך ניט”. געהערט אַז אַלץ איז גוט אין דער היים, האָט ער זיך באַרואיקט און איז אַרויף צו די שניידערס און געמאַכט שפּאַס מיט די לאַנדסלייט:

— נו, שלמהלע, וואָס שוויגסטו? זינג אָפּ דיין קדושהלע.

עס האָט זיך באַמערקט אַ וואונדערלעכע ענדערונג אין זיין כאַראַקטער פון טאָג צו טאָג, זינט דער אַנקל האָט חתונה געהאָט. ניט נאָר איז זיין באַציאונג צו מענטשן געוואָרן אַן אַנדערע, אַפילו זיין אויסזען האָט זיך געביטן. דאָס פּנים האָט אַנגענומען מער אַנבליק פון מענטשלעכן געשטאַלט. עפּעס אַ ווייכס און אַן אומבאַהאָלפנס האָט זיך אַריינגעגנבעט צווישן די פעטע פאַלדן פון אַרום זיין מויל און אין די טיפע איינגעזונקענע אויגן. דאָס פּנים זיינס האָט שוין מער ניט געשראָקן. ווי אַ ווייכע ווייבלעכע האַנט וואָלט ליבע איינגעקנאָטן אין די קנייטשן פון זיין פּנים און צערטלעכקייט איינגעהויכט אין זיי, דאָס צערטלעכע פון איר וועזן. און עס איז געווען אַזוי ווי ער וואָלט פאַרשפּרייט אַרום זיך די ליבע און ווייכקייט, וואָס ער האָט ערגעץ פון אַ געהיימען קוואַל איינגעזאַפּט.

אַנקל מאָזעס האָט געשמייכלט, געשמייכלט צו זיינע מענטשן. אַנקל מאָזעס איז געוואָרן פריינדלעכער, און וואָס אַ טאָג האָט מען

פאַרלאָרן פאַר אים די אימה און דעם רעספּעקט און אויפגעהערט זיך צו שרעקן פאַר אים.

נאָר צום מערסטן האָבן זיך געפילט די ענדערונגען אין אָנקל מאָזעס זינט מאַשע האָט אָנגעהויבן צו שוואַנגערן. פון ערשטן טאָג אָן האָט מען באַלד געוואוסט אין קראָם און ביי די שניידערס אויבן און ביי אַלע לאַנדסלייט. און געוואוסט האָט מען עס דורך אָנקל מאָזעסעס האַלטן זיך, דורך זיין אומרואיקייט, דורך זיין אָפטן אַנקלינגען אַהיים און דורך זיין גוטן שמייכעלע. און מען האָט אָנגעהויבן צו לאַכן פון אים הינטער דעם רוקן און גערוימט זיך אין די אויערן פאַרשיידענע סודות און געוואָרפן בליקן אין געהיים אויף סעמען.

נאָר אויף סעמען האָט מען מורא געהאַט צו קוקן. עס איז געווען ווי סעם וואָלט איבערגענומען אין זיינע הענט אַריין די לייצעס, וועלכע אָנקל מאָזעס האָט אָפּגעלאָזט. אָנקל מאָזעס האָט זיך וואָס אַ מאָל מער פאַרלאָזט אויף סעמען אין די געשעפטן. סעם איז ניט בלויז געווען איצט דער „אינעווייניקסטער מענטש", נאָר ער האָט אויך איינציקווייז איבערגענומען די באַשטעלונגען פון דרויסן. סעם האָט דורכגעקוקט די באַשטעלונגען. סעם האָט אַרויסגעשיקט די פאַרקויפערס איבערן לאַנד, און ביסלעכווייז איז סעם געוואָרן דער ריכטיקער „באָס" אין קראָם און מורא האָט מען געקראָגן פאַר סעמען מער ווי פאַרן אָנקל.

אָנקל מאָזעס האָט די לעצטע צייט אָנגעהויבן זיך צו אינטערעסירן מיט אַזעלכע זאַכן, וואָס גיבן ניט צו קיין פּרעסטיזש אַ געשעפטסמאַן, פאַר וועלכן מע זאָל דרך־ארץ האָבן. אָנקל מאָזעס איז געוואָרן רעליגיעז, אינטערעסירט זיך מיט דער שול פון די לאַנדסלייט, און דאָס וואָס ער האָט ניט געהאַלטן וואָרט צו דער חתונה, האָט ער איצט געוואָלט אויספירן: קויפן די קוזמינער לאַנדסלייט אָן אייגענע שול. ביז איצט איז ער נאָר געווען דער פּרעזידענט פון די קוזמינער לאַנדסלייט אויפן פּאַפּיר. זינט נאָך דער חתונה האָט זיך אָנקל מאָזעס אָנגעהויבן צו אינטערעסירן מיט דער „סאָסייעטי". ער האָט אַריינגעלייגט זיינע גאַנצע געשעפטס־

פּעאיקייטן און אויסגענוצט זיין געשעפּטלעכע דערפאַרונג לטובת דער „סאָסייעטי".

אַנקל מאָזעס האָט געקויפט פאַר דער „סאָסייעטי" אַ נייעם פּלאַץ פאַר אַ בית-עולם און אַ העלפט דערפון גלייך פאַרקויפט אַן אַנדער „סאָסייעטי" און דערפון אַזוי פיל געלט פאַרדינט, אַז די קוז-מינער האָבן געקראָגן זייער בית-עולם כמעט בחינם. איצט נוצט ער אויס זיינע גאַנצע סוחרישע פעאיקייטן צו קריגן פאַר זיי אַ שול. ער האָט שוין געקראָגן אַ פּלאַץ פאַר אַ שול כמעט בחינם און איצט האַנדלט ער דאָס אונטער צו בייטן דעם פּלאַץ אויף אַ הויז. אַנקל מאָזעס וועט קריגן אַ שול פאַר די לאַנדסלייט!

און זינט אַנקל מאָזעס אינטערעסירט זיך מיט דער קוזמינער „סאָסייעטי", איז די „סאָסייעטי" געוואַקסן, רייך געוואָרן און האָט שוין איינגעשלונגען אַ פּאָר אַנדערע, קלענערע „סאָסייעטילעך". זיינע פאַרדינסטן פאַר קהלשע אַנגעלעגנהייטן האָבן אים באַלד באַ-רימט געמאַכט מחוץ פון די גרענעצן פון קוזמינער לאַנדסמאַנשאַפט. אַנדערע אָרגאַניזאַציעס פרוּוון פאַראינטערעסירן אַנקל מאָזעס אין גרויסע אונטערנעמונגען פאַר טובת הכלל. אַנקל מאָזעס איז שוין „וויס-טשערמאַן" פון אַ מושב-זקנים, אַ „טרעזשורער" פון אַ תלמוד-תורה און אַ דירעקטאָר פון אַ קליינעם שפּיטאָל — און זיין באַרימט-קייט ווי אַ פילאַנטראָפּ און אַ כלל-טוער וואַקסט אין שטאָט.

אַנקל מאָזעס האָט ליב געהאַט זיין היים און זיין ווייבל און איז געוואָרן אַ מאָראַלישער מענטש. פאַרשטייט זיך, אַז ער האָט אין גאַנצן אָפּגעשניטן יעדער באַציאונג מיט יענעם ווייבל פון רעס-טאָראַן. אַנקל מאָזעס האָט ליב געהאַט די ריינקייט פון זיין שטוב און ער האָט גאַרניט געקענט פאַרשטיין, ווי אַזוי ער האָט געקענט אַמאָל אַנדערש לעבן. דערמאָנענדיק זיך זיין אַמאָליק לעבן, האָט ער זיך אָפּגעשאָקלט דערפון און עס געהאַלטן פאַר אַ שלעכטן חלום.

מחוץ — אויסער, חוץ, אויסער די ראַמען פון . . .

טובת-הכלל — דער נוצן פון אַלעמען, פון כלל; דאָס וואָס עס איז גוט פאַר דער גאַנצער געזעלשאַפט.

מושב-זקנים — אַן אַנשטאַלט פאַר אַלטע לייט; old age home.

כלל-טוער — געזעלשאַפטלעכער טוער.

אַנקל מאָזעס האָט געפּרעדיקט מאָראַל צווישן זיינע מענטשן, צווישן זיינע לאַנדסלייט. איצט איז ער שוין אוודאי געווען דער שופט און פּאַטריאַרך צווישן זיינע לאַנדסלייט. די לאַנדסלייט האָבן אים איצט נאָך מער פאַרטרויט זאַכן וועגן זייער אינטימען לעבן און געפרעגט אים עצות. אַנקל מאָזעס איז איצט אויפגעבראַכט געוואָרן איבער אוממאָראַלישע מעשים, גערופן דעם שולדיקן און מוסר געזאָגט, שלום געמאַכט צווישן מאַן און ווייב און אָנגעזאָגט אַז אַזעלכעס זאָל מער ניט געשען. און אַלע מאָל, ווען ער האָט מוסר געזאָגט, האָט ער געקענט קוקן דעם מאַן אָדער דער ווייב גלייך אין די אויגן אַריין.

אַנקל מאָזעס איז פרי אַהיים געקומען. ער האָט ניט געקענט איינזיצן אין געשעפט זינט מאַשע איז אַריין אין די הויכע מאַנאַטן. אַהיים געקומען, האָט ער געטראָפן אַהרנען מיט ראָזען, וועלכע זיינען דורך דער צייט פון מאַשעס טראָגן געוואָרן גאַנצע באַלעבאַטים אין שטוב.

עס איז געווען אַ וואונדער ווי עס האָבן זיך געביטן דעם דערשלאָגענעם יידנס באַציאונגען צום אַלמעכטיקן אַנקל, זינט זיין טאָכטער האָט פאַר אים חתונה געהאַט. דער אַמאָליקער „מענטש" האָט ניט נאָר פאַרלאָרן די אימה און רעספּעקט פאַרן באַלעבאָס, נאָר אַהרן האָט זיך באַלד געהאַלטן מער באַלעבאָס אין שטוב ביים אַנקל ווי דער אַנקל אַליין. און פון ראָזען איז דאָך אָפּגערעדט. זינט איר מאַשעלע האָט חתונה געהאַט פאַרן אַנקל, און זינט איר מאַשעלע איז נאָך געקומען אין „אַנדערע אומשטענדן", האָט זי זיך געהאַלטן ניט בלויז די באַלעבאָסטע פון שטוב, נאָר זי האָט זיך אָנגעהויבן צו מישן אין די געשעפטן און איז געוואָרן זייער אַן אָנגעזעענע קראַפט אין דעם דיפּלאָמאַטישן קאָרפּוס פון אַנקל מאָזעסעס געשעפט. דער אַנקל מאָזעס האָט נאָך קיין צייט ניט געהאַט זיך אָנצוקוקן און אויסצופרעגן זיך אויף מאַשען, איז ראָזע שוין צוגעטראָטן צו איר באַליבטער טעמע, מיט וועלכער זי האָט אַרומגעפּלאָנט דעם אַנקל די לעצטע צייט:

— איז ווידער דאָ געווען דער שנאָרער, דער גאַליציאַנער אכבראָש. ער האָט זיך געפרעגט אויף דיר, מאָזעס. איך פאַרשטיי ניט, פאַר וואָס קומט אים דאָס אַז ער זאָל זיין דער קאָלעקטאָר? וואָס, חתונה געהאַט מיט אים האָסטו? צי האָסטו מיט אים אַ שידוך געטאָן, וואָס דו מוזסט זיך האַלטן מיט אים צוגעבונדן?

— שוויגער, לאָזט מיך אָפּ. וואָס מאַכט מאַשעלע? איז דאָ געווען דר. גאָלדשטיין? איך וויל ער זאָל יעדער טאָג אַריינקומען, איר הערט, שוויגער, יעדער טאָג.

— שווער, — רופט ער צו אהרנען, — גיט אים אַ קלונג אָן, דעם דאָקטער.

— וואָס דאַרף מען דעם דאָקטער דאָ? זיי ניט משוגע, מאָזעס. מאַשע איז אַלרייט, באַדער זי ניט מיט דאָקטוירים. דר. גאָלדשטיין וועט שוין קומען ווען מע וועט אים דאַרפן.

— ניין, איך וויל יעדער טאָג זאָל ער קומען, — האָט דער אָנקל געזאָגט מער פאַר זיך און איז אויף די שפּיץ נעגל אַרויפגעגאַנגען אויף די טרעפּ וואו דאָס שלאָפצימער איז געווען.

נאָר באַלד איז ער געבליבן שטיין פאַר די טרעפּ מיט אַ זיך־פרייענדיקער מינע און געשטאַמלט פאַר שרעק און פרייד:

— פּאַמעלעך, מאַשע, „פּליז״, לויף ניט — האָט דער אָנקל געזאָגט אומרואיק און ניט ווילנדיק פאַרשפּרייט די הענט, ווי ער וואָלט געוואָלט גרייט זיין אויף יעדער פאַל.

מאַשע איז אַראָפּגעקומען פון די טרעפּ. זי איז ניט געווען פאַרזיכטיק, ווי דער אָנקל האָט געוואָלט. זי האָט נישט געענטפערט אויף זיין פרעגנדיקן, זיך פרייענדיקן בליק. זי האָט אים ניט אָנגעקוקט. זי איז ווייטער געגאַנגען און איז אַריין צו אירע עלטערן אין עסצימער.

אָנקל מאָזעס איז איר נאָכגעגאַנגען און געשלונגען פאַר זיך די ווערטער:

אכבראָש — יונגאַטש, ווייסער־חברתניק.

— מאַשע לעבן, ווי פילסטו זיך היינט? איך האָב געהייסן אָפּ־רופן דר. גאָלדשטיין.

— מע באַדאַרף ניט דעם דאָקטער. טאַטע, זעץ זיך אַוועק.

— מאַשע לעבן, וואָס אַרט עס דיר?

— „פּליז״, באַדער מיך ניט, — און זי האָט אָנגעקוקט איר מאַן, — זעץ זיך אַוועק. — און דער אָנקל האָט זיך אַוועקגעזעצט.

מאַשע האָט זיך אויך געביטן פון נאָך דער חתונה. עס איז גע־ווען ווי דער אָנקל האָט אויסגעזויגן פון איר די מיידלשע צערט־לעכקייט און איינגעהויכט אין איר זיין מענלעכע ברוטאַלקייט. און דאָס האָט מען אָנגעזען איןביידנס פּנימער. איז דעם אָנקלס פּנים באַשטראַלט געוואָרן מיט אַ מענטשלעכער אומבאַהאָלפנקייט און פון מאַשעס פּנים איז אויסגעלאָשן געוואָרן יעדער מיידלשע צערטלעכ־קייט. זי איז שטאַרקער געוואָרן און פולער ווי אַ רייפע, שטאַרקע פרוכט, כאָטש אירע אויגן האָבן אויסגעדריקט אַ בליק פון שרעק, ווי זי וואָלט פאַר עפּעס מורא געהאַט וואָס שאַפט זיך אין איר. אָבער איר פּנים האָט אויסגעדריקט די גרייטקייט זיך צו באַשיצן. איר הויכע, שטאַרקע פיגור האָט אויסגעדריקט הערשאַפט.

און דאָס טראָגן האָט נאָך מער צוגעגעבן און פאַרשטאַרקט דעם איינדרוק פון איר געביטערישער הערשאַפט, וואָס זי האָט פאַרשפּרייט אַרום זיך, ווי אַ טראָגעדיקע הערשנדיקע מאַמע, וואָס ווייסט, אַז זי ברענגט לעבנס אויף דער וועלט.

זינט זי טראָגט האָט אָנקל מאָזעס געהאַט פאַר איר אַפּשיי און דרך־ארץ, ווי מע האָט צו דעם, וואָס איז אומפאַרשטענדלעך, רעלי־גיעז, איז אַ מיסטעריע. עס האָט אים אַרומגענומען ניט בלויז עפּעס אַן אומפאַרשטענדלעך צערטלעך געפיל צו זיין אייגן בלוט און פליש, צו זיין צווייטן איך, וואָס ליגט אין די טיפע פאַרבאָרגענישן ביי מאַשען און זי האַלט עס אין זיך און שענקט אים לעבן — נאָר אַ רעליגיעזע מיסטישע אימה פאַר דעם, וואָס טוט זיך מיט מאַשען איצט; אַן אימה פאַר דעם אומפאַרשטענדלעכן און אומבאַוואוסטן,

---

געביטעריש — באַפעלעריש.
אַפּשיי — אַכטונג, דרך־ארץ.

וואָס וועבט זיך אין איר, וואָס גאָט טוט מיט איר דעם וואונדער און באַשאַפט דורך איר אַ לעבן.

דאָס האָט אים שוואַך געמאַכט און אונטערטעניק געמאַכט צו אירע פיס. דאָס און נאָך עפּעס.

אָנקל מאָזעס האָט געהאַט אַ גרויסע בענקשאַפט נאָך ריינקייט. זינט ער האָט חתונה געהאַט פאַר מאַשען, איז פּונקט ווי ער וואָלט זיך אָפּגעוואַשן פון אַלע מיאוסע געפילן פון זיין פריערדיקן לעבן. און מאַשע, די יונגע אומשולדיקע מאַשע, וואָס ער האָט זי דער־צויגן ביי זיך און מיט איר חתונה געהאַט, — מאַשע איז געווען ביי אים דער סימבאָל פון ריינקייט. ביי איר האָט ער זיך גערייניקט פון זיין גאַנצן מיאוסן און זינדיקן לעבן. ניט נאָר זי אַליין: דאָס צימער אין וועלכן זי האָט געוואוינט, די זאַכן וואָס זי האָט באַרירט, די קליידער וואָס זי האָט געטראָגן — האָבן אין אים דערוועקט אַ געפיל פון ריינקייט. די באַרירונג מיט ריינקייט האָט אים אָנגעשטעקט און ער איז געטריבן געוואָרן צו ריינקייט — און געבענקט נאָך איר. און דאָס האָט אים אונטערטעניק געמאַכט, שוואַך געמאַכט און מענטשלעך געמאַכט.

נאָר אַ גאַנץ אַנדער קראַפט האָט איצט מאַשען געיאָגט. זי האָט זיך אויך צו עפּעס אָנגערירט — און אַרויסגעקומען איז עפּעס אַנדערש.

2

דאָס לאַנגווייליקע לעבן

יעדער באַריר און מיט גוואַלד געבראַכטע צערטלעכקייט האָבן צו ערשט אַרויסגערופן ביי איר עקל און דערנאָך גלייכגילטיקייט.

זי האָט געטאָן וואָס מע האָט פאַרלאַנגט פון איר, ווייל עס האָט זיך איר געדאַכט אַז ווען זי איז געגאַנגען צום אַנקל און באַשטאַנען חתונה צו האָבן מיט אים, איז זי איינגעגאַנגען אויף אַלץ. און זי האָט זיך געהאַלטן פאַר אַ קרבן. איז אין אַנהייב נאָך איר חתונה געלעגן אויף איר אַ שטילע ליידנדיקע שיין — אַ שיין פון אַ קרבן. האָט עס זי איידל און שיין געמאַכט. האָט דער אַנקל ביסלעכווייז די הייליקע שיין אויף איר פאַרשוועכט, אויסגעלאָשן.

ער האָט אויפגעוועקט אין איר גערייצטקייט. אָבער דר. גאָלד־שטיינס עלעקטרישע מאַשינען וואָס האָבן געוואַרעמט און אויפ־געפרישט אַנקל מאַזעסעס איינגעשלאָפן בלוט (דער אַנקל פלעגט געהיים קומען צום דאָקטער) זיינען ניט בכוח געווען יונג צו מאַכן דעם אַנקל. האָט ער געוועקט זי פון איר מיידלשן חלום און איז ניט אין שטאַנד געווען צו שאַפן פאַר איר אַן אַנדערן, אַ וואָרן חלום. זי איז געווען ווי אַ כלה, אַ געבעטענע צו דער חתונה — און קיין חתן איז ניט געווען. זי איז געווען ווי אַ יונגער פרישער שפּראָצ־לינג, איבער וועלכן מע פאַרדעקט אַ גלעזערנע כלי; מע פיטערט די ערד פון שפּראָצלינג, מע וואַרעמט די וואָרצלען, אָבער די צווייגן זיינען איינגעצאַמט אין גלאָז.

מיט איר יעדער באַריר, האָט זי אים איידעלער און שענער געמאַכט, האָט זי אין אים איינגעפּלאַנצט נייע בענקענישן צום לעבן. און זי אַליין איז מיאוסער און גראָבער געוואָרן. ווי אַ פּרעה אַ נאַקעטער, וואָס באָדט זיך אין קינדערבלוט, האָט זיך דער אַנקל

שפּראָצונג — sprouting.

ביי טאָג אַרומגעדרייט אַ גוטער, אַ שיינענדיקער און אַ שמייכלענ-
דיקער, בעסער צו גאָט און צו לייט. זיין האַרץ, גענערט מיט
קינדערבלוט, איז ווייכער געוואָרן, פילנדיקער און מענטשלעכער.
אָבער מאשע האָט דאָך טראָפּנווייז געקאָרמעט מיט איר אומשול-
דיקער איידעלער יונגקייט אַ פרעמדן, אַלטן, פאַרדאַרטן דאָרן. דער
דאָרן האָט אָנגעהויבן צו בליִען און אַליין איז זי געוואָרן פאַרטריקנט.

די ערשטע צייט האָט זי זיך געשעמט. זי האָט געמיינט אַז
אַלע ווייסן, אַלע זעען אירע מיידלשע פאַרבאָרגענישן וואָס דער
אָנקל האָט אַנטפּלעקט. האָט זי זיך באַהאַלטן אויף גאַנצע טעג
אין שטוב, אָפּגעשלאָסן זיך פון מענטשן, געשעמט זיך צו קוקן אין
שפּיגל אַריין, איר אייגן פּנים צו זען, אירע אייגענע שוועסטער
צו זען.

דערנאָך האָט זי אַרומגענומען אַ בענקשאַפט נאָך אירע מיידלשע
יאָרן. זי האָט ליב געהאַט זיך אָנצוטאָן ווי אַ מיידל. זי האָט זיך
דערמאָנט יעדער קלייניקייט וואָס עס האָט פּאַסירט מיט איר, ווען
זי איז געווען אַ מיידל: די געשפּרעכן מיט די חברטעס, דאָס שפּילן
זיך מיט טשאַרלין און דאָס אויסלאַכן אים — יעדער קלייניקייט
האָט אַרויסגערופן ביי איר אַזוי פיל אָנגענעמע זכרונות. זי פלעגט
זיך איינשליסן אויף גאַנצע טעג, אַרויסנעמען אירע שולביכער און
שולהעפטן, וועלכע זי האָט באַהאַלטן ווי אַן אָנדענק; אַלטע בריוו
וואָס זי האָט אַמאָל געקראָגן פון חברטעס, מתנות צו געבורטס-
טעג, סואווענירן און אַנדערע אומשולדיקע שפּילערייען — און דער-
מיט אויסגעפּילט אירע ליידיקע בענקענדיקע טעג.

אָפט מאָל האָט זי געקלערט וועגן טשאַרלין. זי האָט זיך גע-
פּרואווט פאָרשטעלן אין דער פאַנטאַזיע, וואָס עס וואָלט געווען
ווען זי וואָלט ניט חתונה געהאַט מיטן אָנקל. אַ גאַנץ אַנדער לעבן!
זי האָט זיך געזען ווי אַן אַרבעטער־מיידל. זי איז אַ סטענאָגראַ-
פיסטקע און אַרבעט אַכט שעה אַ טאָג אין אַן אָפיס און זי העלפט
טשאַרלין, ער זאָל קענען ענדיקן קאָלעדזש. און יעדער פאַרנאַכט
וואַרט ער זי אָפּ פאַרן אָפיס, און זיי גייען ביידע עסן אין אַ ביליקן

אַנטפּלעקן — אָפּדעקן, אויפדעקן, אַרויסגעבן (אַ סוד).

אַרט, גייען צוזאַמען אַ מאָל אין טעאַטער אָדער צו אַ לעקציע, אָדער צוזאַמען אין ביבליאָטעק אַריין. אָפט מאָל, ווען זי וויל עפּעס קויפן, טרעפן זיי זיך שבת נאָך מיטאָג פאַר דער טיר פון אַ גרויסן מאַגאַזין. זי האָט אָפּגענומען איר „קאָנווערט״. קלייבן זיי אויס אַ קלייד פאַר איר; טשאַרלי מוז זאָגן צי עס געפעלט אים און זי טוט גלייך אָן דאָס קלייד און טשאַרלי דעם נייעם שניפּס, און זיי גייען צוזאַמען אויף אַ מאַטינע...

דערנאָך איז איר דאָס לעבן לאַנגווייליק געוואָרן. ביי טאָג ווען דער אָנקל איז ניט געווען האָט זי געקענט אויספילן אירע טעג מיט חלומות, — אין די אָוונטן איז איר לאַנגווייליק געווען. עס האָבן איר דערעסן די פאַרצעלייענע הינט און קעץ און דאָס נאַרישע געשליפענע גלאָז וואָס האָט געפינקלט פון אַלע ווינקלען און וואָס איז שטום געווען, האָט גאַרנישט געקענט זאָגן און איז אַלע טאָג ענלעך געווען און קיין מאָל זיך ניט געביטן. אַלע אָוונט — די זעלביקע צימערן, די זעלביקע לאָמפּן און דער זעלביקער „אָנקל״; דאָס זעלביקע שמייכלען מיטן זעלביקן „מאַשע דיר, דאַרלינג״.

די לאַנגווייליקייט מיט דעם אַלטן אָנקל איז געווען ניט צו דערטראָגן. זי האָט געקראָגן קאַפּריזטאָגן יעדער אָוונט פאַר לאַנג־ווייליקייט, ווי מע קריגט פון אַ שלעכטן ריח. יעדער אָוונט דאָס זעלביקע: דאָס נאַרישע עסן, צו וואָס און צו ווען; טייל מאָל קינאָ; אָפט מאָל די זעלביקע אָן פרייד און אָן אינטערעס טאַטע־מאַמע, וואָס פייניקן זי מיט איבערגעטריבענער גוטסקייט און אונ־טערטעניקייט. און די מאַמע טרייבט פּאָליטיק וועגן די אָנגעשטעלטע אין געשעפט און וועגן די לאַנדסלייט און דער משפּחה. און דער אָנקל זאָגט גראַבע וויצן מיטן טאַטן. און דערנאָך די פאַרשעמטע נעכט, ווען זי איז געוואָרן דערוואָרעמט מיט שטראַלן וואָס גליען ווי פון אַ פּראָסטן שטיקל גלאָז. עס איז געווען ווי זי וואָלט געווען אַ יונגער שטאַרקער אָקס, וואָס ווערט געפיטערט פון פּאַפּירענעם גראָז.

אָפט מאָל איז אַריינגעקומען אין די אָוונטן סעם. שוין לאַנג האָט ער זי פאַרפאָלגט מיט זיינע שטום־רייד־דיקע בליקן. און אַז

דאָס לעבן איז איר געוואָרן לאַנגווייליק, האָט זי אָנגעהויבן זיך צוצוקוקן צו די שטום-שנאָרנדיקע בליקן. דער פּנים איז געווען דער זעלביקער ווי דעם אַנקלס, נאָר יינגער און קרעפּטיקער; די נאָזלעכער האָבן נאָך געציטערט און די אונטערשטע ליפּ האָט געציטערט פאַר שטאַרקייט און פרישקייט. געווען איז ער — דער אַנקל, נאָר יינגער און ברוטאַלער; און גערעדט אַ סך און געלאַכט אַ סך אין די אָוונטן; און האָט געוויזן זיינע שטאַרקע ווייסע ציין וואָס האָבן אַרויסגעקוקט פון די נאַקעטע ליפּן. און האָט זי זיך אָפט מאָל געוואָלט פאַרגעסן, האָט זי זיך פאַרגעשטעלט דעם יינגערן און ברוטאַלערן אַנקל.

סעם האָט אויסגעפירט דעם שוועסטערקינד מאַנעסעס עצה: „מאַך זיך צו צום יונגן ווייבל. וואָס דו האָסט ניט געקענט דער-גרייכן ביים אַלטן, וועסטו דערגרייכן דורך איר"... און ווי סעם האָט נאָר געהאַט אַ געלעגנהייט, האָט ער איר אַרויסגעוויזן אויפ-מערקזאַמקייט. צו ערשט פון איבערגערעכנטקייט פאַר זיינע גע-שעפטן. נאָר אַז ער האָט אָנגעהויבן זיך צוצוקוקן צו איר, צו איר שטילקייט און צו איר ליידנדיקן שווייגן — האָט עס ביי אים עפּעס גערירט.

סעם האָט זיך פאַרליבט אין איר. צוליב איר האָט ער אָפּגע-לאָזט דעם שידוך וואָס ער האָט געוואָלט טאָן אויך פאַר קאַריערע. דאָס געפיל צו איר האָט אים אונטערגעזאָגט ווי זיך צו האַלטן. ער האָט געשוויגן, ניט דערוועגט זיך מיט קיין וואָרט אָדער מיט קיין באַוועגונג צו באַליידיקן זי אָדער געבן אָנצוהערן פון זיינע געפילן. ער איז אָפט מאָל געווען מיט איר אַליין, זי אָפט אַהיים געפירט פון געשעפט, פאַרבראַכט מיט איר אין די אָוונטן, ווען דער אַנקל איז געווען פאַרנומען מיט זיינע זיצונגען אין די פאַרשיידענע געזעלשאַפטן. ער האָט איר פאַרטרויט פון זיינע פּלענער און עצות געפרעגט ביי איר וועגן זיין שידוך. דאָס האָט זי נעענטער געמאַכט צו אים. און סעם איז איר געוואָרן אַן אמתער, איבערגעגעבענער פריינד.

זיין געפיל צו איר איז אַזוי שטאַרק געוואָרן, אַז דער יונג

איז גרייט געווען אַלצדינג צו טאָן פאַר איר. ער האָט צוליב איר אָנגעהויבן זיך אַנדערש אויפצופירן. אָנשטענדיקער און שענער. ער האָט זיך פאַר איר געוואָלט אויספיינען און ניט געוואוסט מיט וואָס. האָט ער אָנגעהויבן צו גיין אין דייטשישן טעמפל דאַוונען. געמיינט, ער וועט דערמיט מאַשען געפעלן. געלערנט זיך ענגליש שרייבן און אפילו גענומען ביכער צום לייענען. אין זיין קליידן זיך האָט ער זיך אויך געביטן. און צו איר האָט ער אַרויסגעוויזן אַ שטילע, איבערגעגעבענע געטריישאַפט. און די געטריישאַפט האָט אים איידעלער און שענער געמאַכט.

3

מזל־טוב, אַ ייִנגל!

אַ יו הויז איז געווען שטיל. די דינסטן זיינען געגאַנגען אויף די שפּיץ פינגער, ווי אַ טויטער וואָלט געווען אין שטוב. נאָר פון אַ ווייט, ווייט צימער וואָס איז געלעגן אין אַ ווינקל פון הויז האָט זיך געהערט אַ באַוועגונג, אַ פאַרשטיקטע באַוועגונג. אַ טיר האָט זיך אויפגעמאַכט און צוגעמאַכט. אַ כלי האָט געקלימפּערט. אַן ערנסטער באַפעל אין אַ שטילן טאָן. און טריט, טריט אויף די פינגער.

אין זאַל, וואָס מען האָט אים זעלטן באַנוצט און די קאַלטקייט פון אומבאַוואוינטקייט האָט אים געמאַכט אומהיימלעך, האָט זיך דער אָנקל אַרומגעדרייט. ער האָט זיך געביסן די נעגל פון אומ־געדולדיקייט. דאָס פּנים איז בלייך געווען און אויסגעמאַטערט פון אַ פּאָר נעכט ניט שלאָפן. די אויגן האָבן געשטראַלט פאַר שרעק און האָפענונג. ער האָט געמורמלט פאַר זיך:

— טאַטע, מאַמע, — גאָט — העלף מיר. — איך וועל אַלץ טאָן, אַלץ, אַלץ, אַלץ — נאָר העלף מיר — לאָז זי ניט פייניקן, טאַטע, לאָז זי ניט, עס איז דאָך אַ רחמנות — אוי, אוי, אוי.

אין צווייטן צימער האָבן זיך געהערט טריט און עס איז ווער דורכגעלאָפן. דער אָנקל איז אַרויס.

— וואָס הערט מען, שוויגער? — וואָס?

— גאָט העלפט אונדז, משה, גאָט העלפט אונדז, שוויג. דער דאָקטער איז דאָרטן.

— אוי, גאָט, האָב רחמנות! טאַטע, מאַמע, איינציקער!

אין איין מינוט איז דורכגעגאַנגען זיין לעבן פאַר אים. ער האָט זיך דערמאָנט אַלצדינג וואָס ער האָט געטאָן, און עס האָט

זיך אים געדאַכט אַז עס שטייט ווער הינטער אים און לאָזט אים ניט צוקומען צו אַ תכלית אין לעבן, לאָזט אים ניט ווערן דאָס וואָס ער וויל. ערשט איצט זעט ער דאָס. ער האָט ניט געוואוסט דערפון.

ער האָט געבענקט נאָך אַ בעסערן לעבן די גאַנצע צייט, זינט ער האָט זיך געשטעלט אויף די פיס. נאָר עס האָט ווער ניט צוגע־לאָזט דאָס לעבן. און איצט, אַז ער האָט עס שוין געפונען, אַז ער איז שוין אין דעם נייעם לעבן און עס דאַרף קומען דאָס וואָס ער האָט אַזוי געהאָפט דערויף אַז עס וועט קומען — אַ קינד פון אים; זיין אייגן קינד פון ריינקייט, אַ קינד מיט וועלכן ער וועט זיך ניט דאַרפן באַהאַלטן, זיין אייגענער איך, אַ נייער און אַ יונגער, זיין אייגענער איך וועט נאָך אַ מאָל געבאָרן ווערן, וואָס וועט געבן אַ טעם און אַן אינהאַלט צו זיין גאַנצן געוועזענעם לעבן; איצט אַז עס קומט די מינוט, — האָט ער מורא אַז עמעצער וועט ניט לאָזן: עס וועט געשען אַן אומגליק.

— ניין, טאַטע אין הימל — וועסט מיר מוחל זיין — איך וועל אַלץ טאָן, גאַנץ אַנדערש, גאַנץ אַנדערש לעבן — לאָז מיך, טאַטע אין הימל, לאָז מיך — העלף מיר, העלף מיר!

מיט יעדער שעה, וואָס עס האָט לענגער געדויערט מאַשעס גיין צו קינד, איז אים אַלץ קלאָרער געוואָרן וואָס מאַשע און דאָס ניי־געבאָרענע באַדייט פאַר אים. ער האָט געהאַט דאָס געפיל אַז ניט אַ פרעמד לעבן, נאָר זיין אייגן לעבן ווערט דאָרט הינטער די פאַר־מאַכטע טירן געבוירן אָדער געטייט.

זיין ווייט לעבן אין דער פאַרגאַנגענהייט און זיין ווייט, ווייט לעבן אין דער צוקונפט — אַלץ וואָס עס קומט נאָך אים ליגט אין מאַשעס שויס. און דאָרטן ווערט עס איצט באַשאַפן אָדער געטייט. מיט יעדער שעה וואָס האָט לענגער געדויערט, אַלץ געלייטערטער איז ער געוואָרן, דער שווערער אָנקל, און גערייניקט פון זיין זינ־דיקן לעבן, און געאיידלט אין בענקשאַפט נאָך ריינקייט.

אין מאַשעס קרעכצן האָט ער געהערט די שטים פון זיין איי־גענער נשמה וואָס לייטערט זיך איצט אין פיין. עס זיינען זים

געלייטערט — געריניקט, קלאָר געמאַכט.

געווען די וויטאָגן וואָס די קרעכצן האָבן אים געשמיסן. ער האָט זיך דערמאָנט זיינע קינדעריאָרן. זיין מאַמעס אויסגעמאַטערטן פּנים האָט ער געזען פאַר זיך אין דעם שבת-פאַרנאַכט. אַלצדינג אַרום אים איז געווען ווי אַ מאָל שבת פאַר נאַכט. ניין, ווי ערב יום-כּיפּור, אַמאָל, אַמאָל, — אין דער אַלטער היים, ווען ער איז נאָך אַ קינד געווען, ער געדענקט עס נאָך — די גרויסע יאָרצייט-ליכט אין אַ מעשענעם פּענדל אין זאַמד — און ליכט אויף אַ וויס-געדעקטן טיש און די מאַמע אין אַ ווייסער הויב בענטשט ליכט און וויינט — און ער אין אַ נייער ציצענער קאַפּאָטע וואָס דער טאַטע האָט אים געקויפט ביי אַ קרעמער, שטייט אין אַ ווינקל פון שטוב מיט אַ גרויסן מחזור אין האַנט און שעמט זיך פאַר דער מאַמעס ווייסער הויב און פאַר דער מאַמעס טרערן: ער האָט היינט מערן געריסן אויפן פעלד און עפּל געגנבעט; ערב יום-כּיפּור האָט ער עפּל געגנבעט פון אַ שטעל אַראָפּ, און די מאַמע בענטשט יום-כּיפּור-ליכט.

דאָס זעלביקע געפיל האָט ער אויך איצט געהאַט — מאַשעס ריינקייט, אירע קרעכצן און פּיין — און ער — ער האָט עפּל געגנבעט...

נאָר טריט הערן זיך. אַ רעש הינטער דער טיר. ער כאַפּט זיך אויף, לויפט אַרויס. דר. גאָלדשטיין אין ווייסן פאַרטעך מיט אויפגעשאַרטע אַרבל פאַרויס, די שוויגער הינטער אים.

— מזל-טוב, משה. מזל-טוב! אַ ייִנגל, אַ ייִנגל, אַ ייִנגל!

— דאָקטער, יאָ? דאָקטער?

— יעס, יעס, מיסטער מעלניק, מזל-טוב! „עוורי טהינג איז אָלרייט. שי איז אָלרייט".

— „דאָקטער דיר"... — און שפּרינגט ווי אַ ייִנגל איבער די טרעפּ.

— איין מינוט, מיסטער מעלניק, לאָזט זי אַליין. מיר'ן באַלד גיין.

ציצן — of calico.
מחזור — אַ סידור מיט די יום-טוב-תּפילות.
שטעל — stand.

— „דאָקטער דיר״! איך וועל עס אייך קיין מאָל ניט פאַר־געסן! קיין מאָל ניט! „וועיט אַ מינוט״ — און וואָס מאַכט זי? און דאָס?...

— „שי איז אָלרייט און די בייבי איז אָלרייט״. וואָס האָב איך אייך געזאָגט, מיסטער מעלניק, איר געדענקט? — האָט דער דאָק־טער אים געקוקט אין די אויגן אריין מיט אַ חוצפּהדיק געלעכטערל.

— איך וועל טאָן עפּעס פאַר אייך אַ זאַך, אַז די גאַנצע שטאָט וועט דערמיט קלינגען. איר וועט זען, דאָקטער!

— אָלרייט, מיסטער מעלניק, מיר וועלן זען.

נאָר דער אָנקל האָט אים שוין ניט געהערט. ער איז דורכגע־לאָפן דעם זאָל. אין עסצימער איז אים געפאַלן אויפן האַלדז אהרן מעלניק מיט געוויין און קושן. אַ האַלב טוץ מומעס, משפּחה און לאַנדסלייט האָבן אים אַרומגערינגלט מיט פרייד און געשרייען: „מזל־טוב! מזל־טוב! אַ יינגל!״ — ער האָט זיך קוים אַרויסגע־ריסן פון זיי און איז אַרויף מיט לייכטע איינגעהאַלטענע טריט צו די שלאָפצימערס.

הינטער מאַשעס טיר האָט ער געפונען סעמען. דער יונג איז געשטאַנען הינטער דער טיר אַ בלייכער, און טרערן זיינען אים גערונען איבערן פּנים.

— סעם, דו ביסט דאָ, סעם, „מיי באָי! איי עם העפּי, יור אָנקל איז העפּי, סעם, העפּי!״

סעם האָט אים ניט געענטפערט, סעם האָט אים ניט אָנגע־קוקט. ער איז אַלץ געשטאַנען אויף איין אָרט, געציטערט. די נאָז־לעכער האָבן שאַרף געשלונגען די לופט, די ליפּן פאַרביסן בייז, און די טרערן זיינען גערונען אין אַ סך טראָפּנס איבער די באַקן.

דער אָנקל האָט לייכט אָנגענומען ביים הענטל פון דער טיר און געוואָלט זי עפענען. די טיר איז אָבער געווען פאַרשלאָסן.

— גיי ניט אַריין, אָנקל, גיי נים. זי איז מיד, זי שלאָפט, אָנקל, זי שלאָפט — האָט אים סעם צוריקגעהאַלטן.

— סעם, „מיי דיר באָי!״ איך בין גליקלעך, איך בין דער גליקלעכסטער מענטש אין דער וועלט; איך גיי אַלעמען גליקלעך

מאַכן! סעם, איך ווייס וואָס דו ביסט פאַר מיר. איך וועל דיך מאַכן פאַר מיין פּאַרטנער, סעם. איך האָב דיך ליב ווי אַ פּאָטער!

— און איז געפאַלן אויפן האַלדז און געקושט אים.

די טיר האָט זיך שטיל געעפנט און די שוויגער איז אַרויס־געקומען.

— שוויגער, וואָס מאַכט זי?

— ש־ש! זי שלאָפט, זי איז מיד.

— איך וויל עס זען, איין אויגנבליק נאָר!...

די מוטער האָט פּאַמעלעך אויפגעעפנט די טיר און דער אָנקל איז אַריין אויף די שפּיץ פינגער.

ער איז געבליבן שטיין ביי דער טיר. פון בעט האָט מאַשע אַרויסגעשיינט אַ בלייכע און אַ מידע. דער אָנקל האָט געקוקט אויף איר און זיך ניט דערוועגט צוצוגיין, ווי דאָרט וואָלט געלעגן זיין הייליקטום. מאַשע האָט אים ניט אָנגעקוקט. אירע אויגן זיינען שטאַר געווען און שטום געקוקט אויף איין אָרט. דער אָנקל האָט געציטערט און איז געגאַנגען מיט פּאַמעלעכדיקע טריט — נעענ־טער צו צום בעט — אַראָפּגעבויגן זיך און געקושט די זיידענע קאָלדרע מיט וועלכער מאַשע איז געווען צוגעדעקט:

— מאַשע מיינע! מיין — מיין מאַמע!

אויף מאַשעס בלייכע באַקן האָט אַרויסגעשלאָגן אַ רויטלעכ־קייט, ווי זי וואָלט אַ קליין קינד געווען און זי וואָלט זיך פאַרשעמט.

לעבן מאַשעס בעט איז אויך געשטאַנען דער נייער קינדער־וואָגן. די מוטער האָט אויפגעדעקט דאָס זיידענע געדעקס, און דער אָנקל האָט דערזען עפּעס רויטס, צעהיצטס און אָנפּאַרעמדיקס. ער האָט זיך אַראָפּגעבויגן אויף דער ערד, איינגעגראָבן דעם פּנים אין דעם נייעם געלעגער פון דעם ניי־געבוירענעם און געוויינט.

סעם וועלכער איז געשטאַנען ביי דער אָפענער טיר איז יעמאָלט צוגעגאַנגען מיט שטילע טריט און געשטעלט זיך איבערן אָנקלס קאָפּ און אויך אַריינגעקוקט אין וויגעלע אַריין.

מאַשע האָט געצויגן די זיידענע דעקע איבערן קאָפּ און פאַר־שטעלט זיך דאָס פּנים.

שטאַר — שטייף, פאַרגליווערט.

4

די יונגע מאַמע

עס איז געווען אַ שיינער זומערטאָג. דאָס גרויסע שלאָפצימער אין אַנקל מאָזעסעס וואוינונג איז געווען באַגאָסן מיט צע־בערם ליכט וואָס האָבן אַריינגעדרונגען פון די צוויי גרויסע פענצטער וואָס זיינען אַרויסגעגאַנגען אין אַ גרויסער גאָס אַריין. מאַשע, אַ יונגע און שטאַרקע מאַמע, האָט געבאָדן איר נאַקעט פינף־מאָנאַטנדיק קינד אין אַ שיסל מיט לעפּלעכן וואַסער.

דאָס קינד האָט באַוואויגן דאָס וואַסער מיט זיינע שווערפּעל־טיקע באַוועגונגען און עס האָט געשריען, פאַרקנייטשנדיק די אויגן ווי אַן אַלטער ייד. מאַשע האָט זיך געפרייט און געשפּילט זיך מיטן קינד, וואַשנדיק עס און גיסנדיק וואַסער אויף דעם קינדס קערפּערל. אַרום זיינען געווען אָנגעוואָרפן ווייסע וועש, ליילעכער, האַנטעכער, און אַלצדינג אין שטוב האָט געשמעקט מיט ריינקייט און מיט מוטערלעכקייט. זי האָט דאָס קינד אַרויסגענומען פון שיסל, פלינק עס איינגעהילט אין געמאַנגלטע פרישע ליילעכלעך און עס געטוליעט צו איר האַרץ, איינשטילנדיק דאָס קינד וואָס האָט ניט אויפגעהערט צו פאַרטומלען די שטוב מיט זיין שאַרף־שניידנדיקן קוויטשען. מאַשע האָט געלאַכט און זיך געפרייט, ווייל זי האָט געוואוסט פאַר וואָס דאָס קינד שרייט, און שפּילנדיק זיך מיטן קינד האָט זי צו אים געזאָגט:

— דו פרעסער איינער, איך ווייס וואָס דו ווילסט, איך ווייס.

צעבער — אַ גרויסער עמער, tub.

שווערפעלטיק — דאָס וואָס געפאַלט שווער; די אייגנשאַפט פון לאַנגזאַם טראַכטן; דער איינדרוק פון אַ שווערלייביקן.

געמאַנגלט וועש — וועש וואָס ווערט נאָך דעם טרוקן ווערן געמאַכט גלאַט דורך אַ שווערער מאַשין, אַ מאַנגל, mangle.

זי האָט פלינק באַפרייט איר יונגע קערנדיקע ברוסט פון קאַפטנדל. אָבער זי האָט ניט באַלד אַריינגעגעבן איר ברוסט אין דעם זוכנדיקן קינדערשן מיילכל, נאָר זי האָט זיך געריצט מיטן קינד, ווי איין קינד מיט אַן אַנדערן. זי האָט אָנגענומען איר ברוסט מיט צוויי פינגער און אַרויסגעשפּריצט אַ פּאָר טראָפּן מילך פון די בריסטוואַרצלען אויפן קינדס מיילכל. האָט דאָס קינד עס אָפּגע־לעקט און ווייטער געשריען.

— דו פרעסער איינער! — האָט מאַשע געלאַכט, ווען זי האָט געזען ווי דאָס קינד שטרעקט אויס זיין מיילכל נאָך די טראָפּנס און זוכט ווי אַ שטום חיהלע די קוואַלן דורך וועלכע גאָט שיקט אים צו זיין דערנערונג.

אַ מינוט האָט זי געלאָזט דאָס קינד זוכן; נאָכשפּירנדיק נאָך דעם געשמאַק פון מילך, האָט דאָס קינד געפונען דעם קוואַל און איינגעגנאָרעט זיין פּנימל אין מאַשעס ברוסט און געזויגט פון זיינע קוואַלן מיט דעם גאַנצן קינדערשן כּוח, וואָס איז געווען פון דעם פרישן מאַרך פון זיינע יונגע ביינדעלעך. און איבער דער מוטער איז געקומען אַ דערלייכטערונג, ווי עס וואָלט זי ווער געקושט אומבאַוואוסט אין שלאָף. אַ ציטערדיקער ווינט פון קינדיש־מוטער־לעכער צערטלעכקייט איז דורכגעגאַנגען דורך אירע ביינער.

יעדער מאָל ווען מאַשע האָט געזויגן דאָס קינד זיינען איר געקומען מאָדנע געדאַנקען אין קאָפּ און עפּעס אַן אומבאַוואוסטער ווייטאָג האָט זי געגאָגט. אַ ווייטאָג און אַ בענקשאַפט. זי האָט געהאַט דאָס געפיל אַז זי האָט נאָך ניט חתונה געהאַט, אַז זי האָט אַ קינד און ניט קיין מאַן. און זי האָט געבענקט נאָך אַ מאַן וואָס זאָל קומען און זי גלעטן אין דער שטיל איבערן קאָפּ, ווען זי זיצט און שטילט איין איר קינד. און דער מאַן זאָל זיין דער ריכטיקער פאָטער פון איר קינד און די פאַרבינדונג צווישן איר און איר מאַן זאָל זיין אַ געטרייע און אַ טיפע, ווי ביי יעדער יונגן פאַרפאָלק — איר קינד זאָל האָבן אַן אמתן פאָטער. און יעדער מאָל ווען עס זיינען געקומען די געדאַנקען צו איר, האָט אַ טיפער און באַהאַל־טענער ווייטאָג געווייטאָגט זי, און זי האָט זיך געהאַלטן אַז זי איז

אַ פֿאַרשאָלטענע אויף אייביק. קיין מאָל ניט וועט זי ניט קענען געבן איר קינד אַ פֿאָטער!

זי האָט מקנא געווען יעדער ווייבל וואָס האָט אַ מאַן. אַפֿט מאָל האָט זי באַמערקט, פֿאַרנדיק אין עלעווייטעד, ווי עס זיצט אַ יונגער טאַטע און האַלט אַ קינד אויף די הענט און לעבן אים זיין ווייב. זיי פֿאָרן געווים צו שווער און שוויגער, האָט זי זיך געטראַכט, און זי האָט מקנא געווען דעם אויסגעמאַטערטן מידן ווייבל און איר מאַן. ניין, ניט וואָס זי האָט אַ מאַן, נאָר וואָס זי האָט אַ ריכטיקן פֿאָטער פֿאַר איר קינד. און אַ בענקשאַפֿט האָט זי אַרומגענומען צו אַ געטריי און ריין לעבן, וואָס האָט אַ באַשטאַנד, אַ שטאַרקן וואָרצל אונטער זיך.

זי האָט ניט געהאַט קיין מאַן, נאָר אַ קינד. און דעם קינד האָט זי אָוועקגעגעבן איר מוטערלעכע און ווייבלעכע צערטלעכקייט. מיט דעם קינד האָט זי ווידער געפֿילט יענע ריינקייט, אין וועלכער זי האָט געלעבט ווען זי איז אַ מיידל געווען. מיט דעם קינד האָט זי זיך צוריק געפֿונען: זי איז ניט קיין ווייב — זי איז אַ מיידל אַ מוטער.

האָט זי נאָר פֿאַרבראַכט מיט איר קינד. קיינעם ניט געוואָלט זען, ניט אַרויסגעגאַנגען פֿון הויז, ניט געלעבט מיט עפּעס אַנדערש, נאָר פֿאַרבאָרגן זיך אין שלאָפֿצימער, ווי אַ כהן אין זיין טעמפּל, און פֿאַרבראַכט מיטן קינד. זי האָט עס געבאָדן, געוואַשן, איבערגעטאָן, און ביים קינד האָט זי זיך געפֿילט אַ געראַטעוועטע.

די טיר פֿון שלאָפֿצימער האָט זיך אין דער שטיל געעפֿנט. מאַשע האָט ניט באַמערקט ווי דער אָנקל איז אַריינגעקומען אויף די שפּיץ פֿינגער. ער האָט פֿון דער ווייטנס געזען ווי מאַשע שטילט דאָס קינד, און אַ מינוט האָט ער זיך אָפּגעשטעלט ביי דער טיר. ווי ער וואָלט באַטראַכט זיין הייליקטום. אַ ציטערדיק געפֿיל האָט אים אַרומגענומען יעדער מאָל, ווען ער האָט געזען ווי מאַשע זויגט דאָס קינד. און ער איז מיט שטילע טריט און איינגעהאַלטע־

כהן — דער שטאַמט אָפּ (נאָך דער טראַדיציע) פֿון אהרן דעם כהן; דער כהן האָט געוויסע ספּעציעלע רעכט און ספּעציעלע פֿליכטן. דאָ, priest.

נער פרייד צוגעגאַנגען צו מאַשען און געגלעט זי איבערן קאָפּ.

מאַשע האָט אויפגעציטערט, ווי עס וואָלט זי ווער אויפגעוועקט פון אַ שווערן שלאָף:

— ווער איז דאָס? — האָט מאַשע אויסגערופן מיט שרעק.

— דאָס בין איך. וואָס דערשרעקסטו זיך? יעדער מאָל ווען איך קום אַריין צום קינד דערשרעקסטו זיך. אין אַמעריקע זיינען ניטאָ קיין גנבים, מיין קינד.

— קום ניט אַריין ווען איך זויג דאָס קינד, „פּליז", דו דער־שרעקסט מיך.

— פאַר וואָס, קינד? — שמייכלט דער אַנקל — „איי לייק איט", איך האָב ליב צו זען ווי דו זויגסט דאָס קינד.

— און איך וויל ניט אַז דו זאָלסט אַריינקומען. „פּליז", טו עס פאַר מיר.

— אָבער פאַר וואָס? „יו אַר עי ליטל טשיילד", אַזוי ווי מיין קינד. איר ביידע זייט מיינע צוויי קליינע קינדער — נעמט זי דער אַנקל אַרום מיטן קינד צוזאַמען און שטראַלט פאַר פרייד.

מאַשע איז טרויעריק געוואָרן און שטיל. און שטילע טרערן האָבן פּלוצעם אָנגעהויבן צו רינען פון אירע אויגן איבער איר פּנים און זיינען געלאָפן אויף איר נאַקעטער ברוסט.

— וואָס איז דיר? פאַר וואָס וויינסטו שטענדיק אַז איך קום אַריין? וואָס האָב איך דיר געטאָן? פאַר וואָס לאָזסטו מיר ניט קיין נחת האָבן פון מיין פרייד וואָס גאָט האָט מיר געשאָנקען? איך האָב דאָך קיין מאָל קיין פרייד ניט געהאַט אין מיין גאַנצן לעבן. נאָר איצט, אויף דער עלטער, האָב איך דיך און מיין קליין, קליין, ריין קינד, מיינס, מיין אייגנס. און פאַר וואָס וויינסטו? פאַר וואָס פרייסטו זיך ניט מיט מיר, מאַשע לעבן — מיין גרויס, גרויס גליק?

מאַשע האָט אויפגעהויבן אירע אויגן און האָט אים אָנגעקוקט. אירע אויגן זיינען פול געווען מיט טרערן און דער גרויסער ווייסאַפּל האָט זיך געוואָסערט. זי האָט אים אָנגעקוקט מיט רחמנות אויף זיך און אויף אים — און געשוויגן, ווי זי וואָלט געווען אַ שטומע

חיה וואָס גאָט האָט איר ניט דעם לשון געשאָנקען, נאָר זי דריקט אוים אירע געפילן אין בליק.

— פאַר וואָס קוקסטו אויף מיר? פאַר וואָס רעדסטו ניט צו מיר? זינט דו האָסט געהאַט דאָס קינד, רעדסטו ניט צו מיר — פאַר וואָס? ביסטו דען ניט גליקלעך מיטן קינד? מאַשע „דיר", זאָג מיר.

— יאָ, יאָ, איך בין גליקלעך מיט מיין קינד — קיינעמס ניט, נאָר מיין — איך האָב גאָרניט מער, נאָר דאָס קינד — איך בין גליקלעך — ... און די טרערן האָבן גערונען פון אירע אויגן אַלץ געדיכטער.

— און פאַר וואָס וויינסטו ווידער? פאַר וואָס ביסטו אַזוי טרויעריק, פאַר וואָס?

— איך וויים ניט, מאָזעס, פאַר וואָס, איך וויים ניט. לאָז מיך אַליין. „פליז", לאָז מיך אַליין מיט מיין קינד! קום ניט אַריין צו מיר, זע מיך ניט! לאָז מיך, „פליז"!

— אָ, „דיר טשיילד, איי נאָו", דיין מאַמע איז גערעכט. דיין מאַמע זאָגט, אַז עס איז שטענדיק אַזוי מיט יונגע מוטערס ווען זיי זויגן די קינדער. דו ביסט נאָך אַליין אַ קליין קינד, איין קינד זויגט דאָס צווייטע! מיינע צוויי קליינע קינדער, — האָט דער אַנקל געלאַכט.

פון עסצימער האָט זיך פלוצלונג דערהערט אַ שטים. מאַשע איז בלייך געוואָרן.

— ווער איז דאָרט?

— סעם איז עס. יעס, שטעל זיך פאָר, מאַשע, טשאַרלי דיין שוועסטערקינד איז דאָך דער „לאָיער" פון דער יוניאָן. ביי אים וועלן מיר דאַרפן „סעטלען" דעם סטרייק מיט די לאַנדסלייט. דו ווייסט, אונדזערע לאַנדסלייט סטרייקן דאָך, שוין די צווייטע וואָך זוי זיי קומען ניט צו דער אַרבעט. דאָס האָט אַלץ דיין „קאַזין" אַנגעמאַכט. איך האָב דיר שטענדיק געזאָגט אַז ער איז אַ „דענדזשעראָז יאַנג מען"; ער וועט אונדז מאַכן טראָבל. נאַ, זעסטו, דאָס האָט אונדז אַן אייגענער, אַ לאַנדסמאַן, אַ משפחה־מאַן אָפּגעטאָן.

— גיי אַראָפּ, „פּליז“, גיי אַראָפּ און רייד מיט זיי, לאָז מיך אַליין — האָט זיך מאַשע געבעטן ביים אַנקל און גענומען אַוועק־לייגן דאָס איינגעשלאָפענע קינד פון איר ברוסט אין וויגעלע אַריין.

— נאָך איין מינוט. איך וויל נאָר זען אַ ביסעלע, ווי עס שלאָפט.

— שטיל, וועסט עס נאָך אויפוועקן!

— שוין, שוין! — און דער אַנקל איז אַרויס מיט שטילע טריט.

מאַשע האָט פאַרשלאָסן די טיר נאָך אים. נאָר באַלד האָט ווער געקלאַפּט:

— שטיל! ווער איז דאָרט?

— עפן אויף, מאַשע לעבן! — רופט זיך אָפּ די מוטער — וואָס פאַרשליסטו זיך? קיינער וועט דיך ניט צוגנבענען... נו, וואָס זאָגסטו צו די שנאָרערס, הע, צו דער משפחה? אויסגעהאַלטן דאָס פאַר אונדזער פאַרהאָרעוועטן גראָשן. אַז מען האָט געדאַרפט אַ טאָכטער אויסגעבן, אָן אויסשטייער מאַכן, די ווייב מיט די קינדער אַריבערברענגען קיין אַמעריקע — איז מען געקומען צום אַנקל. וואָס ווען מען האָט באַדאַרפט עפּעס איז מען געקומען צו אונדז. מיר האָבן זיי געשטיצט. מיר האָבן זיי אויסגעהאַלטן... און איצט סטרייקן זיי גאָר! נאָ דיר אַמעריקע! און ווער? דער זון פון די שנאָרערס, טשאַרלי, ער איז דאָך גאָר געוואָרן אַ גאַנצער קנאַקער ביי דער יוניאָן. האָסט שוין געהערט אַזעלכעס?

— מאַמע, וואָס איז געשען?

— האָסט ניט געהערט? די לאַנדסלייט סטרייקן דאָך, זיי קומען דאָך ניט צו דער אַרבעט. און טשאַרלי איז זייער אָנפירער.

נאָך דעם האָט ווידער ווער דעם קאָפּ אין דער אָפענער טיר אַריינגעשטעקט. און מאַמע און טאָכטער האָבן דערקענט סעמס בלייכן ענערגישן פּנים מיט דערשראָקענע, בעטנדיקע אויגן.

— מאַמע, פאַרמאַך די טיר! — האָט מאַשע אויסגערופן, בלייך ווערנדיק.

— וואוהין קריכן זיי, די שנאָרערס? ווייניק איז זיי „די ביזנעס“, קריכן זיי נאָך אין די שלאָפצימערן! — די מאַמע האָט פאַרקלאַפּט די טיר פאַר סעמס פּנים.

5

דער סטרייק פון די קוזמינער לאַנדסלייט

עס איז געווען אַ וואונדערלעכע זאַך: די לאַנדסלייט פון קוזמין, אָנקל מאָזעסעם משפּחה, זיינען אַרוים אין סטרייק. צו ערשט האָט עס אָנקל מאָזעס גאָרניט פאַרשטאַנען וואָס איז געשען. געזען, ווי די לאַנדסלייט הייבן זיך אויף אין מיטן טאָג און לייגן אַוועק די נאָדל און פאַרלאָזן דעם שאַפּ, האָט ער געמיינט, עפּעס אַן אומגליק איז געשען.

— וואָס איז געשען? וואוהין גייט איר?

די לאַנדסלייט האָבן זיך אַרויסגעגנבעט פון שאַפּ, ווי זיי וואָלטן באַגאַנגען אַ גנבה, און געשעמט זיך צו קוקן דעם אָנקל אין די אויגן אַריין. איינציקווייז האָבן זיי זיך אַרויסגעשלייכט. האָט דער אָנקל אָפּגעשטעלט שלמה דעם דאָרפסגייער, אַ גוטן באַקאַנטן פון דער היים:

— שלמה, וואוהין גייסטו?

— איך ווייס ניט. מ'האָט מיר געהייסן, גיי איך.

— וואָס בין איך, אַ פרעמדער? — האָט דער אָנקל געשריען — ביי מיר סטרייקט מען? פאַר מיין גוטס, וואָס איך האָב אייך אַראָפּגעבראַכט קיין אַמעריקע, האַלט איך אוים מיט ווייב און קינדער! די ביזנעס זיינען דאָך נאָר צוליב אייך — סטרייקט מען ביי מיר! גוט, גוט, איך וועל אייך שוין וויזן סטרייקן!

די לאַנדסלייט האָבן גאָרניט געענטפערט, פאַרלאָזט דעם שאַפּ און צונויפגעקליבן זיך אין דער חברה אנשי קוזמין, טאַקע אין דער שול וואו דער אָנקל איז געווען דער פרעזידענט.

אַרויסשלייכן — שטיל און אומבאַמערקט אַרויסגיין, זיך אַרויסגעבן.

לאַנג האָט געדויערט ביז עס איז געלונגען דער יוניאָן פון די שניידערס צו אָרגאַניזירן אַנקל מאָזעסעס שאַפּ. כל זמן דער אַנקל איז געווען דער גאַנצער באַלעבאָס אין שאַפּ, איז עס זיי טאַקע ניט געלונגען. די לאַנדסלייט האָבן דעם אַנקל ניט געקענט מעיז פּנים זיין, זיי האָבן זיך ניט פאַרגעשטעלט ווי זיי וועלן קענען דעם אַנקל שלעכטס טאָן. „ער איז דאָך אונדזער פּרנסה-געבער!“ — האָבן זיי אויף אַלע טענות אָפּגעענטפערט. אָבער קוים איז נאָך דער חתונה סעם געוואָרן זייער „באָס“ און סעם האָט זיי געלאָזט פילן זיין האַנט, איז ביסלעכווייז געוואַקסן די אומצופרידנקייט צווישן די לאַנדסלייט. און טשאַרלין מיט נאָך אַ פּאָר פּראָפעסיאָנעלע „אָר־גאַנייזערס“ פון דעם פאַך איז סוף־כל־סוף געלונגען אין דער שטיל צו אָרגאַניזירן דעם אַנקלס שאַפּ, אין געהיים פון איין לאַנדסמאַן צום אַנדערן, ביז דער סטרייק האָט אויסגעבראָכן אומגעריכט פאַרן אַנקל און פאַר אַלע זיינע באַהעלפערס.

אין אָנהייב איז קוזמין געווען זייער ענטוזיאַסטיש אין קאַמף. אַז מען האָט געדאַרפט גיין פּיקעטן פאַרן אַנקלס שאַפּ, האָבן זיך אַלע געריסן. אויסגעקליבן אָבער האָט מען דאַרפסגייער, סעדער־האַלטערס און פישערס, יידן וועלכע קענען געבן צוריק אַ קלאַפּ, ווען מע וועט דאַרפן. זיי האָבן גענומען ברויט און אָפּגעזאָדענע קאַרטאָפליעס אין די קעשענעס און האָבן זיך אַוועקגעשטעלט אַ זייגער זעקס אין דער פרי פאַרן אַנקלס שאַפּ. געשטאַנען און געהיט.

טייל מאָל איז דער אַנקל אַרוים צו זיי, געפּרואווט מיט זיי ריידן:

— וואָס וועט זיין דער סוף פון שטיין?

— מיר ווייסן ניט. געהייסן שטיין, שטייען מיר — האָבן די יידן אָפּגעענטפערט.

— אָבער וואָס ווילט איר? לאָזט מיך הערן, וואָס איר ווילט.

— מיר ווייסן גאָרניט. טשאַרלי — אַלץ טשאַרלי. מיר זיינען פּראָסטע סאָלדאַטן. געהייסן שטיין, שטייען מיר — האָבן די יידן

מעיז פּנים — זיך דערוועגן אַקעגנצושטעלן; אַרויסווייזן אומאַכטונג.
אָפּגעזאָדן — אָפּגעקאָכט.

אָפּגעענטפערט מיט אַ זעלנערישן טאָן, דערמאָנענדיק זיך ווי זיי זיינען געשטאַנען אויף דער וואַך ביי די סאָלדאַטן, אין דער היים.

— וואָס, טשאַרלי האָט אייך געבראַכט קיין אַמעריקע? טשאַרלי האָט אייך געגעבן ארבעט? פּרנסה געגעבן? אַ גאַנץ יאָר גייט איר אויך צו טשאַרלין? אַלרייט!

— אַזוי געהייסן.

— וואָס שטייט דער אַנקל און טענהט זיך אויס מיט זיי? מיט וועמען איז דאָ צו ריידן? אַנקל אריין! — האָט סעם אים געצויגן ביים ארבל מיט חוצפּה, וואָס ער האָט געקראָגן צום אַנקל, זינט מאַשע האָט געבוירן דאָס קינד.

— לאָז מיך, איך וויל זיך דורכריידן מיט זיי.

— אַנקל! — האָט סעם געשריען — איך וויל, אַז דער אַנקל זאָל אריין. מע דאַרף ניט ריידן מיט זיי! אויס משפּחה, אויס לאַנדסמאַן! איך לאָז ניט מער קיין משפּחה איבער דער שוועל ארויף!

— אַלץ צו טשאַרלין. מיר וויסן גאַרניט — האָבן די לאַנדס-לייט אָפּגעענטפערט.

און טשאַרלי איז געווען דער גאָט. טשאַרלי איז געקומען יעדער אָוונט אין חברה אנשי קוזמין און גערעדט צו די לאַנדסלייט. טשאַרלי האָט געבראַכט אויך אַנדערע רעדנערס. טשאַרלי האָט פון ערגעץ וואו געלט געקראָגן. טשאַרלי איז געווען דער צווייטער משה וואָס איז געקומען אויסלייזן די לאַנדסלייט פון אַנקל מאָזעס, פּרעה מלך מצרים.

אין דער חברה אנשי קוזמין זיינען געווען פאַרזאַמלט די סטרייקנדיקע לאַנדסלייט. קוזמין האָט גערוט און עס האָט אויס-געזען ווי חול-המועד אין דער היים. ניט קיין שבת, ניט קיין יום-טוב — עס איז אין דער וואָכן און מען ארבעט ניט. און צו דעם איז קוזמין אַזוי ניט צוגעוויינט! שוין אַכט טעג ווי דער סטרייק ציט זיך. דער ערשטער ענטוזיאַזם איז שוין פאַרשוואונדן און

חול-המועד — די האַלב-וואָכעדיקע טעג צווישן די ערשטע און לעצטע טעג פּסח און סוכות.

קוזמין האָט שוין געפּילט אַ בענקשאַפט נאָכן שאַפּ. זיי האָבן נאָך ניט געפּילט קיין הונגער. אַ ביסל האָט יעדערער אַליין געהאַט אָפּגעשפּאָרט און באַהאַלטן פאַרן סטרייק און אַ ביסל האָט די יוניאָן מיט מי צונויפגעשלעפּט. נאָר קוזמין האָט ניט געקענט אַרומגיין ליידיק. דאָס „באַלאַמוטשען" האָט זיי ניט געלאָזט רוען. דער „תכלית" האָט געפּיקט אין געהירן און גענאָגט דאָס האַרץ ווי אַ שלעכטער וואָרעם.

— וואָס וועט זיין דער תכלית פון דעם באַלאַמוטשען? — האָט איינער אין דער שטיל געפרעגט דעם אַנדערן.

— און וואָס פאַר אַ תכלית האָסטו ביים אַנקל אין שאַפּ? פאַרן טרוקענעם ברויט — דאָס איז דער תכלית.

— מילא, מן הסתם ווייסטו דאָך אַז קהל הייסט אַזוי, קהל ווייסט וואָס עס טוט.

נאָר קוזמין האָט דערווייל ניט באַלאַמוטשעט. איינער האָט זיך דערווייל אָנגעגרייט אַ שטיקל יענע וועלט און אַריינגעכאַפּט אַ יום תהלים; דער אַנדערער וואָס האָט געקענט אַ ביסל לערנען — אַ פּרק משניות. גאָר די פראָסטע און די עם־הארצים האָבן געכאַפּט אַ קערטל ביי דער טיר פון שול, און די עלטערע האָבן געהאַט תרעומות: אין אַ מקום־קדוש! האָבן די ייִנגערע גע־טענהט: עס איז אַ „סטרייק־האָל".

קוזמין האָט זיך אַרומגעדרייט פראַנק און פריי און האָט גאָר־ניט געטאָן. קוזמין האָט דערווייל באַקענט זיך מיט זייערע ווייבער און קינדער, אויף וואָס זיי האָבן קיין צייט ניט געהאַט ווען זיי האָבן געאַרבעט. קוזמין האָט דערווייל אַרומגעשפּאַצירט, אָפּגעגעבן זיך מיט הויזזאַכן, צו רעכט געמאַכט זייערע אייגענע קליידער. אָבער קוזמין איז ניט צופרידן געווען.

קהל — community, public.

יום תהילים — תהילים — psalms, אַ יום־תהילים איז דער טייל תהילים וואָס מע דאַרף זאָגן דעם טאָג; תהילים איז איינגעטיילט אין זיבן טיילן פאַר איטלעכן טאָג פון דער וואָך.

פּרק משניות — אַ קאַפּיטל משניות; משניות — משנה, דער עלטערער און קירצערער טייל פון תלמוד.

תרעומות — טענות, איינווענדונגען.

מקום־קדוש — אַ הייליקער אָרט, אַ שול, אַ בית־מדרש.

— גוואַלד, יוסף, וואָס ציט עס זיך אַזוי לאַנג? וואָס וועט זיין דער תכלית?

און טשאַרלים פּאָפּולאַריטעט ביי די קוזמינער לאַנדסלייט האָט אָנגעהויבן ביסלעכווייז צו פאַלן. וואָס לענגער עס האָט זיך געצויגן דער סטרייק און מען האָט קיין רעזולטאַטן ניט געזען, אַלץ מער האָבן די קוזימנער לאַנדסלייט, ווי זייערע עלטערן אין מדבר, אָנגע־הויבן צו מורמלען אויף טשאַרלין:

— וואָס וועט זיין דער סוף? אַלטע יידן לאָזן זיך פירן פון אַ יינגל! הע, שיין זעען מיר אויס!

סעם איז דערוויל אויך ניט געשלאָפן. סעם האָט פאַררופן אַ משפחה־ראַט, געשיקט נאָך דעם שוועסטערקינד מאַנעס, וועלכער איז אַ „דעמאָקראַט”, און זיך מיט אים אַן עצה געהאַלטן. מען האָט די נאָענטע משפחה געשיקט אין געהיים צו די לאַנדסלייט אַהיים. צו ערשט איז מען געגאַנגען צו באַקאַנטע, וואָס מע קען זיי גוט פון דער היים, וואָס דער אָנקל האָט זיי צום מערסטן טובות געטאָן, און מיט זיי פאַרפירט אַ שמועס:

— וואָס זאָגט ער אייך צו, טשאַרלי? ער וועט פאַר אייך אַ שאָפּ עפענען? נו, לאָמיר זען! וואָס ווייזט ער ניט וואָס ער קאָן? וואָס לאָזט ער אייך הונגערן? אַז ער האָט אייך פון דער אַרבעט אַראָפּגענומען, פאַר וואָס גיט ער אייך ניט פון וואַנעט צו לעבן? ער עסט. ער נעמט געהאַלט פון דער יוניאָן. פאַר וואָס סטרייקט ער ניט? ער סטרייקט ניט, אייך הייסט ער סטרייקן!

און די לעצטע ווערטער האָבן איבערגעצייגט. ס'האָט לאַנג ניט געדויערט און סעמען מיט מאַנעסן איז געלונגען צו געווינען אַ טייל פון די לאַנדסלייט צו דער אַרבעט. ניט דער הונגער, ניט די נויט האָט דאָ געזיגט, נאָר קוזמין האָט ניט געקענט באַלאַמוטשען, איז ניט געווינט געווען אַרומצוגיין ליידיק און האָט געבענקט נאָך דעם שאָפּ.

צו מאָרגנס אין דער פרי, אַז טשאַרלי איז אַריינגעקומען אין דער חברה אנשי קוזמין, האָט ער געטראָפן די חברה באַלייגט מיט ווייבער פון סטרייקנדיקע לאַנדסלייט. קוים האָבן זיי אים דערזען,

זיינען זיי צו אים צו, און חנה־רייזע, שלמהלע דאַרפסגייערס ווייב, האָט זיך אָוועקגעשטעלט אויסטענהן פאַר אַלעמען:

— ווער האָט דיך געבעטן, איך בעט דיך, אַז דו זאָלסט זיך פאַר אונדז אָננעמען? אַז דו האָסט צו טאָן מיטן אָנקל צוליב אַ שידוך, אַ כלה וואָס ער האָט ביי דיר אָוועקגענומען, דאַרפן מיר ליידן דער־פאַר, אויסגיין מיט אונדזערע קינדער פאַר הונגער? וויפל האָסטו גענומען דערפאַר?

— פאַר וואָס?

— כדי דו זאָלסט זיי, די אַלטע גנבֿים, פון וועג אַראָפּפירן.

— ניין, דו פרעג אים בעסער, פאַר וואָס סטרייקט ער ניט? אונדז הייסט ער סטרייקן. פאַר וואָס סטרייקט ער ניט? — האָט אַ צווייטע יידענע געשריען.

— קעגן וועמען זאָל איך סטרייקן?

— קעגן דער יוניע פאַר וואָס סטרייקסטו ניט? פאַר וואָס הייסטו אונדז סטרייקן?

— אָבער איך האָב דאָך ניט צו וואָס צו סטרייקן. איך אַרבעט דאָך ביי קיינעם ניט. איך אַרבעט דאָך ביי זיך אַליין. קעגן וועמען זאָל איך סטרייקן? — האָט טשאַרלי געלאַכט.

— דו הערסט? ער אַליין סטרייקט ניט — אונדז הייסט ער סטרייקן!

— וואָס רעדט איר מיט אים? ווער איז ער אין גאַנצן וואָס דערוועגט זיך אַנטקעגנשטעלן זיך קעגן דעם אָנקל? און מיר, אַלטע יידן, לאָזן זיך פאַרפירן פון אַזאַ שנעק, פון אַזאַ יינגל!

— קומט, יידן, קומט! די הענט דאַרפן מיר קושן דעם אָנקל, אַז ער זאָל אונדז צוריקנעמען. געהערט אַ מעשה!

און שוין האָבן די קוזמינער לאַנדסלייט געוואָלט זיך אַרויסלאָזן פון דער חברה. טשאַרלי איז געשטאַנען אין מיטן אַ פרעמדער וועלט, און ער האָט ניט פאַרשטאַנען וואָס זיי צו זאָגן. ער האָט יאָ געפּרוּווט עפּעס ריידן וועגן אויסהאַלטן, וועגן אַ בעסער לעבן, וועגן אַ גערעכטערער אָרדענונג. נאָר די יידן האָבן אים ניט גע־

ערד. זיי האָבן געלאַכט הינטער אים. און אַ יידענע האָט געדופן צו אים:

— דו באַזאָרג זיך אָקאָרשט אַז דו זאָלסט ניט גיין מיט אָפּגע־האַקטע אָפּצאָסן און מיט אַן אָפּגעריבענעם הינטן, דערנאָך וועסטו די וועלט פאַרזאָרגן. מיינע פאַרזאָרגערס!...

טשאַרלי האָט זיך פאַרלאָרן. זינט ער האָט זיך אינטערעסירט מיטן אָרגאַניזירן אַרבעטער, איז געווען זיין אַמביציע צו אָרגאַ־ניזירן אַנקל מאָזעסעס שאָפּ, דעם שאָפּ אין וועלכן זיין משפחה און זיינע לאַנדסלייט זיינען געווען פאַרשקלאַפט. ער האָט עס געהאַלטן פאַר זיין חוב; דאָס טוט ער פאַר אַמעריקע, פאַר דער אַרבעטער־באַוועגונג. און מיט אַ מאָל האָט ער געזען ווי עס ווערט צו נישט זיין אַרבעט פון חדשים און יאָרן. ער האָט געפּרוּווט אויסנוצן זיין גאַנצע רעדנערקונסט, ער האָט דערציילט קוזמין וועגן דער גרויסער ברודערשאַפט אין וועלכער זיי טרעטן אַריין מיט אַלע אַרבעטער פון דער וועלט. נאָר קוזמין האָט געקוקט אויף אים מיט שפּאָט און רחמנות. די ברודערשאַפט און די פאַרברידערונג האָבן זיי איבערגעלאָזט פאַר אים. זיי האָבן מורא געהאַט פאַר דער פּרנסה.

נאָר אין דעם האָט זיך אויפגעהויבן ר׳ אהרן זשאַבלינער. ר׳ אהרן זשאַבלינער איז געווען טשאַרלים פאָטערס אַ חבר פון דער היים. ביידע האָבן זיי באַלאַנגט צו איין חסידים־שטיבל אין דער היים, און דערנאָך ווען טשאַרלים פאָטער איז אַהיים געפאָרן שטאַרבן, האָט ר׳ אהרן איבערגענומען זיין שטעל: ער האָט געדרשנט יעדער שבת אין דער חברה אנשי קוזמין, געלערנט מיט די יידן מדרש שבת פאַר נאַכט און שמחת־תורה געלייענט פאַר זיי דעם מדרש פון משה רבינוס טויט. ר׳ אהרן זשאַבלינער האָט פאַרנומען ביי זיי דעם אָרט פון אַ שטיקל דיין. די קוזמינער לאַנדס־

חסידים־שטיבל — אַ בית־מדרש אָדער אַ קלויז וואו עס דאַווענען (אָדער לערנען) חסידים.

מדרש לערנען — פאַרלייענען פאַר אַן עולם יידן (געוויינלעך אַזעלכע וואָס האָבן ניט קיין סך געלערנט יונגערהייט) און זיי דערקלערן די מדרשים.

מדרש — אַ זאַמלונג אויסטייטשונגען פון פסוקים פון תנך, דורכגעוועבט מיט משלים, ווערטלעך, שפּריכווערטער און קורצע מעשהלעך; איטלעכע אויס־טייטשונג באַזונדער הייסט אַ מדרש.

לייט וואָס האָבן אים געקענט ווי אַ למדן און פרומען יידן פון דער היים, האָבן פאַר אים דרך־ארץ געהאַט. דעריבער האָבן זיי זיך אַלע איינגעשטילט און אויסגעהערט וואָס ר׳ אהרן האָט צו זאָגן.

— עס איז דאָך פונקט אַזוי ווי די יידן ביי יציאת מצרים — האָט ר׳ אהרן אָנגעהויבן מיט זיין דרשה־ניגון מיט וועלכן ער פלעגט יעדער שבת הגדול זיין מדרש־דרשה — אַז משה רבינו האָט די יידן פון מצרים אַרויסגעצויגן — הייבט זיך אָן ר׳ אהרן צו שאָקלען — שטייט אין דער תורה הקדושה אַזוי געשריבן: האָט ער זיי אין מדבר געפירט. און ווי זיי זיינען אין מדבר געקומען, אַזוי האָבן די יידן אָנגעהויבן צו בענקען נאָך די טעפּ פלייש וואָס זיי האָבן אין מצרים געהאַט ביי פּרעהן. האָבן זיי אָנגעהויבן צו מורמלען אויף משה רבינו און האָבן געזאָגט: לאָמיר זעצן אַן עלטסטן און לאָמיר זיך צוריקקערן קיין מצרים. אַזוי איז אויך דאָ. קוים מיט צרות און גרוים מאַטערניש זיינען מיר אַוועק פון אַנקל, פּרעה, און פון זיין נוגש סעם וואָס אַרבעט מיט אונדז עבודת פּרך, ווי די יידן אין מצרים, און טשאַרלי האַלט אין אויסאַרבעטן פאַר אונדז, אַז מע זאָל מיט אונדז אַזוי שווער ניט אַרבעטן, וואָס דער יונג סעם, ימח שמו, אַרבעט מיט אונדז, וואָס איז שווער אַריבערצוטראָגן; און קוים מיר זיינען שוין באַלד אויסגעלייזט — פאַרבענקט איר זיך נאָך די טעפּ פלייש און זאָגט: לאָמיר זעצן אַן עלטסטן און צוריקקערן צום אַנקל. נאָר דאָרטן אין מדבר האָט עס דער ערב־רב געזאָגט און דאָ זאָגט איר עס אַלע. זאָג איך אייך ווי דער מדרש זאָגט אויף די יידן פון מצרים: איר אַלע וועט אויסשטאַרבן אין

יציאת מצרים — דאָס אַרויסגיין פון מצרים; דאָס באַפרייען זיך פון דער קנעכטשאַפט אין מצרים.

מדרש־דרשה — אַ רעדע וואָס באַנוצט זיך מיט אַ סך מדרשים, אַ סך ציטאַטן פון מדרש.

תורה הקדושה — די הייליקע תורה.

נוגש — אונטערדריקער, שטרענגער אויפזעער; פייניקער.

עבודת־פּרך — זייער שווערע אַרבעט, לאַסטאַרבעט; ביטערע האָרעוואַניע.

ימח שמו — זיין נאָמען זאָל אויסגעמעקט ווערן; אַ קללה אַזאַ.

ערב־רב — געמישט פאָלק; די ניט־יידן וואָס זיינען צוזאַמען מיט די יידן אַרויס פון מצרים; אַ שלעכטער, אַ ווילדער המון.

מדבר, ווי דער ערב־רב און איר וועט ניט די זכיה האָבן אַריינצו־קומען אין לאַנד אַריין, ווייל איר זייט ווי דער קנעכט וואָס זאָגט: איך האָב ליב מיין האַר...

אַ שרעק איז אַנגעפאַלן אויף קוזמין און אַ שעמעדיקייט האָט אַרומגענומען די יידן. זיי האָבן זיך געשעמט איינער פאַרן אַנדערן צו קוקן אין די אויגן אַריין. עס האָט זיך מיט אַ מאָל אויפגעוועקט אין זיי די אַלטע אויסגעהאַלטנקייט פון יידישן פאָלק, דער אַלטער קשה־עורף ווען עס גייט אין דעם וואָס עס איז ערנסט. עס איז מיט אַ מאָל פאַרשוואונדן די שרעק פאַר דער פרנסה. אַוועק איז די וואָכעדיקייט פון „תכלית" וואָס האָט אַזוי געפיקט זייערע מוחות און געגנאָגט זייערע הערצער. די קוזמינער לאַנדסלייט האָבן מיט אַ מאָל דערפילט אַ גאַנץ אַנדערן טעם אין קאַמף מיט אַנקל מאָזעס, אַז עס איז ניט בלויז אַ קאַמף פאַר אַ שטיקל ברויט און אַ לעפל זופ, נאָר אַז עס איז אַ קאַמף פאַר „מעבדות לחירות". און די אַלטע גרייטקייט צו קעמפן פאַר דעם וואָס עס איז ערנסט און וויכטיק האָט זיך אויפגעוועקט אין יידישן בלוט פון די קוזמינער לאַנדסלייט. און שלמהלע דערפסגייער האָט זיך געגעבן אַ רוף אַן פאַר אַלע:

— יידן, מיט מיר! קומט, מיר וועלן אַרויסטרייבן די לאַנדס־לייט פון שאָפּ! אַז ניט אַרבעטן — זאָל קיינער ניט אַרבעטן!

— שלמה, וואו גייסטו? איך וועל דיך ניט לאָזן! — האָט חנה־רייזע געשריען, אַנכאַפּנדיק שלמהן פאַרן לאַץ.

— גיי, גיי אַהיים! יידן, קומט!

און די לאַנדסלייט האָבן זיך אַרויסגעלאָזט באַלאַגערן דעם אַנקלס שאָפּ.

זכיה האָבן — האָבן די פּריווילעגיע, האָבן דעם כבוד, ווערט זיין עפּעס.
קשה־עורף — האַרטנעקיק, stiff-necked.
מעבדות לחירות — פון שקלאַפעריי צו פרייהייט.

6

ווער איז דאָ דער באָס?

סעס האָט זיך גערעכנט אויף די לאַנדסלייט און ער האָט געמאַכט אַלע צוגרייטונגען צו זיי אויפצונעמען. ער האָט זיך געזען מיטן שוועסטערקינד מאַנעס, דעם „אַגיטאַטאָר“. מאַנעס האָט אפילו זייער ווייניק געהאַלטן פון אַנקל און ווייניק וואָס געהאַט פון רייכן פעטער. נאָר דערהערנדיק אַז דעם אַנקלס ביזנעס שטייען אין געפאַר און אַז די סאָציאַליסטן ווילן רואינירן דעם אַנקל, האָט זיך אין אים אויפגעוועקט דאָס משפחה־געפיל. דעם אַנקלס גאַנצע משפחה האָט זיך דאָך געגרייסט מיטן אַנקלס פאַרמעגן און געהאַלטן עס פאַר אַ כבוד ווען זיי האָבן עפעס געקענט טאָן פאַרן אַנקל.

מאַנעס איז אַוועק צום „טשיף“ און דערציילט פון די „טראָבל־מאַכערס“, און דער „טשיף“ האָט געשיקט אַ „גענג“ אויפצונעמען די לאַנדסלייט.

אַז שלמהלע דאַרפסגייער מיט די לאַנדסלייט זיינען אָנגעקומען פאַרן אַלט־באַקאַנטן שאַפּ וואו זיי זיינען אָפּגעזעסן טאָג־איין טאָג־אויס זינט זיי זיינען אין אַמעריקע, האָט זיי אויפגענומען אַ גאַסנפּרוי. זי איז פון ערגעץ וואו אַרויס און אַרומגענומען שלמהלען.

שלמהלע האָט זיך דערשראָקן. ער האָט זיך געוואָלט אַרויס־מאַכן פון דער פרוים אָרעמס און אַריין אין קראָם מיט די לאַנדס־לייט אַראָפּצונעמען די אַרבעטער. נאָר די פרוי האָט אים פעסט געהאַלטן ביים אַרבל און געשריען:

— „פּאָלים, פּאָלים!“ ער האָט מיך באַליידיקט!

מיט אַ מאָל זיינען אַרויס פּאָליציסטן, מיט שטעקנס אין די הענט, ציוויל געקליידטע דעטעקטיוון און פאַרדעכטיקע פרויען, וועלכע האָבן געריסן די אַלטע יידן ביי די בערד, ביי די פּאות.

— וואָס איז געשען? — האָט דער הויפּט פון די פּאָליציסטן געפרעגט.

— ער האָט מיך באַליידיקט, ער האָט מיר אָנגעבאָטן אַ שענד־לעכע זאַך! — האָט די פּאַרדעכטיקע פרוי געשריען, האַלטנדיק ביי די קלאַפּעס דעם אָרעמען שלמהלען, ביי וועמען די פּאות האָבן געציטערט פאַר שרעק.

און דאָס איז געווען דער סיגנאַל. באַלד זיינען געפלויגן שטעקנס איבער די קעפּ פון די לאַנדסלייט. טייל זיינען געלאָפן, איבערלאָזנדיק וועד אַ פּאה, וועד אַ שטיק באָרד אין די הענט פון די גאַסנפרויען. טייל זיינען אָפּגעקומען מיט צעקלאַפּטע קעפּ, מיט ביילן אויפן פּנים. אַנדערע, מיט שלמהלען אין דער שפּיץ, זיינען אָפּגעפירט געוואָרן אין פּאָליציע, באַגלייט פון פּאָליציסטן און גאַסנפרויען, מיט זידלערייען און קלעפּ. אין אַ פערטל שעה אַרום איז שוין קיין זכר ניט געבליבן פון די לאַנדסלייט. און פאַרן אָנקל מאָזעסעס שאַפּ איז געווען שטיל און רואיק, אויסער נאָר וואָס שטיקער היט און שטיקער קאַפּאָטע האָבן זיך אַרומגעוואַלגערט אין דער בלאָטיקער גאַס.

אָנקל מאָזעס איז געווען אין קראַם ווען די מהומה איז פאַר־געקומען. ער האָט צוגעזען וואָס עס קומט פאַר אין דרויסן. דאָס זיינען געווען זיינע לאַנדסלייט, זיינע קינדער־חברים און קינדער־פריינד — זיי שלאָגט מען אַזוי אומדערבאַרעמדיק פאַר זיין קראָם. דאָס איז געווען שלמהלע דאַרפסגייער, זיין חדר־חבר, מיט וועלכן ער איז נאָך היינט אויף „דו”, וועלכן מען האָט געשלעפּט אַ צעבלו־טיקטן אין פּאָליציע. דאָס איז געווען ר׳ אהרן זשאַבלינער, זיין רבי, אַ ייד פאַר וועלכן ער האָט נאָך דרך־ארץ געהאַט ביזן היינטיקן טאָג, וועמען מען האָט געריסן פאַר די פּאות. קיין אַנדערע פריינד און קיין אַנדער משפּחה האָט ער ניט, אויסער די וואָס מען האָט זיי אַזוי אומדערבאַרעמדיק געשלאָגן פאַר זיין טיר, צוליב אים... און ער האָט ניט פאַרשטאַנען ווי אַזוי דאָס איז געשען. ער האָט

קלאַפּעס — lapels.
זכר (זייכער) — אָנדענק, צייכן.
מהומה — טומל, צעמישעניש.

זיך קיין מאָל ניט געקענט פאָרשטעלן אַז עפּעס אַזעלכעס זאָל פּאַסירן. עס האָט זיך אים געדאַכט אַז ער אַליין איז געווען צווישן די לאַנדסלייט וואָס מען האָט געשלאָגן. גאַנץ קוזמין איז דאָרט געווען. ער איז צוגעלאָפן צו סעמען, וועלכער איז געשטאַנען אַ בלייכער און געציטערט מיט די נאָזלעכער.

— וואָס טוט זיך דאָ ביי מיר? וואָס טוסטו? ווער האָט דיר געהייסן? „סטאָפּ!" די מינוט „סטאָפּ!"

סעם האָט אויפגעהויבן אויף אים די אויגן. אין די אויגן איז געווען אַ בליק, וועלכן דער אָנקל האָט ביי קיינעם ניט געזען, נאָר אַנדערע האָבן עס ביז איצט געזען אין דעם אָנקלס אויגן:

— אָנקל, מישט זיך ניט אריין, „פּליז".

— ווער זאָל זיך ניט אריינמישן? איך בין דאָ דער „באָס"!

— אַז איר זייט דער „באָס", אָלרייט: צאָלט מיר ארויס מיין טייל וואָס איך האָב אין די ביזנעס, און איך וועל אַליין פירן ביזנעס ווי איך פאַרשטיי.

דער אָנקל האָט זיך דערשראָקן. צום ערשטן מאָל האָט ער עס אַזוי קלאָר דערפילט אַז איבער זיין קאָפּ איז אויסגעוואַקסן אַ מאַכט. ער האָט זיך דערשראָקן צו גלייבן אַליין; ער האָט זיך געשראָקן פאַר דער ענערגיע און קראַפט וועלכע האָבן אויסגעשפּראָצט פון סעמס אויגן און פּנים — און ער האָט דערפילט זיין שוואַכקייט.

— אָבער וואָס טוסטו, סעם? מענטשן שלאָגן? — האָט דער אָנקל איינגעהאַלטן זיין כּעס.

— ביזנעס! — האָט סעם אָפּגעענטפערט איין וואָרט.

— אָבער לאַנדסלייט, משפּחה?

— אוים משפּחה, אוים לאַנדסלייט, אָנגעשטעלטע אַרבעטער. איכ'ל ניט גיין מיט זיי אין שול און איך וועל זיך ניט אַוועקזעצן דערציילן מעשיות פון דער היים. איך קען ניט קיין משפּחה. ביי מיר דאַרף מען אַרבעטן, אַז ניט — —

דער אָנקל האָט נאָך געפּרואווט עפּעס ריידן:

— אָבער, סעם — —

— אָנקל, „איי עם טייערד אָף איט", — האָט אים סעם איבער-

געשלאָגן — איך האָב מיין אופן ווי צו פירן געשעפטן, דער אָנקל האָט זיך זיין אופן. און איך וויל ניט אַז מע זאָל מיר קומען שטערן. און איך וועל זאָגן דעם אָנקל דעם אמת: אפשר וואָלט בעסער געווען אַז מיר זאָלן זיך צעשיידן. איך וויל אָנהייבן טאָן פאַר מיר אויך עפּעס. שוין צו לאַנג געווען אַלץ ביי יענעם. איך וויל עפּעס אָנהייבן אויף מיין אייגענער ריזיקע.

דער אָנקל האָט שוין געשוויגן. ער איז בלייך געוואָרן און טרויעריק. אַן איינזאַמקייט האָט אים אַרומגענומען. עס האָט זיך אים געדאַכט אַז גאַנץ קוזמין איז פאַרשעמט געוואָרן, אַרויסגעוואָרפן געוואָרן אויף דער גאַס, און ער איז אין איינעם מיט זיי.

ער האָט פאַרלאָזט די קראָם און אַ וואָרט ניט געזאָגט. ער איז אַהיים געגאַנגען. ער האָט געוואָלט דערציילן מאַשען דעם עגמת-נפש וואָס ער האָט געהאַט און געבענקט נאָך אַ טרייסט, עס זאָל אים ווער זאָגן אַ גוט וואָרט.

ער האָט געוואָלט זען זיין קינד און עס קושן און פרייען זיך דערמיט; ווי יעדער מאָל ווען ער האָט פאַרדרוס, באַרואיקט אים זיין פאַמיליע-לעבן. ער האָט אָבער געפונען דאָס קינדער-צימער, וואו מאַשע איז מיטן קינד, פאַרשלאָסן. און ראָזע, די שווינגער, האָט צו אים געוואונקען:

— מאָזעס, לאָז זי אַליין איצט. זי איז אויפגערעגט.

דורך דער טיר האָט ער געהערט מאַשעס שלוכצן.

— וואָס וויינט זי? וואָס איז געשען? — האָט זיך דער אָנקל דערשראָקן.

— זי קלאָגט אויף די לאַנדסלייט. זי האָט געהערט, מען האָט זיי געשלאָגן. זי וועט זיך באַלד באַרואיקן.

— מאַשעלע, מאַשע „דיר, פּליז", מאַשע! — האָט זיך דער אָנקל געבעטן הינטער דער טיר.

מאַשע האָט אים ניט אָפּגעענטפערט. זי איז געלעגן אין קינדער-צימער, איינגעגאָרעט דעם פּנים אין קינדס קישן און האָט געוויינט. זי האָט איצט אַלעמען געהאַסט: ניט בלויז איר מאַן און

עגמת-נפש — האַרצווייטאָג, פאַרדראָס.

סעמען, נאָר איר קינד וואָס איז אַרויסגעקומען פון זיי, האָט זי אויך געהאַסט. זי האָט זיך געהאַסט, וואָס זי האָט זיך פאַרקויפט צו זיי פאַר אַ שטיקל ברויט; און איר פאָטער און מוטער וואָס האָבן זי געטריבן דערצו.

איר יוגנט איז אויפגעשטאַנען פאַר אירע אויגן, מיט דער אָרעמער האָפקינס סטריט, און איר האָט זיך געדאַכט, אַז עס האָט זיך גאָרניט געביטן די גאַנצע צייט, אַז זי איז אויך איינע פון די לאַנדסלייט, וועלכע זיינען פאַרשקלאַפט ביים אַנקל אין שאַפּ און זיינען איבערגעגאַנגען אין סעמס מאַכט. סעם איז דער באַס איבער די לאַנדסלייט און אויך איבער איר. אין איינעם מיט זיי איז זי איבערגעגעבן געוואָרן אין סעמס הענט, ווי דעם אַנקלס ירושה.

אין דעם קאַמף פון די לאַנדסלייט קעגן דעם אַנקל האָט זי דערזען איר איינענעם קאַמף. זי וויל זיך אויך באַפרייען מיט אַלע לאַנדסלייט צו גלייך פון אַנקל מאָזעס און פון סעמען. און אויף דער גאַס, פאַרן אַנקלס שאַפּ, האָט מען אויך זי געשלאָגן! סעם האָט זי געשלאָגן פאַרן אַנקל אין איינעם מיט אַלע לאַנדסלייט. זי סטרייקט אויך. זי וויל העלפן געווינען דעם קאַמף, דעם גרויסן קאַמף, צו באַפרייען זיך פון אַנקל און פון סעמען, אין איינעם מיט אַלע לאַנדסלייט...

זי האָט זיך אויפגעכאַפּט פון געלעגער, צונויפגענומען איר צירונג וואָס דער אַנקל האָט איר געשאַנקען, די פּערל און די בלויע שטיינער — אַלצדינג וואָס זי האָט געקענט צונויפנעמען אין געלט און צירונג, געמאַכט דערפון אַ פּעקל, זיך איינפאַך אַנגעטאָן און איז אַרויס אין צווייטן צימער אַריין.

— מאַשע, עס איז ניט מיין שולד. איך האָב עס ניט געוואָלט. איך קען ניט העלפן! — האָט דער אַנקל געקוקט אויף איר מיט בעטנדיקע אויגן.

אַ פאַראַכטונג האָט זי אַרומגענומען צו דעם אַנקל. גאָרניט האָט זי פאַרמאָגט אין איר האַרץ צו אים, אויסער נקמה, דעם זיסן געפיל אַז דאָס לעבן נעמט נקמה פון אים. זי האָט אים אָנגעקוקט מיט פאַראַכטונג און אויסגערופן:

— איך האָב דיך פיינט! איך האָב אייך אַלעמען פיינט!

— פאַר וואָס? — האָט דער אָנקל אויסגעשטרעקט נאָך איר די הענט.

— אָבער וואוהין גייסטו, טאָכטער? — איז איר די מוטער נאָכגעלאָפן.

זי האָט זיי גאָרניט אָפגעענטפערט.

דער אָנקל איז אַליין איבערגעבליבן.

האַלב אין טונקעלן, האָט די איינזאַמקייט אָנגעהויבן צו קריכן צו אים פון די ווינקעלעך פון די צימערן. ער האָט זיך פאַר עפּעס וואָס דערשראָקן — ער האָט ניט געוואוסט פאַר וואָס. עס האָט זיך אים געדאַכט, עפּעס וואָס קומט נאָענט צו אים. נאָר אין קינדער־צימער האָט זיך געהערט דעם קינדס געוויין און דער אָטעם געזאַנג. און ער איז אַריין זוכן טרייסט און פרייד ביי זיין אייגן בלוט און פלייש.

7

אויף דער צווייטער זייט

מאַשע האָט געזוכט טשאַרלין אין דער היים, ביי דער מומען. טשאַרלי איז נישט געווען אין דער היים. און די מומע, וועלכע האָט זי געזען צום ערשטן מאָל זינט מאַשע איז אַ ווייבל געוואָרן, האָט זי אויפגענומען קאַלט און שווייגעדיק. מאַשע האָט ניט פאַרשטאַנען פאַר וואָס. פון דער מומען איז מאַשע געוואָר געוואָרן אַז זי קען געפינען טשאַרלין אין די „העדקוואָדערס" פון די סטרייקערס, אין דער חברה אנשי קוזמין. מאַשע איז געגאַנגען מיט איר פעקל צירונג וואָס זי האָט געטראָגן צו די סטרייקנדיקע לאַנדסלייט. אַרום דער „קאָנגרעגיישאָן" האָט זי שוין אָנגעטראָפן די ווייבער מיט די קליינע קינדער אויף די הענט. זיי זיינען געקומען צו לויפן, הערנדיק פון דעם געשלעג וואָס איז געווען פאַרן אַנקלס שאַפּ.

אין די ווייבער פון די קוזמינער לאַנדסלייט האָט זיך געפילט אַן ענדערונג. זייער גרייטקייט צו קעמפן האָט געשטיגן נאָך דעם וואָס עס איז פאָרגעקומען פאַרן אַנקלס שאַפּ. געזען ווי זייערע מענער קומען צוריק אַהיים פון קאַמפּפעלד, ווער מיט אַ צעבלוטיקטן קאָפּ, ווער מיט אויסגעריסענע פאות אָדער אַן אויסגעפליקטער באָרד, האָט זיך אין זיי דערוועקט אַ רעוואָלוציאָנערער גייסט, אַז זיי זיינען גרייט געווען די מינוט צו לויפן צום אַנקלס שאַפּ און איבערצונעמען דעם קאַמפּפעלד, פון וועלכן זייערע מענער זיינען אַזוי שענדלעך אַראָפּגעטריבן געוואָרן פון פיינד.

אַ, זיי האָבן שוין ניט געשיקט זייערע מענער צו דער אַרבעט, צו „פּרעהן"; זיי האָבן שוין ניט געהייסן זייערע מענער אַז זיי זאָלן פאַרן אַנקלס פיס פאַלן, אַז זיי זאָלן סעמס הענט קושן. פאַרקערט, זיי האָבן געשראָקן זייערע מענער, אַז זיי וועלן גיסן איבער

זייערע קעפּ מיט טעפּ זודיקן וואַסער, אויב זיי וועלן זיך דערוועגן דעם אַנקלס שוועל איבערצוטרעטן.

— דו קענסט זיך שוין זוכן אַן אַנדער היים, אַן אַנדער ווייב, אַז דו וועסט זיך מיר דערוועגן צום אַנקל צו גיין! — האָט אַ יידענע געמאַכט מיט די פינגער אויף דער נאָז פון איר מאַן.

— און אַלצדינג וואָס טשאַרלי וועט דיר הייסן, זאָלסטו טאָן! דו הערסט? טשאַרלי ווייסט וואָס ער האָט צו טאָן, אוי, ווייסט ער, אַ געזונט אין זיין קאָפּ!

און טשאַרלי איז צוריק געוואָרן דער „משה" וואָס גייט באַפרייען די יידן פון „פרעה מלך מצרים" און פון אונטער זיין שווערן יאָך. טשאַרלי איז ווידער געוואָרן דער אויסלייזער, דער באַפרייער פון די קוזמינער לאַנדסלייט.

געהערט אַז אַ לידי פרעגט זיך נאָך אויף די קוזמינער לאַנדסלייט, איז געוואָרן אַ רעש. די פרויען האָבן אַרומגערינגלט מאַשען און באַלד האָט זי איינע דערקענט.

— יאָ, עס איז דאָך דעם אַנקלס ווייבל, מאַשע, דעם הויכן אהרנס טאָכטער.

— פאַרשטייסט שוין? זי איז אַוודאי געקומען ריידן פאַרן אַנקל, אַז זיי זאָלן צוריקגיין צו דער אַרבעט. פאַרשטייסט שוין, צו וואָס זי באַדאַרף טשאַרלין?

— אַז זי האָט זיך פאַרקויפט צום אַנקל, מיינט זי, וועלן מיר זיך אויך אַלע פאַרקויפן.

— וואָס עפּעס צום אַנקל אַליין? און וואו איז סעם? — האָט אַ צווייטע געוואָרפן אַ וואָרט אין דער שטיל.

מאַשעס פנים האָט פאַר בושה געפלאַמט ווי פייער. זי האָט ניט געוואוסט ווי זיך צו ראַטעווען פון די אויפגערעגטע פרויען וואָס האָבן זי אַרומגערינגלט. זי האָט געפילט, אַז זי איז דער „שונא" פון די לאַנדסלייט, צי זי וויל יאָ, צי זי וויל ניט. אין דער מינוט האָט זי נאָר געקלערט ווי זיך צו ראַטעווען פון זיי.

— ווייבער, ווייבער, באַרואיקט זיך! וואָס שרייט איר? —

האָבן זיי אַ צוויי מענער איינגעשטילט און געהאָלפן מאַשען אַרוים־נעמען פון די פרויען.

— טשאַרלי איז ניטאָ. ער לויפט אַרום אין די „קאָורטס״ צו באַפרייען די לאַנדסלייט וואָס מען האָט אַרעסטירט. ער וועט באַלד צוריקקומען. זעצט זיך, מיסעס מעלניק, ער וועט באַלד צוריקקומען.

— ווער איז זי, ווער? גיב נאָר אַ קוק ווי זיי ריידן מיט איר, וואָס פאַר אַ פּאַראַד זיי מאַכן פון איר! נישקשה, איר פאָטער האָט אויך הויזן געניית ביים אָנקל, געווען דער זעלביקער קלאָגע־דיקער אָפּערייטאָר; אַ גליק האָט אים געטראָפן, דער אָנקל האָט זיך פאַרליבט אין זיין טעכטערל. זע נאָר, וואָס זיי מאַכן!

— נאָר איינער, אונדז אַלעמען האָט געקענט טרעפן דאָס גליק, אַז מיר וואָלטן געוואָלט אונדזערע טעכטער חתונה מאַכן מיט אַלטע לייט.

— צוליב איר שפּאָלט ער דאָך אונדזערע מענער די קעפּ, אַז ער זאָל זיין שיין וויבל קענען דעם האַלדז נאָכגעבן.

— אוודאי, אַז מען האָט חתונה מיט אַן אַלטן מאַן, לאָז כאָטש דער חזיר רינען איבערן מויל.

מאַשע האָט געקוקט אויף די פרויען מיט בעטנדיקע אויגן. זי האָט זיי געוואָלט זאָגן, אַז זי איז אויך אַזוי אומגליקלעך ווי זיי, אַז אויך זי „אַרבעט״ ביים אָנקל — איז פאַרשקלאָפט צו דער פירמע „מאָזעס מעלניק ענד קאָמפּאַני״, ווי זיי; אַז זי איז אַהער געקומען סטרייקן צוזאַמען מיט זיי און צוזאַמען מיט די לאַנדס־לייט צו באַפרייען זיך פון אונטער דעם יאָך פון אָנקלס הויז. נאָר די ווייבער האָבן גאָרניט געקענט און גאָרניט געוואָלט לייענען וואָס ליגט אין די גרויסע, פאַרטרערטע אויגן פון דעם יונגן ווייבל. זיי האָבן געזען אין איר דעם שונא, אַן וועלכן זיי האָבן געוואָלט נקמה נעמען פאַר לאַנגע יאָרן פּלאָגן זיך, פאַר לאַנגע, אַלטע באַ־ליידיקונגען און פאַר די מענערס צעשפּאָלטענע קעפּ.

— גיב נאָר אַ קוק, וואָס פאַר אַ „פּאַראַדן״ זיי מאַכן מיט איר! דער אָנקל איז קלוג, ער וויל זיי אַרייננאַרן אין שאַפּ אַריין,

האָט ער געשיקט צו זיי דאָס יונגע ווייבל. גיב נאָר אַ קוק, ווי זיי זיינען שטיל געוואָרן, ווי זיי האָבן מורא פאַר איר.

— דער אָנקל האָט זי געשיקט? דאָס האָט זי סעם געשיקט אַהער... זי ווייסט שוין וועמען זי האָט צו האַרכן.

מאַשע האָט געפילט די ברענענדיקע שטעכווערטער, וועלכע די ווייבער שיקן צו איר, און זי האָט עס גענומען אויף זיך ווי אַ שטראָף. זי איז אין דעם מאָמענט גרייט געווען אויף אַלצדינג: אַלץ אויסצוטאָן פון זיך, אַראָפּצוואַרפן פון זיך די שאַנד און די פאַרשקלאַפונג וואָס מע האָט געוואָרפן אויף איר און איבערבלייבן דאָ מיט די לאַנדסלייט, טיילן זיך מיט זיי זייער גורל. און זי האָט געוואַרט אויף טשאַרלין, אַז זי זאָל אים קענען אַלצדינג זאָגן.

איר בלייבן אין „קאָנגרעגיישאָן" איז געוואָרן אוממעגלעך. די פרויען זיינען געוואָרן אַזוי ווילד אויפגערעגט און זייערע ווערטער אויף איר חשבון זיינען געוואָרן אַזוי באַליידיקנדיק, אַז זי האָט ניט געקענט לענגער דאָ פאַרבלייבן. און ווער ווייסט מיט וואָס עס וואָלט זיך געענדיקט, ווען טשאַרלי וואָלט ניט געווען אָנגעקומען.

— העלאָו, מאַשע, — האָט זי טשאַרלי באַגריסט מיט זיין גע-וויינלעכן שמייכל, ווי ער וואָלט זי ערשט נעכטן געווען געזען, — וואָס טוסט ד ו דאָ?

מאַשע האָט אים געקוקט אין די אויגן אַריין. אין די דריי יאָר, וואָס זי האָט אים ניט געזען, האָט זיך טשאַרלי ווייניק וואָס גע-ביטן. ער איז געווען אַזוי קינדיש, ווי דענסטמאָל, אויף דעם ברעג ים אין קוני-איילאַנד. און ניט ווילנדיק האָט זי געצויגן אַ פּאַ-ראַלעל צווישן זיך און אים; און עס האָט זיך איר געדאַכט, אַז זי איז דורך דער צייט זיין מוטער געוואָרן און ער איז אַזוי קינדיש געבליבן. די שוואַרצע הערעלעך, וואָס האָבן זיך מיט עקשנות גע-ריסן פון אונטערן גאָלמעסער אויף זיין פּנים, האָבן אים אַ פּאָר שוואַרצע לאַנגע שפּאַנישע באַקנבערד געשאַפן, ווי צוויי שוואַרצע פּאות. דאָס איז געווען די איינציקע ענדערונג וואָס זי האָט באַ-מערקט אין אים, און דאָס האָט אים געמאַכט אין אירע אויגן אַ

גאָלמעסער — אַ מעסער זיך צו גאָלן.

בחורל וואָס וויל פּרי האָבן וואַנצעס, שוואַרצט ער זיך מיט מאָשע צו. זיין אָנבליק האָט אויף איין מינוט געמאַכט זי צו פאַרגעסן צו וואָס זי איז אייגנטלעך געקומען. עס האָט זיך איר אויסגע־דאַכט, אַז ער האָט זיך גאָרניט געביטן זינט זיי האָבן זיך געזען דאָס לעצטע מאָל, און ווידער איז זי געקומען צו אים ווי אַ יונגע חברטע צו אַ פריינד, ווי אַמאָל, און ער וועט זי נעמען מיט זיך אויף אַ שפּאַציר.

— איך וויל עפּעס ריידן מיט דיר, טשאַרלי, — האָט מאָשע זיך אָנגערופן אויך מיט איר געוויינלעך פרייען שמייכעלע, וואָס זי האָט עס געבאָרגט פון דער צייט, ווען זי איז נאָך אַ מיידל געווען, — קום מיט מיר אַרויס.

— איך באַדויער, נאָר דו ווייסט דאָך די סיטואַציע. די אַר־בעטער קוקן אויף יעדער זאַך מיט חשד, און זיי וואָלטן ווייס איך וואָס באַלד אויסגעטראַכט. זיי וואָלטן געמיינט, אַז איך גיי זיי פאַרקויפן. לאָמיר ריידן דאָ.

מאָשע האָט זיך דערמאָנט וואו זי געפינט זיך.

— יאָ, דו ביסט גערעכט. איך האָב עפּעס געוואָלט ריידן מיט דיר, אפשר אַן אַנדער מאָל. נאָר איצט בעט איך דיך, נעם צו דאָס פאַר די לאַנדסלייט. דאָס איז אַלצדינג וואָס איך פאַרמאָג, — האָט זי געוואָלט איבערגעבן טשאַרלין איר פּעקל מיט צירונג.

אָבער טשאַרלי האָט פאַרשעמט געשמייכלט:

— מאָשע, אַליין קען איך ניט צונעמען. מיר מוזן פרעגן דעם סטרייק־קאָמיטעט, אויב מיר זאָלן צונעמען.

— יאָ, יאָ, איך וועל וואַרטן.

טשאַרלי האָט פאַררופן אַ פּאָר לאַנדסלייט אין אַ ווינקל און זיך מיט זיי דורכגערעדט. באַלד איז טשאַרלי צוגעקומען און גע־זאָגט צו איר מיט זיין קינדישן שמייכל:

— I am sorry, מאָשע, אָבער די אַרבעטער ווילן עס ניט צונעמען. זיי האָבן ניט ליב צו נעמען צדקה, דו ווייסט . . . און אחוץ דעם, דיין פּאָזיציע . . . — האָט טשאַרלי אָפּגעהאַקט אין מיטן — דו פאַרשטייסט, מאָשע, עס פאַרדריסט מיך.

— ניט קיין צדקה! עס איז מיין צושטייער אין סטרייק. איך סטרייק אויך, איך וויל אויך סטרייקן, טשאַרלי, איך וויל אויך זיין מיט זיי, אין איינעם! איך וויל אויך זיין אַזוי ווי זיי, ווי איר, מיט אייך, אין איינעם...

און אין מאַשעס אויגן האָבן זיך באַוויזן טרערן.

— וואָס איז מיט דיר, מאַשע, פילסטו זיך ניט גוט?

— גאָרניט. ביסט גערעכט. יאָ, איך פאַרשטיי. איך בין דיר אַ פריינד. פון אַ פריינד קען מען ניט צונעמען קיין מתנות. יאָ, איר זיין גערעכט. עס איז גוט אַזוי... „גוד ביי", טשאַרלי, איך דאַנק דיר.

— אָבער וואָס איז מיט דיר? וואַרט אַ מינוט, איך וועל גיין מיט דיר. איך וועל דיך אַהיים נעמען.

— ניין, גיי ניט מיט מיר. די לאַנדסלייט וועלן האָבן אַ חשד. ניין, ניין, דו טאָרסט ניט גיין מיט מיר... איך באַלאַנג צו דער אַנדערער זייט. איר זייט גערעכט. „גוד ביי", טשאַרלי!

און זי איז פלינק אַרויס פון דער „קאָנגרעגיישאָן".

זי איז אָנגעקומען אַהיים אין אָוונט. אין גאַנצן הויז איז געווען טונקל. נאָר אויבן, אין דער הייך, אין שלאָפצימער, האָט זיך געוויזן ליכט. אויף די שטיגן אַרויף, האָט זי געהערט דעם אָנקלס אַלטע, באַסאָווע שטים און זיין שווער געלעכטער. אַ מינוט איז זי שטיין געבליבן אין דער אָפענער טיר פון שלאָפצימער און האָט אַריינגעקוקט.

דער אָנקל איז געזעסן אויפן דיוואַן און געשפּילט זיך מיט די הענטלעך פון דעם קינד וואָס איז געלעגן לעבן אים. און דער אָנקל האָט געלאַכט און געפרייט זיך מיטן קינד, האַלטנדיק אין איין קושן זיינע הענטלעך, סמאַקטשענדיק הויך. דער אָנקל האָט זי באַמערקט אין דער טיר און האָט זיך אויפגעפרייט מיט שטראַלנדיקע אויגן:

— קום אַהער, מאַשע, קום אַהער! זע דאָס שנעבעלע וואָס

עס קריגט! עס ווערט דאָך ענלעך צו מיר! „אַל בעטש יור לייף״, עס ווערט ענלעך צו מיר.

מאַשע איז צוגעגאַנגען און באַטראַכט דאָס קינד. אָן די שטאַר־קע, ענערגישע ליפּעלעך, אָן דעם לאַנג־געשניטענעם נעזל, אָן דעם פעסטן, ענערגישן אָטעם — האָט זי דערקענט אים. און דאָס רויטע ליכט פון צימער האָט איר דערמאָנט אָן איר שאַנד, און זי האָט זיך געפילט פון „דער צווייטער זייט״.

8

איינזאַמקייט

ביי „מעלניק ענד קאָמפּאַני“ האָט זיך ארומגעדרייט אַן אַלטער מאַן, וואָס די מענטשן האָבן אים גערופן אויס געוואוינהייט האַלב אין ערנסט, האַלב אין שפּאַס — „דער אַנקל“.

דער אַלטער מאַן פלעגט ס'רוב פאַרברענגען אין דער הייך אין שאַפּ, צווישן די אַרבעטער. ער פלעגט זיך אַוועקזעצן צווישן די לאַנדסלייט און ליב געהאַט צו פאַרברענגען מיט זיי, פאַרציילנדיק מעשיות פון דער אַלטער היים, פון קוזמין.

אַפּט מאָל פלעגט דער אַלטער מאַן אַזוי אַרום באַלאַמוטשען די אַרבעטער. און אַז עס פלעגט זיך באַווייזן אין שאַפּ דער פאָרמאַן, דער שוועסטערקינד מאַנעס, וואָס סעם האָט אים אַרויפגענומען צו זיך אין ביזנעס, פלעגט ער צוגיין צום אַנקל און אים קלאַפּן אויף די פּלייצעס: „קאַם-אָן, אַנקל“; און אַז דער אַנקל פלעגט ניט הערן, איז מאַנעס געגאַנגען אַרויפרופן דעם באָס, סעמען. און ווי אַמאָל האָט דער אַנקל אַראָפּגענומען מיט גוטע רייד זיין פאָטער פון די שניידערס, אַזוי האָט איצט סעם געמאַכט מיטן אַנקל. סעמס ערנ-סטער פּנים האָט אָנגענומען אַ ליבלעכע מינע, און ער האָט מיט ווייכקייט אָנגערירט דעם אַנקלס אָרעם און געזאָגט צו אים גוט-מוטיק:

— „אַר יו נאָט אַ שעים, אַנקל? קאַם-אָן!“

דער אַנקל האָט זיך טאַקע פאַרשעמט און איז אַראָפּגעגאַנגען מיט סעמען אין געוועלב און ניט געזאָגט אים קיין ביז וואָרט.

ער האָט זיך נאָך אַ פּאָר מינוט אַרומגעדרייט אין געוועלב, אין אָפּיס, און פלעגט מאַכן אַ פּאָר וויצן מיט די מענטשן. עס איז אים אָבער לאַנגווייליק געוואָרן. האָט ער זיך אויפגעהויבן

און איז אַריבערגעגאַנגען אין שענק וואָס איז געווען אַקעגנאיבער דער קראָם פון „מעלניק ענד קאָמפּאַני".

פלעגט מען דאָס פלינק זאָגן סעמען, אַז דער אַנקל איז אין שענק. האָט זיך סעם פאַרשעמט וואָס זיין אַנקל זיצט אין „סאַלון", האָט ער אַריבערגעשיקט דעם שוועסטערקינד מאָנעס, אַז ער זאָל אים אַרויסנעמען. און סעם האָט שוין געזאָגט צו אים מיט אַן ערנסטן פּנים, אַן דעם גוטן שמייכעלע:

— „אַר יו נאָט אַ שעים, אַנקל? קאָם-אָן!" — און ער האָט גענומען אַ יינגל פון קראָם, אַז ער זאָל דעם אַנקל ברענגען אַהיים.

איין מאָל איז ער אַריינגעגאַנגען אין אַ „סאַלון" ערגעץ וואו דאַון-טאַון אין אַ גאַליציאַנער קוואַרטאַל, וואו עס קומען אַריין בעקערם און קצבים. אין דעם „סאַלון" האָט מען אים אויפגענומען ווי אַן אַלטן באַקאַנטן.

נאָר אַז דער אַלטער האָט זיך געהאַט אָנגעשיכורט, האָט ער אָנגעהויבן צו ריידן ניט קיין אָנשטענדיקע רייד און געפּלאַפּלט עפּעס וועגן קינדער, וואָס ער האָט געהאַט מיט דעם ווייבל פון „סאַלון" און געפאָדערט זיינע קינדער צוריק. דער מאַן פון דעם ווייבל האָט אים גוט אויסגערעדט, אַז עס פּאַסט ניט פאַר אַזאַ אַלטן מאַן צו ריידן אַזעלכע אומאָנשטענדיקע רייד, אַז פאַר אַן אַלטן פּאַסט זיך גיכער אין בית-מדרש צו זיצן און תהילים צו זאָגן, ניט אין „סאַלון" זיך אַרומצוואַוואַלגערן . . . און אויפגעעפנט די טיר און אים געהייסן גיין.

אַ מאָל האָט זיך געמאַכט, אַז דער אַנקל האָט פאַרבלאָנדזשעט אויף אַ בית-עולם מיט אַ לוויה פון אַ לאַנדסמאַן. דער נאָמען פון בית-עולם איז אים פאַרגעקומען באַקאַנט. און ער האָט זיך דערמאָנט, אַז ער האָט דאָ וועמען — אַ גאַנץ נאָענטן. ער איז אַריין אין אָפּיס און געפרעגט זיך אויף זיין ווייב, וואָס ליגט שוין דאָ באַגראָבן אַן אַכצן-צוואַנציק יאָר.

מען האָט נאָכגעקוקט אין די ביכער און מען האָט מיטגעשיקט מיט אים אַ שמש.

צווישן די ריין געהאַלטענע און ציכטיק באַפּלאַנצטע קברים איז געשטאַנען אַ פאַרלאָזטע מצבה — און זכרונות פון פריערדיקע יאָרן זיינען אויפגעשטאַנען אין זיין קאָפּ.

לעבן דעם קבר איז געווען אַרומגעצאַמט אַ פּלאַץ אויף אַן אַנ־דער קבר, וואָס איז ניט געווען פאַרנומען. דאָס איז געווען די קרקע, וואָס ער האָט אָנגעגרייט פאַר זיך לעבן זיין פאַרשטאָרבענער פרוי.

און מיט אַ מאָל איז אים קלאָר געוואָרן: אין יענעם קבר איז געלעגן זיין לעבן, זיין יוגנט. ער האָט עס געזען. און לעבן דעם לעבן איז געלעגן זיין קבר און געוואַרט אויף אים!

ער האָט זיך געיאָגט, געהאַנדלט, געקויפט ליבע, אונטערטעניק געמאַכט לעבנס אונטער זיין ווילן — און דאָ איז אין דער שטיל געלעגן אַ קבר און געוואַרט אויף אים.

און אים האָט זיך אויסגעדוכט, אַז ער פאַרשטייט שוין, פאַר וואָס זיין לעבן וואָס ער האָט געבויט איז איינגעבראָכן. ער האָט געבויט אויף אַן אַפענעם קבר!

און עס האָט ניט לאַנג געדויערט און ער האָט פאַרנומען דעם אָפענעם קבר, וואָס איז געשטאַנען די גאַנצע צייט און געוואַרט אויף זיין פאַרגעסענעם לעבן.

קרקע — ערד, באָדן; אַ פּלאַץ אויף אַ בית-עולם; דער פּלאַץ פון בית-עולם.

ווערטערביכל

א

אוים מחותן — אוים נאָענטער מענטש, אוים קרוב; האָט מער ניט וואָס צו זאָגן אַ דעה אין עפּעס.

אָזערע — lake.

אַטלעס — satin.

איידעם — son-in-law.

איינגורען — איינגראָבן, איינטוליען זיך.

אימה — גרויס מורא.

אימפּעט — ברען, האַסטיקייט.

אַנגסטן — שרעק.

אַנטפּלעקן — אָפּדעקן, אויפדעקן, אַרויסגעבן (אַ סוד).

אַנשי קוזמין — די מענטשן פון קוזמין.

אָפּגעזאָדן — אָפּגעקאָכט.

אָפּצאָסן — קנאָפּל, heels.

אָפּשיי — אַכטונג, דרך-ארץ.

אַרויסשלייכן — שטיל און אומבאַמערקט אַרויסגיין, זיך אַרויסגנבענען.

ב

באַלאַמוטשען — פּטרן די צייט אויף גאָרנישט; מאַכן אַן אָנשטעל אַז מען אַרבעט און אין דער אמתן קיין זאַך ניט אויפטאָן; סתם שמועסן.

באַנג טאָן — פאַרדריסן.

באַשלאָגן אַנגסטן — זיך דערשרעקן; ווען אַ קאַלטער שווייס שלאָגט אַרויס פון שרעק.

בודקעלע — קרעמל.

בחינם — אומזיסט.

בינשטאָק — hive.

בן-יחיד — איין-איינציקער זון.

בעל-טובה — דער וואָס טוט טובות; דער וואָס טוט שטענדיק גוטס; אָפט ווערט דאָס וואָרט גענוצט איראָניש.

ברירה — אויסקלייב, alternative.

ג

גאָלמעסער — אַ מעסער זיך צו גאָלן.

גאָלן — to shave.

גאָרגל — gullet, windpipe, throat.

גאָרגלען — ריידן, ריידן הויך, ריידן חוצפּהדיק.

גדלות — גרויסקייט.

„גוטער אָרט“ — בית-עולם, cemetery.

גונסט — גנאָד, חסד, גוטע באַציאונג, favor.

גמרא-ניגון — דער ספּעציפישער ניגון מיט וועלכן מע לערנט די גמרא.

גע‌ביטעריש — באַפעלעריש.

געהאָרכזאַמקייט — פאָלגעדיקייט, די איינגשאַפט פון דעם וואָס פאָלגט וואָס מע הייסט אים.

געוועלב — קראָם.

געוועלטיקער — הערשער.

געליטערט — געריייניקט, קלאָר געמאַכט.

גרויפּן — grits, groats.

ד

דיוואַן — טעפּעך, rug.

דיין — דער וואָס ענטפערט אויף פראַגעס וועגן רעליגיעזע געזעצן; דער וואָס משפט נאָך די יידישע דינים נאָך; אַ דיין איז געווען אַן אַמט אין אַ יידישער קהילה.

ה

הולך — אַנטועכץ; דער אופן פון אָנטאָן זיך; דער אופן גיין.

המון — mob, crowd.

המוציא — די ברכה וואָס מע מאַכט איידער מען עסט ברויט; אַ שטיק חלה אָדער ברויט.

המשך — continuation.

התלהבות — גרויס באַגייסטערונג.

התפעלות — באַגייסטערונג, ענטוזיאַזם.

וו

ווינטשפינגערל — אַ רינגעלע וואָס גיט דעם באַזיצער אַלץ וואָס ער וויל.

ז

זכיה האָבן — האָבן די פּריווילעגיע, האָבן דעם כבוד, ווערט זיין עפּעס.

זכר (זייכער) — אָנדענק, צייכן.

זכרונות — memoirs. דאָס וואָס מע געדענקט און מע דערציילט פון אַמאָליקע יאָרן.

ח

חול-המועד — די האַלב-וואָכעדיקע טעג צווישן די ערשטע און לעצטע טעג פסח און סוכות.

חלל — פּוסטקייט, ליידיקער רוים.

חסידים-שטיבל — אַ בית-מדרש אָדער אַ קלויז וואו עס דאַווענען (אָדער לערנען) חסידים.

חשד — suspicion.

ט

טאמאטן — tomatoes.

טאפעצירער — דער וואס מאכט ווייכע מעבל, upholsterer; אויך paper-hanger.

טובת הכלל — דער נוצן פון אלעמען, פון כלל; דאס וואס עס איז גוט פאר דער גאנצער געמיינשאפט.

טיולן — פון טיול, of lace.

טראטואר — sidewalk.

טרפות — אלץ וואס איז טריף, וואס איז ניט כשר.

טשופרינע — האר אין אן אומארדענונג, forelock, tuft.

י

יאטקע — butcher-store.

יחידים — איינציקע; individuals.

יחסענען — אנווייזן אויף יחוס; זיך ארויסשטעלן מיטן יחוס; אנווייזן אויף דער קרובהשאפט.

ימח שמו — זיין נאמען זאל אויסגעמעקט ווערן; א קללה אזא.

ימח-שמוניק — דער וואס זיין נאמען זאל אויסגעמעקט ווערן; זייער א פארדארבענער מענטש.

יציאת מצרים — דאס ארויסגייין פון מצרים; דאס באפרייען זיך פון דער קנעכטשאפט אין מצרים.

יצר-הרע — דער שלעכטער ווילן; דאס וואס ציט צו טאן שלעכטס, צו טאן אן עבירה.

כ

כישוף — sorcery.

כלל-טוער — געזעלשאפטלעכער טוער.

ל

לאדן זיך — זיך משפטן, זיך שפארן.

לאסקעס — צערטלעכקייטן, ארויסווייזונגען פון ליבשאפט.

לאפיטוט — באדינער; טייוועלע; נישטיקער מענטש.

ליאדע — צופעליקער; אבי ווער; ניט וויכטיק ווער.

לייטזעליקייט — גוטסקייט, רחמנותדיקייט.

לעמבערגער — דא — א ספעציעלער מין בראנפן.

מ

מאדעלקע — model.

מארינארקעס — רעקלעך, men's suit-coat

מדרש — א זאמלונג אויסטייטשונגען פון פסוקים פון תנך, דורכגעוועבט מיט משלים, ווערטלעך, שפריכווערטער און קורצע מעשהלעך; איטלעכע אויסטייטשונג באזונדער.

מדרש-דרשה — א רעדע וואס באנוצט זיך מיט א סך מדרשים, א סך ציטאטן פון מדרש.

מדרש-לערנען — פארלייענען פאר אן עולם יידן (געוויינלעך אזעלכע וואס האבן ניט קיין סך געלערנט יונגערהייט) און זיי דערקלערן די מדרשים.

מהומה — טומל, צעמישעניש.

מוסף — די ספעציעלע תפילה שבת און יום-טוב; מוסף קומט נאך דער פרימארגנדיקער תפילה, נאך שחרית.

(זיך) מוסר נפש זיין — אפגעבן דאס לעבן פאר א הייליקער זאך, פארן גלויבן; איינשטעלן דאס לעבן אין געפאר פאר א הייליקן ציל.

מוצאי-שבת — ווען שבת ענדיקט זיך, שבת-צו-נאכט.

מושב-זקנים — אן אנשטאלט פאר אלטע לייט; old age home.

מושל — הערשער.

מחזור — א סידור מיט די יום-טוב-תפילות.

מחלל שבת זיין — דאס ניט אפהיטן די דינים פון שבת.

מיישב זיין זיך — זיך באטראכטן; זיך האלטן אן עצה.

מכנים אורח — גאסטפריינדלעך.

מליץ-יושר — פארטיידיקער.

מנחה — דאס צווייטע מאל דאווענען, נאך מיטאג אדער פאר נאכט.

מעבדות לחירות — פון שקלאפעריי צו פרייהייט.

מעיז פנים זיין — זיך דערוועגן אקעגנצושטעלן; ארויסווייזן אומאכטונג.

מפסיק זיין — איבעררייסן אין מיטן דאווענען אדער לייענען.

מקווה — באד, א באד פאר רעליגיעזע צוועקן און נאך געוויסע דינים נאך.

מקום-קדוש — א הייליקער ארט, א שול, א בית-מדרש.

מרדכי היהודי — דער ייד מרדכי, מרדכי פון „מגילת אסתר“, אסתרס פעטער.

משכון — אַ זאַך וואָס דער וואָס באָרגט געלט גיט דעם וואָס גיט אים דאָס געלט ווי אַ זיכערקייט; pawn.

משניות — משנה; דער עלטערער און קירצערער טייל פון תלמוד (וואָס באַשטייט פון משנה און גמרא); משנה האָבן געשאַפן די תנאים די ערשטע צוויי הונדערט יאָר פון אונדזער געוויינלעכער צייטרעכענונג.

„משפחה" — אַ מיטגליד פון דער משפחה, אַ קרוב.

משרתים — באַדינערס.

נ

נאַרען זיך — איינגראָבן זיך, צוטוליען זיך.

נוגש — אונטערדריקער, שטרענגער אויפזעער; פייניקער.

ניט-גוטער — טייוול, בייזער גייסט.

ס

סאַזשע — soot.

סאַמעט — velvet.

סטאַוו — pond.

סטייען — גענוג זיין, קלעקן.

ע

עבודת-פרך — זייער שווערע אַרבעט, לאַסטאַרבעט; ביטערע האָרעוואַניע.

עגמת-נפש — האַרצווייטאָג, פאַרדראָס.

עטרה — קרוין; די קאָלנער-באַפּוצונג, צוגעניית צום טלית.

עליה — דאָס אויפגערופן ווערן אין שול ביים לייענען די תורה.

עמוד — דער שטענדער פאַר וועלכן עס שטייט דער חזן אָדער דער וואָס דאַוונט פאַרן עולם.

עשירות — רייכקייט.

פּ

פּודעלע — קעסטל.

פּושקע — can, tin.

פּלימעניק — nephew.

פּסק-דין — decision, sentence.

פּרעגלען — to fry.

פּרק משניות — אַ קאַפּיטל משניות (זען).

פֿ

פֿאַלד — fold.

פֿאַרמשכנט — צוגענומען אָדער אַוועקגעגעבן ווי אַ משכון (זען).

פֿאַרציקט — אַנטציקט, באַגייסטערט.

פֿייערטרעפּ — fire-escape.

פֿילץ — felt.

פֿעכער — fan.

פֿעע — fairy.

צ

צוואָגן — וואַשן און זייפן דעם קאָפּ.

צווישן מנחה און מעריב — די צייט צווישן דאַוונען מנחה (זען) און דאַוונען מעריב, די אָוונט-תפילה; at twilight.

צושניידער — cutter.

ציצן — of calico.

צעבער — אַ גרויסער עמער, tub.

ק

קאָמאָד — dresser.

קאַמאַשן — gaiters.

קאָפּיען זיך — בריקען זיך.

קאַרק — neck, nape.

קבורה-געלט — דאָס געלט וואָס מע דאַרף באַצאָלן פאַר קבורה (פאַרן באַגראָבן דעם טויטן).

קדושה — הייליקייט; אַ געוויסע, באַזונדערש הייליקע תפילה; דאָ — דער ניגון מיט וועלכן דער חזן זאָגט קדושה.

קדיש אָפּהיטן — אָפּהיטן צו זאָגן דאָס ספּעציעלע געבעט וואָס אַ זון (אָדער אַן אַנדער נאָנטער קרוב אַ מאַנסביל) דאַרף זאָגן נאָך אַ פאַרשטאָרבענעם דאָס יאָר פון טרויער און דעם טאָג פון יאָרצייט.

קהל — community, public.

קהלשער טאָפּ — דער וואָס מישט זיך אין קהלשע געשעפטן, אין געזעלשאַפטלעכע זאַכן.

קוואַליק — וואָס איז אַזוי ווי אַ קוואַל; קוואַל — spring.

קלאַפּעס — lapels.

קעלנער — waiter.

קצב — butcher.

קצב-יונג — אַ יונג וואָס אַרבעט ביי אַ קצב; אַ גראָבער יונג.

קרבן — victim, sacrifice.

קריאת-שמע — די תפילה וואָס מע זאָגט פאַרן שלאָף; געוויסע שטעלן אין פרימאָרגנדיקן דאַוונען; אַנשטאָט דעם גאַנצן דאַוונען — זאָגט טשאַרלי נאָר די שטעלן.

קרקע — ערד, באָדן; אַ פּלאַץ אויף אַ בית-עולם; דער פּלאַץ פון בית-עולם.

קשה-עורף — האַרטנעקיק, stiff-necked

ר

רושם — איינדרוק, impression.

רייץ — שיינקייט; דאָס וואָס ציט צו.

ש

שדים — מערצאָל פון שד — טייוול.

שווערפעלטיק — דאָס וואָס געפאַלט שווער; די אייגנשאַפט פון לאַנגזאַם טראַכטן; דער איינדרוק פון אַ שווערלייביקן.

שופלאָד — drawer.

שטאָלצן — stilts.

שטאָק — floor.

שטאָר — שטייף, פאַרגליווערט.

שטאָרכען — שטויסן, שטופּן.

שטיקנייער — דער וואָס קריגט פאַרן נייען באַצאָלט נית נאָך דער אַרבעט־צייט, נאָר נאָך דעם וויפל שטיק ער נייט אויף.

שטעל — stand.

„שטעט" — ערטער אין שול אָדער בית־מדרש.

שייטל — די פרעמדע האָר וואָס ייִדענעס פלעגן טראָגן איבער די אייגענע.

שכר — באַלוינונג, reward.

שלומער — דרעמל, slumber.

שמאַראַגדן — טייערע שטיינער, emeralds.

שמייסיונג — פערדיונג; דער געהילף פון בעל־עגלה (פורמאַן).

שנעק — slug, snail.

שפּאָרע — שמאָלע עפענונג.

שררה — פּריץ, lord.

ת

תאוו‍הדיק — ליידנשאַפטלעך, תאווה — passion.

תהלים — psalms.

תורה הקדושה — די הייליקע תורה.

תלמידי־חכמים — געלערנטע לייט.

תליה — אויף וואָס מע הענגט אויף אַ פאַרמשפּטן.

תליון — דער וואָס הענגט אויף, אָדער פירט אויס אַ טויטאורטייל; זייער אַ שלעכטער מענטש.

תנא — גרויסער געלערנטער; אַן אַנ־טיילנעמער אין שאַפן די משנה (זען); אָפט געניצט איראָניש.

תנאים — engagement.

תקיעת־כף — דאָס געבן פייערלעך די האַנט ביים צוזאָגן עפּעס; דאָס געבן זיך די הענט צו באַפעסטיקן אַן אָפּמאַך.

תרעומות — טענות, איינווענדונגען.

תשעה־באָב — ניינטער טאָג אין חודש אָב; דער פאַסטטאָג צום אָנדענק נאָכן חורבן פון בית־המקדש.